

Regeringens proposition

1984/85:78

om förbättringar inom föräldraförsäkringen, havandeskapspenningen och vissa regler inom sjukpenningförsäkringen;

beslutad den 18 oktober 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

STEN ANDERSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag om ändrade och utvidgade ersättningsregler inom föräldraförsäkringen och havandeskapspenningen. Vidare föreslås ändrade regler inom den frivilliga sjukpenningförsäkringen och såvitt gäller reglerna för sjukpenninggrundande inkomst (SGI) bl.a. för egenföretagare och elever i grundutbildning för vuxna.

Föräldraförsäkringen

De nuvarande två förmånerna, föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning slås samman till en förmån, kallad *föräldrapenning*. Denna föräldrapenning utges under 360 dagar, varav 270 dagar med ersättning enligt sjukpenningnivån, dock lägst enligt en garantinivå på 48 kr. per dag, samt 90 dagar med ersättning enligt garantinivån. Ersättningen får tas ut under barnets fyra första levnadsår.

För att underlätta för framför allt fäder att öka sitt uttag av föräldrapenning föreslås att ersättningen utges med sjukpenningens belopp oberoende av den andre förälderns sjukpenning.

För hemvändande utlandssvenskar, adoptivföräldrar och för fosterföräldrar som får eget barn föreslås vissa förbättringar av försäkringen.

Den nuvarande föräldrapenningen för tillfällig vård av barn – som föreslås kallad *tillfällig föräldrapenning* – skall som f.n. kunna utges under högst 60 dagar per barn och år vid akuta uppkomna situationer när föräldrar behöver ta ledigt för att vårda barn under 12 års ålder, t.ex. vid sjukdom.

För att ge föräldrar möjlighet till kontakt med och insikt i barnens vardagliga miljö föreslås att två kontaktdagar per barn och år införs inom den tillfälliga föräldrapenningen för barn som fyllt fyra år men inte 12 år.

Dagarna är i första hand avsedda för inskolning och besök i förskola, fritidshem och skola.

Rätten till tillfällig föräldrapenning föreslås vidgad till att omfatta även barn som har fyllt 12 år men inte 16 år i de fall barnet vid sjukdom har ett särskilt behov av vård eller tillsyn t.ex. på grund av utvecklingsstörning eller annat handikapp. Det särskilda tillsynsbehovet skall styrkas med läkarintyg.

Samboende utan gemensamma barn föreslås få rätt att uppbära tillfällig föräldrapenning för vård av den andres barn. Vidare föreslås rätt till tillfällig föräldrapenning bl.a. när en hemarbetande förälder följer med ett sjukt barn till läkare och detta medför att den andre föräldern måste stanna hemma för att se till annat barn i familjen. När båda föräldrarna på läkarens inrådan följer barnet till läkaren eller när båda föräldrarna behöver delta i läkarbesöket som en del i behandlingen av barnet skall ersättning också kunna utges till båda föräldrarna.

Faders särskilda rätt till ersättning vid barns födelse föreslås utökad så att fadern vid flerbarnsfödelse får tio ersättningsdagar per barn. Adoptivfäder får motsvarande rätt till ersättning vid mottagande av adoptivbarn.

Möjlighet att ta ut en fjärdedels föräldrapenning per dag föreslås införd inom hela föräldraförsäkringen.

Rätten att vid föräldraledighet behålla tidigare SGI föreslås gälla under ett år efter barnets födelse. Rätten till föräldrapenning enligt denna tidigare SGI skall dock gälla under två år från barnets födelse.

Skydd för gravida kvinnor

Gravida kvinnor, som tvingas avstå från förvärvsarbete på grund av att arbetsmiljön kan medföra risk för fosterskador, föreslås få rätt till omplacering eller, om omplacering inte kan ordnas, rätt till havandeskapspenning. En förutsättning är att kvinnan har avstängts från arbetet enligt föreskrifter utfärdade med stöd av arbetsmiljölagen.

Vidare föreslås att en gravid kvinnas rätt till sjukpenning i samband med flerbarnsfödelse, Rh-immunisering eller vissa andra immuniseringstillstånd fastslås genom ett särskilt tillägg i sjukförsäkringsbestämmelserna.

Tid då havandeskapspenning utges föreslås bli semesterlöngrundande.

Frivillig sjukpenningförsäkring

Hemmamakar, studerande och andra med ingen eller låg förvärvsinkomst erbjuds ett förbättrat försäkringsskydd genom den frivilliga sjukpenningförsäkringen där högsta ersättningsbeloppet föreslås motsvara garantinivån inom föräldraförsäkringen, 48 kr. per dag fr.o.m. den 1 januari 1985. Även i övrigt görs reglerna förmånligare inom den frivilliga försäkringen.

Den som i dag är försäkrad som hemmama får kvarstå i försäkringen till

dess han får en förvärvsinkomst som gör att han omfattas av den obligatoriska sjukpenningförsäkringen eller tecknar en frivillig sjukpenningförsäkring enligt de nya bestämmelserna.

Övriga sjukförsäkringsfrågor

Den som genomgår grundutbildning för vuxna föreslås få behålla sin SGI under utbildningstiden.

Nuvarande regler för beräkning av SGI för egenföretagare bibehålls men en mera flexibel tillämpning föreslås. Reglerna för karenstidsändring görs förmånligare.

Äldre övergångsbestämmelser inom framför allt sjukförsäkringen rensas bort.

Ett förbättrat socialförsäkringsskydd föreslås för statens utsända tjänstemän och deras medföljande familjemedlemmar genom ändringar av reglerna om bosättning i riket.

Arbetstagares möjligheter att tillhöra det svenska ATP-systemet under arbete i ett land med vilket Sverige har ingått en konvention om social trygghet förbättras.

Tid för genomförandet

De förbättrade möjligheterna att tillhöra ATP-systemet under arbete i ett konventionsland föreslås träda i kraft den 1 januari 1985.

De nya reglerna inom den tillfälliga föräldrapenningen – förutom kontaktdagarna, föräldrabegreppet och möjligheten till fjärdedels ersättning – den utbyggda havandeskapspenningen, den förstärkta rätten till sjukpenning under graviditet, rätten till omplacering enligt föräldraledighetslagen samt ändringarna i semesterlagen föreslås gälla fr.o.m. den 1 juli 1985. Samtidigt införs också reglerna om att elever som genomgår grundutbildning för vuxna får behålla sin SGI under utbildningstiden.

De ändrade reglerna om rätten att behålla tidigare SGI vid föräldraledighet avses likaså gälla fr.o.m. den 1 juli 1985 och avse föräldrar som får barn år 1985 eller senare.

Förslagen som avser utsända tjänstemän bör gälla fr.o.m. den 1 juli 1985.

Reglerna om den sammanslagna föräldrapenningen, det ändrade föräldrabegreppet inom försäkringen, de särskilda kontaktdagarna, möjligheten till fjärdedels ersättning samt övriga ändringar inom sjukförsäkringen avses gälla fr.o.m. den 1 januari 1986.

1 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 1 kap. 3 §, 3 kap. 2, 5 och 9 §§, 4 kap. 4, 8–10 §§ samt 20 kap. 15 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 3 kap. 7 a och 9 a §§ samt 4 kap. 8 a §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 kap.
3 §²

Försäkrade enligt denna lag är dels svenska medborgare, dels personer som utan att vara svenska medborgare är bosatta i riket. En försäkrad som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt i riket, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år.

Utländsk sjöman på svenskt handelsfartyg är försäkrad för tilläggspension även om han ej är bosatt i riket.

Såvitt angår försäkringen för tilläggspension är den som enligt 11 kap. 6 § tillgodoräknats pensionspoäng försäkrad, även om han ej längre uppfyller förutsättningarna enligt första eller andra stycket.

Om regeringen inte föreskriver annat skall den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning, anses bosatt i riket under hela utsändningstiden även om denna är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller även medföljande make samt barn som inte fyllt 18 år. Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.

3 kap.
2 §³

Sjukpenninggrundande inkomst är den årliga inkomst i pengar eller naturaförmåner, i form av kost, bostad eller bil, som en försäkrad kan antas komma att tills vidare få för eget arbete, antingen såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (inkomst av an-

Sjukpenninggrundande inkomst är den årliga inkomst i pengar eller naturaförmåner, i form av kost, bostad eller bil, som en försäkrad kan antas komma att tills vidare få för eget arbete, antingen såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (inkomst av an-

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1982:529.

³ Senaste lydelse 1984:671.

Nuvarande lydelse

ställning) eller på annan grund (inkomst av annat förvärvsarbete). Som inkomst av anställning räknas dock inte ersättning från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller en utländsk juridisk person, om arbetet har utförts i arbetsgivarens verksamhet utom riket. Den sjukpenninggrundande inkomsten fastställs av försäkringskassan. Inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete skall därvid var för sig avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

Föreslagen lydelse

ställning) eller på annan grund (inkomst av annat förvärvsarbete). Som inkomst av anställning räknas dock inte ersättning från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller en utländsk juridisk person, om arbetet har utförts i arbetsgivarens verksamhet utom riket. *I fråga om arbete som utförs utomlands av den som av en statlig arbetsgivare sänts till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning bortses vid beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst från sådana lönetillägg som betingas av ökade levnadskostnader och andra särskilda förhållanden i sysselsättningslandet.* Den sjukpenninggrundande inkomsten fastställs av försäkringskassan. Inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete skall därvid var för sig avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst bortses från sådan inkomst av anställning och annat förvärvsarbete som överstiger sju och en halv gånger basbeloppet. Det belopp som sålunda skall undantas skall i första hand räknas av från inkomst av annat förvärvsarbete. Ersättning i pengar eller naturaförmåner för arbete som någon utför för någon annans räkning utan att vara anställd i dennes tjänst skall, såvida ersättningen under ett år uppgår till minst 1 000 kronor, anses som inkomst av anställning. I fråga om ersättning som utgör inkomst av rörelse som bedrivs av den som utför arbetet eller av jordbruksfastighet som denne brukar, gäller vad nu har sagt endast under förutsättning att den försäkrade och den som utger ersättningen är ense om detta. I nu angivna fall skall den som utför arbetet anses såsom arbetstagare och den som utger ersättningen såsom arbetsgivare. Kan ersättning för arbete för någon annans räkning under året inte antas uppgå till minst 1 000 kronor, skall ersättningen från denne inte tas med vid beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten i annat fall än då den utgör inkomst av rörelse eller jordbruksfastighet.

Beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten skall, där förhållandena inte är kända för försäkringskassan, grundas på de upplysningar som kassan kan inhämta av den försäkrade eller dennes arbetsgivare eller som kan framgå av den uppskattning, som vid taxering gjorts av den försäkrades inkomst. Inkomst av arbete för egen räkning får ej beräknas högre än som motsvarar skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning. Om inkomsten helt eller delvis utgörs av naturaförmåner i form av kost och bostad, skall dessa förmåner uppskattas efter de regler som tillämpas vid beräkning av preliminär skatt. Värdet av naturaförmån i form av bil skall uppskattas enligt de grunder som gäller för värdering av förmånen vid uppörd av arbetsgivaravgift till sjukförsäkringen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §⁴

Den allmänna försäkringskassan skall i samband med inskrivning av en försäkrad besluta om den försäkrades tillhörighet till sjukpenningförsäkringen. I fråga om en försäkrad som avses i 1 § första stycket skall kassan samtidigt fastställa den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst. Av beslutet skall framgå i vad mån den sjukpenninggrundande inkomsten är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Beslut om tillhörighet till sjukpenningförsäkringen skall omprövas

a) när kassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när förtidspension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete, samt

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- och inkomstförhållanden.

Ändring skall i fall som avses i första stycket a) ej ske förrän trettio dagar efter det försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen. Ändring skall i annat fall ske så snart anledning till ändringen uppkommit eller, i fall då sjukpenningförsäkring enligt 1 § andra stycket skall upphöra på grund av att den försäkrades make eller någon med vilken den försäkrade varit gift eller har eller har haft barn avlider, vid fjärde månadskiftet efter dödsfallet.

Den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten får ej i annat fall än som avses i första stycket b) eller c) sänkas under tid då den försäkrade

1. bedriver studier, för vilka han uppbär studiehjälp, studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973:349), studiestöd enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa eller bidrag enligt förordningen (1976:536) om utbildningsbidrag för doktorander, eller

2. är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller efter förmedling av en arbetsmarknadsmyndighet genomgår yrkesutbildning.

1. bedriver studier, för vilka han uppbär studiehjälp, studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973:349), studiestöd enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa eller bidrag enligt förordningen (1976:536) om utbildningsbidrag för doktorander,

2. bedriver studier, för vilka han uppbär timersättning enligt förordningen (1976:327) om timersättning vid grundutbildning för vuxna,

3. är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller efter förmedling av en arbetsmarknadsmyndighet genomgår yrkesutbildning,

4. är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför, eller

⁴ Senaste lydelse 1984:315.

Nuvarande lydelse

Om den försäkrade i fall som avses i tredje stycket 1) bedriver studier som beräknas pågå minst sex månader, skall försäkringskassan, vid sjukdom under utbildningstiden, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid.

Föreslagen lydelse

5. är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete för vård av eget barn som inte fyllt ett år.

7 a §

En gravid kvinna har rätt till sjukpenning om hon är förhindrad att utföra sitt vanligt arbete eller ett därmed jämförligt arbete på grund av särskilda förhållanden hos henne som medför risk för fostrets liv eller hälsa. Till stöd för rätten till sjukpenning skall inges läkarulåtande.

9 § första och andra styckena

Försäkrad kvinna har rätt till havandeskapspenning, om havandeskap har satt ned hennes förmåga att utföra uppgifterna i sitt förvärvsarbete med minst hälften och hon inte kan omplaceras till annat mindre ansträngande arbete enligt bestämmelserna i 12 § lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. *Havandeskapspenning utgår för varje dag som nedsättningen består, dock tidigast från och med den sextionde dagen och längst till och med den elffte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.*

9 §

En försäkrad kvinna har rätt till havandeskapspenning, om havandeskap har satt ned hennes förmåga att utföra uppgifterna i sitt förvärvsarbete med minst hälften och hon inte kan omplaceras till annat mindre ansträngande arbete enligt bestämmelserna i 12 § lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.

En kvinna har även rätt till havandeskapspenning om hon inte får sysselsättas i sitt förvärvsarbete på grund av en föreskrift om förbud mot arbete under havandeskap, som har meddelats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen (1977:1160), och hon inte kan omplaceras till annat arbete enligt bestämmelserna i 12 § lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.

Havandeskapspenning utges i fall som avses i första stycket för varje dag som nedsättningen består, dock tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse, och i fall som avses i andra stycket för varje dag som förbudet gäller. Havandeskapspenning utges längst till och med den elffte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Nuvarande lydelse

Havandeskapspenning *utgår* med belopp som motsvarar kvinnans sjukpenning enligt 4 §.

9 § tredje-femte styckena

Kvinna som önskar erhålla havandeskapspenning skall göra ansökan därom. *Till ansökan skall fogas läkarintyg om kvinnans möjligheter att utföra sina arbetsuppgifter. Allmän försäkringskassa får påfordra att kvinnans rätt till havandeskapspenning styrkes genom utlåtande av hennes arbetsgivare.*

I *beslut* om havandeskapspenning skall anges under vilken tid ersättning kan *utgå*.

Vad i lag eller annan författning *föreskrives* om sjukpenning gäller i fråga om havandeskapspenning. Havandeskapspenning *utgår ej* i den mån kvinnan för samma tid uppbär sjukpenning.

Föreslagen lydelse

Havandeskapspenning *utges* med belopp som motsvarar kvinnans sjukpenning enligt 4 §.

9 a §

En kvinna som önskar erhålla havandeskapspenning skall göra ansökan därom. *Den allmänna försäkringskassan får påfordra att kvinnan till stöd för sin rätt till havandeskapspenning inger utlåtande av sin arbetsgivare samt läkarutlåtande.*

I *beslutet* om havandeskapspenning skall anges under vilken tid ersättningen kan *utges*.

Vad i lag eller annan författning *föreskrivs* om sjukpenning gäller i fråga om havandeskapspenning *med undantag av bestämmelserna om karenstid i 11 §*. Havandeskapspenning *utges inte* i den mån kvinnan för samma tid uppbär sjukpenning.

4 kap.

4 §⁵

Hel föräldrapenning enligt 2 § utgår med 48 kronor om dagen (garantinivå). Har föräldern under minst 270 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför varit, eller skulle föräldern, om försäkringskassan haft kännedom om samtliga föreliggande förhållanden, ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande nämnda belopp, utgår föräldrapenningen med ett belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning enligt 3 kap. 4 §.

Om föräldrarna har barnet gemensamt i sin vård, utgår föräldrapenning över garantinivån till fadern endast under förutsättning att även modern är eller enligt vad förut sagts bort vara försäkrad för sjukpenning som överstiger garantinivån. Undantag från vad nu sagts får medges när det visas att modern till följd av sjukdom eller av andra särskilda skäl inte kan anses ha möjlighet att vårda barnet.

⁵ Senaste lydelse 1984:551.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Utan hinder av vad som föreskrivs i första stycket skall, om föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst har sänkts med anledning av att barnet fyllt ett år, föräldrapenningen till dess barnet fyller två år beräknas på grundval av den sjukpenninggrundande inkomst som gällde innan sänkningen skedde, om föräldern avstår från förvärvsarbete för vård av barn. Är kvinnan gravid på nytt vid utgången av denna tid och beräknas barnets födelse ske inom sex månader, skall hennes föräldrapenning även fortsättningsvis beräknas på motsvarande sätt.

8 §

Förälder har rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn om barnet ej har fyllt tolv år och föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård.

Rätt till föräldrapenning enligt första stycket tillkommer även fader som för biträde i hemmet eller för vård av barn avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse.

En förälder har rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn, som inte har fyllt tolv år, om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna, under förutsättning att sistnämnda barn omfattas av bestämmelserna om föräldrapenning för tillfällig vård av barn.

Rätt till föräldrapenning enligt första stycket tillkommer även en fader som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse för att närvara vid förlossningen, biträda i hemmet eller vårda barn. Motsvarande gäller i tillämpliga delar för en fader vid adoption av barn om barnet inte fyllt tio år.

Uppbär en förälder oavkortade löneförmåner under tid då han bedriver studier, jämställs avstående från studier med avstående från förvärvsarbete vid tillämpning av denna paragraf, i den mån föräldern går miste om löneförmånerna.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn får utges till båda föräldrarna för samma barn och tid, om båda följer med ett barn till läkare när barnet lider av allvarlig sjukdom. Detsamma gäller om båda föräldrarna, som en del i behandlingen av barnet, behöver delta i ett läkarbesök eller i någon av läkare ordinerad behandling.

8 a §

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn kan utges för vård av ett barn som fyllt tolv men inte sexton år i de fall barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård. För att styrka det särskilda vård- eller tillsynsbehovet skall läkarutlåtande inges.

Föräldrapenning enligt första stycket utges om föräldern behöver avstå från förvärsarbete av skäl som anges i 8 § första stycket. Bestämmelserna i 8 § tredje stycket skall också tillämpas. För vård- eller tillsynsbehov som grundat rätt till vårdbidrag enligt 9 kap. 4 § utges dock inte sådan föräldrapenning.

9 §

Föräldrapenning utgår enligt 8 § första stycket under högst sextio dagar per barn och år för föräldrarna sammanlagt och enligt 8 § andra stycket under högst tio dagar i samband med barns födelse.

Föräldrapenning utges enligt 8 § första stycket och 8 a § under högst sextio dagar per barn och år för föräldrarna sammanlagt och enligt 8 § andra stycket under högst tio dagar per barn.

Föräldrapenning enligt 8 § andra stycket utges längst till sextionde dagen efter barnets hemkomst efter förlossningen. Vid adoption räknas tiden från den tidpunkt föräldrarna fått barnet i sin vård.

10 §

Föräldrapenning enligt 8 § utgår med belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning enligt 3 kap. 4 §. Bestämmelserna i 3 kap. 10 § fjärde stycket och 15 § äga motsvarande

Föräldrapenning enligt 8 och 8 a §§ utges med belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning enligt 3 kap. 4 §. Bestämmelserna i 3 kap. 10 § fjärde stycket och 15 § tillämpas

Nuvarande lydelse

tillämpning på föräldrapenning enligt 8 §.

Föreslagen lydelse

även på föräldrapenning som här avses.

20 kap.
15 §

Regeringen äger träffa överenskommelse med främmande makt angående utsträckt tillämpning av denna lag eller om undantag i vissa fall från vad i lagen är stadgat.

Om en svensk medborgare, som sysselsätts utomlands av en arbetsgivare som är bosatt i Sverige eller är svensk juridisk person, på grund av en överenskommelse enligt första stycket inte skall vara försäkrad enligt denna lag, skall pensionsgrundande inkomst av anställning enligt 11 kap. 2 § ändå tillgodoräknas honom, om arbetsgivaren i en förbindelse, som godtas av riksförsäkringsverket, åtar sig att svara för tilläggsavgiften. Motsvarande skall gälla för en svensk medborgare som är anställd hos en utländsk juridisk person, om en svensk juridisk person, som har ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen, avger en sådan förbindelse.

1. Denna lag träder i kraft, såvitt avser 20 kap. 15 § andra stycket den 1 januari 1985 och i övrigt den 1 juli 1985.
2. Bestämmelserna i 3 kap. 5 § tredje stycket 5 skall tillämpas i fråga om barn som är födda år 1985 eller senare.
3. Bestämmelserna i 20 kap. 15 § andra stycket gäller vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst för år 1982 och senare år.

2 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring**

Härigenom förskrivs att 1 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 kap.

1 §¹

Den som förvärvsarbetar i verksamhet här i riket är försäkrad för arbetsskada enligt denna lag.

Försäkringen skall även gälla den som genomgår utbildning i den mån utbildningen är förenad med särskild risk för arbetsskada. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter härom.

Annan förvärvsarbete än arbetstagare är försäkrad under förutsättning att han är bosatt i Sverige.

Första stycket gäller även arbete som arbetstagare utför utomlands, om arbetet avses vara högst ett år och arbetstagaren är utsänd av en arbetsgivare med verksamhet här i riket.

Första stycket gäller även arbete som *en* arbetstagare utför utomlands, om arbetet avses vara högst ett år och arbetstagaren är utsänd av en arbetsgivare med verksamhet här i riket. *Om regeringen inte föreskriver annat skall en arbetstagare som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning vara försäkrad för arbetsskada under hela utsändningstiden även om denna är avsedd att vara längre än ett år.*

Första stycket gäller ej om en utländsk arbetsgivare sänder arbetstagare till Sverige för arbete som avses vara högst ett år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

¹ Senaste lydelse 1982:530.

3 Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 17 a § studiestödslagen (1973:349)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.
17 a §

Studera nde har rätt att behålla vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel vid

1. ledighet för tillfällig vård av barn i samma omfattning som enligt 4 kap. 8 och 9 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring gäller för rätt till föräldrapenning, 2. ledighet under en dag under ett kalenderår för besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken den studerandes barn deltar, 3. ledighet för fullgörande av uppdrag i elevorganisation under sammanlagt högst tio dagar under ett kalenderår och 4. kortvarig ledighet för enskild angelägenhet av vikt.	1. ledighet för tillfällig vård av barn i samma omfattning som enligt 4 kap. 8, 8 a och 9 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring gäller för rätt till föräldrapenning,

Utgår föräldrapenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid under vilken den studerande uppbär vuxenstudiebidrag skall vuxenstudiebidraget minskas med det belopp som har utgått i föräldrapenning för samma tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

¹ Lagen omtryckt 1981:579.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.¹

dels att 5–7 och 12 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 12 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §²

Som villkor för rätt till ledighet gäller, att arbetstagaren vid ledighetens början varit anställd hos arbetsgivaren antingen de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren. Vid beräkningen av anställningstid tillämpas 3 § första stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd.

Det i första stycket angivna villkoret gäller ej för rätt till ledighet under tid, då arbetstagaren uppbär

1. föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt 4 kap. 8 § lagen (1962:381) om allmän försäkring,	1. föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt 4 kap. 8 och 8 a §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring,
---	--

2. särskild föräldrapenning för ändamål som anges i 4 kap. 11 § fjärde stycket samma lag.

Villkoret gäller ej heller för rätt till ledighet som avses i 4 § andra stycket.

6 §

Ledighet får delas upp på högst två perioder för varje kalenderår. Berör ledighetsperiod mer än ett kalenderår, skall den hänföras till det kalenderår under vilket ledigheten har påbörjats.

Ledighet under tid då arbetstagaren uppbär föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt 4 kap. 8 § lagen (1962:381) om allmän försäkring eller uppbär särskild föräldrapenning för ändamål som anges i 4 kap. 11 § fjärde stycket samma lag får delas upp utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

Ledighet under tid då arbetstagaren uppbär föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt 4 kap. 8 och 8 a §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring eller uppbär särskild föräldrapenning för ändamål som anges i 4 kap. 11 § fjärde stycket samma lag får delas upp utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

7 §

Arbetstagare som vill utnyttja sin rätt till ledighet skall, om ej annat föreskrivs i andra stycket, anmäla detta till arbetsgivaren minst två månader före ledighetens början eller, om det ej kan ske, så snart som möjligt. I samband med anmälan skall arbetstagaren ange hur lång tid ledigheten är avsedd att pågå.

¹ Lagen omtryckt 1979:645.

² Senaste lydelse 1982:91.

Nuvarande lydelse

Ledighet under tid då arbetstagar-
ren avser att uppbära föräldrapen-
ning för tillfällig vård av barn enligt
4 kap. 8 § lagen (1962:381) om all-
män försäkring eller avser att uppbä-
ra särskild föräldrapenning enligt
4 kap. 11 § fjärde stycket samma lag
skall anmälas till arbetsgivaren minst
en vecka före ledighetens början.
Föranleds ledigheten av sjukdom
eller smitta gäller dock ej någon
anmälningsstid.

12 § första stycket

En kvinnlig arbetstagarare, som på
grund av havandeskap inte kan utfö-
ra fysiskt påfrestande arbetsuppgif-
ter, har rätt att bli omplacerad till ett
mindre ansträngande arbete med
bibehållna anställningsförmåner.
Detta gäller dock endast från och
med den sextionde dagen före den
beräknade tidpunkten för barnets
födelse och under förutsättning att
det skäligen kan krävas att arbetsgi-
varen bereder kvinnan annat arbete
hos sig.

12 § andra stycket

Den som vill utnyttja sin rätt till
omplacering enligt första stycket,
skall anmäla detta till arbetsgivaren
minst en månad i förväg. Arbetsgi-
varen skall därefter lämna besked om
möjligheten till omplacering så snart
det kan ske.

Föreslagen lydelse

Ledighet under tid då arbetstaga-
ren avser att uppbära föräldrapen-
ning för tillfällig vård av barn enligt
4 kap. 8 och 8 a §§ lagen (1962:381)
om allmän försäkring eller avser att
uppbära särskild föräldrapenning
enligt 4 kap. 11 § fjärde stycket sam-
ma lag skall anmälas till arbetsgi-
varen minst en vecka före ledighe-
tens början. Föranleds ledigheten av
sjukdom eller smitta gäller dock ej
någon anmälningsstid.

12 §

*Får en kvinnlig arbetstagarare inte
sysselsättas i sitt arbete på grund av en
föreskrift om förbud mot arbete
under havandeskap, som har medde-
lats med stöd av 3 kap. 16 § arbets-
miljölagen (1977:1160), har hon rätt
att bli omplacerad till ett annat arbete
med bibehållna anställningsförmå-
ner.*

En kvinnlig arbetstagarare, som på
grund av havandeskap inte kan utfö-
ra fysiskt påfrestande arbetsuppgif-
ter, har rätt att bli omplacerad till ett
mindre ansträngande arbete med
bibehållna anställningsförmåner.
Detta gäller dock endast från och
med den sextionde dagen före den
beräknade tidpunkten för barnets
födelse.

*Rätt till omplacering föreligger
endast om det skäligen kan krävas att
arbetsgivaren bereder kvinnan annat
arbete hos sig.*

12 a §

Den som vill utnyttja sin rätt till
omplacering enligt 12 § skall anmäla
detta till arbetsgivaren. Föranleds
omplaceringsbehovet av att kvinnan
på grund av havandeskap inte kan
utföra fysiskt påfrestande arbetsupp-
gifter, skall anmälan göras minst en
månad i förväg. I övriga fall skall
anmälan göras så snart det kan ske.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Sedan anmälan har gjorts skall arbetsgivaren lämna besked om möjligheten till omplacering så snart det kan ske.

Har i fall som avses i 12 § första stycket omplacering inte kunnat ske, skall arbetsgivaren fortlöpande pröva möjligheten till omplacering. Uppkommer därvid möjlighet till en omplacering som bedöms kunna avse minst en månad, skall arbetsgivaren erbjuda kvinnan arbetet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

5 Förslag till Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)

Härigenom föreskrivs att 17 § semesterlagen (1977:480) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Frånvaro från arbetet är semesterlönegrundande, när fråga är om

1. ledighet på grund av sjukdom, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar eller om frånvaron beror på arbetsskada,

2. ledighet enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. dels under tid för vilken föräldrapenning *utgår* enligt 4 kap. 2 och 7 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring i den mån frånvaron icke överstiger 120 dagar eller, för ensamstående förälder, 180 dagar, dels under tid för vilken föräldrapenning för tillfällig vård av barn *utgår* enligt 4 kap. 8 § samma lag,

2. ledighet enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. *dels under tid för vilken havandeskapspenning utges enligt 3 kap. 9 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, dels under tid för vilken föräldrapenning utges enligt 4 kap. 2 och 7 §§ samma lag*, i den mån frånvaron icke överstiger 120 dagar eller, för ensamstående förälder, 180 dagar, dels under tid för vilken föräldrapenning för tillfällig vård av barn *utges* enligt 4 kap. 8 och 8 a §§ samma lag,

3. ledighet på grund av risk för överförande av smitta, om arbetstagaren är berättigad till ersättning enligt lagen (1956:293) om ersättning år smittbärare, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar,

4. ledighet för utbildning, som ej enligt annan lag medför rätt till semesterlön, om arbetstagaren erhåller timstudiestöd, inkomstbidrag eller vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349) eller om utbildningen till väsentlig del avser fackliga eller med facklig verksamhet sammanhängande frågor, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar,

5. ledighet på grund av sådan i 27 § värnpliktslagen (1941:967) eller med stöd därav föreskriven tjänstgöring om högst 60 dagar, som ej är beredskapsövning och ej heller direkt ansluter sig till grundutbildning, eller ledighet på grund av motsvarande vapenfri tjänst, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 60 dagar, eller

6. ledighet på grund av att arbetstagaren efter det kalenderår då han har fyllt tjugotvå år fullgör tjänstgöring i civilförsvaret på annan tid än då civilförvarsberedskap råder eller beredskapsövning får anordnas vid försvarsmakten, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 60 dagar.

Vid tillämpning av första stycket 1 skall frånvaron under de första 90 dagarna av frånvaroperiod ej i något fall anses bero på arbetsskada. Har arbetstagare av anledning som anges i första stycket 1 varit oavbrutet

¹ Senaste lydelse 1978:411.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

frånvarande från arbetet under två hela intjänandeår, grundar därefter infallande dag av frånvaroperioden icke rätt till semesterlön.

I frånvaroperiod som avses i första stycket inräknas även dagar under perioden då arbetstagaren icke skulle ha utfört arbete.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985. Den nya bestämmelsen om semesterlönegrundande frånvaro i samband med havandeskapspenning tillämpas endast på frånvaro som har inträffat efter ikraftträdandet.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att övergångsbestämmelserna till lagen (1977:630), lagen (1979:644), lagen (1979:1164) och lagen (1980:125) om ändring i nämnda lag skall upphöra att gälla,

dels att 2 kap. 12 §, 3 kap. 1, 3–5, 10 och 11 §§, 4 kap., 20 kap. 2 § och 21 kap. 1 och 2 §§ samt rubriken närmast före 4 kap. 1 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 21 kap. 3 §, av nedan angivna lydelse,

dels att övergångsbestämmelserna till lagen (1973:465) om ändring i nämnda lag skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

12 §

För tid efter ingången av den månad varunder *försäkrad* fyllt *sjuttio* år eller dessförinnan börjat åtnjuta hel ålderspension enligt denna lag, *må* ersättning för sjukhusvård *utgå* för högst *trehundra*sextiofem dagar. Vad nu sagts *äger motsvarande tillämpning* för tid, varunder den försäkrade åtnjuter hel förtidspension och skall med sådan tid jämföras efterföljande tid, därest förtidspensionen upphört att *utgå* med månaden näst före den, varunder den försäkrade börjat åtnjuta hel ålderspension.

Vad i första stycket stadgas med avseende på förtidspension *äger* motsvarande tillämpning där den försäkrade skulle hava kommit i åtnjutande av sådan pension, om han varit svensk medborgare.

3 kap.

1 §

Hos allmän försäkringskassa inskriven försäkrad *äger* enligt vad nedan sägs rätt till sjukpenning, om hans sjukpenninggrundande inkomst uppgår till minst sextusen kronor.

Försäkrad, som är inskriven i allmän försäkringskassa men som icke har sjukpenninggrundande inkomst uppgående till sextusen kronor, skall ändå vara berättigad till sjukpenning enligt vad nedan sägs, förutsatt att han är gift och stadigvarande sam-

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

För tid efter ingången av den månad varunder *den försäkrade* fyllt *70* år eller dessförinnan börjat åtnjuta hel ålderspension enligt denna lag, *får* ersättning för sjukhusvård *på grund av sjukdom utges* för högst *365* dagar. Vad nu sagts *tillämpas även* för tid, varunder den försäkrade åtnjuter hel förtidspension, och skall med sådan tid jämföras efterföljande tid, därest förtidspensionen upphört att *utges* med månaden näst före den, varunder den försäkrade börjat åtnjuta hel ålderspension.

Nuvarande lydelse

manbor med sin make eller, i annat fall, stadigvarande sammanbor med barn under sexton år till honom eller hans make eller med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn.

Föreslagen lydelse

3 §

Försäkrad, som åtnjuter hel förtidspension enligt denna lag eller åtnjuter sådan pension under månaden närmast före den, varunder han börjat åtnjuta hel ålderspension, har ej rätt till sjukpenning. För tid efter ingången av den månad, varunder försäkrad fyllt sjuttio år eller dessförinnan börjat åtnjuta hel ålderspension enligt denna lag, må sjukpenning utgå för högst etthundraåttio dagar.

Ej må försäkrad på grund av vad i 1 § andra stycket stadgas uppbära sjukpenning för tid efter den månad varunder han fyller sextiofem år.

4 §²

Hel sjukpenning utgör för dag *nittio* procent av den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten, delad med *trehundrasextiofem*. Sjukpenningen avrundas till närmaste hela kronal. *För försäkrad som avses i 1 § andra stycket utgör hel sjukpenning åtta kronor för dag.*

För varje dag då den försäkrade får sjukhusvård skall sjukpenningen minskas med 45 kronor, dock med högst en tredjedel av sjukpenningens belopp. Därvid skall det belopp varmed minskning sker avrundas till närmast lägre hela kronal. *Sjukpenningen vid sjukhusvård skall dock alltid utgå med lägst åtta kronor.*

Hel sjukpenning utgör för dag *90* procent av den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten, delad med *365*. Sjukpenningen avrundas till närmaste hela kronal.

För varje dag då den försäkrade får sjukhusvård skall sjukpenningen minskas med 45 kronor, dock med högst en tredjedel av sjukpenningens belopp. Därvid skall det belopp varmed minskning sker avrundas till närmast lägre hela kronal.

5 §³

Den allmänna försäkringskassan skall i samband med inskrivning av en försäkrad besluta om den försäkrades tillhörighet till sjukpenningförsäkringen. I fråga om en försäkrad som avses i 1 § *första stycket* skall kassan samtidigt fastställa den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst. Av beslutet skall framgå i vad mån den sjukpenninggrundande in-

Den allmänna försäkringskassan skall i samband med inskrivning av en försäkrad besluta om den försäkrades tillhörighet till sjukpenningförsäkringen. I fråga om en försäkrad som avses i 1 § skall kassan samtidigt fastställa den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst. Av beslutet skall framgå i vad mån den sjukpenninggrundande in-

² Senaste lydelse 1984:686.

³ Lydelse enligt denna prop. förslag 1.

Nuvarande lydelse

komsten är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Beslut om tillhörighet till sjukpenningförsäkringen skall omprövas

a) när kassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när förtidspension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete, samt

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- och inkomstförhållanden.

Ändring skall i fall som avses i första stycket a) ej ske förrän *trettio* dagar efter det försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen. Ändring skall i annat fall ske så snart anledning till ändringen uppkommit *eller, i fall då sjukpenningförsäkring enligt 1 § andra stycket skall upphöra på grund av att den försäkrades make eller någon med vilken den försäkrade varit gift eller har eller har haft barn avlider, vid fjärde månadskiftet efter dödsfallet.*

Den fastställda sjukpenninggrundade inkomsten får ej i annat fall än som avses i första stycket b) eller c) sänkas under tid då den försäkrade

1. bedriver studier, för vilka han uppbär studiehjälp, studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973:349), studiestöd enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa eller bidrag enligt förordningen (1976:536) om utbildningsbidrag för doktorander,

2. bedriver studier, för vilka han uppbär timersättning enligt förordningen (1976:327) om timersättning vid grundutbildning för vuxna,

3. är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller efter förmedling av arbetsmarknadsmyndighet genomgår yrkesutbildning,

4. är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför, eller

5. är helt eller delvis ledig från sitt förvärvsarbete för vård av eget barn som inte fyllt ett år.

Om den försäkrade i fall som avses i tredje stycket 1) bedriver studier som beräknas pågå minst sex månader, skall försäkringskassan, vid sjukdom under utbildningstiden beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid.

Föreslagen lydelse

är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Beslut om tillhörighet till sjukpenningförsäkring- en skall omprövas

Ändring skall i fall som avses i första stycket a) ej ske förrän *30* dagar efter det försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen. Ändring skall i annat fall ske så snart anledning till ändringen uppkommit.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

För den dag då sjukdomsfallet inträffade utgår sjukpenning endast om den försäkrade på grund av sjukdomen gått miste om dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd eller sjukperioden börjar inom tjugu dagar efter föregående sjukperiods slut.

Vara sjukperioden högst sex dagar utöver den dag då sjukdomsfallet inträffade, utgår sjukpenning för dag, då den försäkrade icke skulle hava utfört förvärvsarbete i sin huvudsakliga sysselsättning, endast i den mån antalet sådana dagar, den dag då sjukdomsfallet inträffade oräknad, överstiger två.

Utan hinder av andra stycket utgår

- a) sjukpenning för semesterdag; b) sjukpenning till försäkrad som vid sjukperiodens början äger uppbära dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd;

c) sjukpenning till försäkrad, som avses i 1 § andra stycket.

Sjukpenning må ej utgivas för tid, innan anmälan om sjukdomsfallet gjorts hos den allmänna försäkringskassan, där ej hinder mött för sådan anmälan eller eljest särskilda skäl föranleda att sjukpenning bör utgå.

Såsom sjukperiod anses tid, varunder försäkrad i oavbruten följd lider av sjukdom som avses i 7 §.

11 §

Om en försäkrad gör anmälan till den allmänna försäkringskassan skall i fråga om sjukperioder, som börjar efter nästa månadsskifte, sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete inte utgå för de första tre, trettio eller nittio dagar av varje sjukperiod, den dag då sjukdomsfallet inträffade inräknad (k a r e n s t i d). I fråga om sådan sjukpenning tillämpas inte 10 § första-tredje styckena. Vid beräkning av karenstid skall, om en sjukperiod börjar inom tjugu dagar efter föregående sjukperiods slut, de båda perioderna anses såsom en sjukperiod.

En försäkrad, som gjort anmälan enligt första stycket, får övergå till försäkring med kortare karenstid

Om en försäkrad gör anmälan till den allmänna försäkringskassan skall sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete inte utgå för de första 3 eller 30 dagarna av varje sjukperiod, den dag då sjukdomsfallet inträffade inräknad (k a r e n s t i d). I fråga om sådan sjukpenning tillämpas inte 10 § första-tredje styckena. Vid beräkning av karenstid skall, om en sjukperiod börjar inom 20 dagar efter föregående sjukperiods slut, de båda perioderna anses såsom en sjukperiod.

En försäkrad, som gjort anmälan enligt första stycket, får övergå till försäkring med kortare karenstid

Nuvarande lydelse

eller utan karenstid, om han *har god hälsa och ej har fyllt femtiofem* år. En sådan ändring skall *gälla från och med månaden närmast efter den*, då framställningen gjordes hos kassan, men får ej tillämpas vid sjukdom som inträffat innan ändringen blivit gällande.

I fråga om försäkring med karenstid skall vid tillämpning av 5 § andra stycket första punkten den i sagda punkt angivna tiden trettio dagar ökas med det antal dagar som svarar mot den valda karenstiden.

Om föräldrapenning

Försäkrad förälder som är inskriven hos allmän försäkringskassa har rätt till föräldrapenning enligt detta kapitel.

Föräldrapenning utgår ej för tid då föräldern förvärsarbetar.

Föräldrapenning utgår för vård av barn endast om barnet är bosatt här i riket.

Vid adoption av barn får barnet anses bosatt i riket om de blivande adoptivföräldrarna *äro* bosatta i riket.

Föräldrapenning i samband med barns födelse utgår under högst ethundraåttio dagar sammanlagt för föräldrarna.

Moder har rätt till föräldrapenning tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. För tiden efter barnets födelse är den av föräldrarna som till huvudsaklig del vårdar barnet berättigad till föräldrapenning.

Förälder som ej har barnet i sin vård har rätt till föräldrapenning endast om särskilda skäl föreligga. Moder har dock alltid rätt till föräldrapenning till och med tjugunionde

Föreslagen lydelse

eller utan karenstid, om han *inte* har fyllt 55 år. En sådan ändring skall *bli gällande 30 dagar efter den*, då framställningen gjordes hos kassan, men får ej tillämpas vid sjukdom som inträffat innan ändringen blivit gällande.

Om föräldrapenningförmåner

4 kap.

1 §

En försäkrad förälder som är inskriven hos allmän försäkringskassa har rätt till föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning (föräldrapenningförmåner) enligt detta kapitel.

Föräldrapenningförmåner utges för vård av barn endast om barnet är bosatt här i riket.

Vid adoption av barn får barnet anses bosatt i riket om de blivande adoptivföräldrarna *är* bosatta i riket.

2 §

Vid tillämpning av bestämmelserna i detta kapitel likställs med föräldrar

a) rättslig vårdnadshavare som *inte är förälder och som har vård om barnet,*

b) den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det,

c) den med vilken en förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn, om de varaktigt bor tillsammans.

Med förälder likställs vid tillämpningen av 10 och 11 §§ även

Nuvarande lydelse

dagen efter förlossningsdagen, även om hon ej har barnet i sin vård.

Föräldrapenning får utgå längst till tvåhundrastruttionde dagen efter den då barnet fötts. Har sjukdom hos barnet eller föräldrarna under viss tid hindrat föräldrarna från att vårda barnet, förlänges den i första punkten angivna tiden i motsvarande mån.

Föreslagen lydelse

a) den som en förälder bor tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden,

b) den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i sitt hem.

3 §

Föräldrapenning enligt 2 § utgår ej till båda föräldrarna för samma tid.

Föräldrapenning med anledning av ett barns födelse utges under högst 360 dagar sammanlagt för föräldrarna.

Vid flerbarnsbörd utges föräldrapenning under ytterligare 180 dagar för varje barn utöver det första.

Om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om barnet, har varje förälder rätt att uppbära föräldrapenning under minst 90 dagar av den i första stycket angivna tiden.

En förälder som ensam har vårdnaden om barnet har rätt att själv uppbära föräldrapenningen under hela den tid som anges i första och andra styckena.

En förälder kan avstå rätt att uppbära föräldrapenning till förmån för den andra föräldern. Ett avstående från rätt att uppbära föräldrapenning görs genom skriftlig anmälan till försäkringskassan.

Föräldrapenning utges inte för barn som fyllt fyra år.

4 §⁴

Hel föräldrapenning enligt 2 § utgår med 48 kronor om dagen (garantinivå). Har föräldern under minst 270 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför varit, eller skulle föräldern, om försäkringskassan haft kän-

Modern har rätt till föräldrapenning tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. För tiden efter barnets födelse är den av föräldrarna som till huvudsaklig del vårdar barnet berättigad till föräldra-

⁴ Lydelse enligt denna prop. förslag 1.

Nuvarande lydelse

nedom om samtliga föreliggande förhållanden, ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande nämnda belopp, utgår föräldrapenningen med ett belopp som motsvarar förälderns sjukpenning enligt 3 kap. 4 §.

Om föräldrarna har barnet gemensamt i sin vård, utgår föräldrapenning över garantinivån till fadern endast under förutsättning att även modern är eller enligt vad förut sagts bort vara försäkrad för sjukpenning som överstiger garantinivån. Undantag från vad nu sagts får medges när det visas att modern till följd av sjukdom eller av andra särskilda skäl inte kan anses ha möjlighet att vårda barnet.

Utan hinder av vad som föreskrivs i första stycket skall, om förälderns sjukpenninggrundande inkomst har sänkts med anledning av att barnet fyllt ett år, föräldrapenningen till dess barnet fyller två år beräknas på grundval av den sjukpenninggrundande inkomst som gällde innan sänkningen skedde, om föräldern avstår från förvärvsarbete för vård av barn. Är kvinnan gravid på nytt vid utgången av denna tid och beräknas barnets födelse ske inom sex månader, skall hennes föräldrapenning även fortsättningsvis beräknas på motsvarande sätt.

Föreslagen lydelse

penning.

Föräldrapenning utges även i samband med föräldrautbildning eller besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnsomsorg, i vilken barnet deltar. Föräldrapenning i samband med föräldrautbildning kan utges före barnets födelse.

En förälder som inte har barnet i sin vård har rätt till föräldrapenning endast om särskilda skäl föreligger. Modern har dock alltid rätt till föräldrapenning till och med den tjugonionde dagen efter förlossningsdagen, även om hon inte har barnet i sin vård.

5 §

Som villkor för föräldrapenning enligt 2 § gäller att föräldern varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst etthundraåttio dagar i följd närmast före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för denna. Föräldrapenning får utgå även om föräldern icke har varit inskriven hos försäkringskassa enligt vad nu sagts men skulle ha varit inskriven om kassan hade ägt kännedom om samtliga de förhållanden som förelegat.

Bestämmelserna om föräldrapenning gäller i tillämpliga delar också vid adoption av barn. Är det frågan om adoption av andra makens barn eller adoptivbarn eller av eget barn utges föräldrapenning dock inte utöver vad som skulle ha gällt om adoptionen inte hade ägt rum.

Första stycket gäller även när någon tar emot ett barn i avsikt att adoptera det. Rätten till föräldrapenning tillkommer då den som tagit emot barnet. Tidpunkten då adoptivföräldrarna eller den som tagit emot barnet i adoptionssyfte fått barnet i sin vård jämföras därvid med tidpunkten för barnets födelse.

Nuvarande lydelse

Villkor om inskrivning hos försäkringskassa eller försäkring för viss sjukpenning enligt 4 § anses uppfyllt om det har berott på åldersregeln i 1 kap. 4 § att villkoret ej har kunnat uppfyllas.

Föreslagen lydelse

Ersättningen får tas ut under fyra år från den tidpunkt som avses i andra stycket. Föräldrapenning utges dock inte för barn som fyllt tio år.

Fosterföräldrar likställas med föräldrar vid tillämpningen av bestämmelserna om föräldrapenning i samband med barns födelse. Föräldrapenning utgår ej för tid innan de ha fått barnet i sin vård.

6 §

Hel föräldrapenning utgör lägst 48 kronor om dagen (garantinivå).

Föräldrapenning för de första 180 dagarna utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning enligt 3 kap. om föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför har varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån.

Utöver vad som anges i andra stycket utges föräldrapenning för varje barn för 90 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning och 90 dagar med belopp enligt garantinivån.

Föräldrapenning vid flerbarnsbörd enligt 3 § andra stycket beräknas enligt tredje stycket.

Utan hinder av vad som föreskrivs i andra-fjärde styckena skall, om föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst har sänkts med anledning av att barnet fyllt ett år, föräldrapenningen till dess barnet fyller två år beräknas på grundval av den sjukpenninggrundande inkomst som gällde innan sänkningen skedde, om föräldern avstår från förvärvsarbete för vård av barn. Är kvinnan gravid på nytt vid utgången av denna tid och beräknas barnets födelse ske inom sex månader, skall hennes föräldrapenning även fortsättningsvis beräknas på motsvarande sätt.

7 §

Adoptivföräldrar ha från den dag de få barnet i sin vård rätt till föräldrapenning under sammanlagt högst etthundraåttio dagar om barnet ej har fyllt tio år.

Hel föräldrapenning för dag utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning när föräldern inte förvärvsarbetar. Halv eller fjärdedels föräldrapenning med belopp motsva-

Nuvarande lydelse

Bestämmelserna för föräldrapenning i samband med barns födelse äga motsvarande tillämpning på föräldrapenning enligt första stycket. Tidpunkten då adoptivföräldrarna få barnet i sin vård jämföras därvid med tidpunkten för barnets födelse.

Första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om fosterföräldrar som mottaga barn i avsikt att adoptera det, i den mån föräldrapenning ej utgår till dem enligt bestämmelserna i 6 §.

Föreslagen lydelse

rande föräldrarnas sjukpenning utges när föräldern förvärvsarbetar högst hälften respektive tre fjärdedelar av normal arbetstid.

Vid tillämpning av första stycket skall som förvärvsarbete inte betraktas vård av barn, som har tagits emot för stadigvarande vård och fostran i föräldrarnas hem. Vårdar föräldern ett sådant barn och betalas ersättning för vården, skall vid beräkningen av föräldrapenning bortses från den del av den sjukpenninggrundande inkomsten som grundas på ersättningen för vården. Hel föräldrapenning skall dock alltid utgöra lägst 48 kronor om dagen.

8 §⁶

En förälder har rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn, som inte har fyllt tolv år, om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna, under förutsättning att sistnämnda barn omfattas av bestämmelserna om föräldrapenning för tillfällig vård av barn.

Rätt till föräldrapenning enligt första stycket tillkommer även en fader som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse för att närvara vid förlossningen, biträda i hemmet eller vårda barn. Motsvarande gäller i tillämpliga delar för en fader vid adoption av barn, om barnet inte fyllt tio år.

Föräldrapenning får utges med belopp som motsvarar hel, halv eller fjärdedels garantinivå när föräldern arbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid.

Bestämmelserna i 3 kap. 4 § andra stycket skall också tillämpas på föräldrapenning. Hel föräldrapenning vid sjukhusvård utges dock alltid med lägst 48 kronor om dagen.

⁶ Lydelse enligt denna prop förslag 1.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Uppbär en förälder oavkortade löneförmåner under tid då han bedriver studier, jämfälls avstående från studier med avstående från förvärvsarbete vid tillämpning av denna paragraf, i den mån föräldern går miste om löneförmånerna.

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn får utges till båda föräldrarna för samma barn och tid, om båda följer med ett barn till läkare när barnet lider av allvarlig sjukdom. Detsamma gäller om båda föräldrarna, som en del i behandlingen av barnet, behöver delta i ett läkarbesök eller i någon av läkare ordinerad behandling.

8 a §⁷

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn kan utges för vård av ett barn som fyllt tolv men inte sexton år i de fall barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård. För att styrka det särskilda vård- eller tillsynsbehovet skall läkarutlåtande inges.

Föräldrapenning enligt första stycket utges om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete av skäl som anges i 8 § första stycket. Bestämmelserna i 8 § tredje stycket skall också tillämpas. För vård- eller tillsynsbehov som grundat rätt till vårdbidrag enligt 9 kap. 4 § utges dock inte sådan föräldrapenning.

9 §⁸

Föräldrapenning utges enligt 8 § första stycket och 8 a § under högst sextio dagar per barn och år för föräldrarna sammanlagt och enligt 8 § andra stycket under högst tio dagar per barn.

Som villkor för rätt till föräldrapenning gäller att föräldern har varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst 180 dagar i följd närmast före den dag för vilken föräldrapenningen skall utbetalas.

⁷ Lydelse enligt denna prop. förslag 1.

⁸ Lydelse enligt denna prop. förslag 1.

Nuvarande lydelse

Föräldrapenning enligt 8 § andra stycket utges längst till sextionde dagen efter barnets hemkomst efter förlossningen. Vid adoption räknas tiden från den tidpunkt föräldrarna fått barnet i sin vård.

Föreslagen lydelse

Villkoret om inskrivning hos försäkringskassa eller om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket anses uppfyllt om det har berott på åldersregeln i 1 kap. 4 § att villkoret inte har kunnat uppfyllas. Motsvarande gäller om föräldern inte har varit inskriven eller inte har varit försäkrad för viss sjukpenning, men skulle ha varit det om kassan känt till samtliga förhållanden.

10 §⁹

Föräldrapenning enligt 8 och 8 a §§ utges med belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning enligt 3 kap. 4 §. Bestämmelserna i 3 kap. 10 § fjärde stycket och 15 § tillämpas även på föräldrapenning som här avses.

En förälder har rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn, som inte har fyllt tolv år, om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna, under förutsättning att sistnämnda barn omfattas av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

En förälder till barn som fyllt fyra men inte tolv år har rätt till tillfällig föräldrapenning även när föräldern avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar (kontaktdagar).

Rätt till tillfällig föräldrapenning tillkommer även en fader som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse för att närvara vid förlossningen, biträda i hemmet eller vårda barn. Motsvarande gäller i tillämpliga delar för en fader vid adoption av barn, om barnet inte fyllt tio år.

⁹ Lydelse enligt denna prop. förslag 1.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Särskild föräldrapenning för vård av barn utgår för varje barn under högst ethundraåttio dagar sammanlagt för föräldrarna. Särskild föräldrapenning får utgå längst till dess barnet har uppnått åtta års ålder eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret.

Om föräldrarna har barnet gemensamt i sin vård, utgår särskild föräldrapenning under hälften av den i första stycket angivna tiden till var och en av dem.

Förälder som ensam har vårdnaden om barnet har rätt att själv uppbära föräldrapenningen under hela den tid som anges i första stycket.

Särskild föräldrapenning inom ramen för den i första stycket angivna tiden utgår även i samband med föräldrautbildning eller besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg, i vilken barnet deltar. Särskild föräldrapenning som uttages i samband med föräldrautbildning kan utgå före barnets födelse.

12 §

Förälder kan avstå rätt att uppbära särskild föräldrapenning till förmån för

- a) den andre föräldern eller
- b) den som vårdar barnet i hemmet som fosterbarn.

Står barn under vårdnad av särskilt förordnad förmyndare, avgör denne fördelningen mellan föräldrarna av den tid under vilken föräldrapenning kan utgå.

Avstående från rätt att uppbära särskild föräldrapenning göres genom skriftlig anmälan till försäkringskassa.

Tillfällig föräldrapenning utges för vård av ett barn som fyllt tolv men inte sexton år i de fall barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård.

Föräldrapenning enligt första stycket utges om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete av skäl som anges i 10 § första stycket. För vård- eller tillsynsbehov som grundat rätt till vårdbidrag enligt 9 kap. 4 § utges dock inte tillfällig föräldrapenning.

Tillfällig föräldrapenning enligt 10 § första stycket och 11 § utges under högst 60 dagar för varje barn och år och enligt 10 § andra stycket under högst två dagar per barn och år.

Tillfällig föräldrapenning enligt 10 § tredje stycket utges under högst tio dagar per barn och år. Sådan tillfällig föräldrapenning utges inte för tid efter sextionde dagen efter barnets hemkomst efter förlossningen. Vid adoption räknas tiden från den tidpunkt föräldrarna fått barnet i sin vård.

Uppbär en förälder oavkortade löneförmåner under tid då han bedriver studier, jämställs avstående från studier med avstående från förvärvs-

Nuvarande lydelse

För nittio dagar av den i 11 § angivna tiden beräknas föräldrapenningen på det sätt som anges i 14 och 15 §§.

För övriga nittio dagar beräknas föräldrapenningen enligt 16 §.

Om föräldrarna har barnet gemensamt i sin vård, beräknas ersättnings-tiden för halva den i första och andra styckena angivna tiden för var och en av föräldrarna.

Föreslagen lydelse

arbete vid tillämpning av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning, i den mån föräldern går miste om löneförmånerna.

13 §

För att styrka det särskilda vård- eller tillsynsbehov som avses i 11 § första stycket skall läkarutlåtande inges.

Försäkringskassan får när det finns skäl till det kräva att särskilt utlåtande inges för att styrka barnets eller den ordinarie vårdarens sjukdom eller smitta som avses i 10 §.

Försäkringskassan får även kräva att en förälder styrker sin rätt till föräldrapenning i samband med föräldrautbildning genom särskilt intyg av den som har anordnat utbildningen.

14 §¹⁰

Under sådan tid som anges i 13 § första stycket utgår särskild föräldrapenning för dag, när

a) förälder inte förvärvsarbetar, med ett belopp som motsvarar förälderns sjukpenning enligt 3 kap. 4 §, dock lägst 48 kronor (garantinivå),

b) förälder förvärvsarbetar högst hälften av normal arbetstid, med ett belopp som motsvarar hälften av det belopp som anges under a).

c) förälder förvärvsarbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid, med ett belopp som motsvarar en fjärdedel av det belopp som anges under a).

Tillfällig föräldrapenning utges med belopp som motsvarar förälderns sjukpenning enligt 3 kap.

Hel tillfällig föräldrapenning utges till en förälder som avstår från förvärvsarbete. Halv eller fjärdedels tillfällig föräldrapenning utges till en förälder som arbetar högst hälften respektive högst tre fjärdedelar av den tid han skulle ha arbetat om han inte vårdat barnet. Bestämmelserna i 7 § andra stycket gäller i tillämpliga delar även i fråga om tillfällig föräldrapenning.

¹⁰ Senaste lydelse 1984:551.

Nuvarande lydelse

Såvitt gäller hel särskild föräldrapenning äga bestämmelserna i 4 § andra stycket motsvarande tillämpning beträffande både fader och moder i fråga om rätt till föräldrapenning över garantinivå.

Under sådan tid som anges i 13 § andra stycket utgår särskild föräldrapenning för dag, när förälder förvärvsarbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid, i enlighet med föräldrarnas önskan med ett belopp som motsvarar hel, halv eller fjärdedels garantinivå.

Särskild föräldrapenning för ändamål som anges i 11 § första stycket utgår ej för tid då den andre föräldern uppbär föräldrapenning enligt 2 § för samma barn.

För samma barn utgår till föräldrarna sammanlagt per dag högst hel särskild föräldrapenning för ändamål som anges i 11 § första stycket. Oavsett antal barn utgår till en förälder ej mer än sammanlagt hel föräldrapenning per dag.

Som villkor för särskild föräldrapenning enligt 11 § gäller att föräldern varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst etthundra åttio dagar i följd närmast före den dag för vilken föräldrapenning skall uttagas. I övrigt äga bestämmelserna i 5 § motsvarande tillämpning.

Bestämmelserna i 3 kap. 10 § fjär-

Föreslagen lydelse

15 §

Föräldrapenningförmåner får inte utges för tid innan anmälan gjorts hos försäkringskassan. Detta gäller dock inte om hinder förelegat för sådan anmälan eller det finns särskilda skäl för att förmånen ändå bör betalas ut.

16 §

Föräldrapenningförmåner får inte utges till båda föräldrarna för samma barn och tid i annat fall än som anges i 4 § andra stycket och 10 § andra och tredje styckena.

Tillfällig föräldrapenning får utges till båda föräldrarna för samma barn och tid, om båda följer med ett barn till läkare när barnet lider av allvarlig sjukdom. Detsamma gäller om båda föräldrarna, som en del i behandlingen av barnet, behöver delta i ett läkarbesök eller i någon av läkare ordinerad behandling.

Oavsett antalet barn utges inte mer än sammanlagt hel föräldrapenning till en förälder per dag.

17 §

Föräldrapenningförmåner utges inte i den mån föräldern för samma dag uppbär sjukpenning enligt denna lag eller lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller uppbär motsvarande ersättning enligt annan författning eller på grund av regeringens beslut i ett särskilt fall. Utan hinder härav utges dock föräldrapenningförmånen om den avser annan tid än sjukpenningen eller den andra ersättningen.

18 §

Bestämmelserna i 3 kap. 13 § första stycket, 16 och 17 §§ tillämpas även i fråga om föräldrapenningförmåner. Bestämmelserna i 3 kap. 15 § tillämpas även i fråga om tillfällig föräldrapenning.

Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenningförmån anses två dagar med halv eller fyra

Nuvarande lydelse

de stycket och 15 § äga motsvarande tillämpning på särskild föräldrapenning, dock ej i fall som anges i 11 § fjärde stycket.

Föreslagen lydelse

dagar med fjärdedels föräldrapenning som en dag.

Om en föräldrapenningförmån tillkommer en förälder som inte har fyllt 18 år, får försäkringskassan på framställning av socialnämnden besluta att föräldrapenningen helt eller delvis skall utbetalas till annan person eller till nämnden att användas till föräldrarnas och familjens nytta.

Är en kvinna vid tiden för förlossningen intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, får försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta, att den föräldrapenning som tillkommer henne skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

19 §

Föräldrapenning utgår ej i den mån föräldern för samma dag uppbär sjukpenning enligt denna lag eller lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller uppbär motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande. Utan hinder härav må dock föräldrapenning utgå om den avser annan tid än sjukpenningen eller den andra ersättningen.

20 §¹¹

Bestämmelserna i 3 kap. 12 §, 13 § första stycket samt 16 och 17 §§ tillämpas även i fråga om föräldrapenning. I fall som avses i 3 kap. 12 § skall föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 11 §§ alltid utgå med minst ett belopp som motsvarar garantinivån enligt 4 kap. 4 § minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på vårdersättningen. Bestämmelserna i 3 kap. 7 § första och andra styckena tillämpas även i fråga om föräldra-

¹¹ Senaste lydelse 1983:1064.

Nuvarande lydelse

penning enligt 4 kap. 2 och 8 §§.

Bestämmelserna i 3 kap. 7 § tredje stycket gälla i tillämpliga delar i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 8 § första stycket.

Allmän försäkringskassa får när det finns skäl till det påfordra att förälderns rätt till särskild föräldrapenning enligt 11 § fjärde stycket styrkes genom intyg av den som har anordnat föräldrautbildningen.

Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenning anses två dagar med halv föräldrapenning eller fyra dagar med fjärdedels föräldrapenning som en dag.

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer förälder vilken ej har uppnått aderton års ålder, får försäkringskassan på framställning av socialnämnd besluta att föräldrapeningen helt eller delvis skall utbetalas till annan person eller till nämnden att användas till förälderns och hans familjs nytta.

Är moder vid tiden för barnets födelse intagen i kriminalvårdsanstalt eller hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, får försäkringskassan på framställning av föreståndare för anstalten eller hemmet besluta, att den föräldrapenning som tillkommer modern skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

20 kap.

2 §¹²

Vid tillämpningen av bestämmelserna i 3 kap. 1 § och 4 kap. 8-10 §§, 11 kap. 6 a § samt 21 kap. 1 § om försäkrad, som sammanbor med barn, skall med barn som där sägs likställas fosterbarn.

Med förälder skall vid tillämpningen av bestämmelserna i 4 kap., 9 kap. 4 § och 11 kap. 6 a § likställas den, med vilken förälder är eller

Föreslagen lydelse

Vid tillämpningen av bestämmelserna i 11 kap. 6 a § om försäkrad, som vårdar barn, skall med barn som där sägs likställas fosterbarn.

Med förälder skall vid tillämpning av bestämmelserna i 9 kap. 4 § och 11 kap. 6 a § likställas den, med vilken förälder är eller varit gift eller

¹² Senaste lydelse 1983:1077.

Nuvarande lydelse

varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbor.

Med förälder skall vid tillämpningen av bestämmelserna i 4 kap. 11 § och 9 kap. 4 § likställas den som med socialnämndens tillstånd har tagit emot ett utländskt barn för vård och fostran i syfte att adoptera det.

Enligt 2 § andra stycket lagen (1983:850) om undantag från vissa bestämmelser i uppbördslagen (1953:272) m.m. skall ersättning som avses i nämnda lag i vissa fall anses som inkomst av annat förvärvsarbete vid tillämpning av denna lags bestämmelser om sjukpenninggrundande inkomst och pensionsgrundande inkomst.

Att ersättning enligt 14 och 15 §§ lagen (1983:1070) om arbete i ungdomslag hos offentliga arbetsgivare är att betrakta som inkomst av anställning vid tillämpning av bestämmelserna om sjukpenninggrundande inkomst och pensionsgrundande inkomst framgår av 17 § nämnda lag.

Föreslagen lydelse

har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbor.

Med förälder skall vid tillämpningen av bestämmelserna i 9 kap. 4 § likställas den som med socialnämndens tillstånd har tagit emot ett utländskt barn för vård och fostran i syfte att adoptera det.

21 kap.

1 §

Försäkrad, som enligt bestämmelserna i 3 kap. är berättigad att vid sjukdom uppbära sjukpenning och som ej åtnjuter förtidspension enligt denna lag, skall, såframt han är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller, i annat fall, stadigvarande sammanbor med barn under sexton år till honom eller hans make eller med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn, genom frivilliga avgifter kunna hos den allmänna försäkringskassa, hos vilken han är inskriven, försäkra sig för erhållande av visst sjukpenningtillägg.

Genom frivilliga avgifter skall ock hos allmän försäkringskassa inskriven försäkrad, vilken till följd av studier eller annan utbildning, som beräknas pågå minst ett halvt år, icke eller endast i ringa utsträckning ägnar sig åt förvärvsarbete, kunna hos kassan försäkra sig för erhållande av viss sjukpenning eller av visst tillägg till den sjukpenning, vartill han är berättigad enligt 3 kap.

Sjukpenning som avses i denna paragraf må ej uppgå till högre belopp än tjugu kronor för dag. Ej

Den som är inskriven hos en allmän försäkringskassa, men inte är försäkrad för en sjukpenning som uppgår till garantinivån enligt 4 kap. 6 §, skall kunna genom frivilliga avgifter försäkra sig för erhållande av sjukpenning eller sjukpenningtillägg.

Den som inte har rätt till sjukpenning enligt 3 kap. 1 § får försäkra sig för sjukpenning som uppgår till lägst 20 kronor och högst till garantinivån enligt 4 kap. 6 §. Den som har rätt till sjukpenning enligt 3 kap. 1 § får försäkra sig för sjukpenningtillägg, som tillsammans med den sjukpenning som han är berättigad till uppgår till lägst 20 kronor och högst till garantinivån.

Försäkringen skall efter den försäkrades val gälla utan karenstid eller med en karenstid av 3 eller 30 dagar.

Rätt till inträde i den frivilliga försäkringen eller förkortning av gällande karenstid enligt tredje stycket tillkommer endast den som är under 55 år.

Ersättning enligt denna paragraf utges inte för tid efter den månad då

Nuvarande lydelse

heller må sjukpenningtillägg uppgå till högre belopp än som motsvarar skillnaden mellan tjugu kronor och den sjukpenning, vartill den försäkrade är berättigad enligt 3 kap.

Vid tillämpning av 16 kap. 1 § andra stycket och 17 kap. 1 §. skall med sjukpenning som där sägs likställas sjukpenning och sjukpenningtillägg på grund av försäkring som avses i denna paragraf.

Föreslagen lydelse

den försäkrade börjar uppbära hel förtids- eller ålderspension.

2 §

Närmare förutsättningar och villkor för försäkring som i 1 § sägs bestämmas av regeringen.

Till allmän försäkringskassa utgår statsbidrag för den frivilliga försäkringen enligt särskilda bestämmelser.

Då bokslut är uppgjort för allmän försäkringskassa, skall vad av inkomsterna för den frivilliga försäkringen ej åtgått för löpande utgifter under det år bokslutet avser avsättas till en särskild fond för den frivilliga sjukförsäkringen. Angående denna fond skall vad som stadgas i 18 kap. 15 § andra och tredje styckena äga motsvarande tillämpning.

För den frivilliga försäkringen skall den försäkrade erlägga den avgift som fastställs av regeringen, eller efter regeringens bestämmande, riksförsäkringsverket. Avgifterna får inte bestämmas till olika belopp för olika försäkrade i vidare mån än som föranleds av skillnader i försäkringens omfattning.

Statsbidrag lämnas med 15 procent av kostnaderna för sjukpenning och sjukpenningtillägg enligt 1 §.

För reglering av över- och underskott skall hos varje allmän försäkringskassa finnas en fond för den frivilliga sjukförsäkringen. I fråga om denna fond gäller bestämmelserna i 18 kap. 15 § andra och tredje styckena.

3 §

Närmare föreskrifter om villkor för den frivilliga försäkringen meddelas av regeringen.

Denna lag¹³ träder i kraft den 1 januari 1974. De nya bestämmelserna i 19 kap. 1 § tredje stycket skall dock träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Äldre bestämmelser skall alltså gälla i fråga om avgift och statsbidrag för tid före ikraftträdandet.

¹³ 1973:465.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Den som är inskriven hos allmän försäkringskassa och vid utgången av år 1973 placerad i sjukpenningklass men som icke skulle bli sjukpenningförsäkrad enligt de nya bestämmelserna skall vid sjukdom uppbära sjukpenning jämte barnstillägg enligt äldre bestämmelser så länge hans inkomst av förvärvsarbete uppgår till ettusenåttahundra kronor men ej till fyratusenfemhundra kronor. I fråga om ändring av sjukpenningklass skall dock de nya bestämmelserna i 3 kap. 5 § äga motsvarande tillämpning. Sjukpenning som här avses hänföres ej till pensionsgrundande inkomst för tilläggs pension.

Den som vid ikraftträdandet har sjukpenningförsäkring som beträffande tilläggs sjukpenning gäller med karenstid får utan hinder av de särskilda villkoren i 3 kap. 11 § andra stycket övergå till försäkring med kortare karenstid eller utan karenstid, såvida han gör framställning härom till den allmänna försäkringskassan före utgången av mars månad 1974.

Försäkrad som enligt 11 kap. 7 § anmält undantagande från försäkringen för tilläggs pension får före utgången av mars månad 1974 – utan hinder av de särskilda villkoren i andra stycket första punkten nämnda paragraf – återkalla denna anmälan med verkan från och med ingången av år 1974. I fall som här avses skall beträffande val av karenstid för sjukpenningförsäkring bestämmelserna i föregående stycke äga motsvarande tillämpning.

Bestämmelserna i 15 kap. 2 § skall fortfarande gälla såvitt avser tid före ikraftträdandet.

Beträffande den som är berättigad att uppbära omställningsbidrag enligt 102 § arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) efter utgången av år 1973 skall i fråga om rätt till förtidspension enligt 7 kap. 1 § andra stycket samt i fråga om tillgodoräknande av pensionsgrundande inkomst för tilläggs pension enligt 11 kap. 2 § bestämmelserna om försäkrad som uppbär kontant arbetsmarknadsstöd i tillämpliga delar gälla. Motsvarande skall gälla vid tillämpning av bestämmelserna i 3 kap. 10 §. Då beslut om ålderspension eller förtidspension meddelas i fall då någon uppburit omställningsbidrag, skall bestämmelserna i 17 kap. 4 § andra stycket om kontant arbetsmarknadsstöd i tillämpliga delar gälla.

1. Denna lag¹⁴ träder i kraft den 1 januari 1986.

2. I fråga om föräldrapenning och särskild föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 11 §§ i deras lydelse före den 1 januari 1986 som inte har tagits ut före ikraftträdandet tillämpas bestämmelserna om föräldrapenning i den nya lagen. Såvitt gäller barn födda något av åren 1980-1982 får uttag av föräldrapenning ske intill utgången av år 1986 utan hinder av bestämmelserna i 4 kap. 3 § sista stycket. Motsvarande gäller i fråga om adoptivbarn om föräldrarna fått barnet i sin vård något av dessa år.

¹⁴ 1984:000.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3. Förekommer i annan lag eller författning hänvisning till föreskrifter i 4 kap. 2 och 11 §§ i deras lydelse före den 1 januari 1986 gäller istället motsvarande bestämmelser om föräldrapenning i den nya lagen. Förekommer hänvisning till 4 kap. 8 § i dess lydelse före den 1 januari 1986 tillämpas bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

4. Äldre bestämmelser i 4 kap. 6 och 7 §§ gäller fortfarande för den som före ikraftträdandet fått barnet i sin vård.

5. För den som vid ikraftträdandet är hemmamekeförsäkrad enligt 3 kap. 1 § andra stycket skall de äldre bestämmelserna om sådan försäkring fortfarande gälla till dess den försäkrades förhållanden har ändrats så att rätten att tillhöra hemmamekeförsäkringen upphör eller den försäkrade tecknar en frivillig sjukpenningförsäkring enligt 21 kap. i dess nya lydelse.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 5 och 6 §§ lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring skall upphöra att gälla vid utgången av december 1985.

8 Förslag till**Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)**

Häri genom föreskrivs att 7 kap. 17 och 17 a §§ och 8 kap. 79 § studiestödslagen (1973:349)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 kap.
17 §²

För tid under vilken den studerande på grund av sjukdom är helt oförmögen att bedriva sina studier utgår vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel för sjukperiod som infaller under den del av det eller de kalenderhalvår för vilka den studerande har beviljats vuxenstudiestöd. Bestämmelserna i 4 kap. 28 och 31–35 §§ skall tillämpas.

För det första kalenderhalvår under vilket en studerande bedriver studier som berättigar till särskilt vuxenstudiestöd enligt detta kapitel utgår vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel endast för sjukperiod som infaller efter det den studerande har påbörjat studierna.

Utgår sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller motsvarande ersättning enligt annan författning för tid under vilken den studerande uppbär vuxenstudiebidrag, skall vuxenstudiebidraget minskas med det belopp som har utgått i sjukpenning eller sådan ersättning för samma tid. Vuxenstudiebidraget skall dock ej minskas med sådant belopp som har utgått i sjukpenning enligt 3 kap. 5 § fjärde stycket lagen om allmän försäkring.

Utgår sjukpenning enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring eller motsvarande ersättning enligt annan författning för tid under vilken den studerande uppbär vuxenstudiebidrag, skall vuxenstudiebidraget minskas med det belopp som har utgått i sjukpenning eller sådan ersättning för samma tid. Vuxenstudiebidraget skall dock ej minskas med sådant belopp som har utgått i sjukpenning enligt 3 kap. 5 § fjärde stycket lagen om allmän försäkring.

17 a §³

Studerande har rätt att behålla vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel vid

1. ledighet för tillfällig vård av barn i samma omfattning som enligt 4 kap. 8, 8a och 9 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring gäller för rätt till föräldrapenning,

2. ledighet under en dag under ett kalenderår för besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken den studerandes barn deltar,

3. ledighet för fullgörande av uppdrag i elevorganisation under sam-

1. ledighet för tillfällig vård av barn i samma omfattning som enligt 4 kap. 10–12 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring gäller för rätt till föräldrapenning,

2. ledighet för fullgörande av uppdrag i elevorganisation under sam-

¹ Lagen omtryckt 1981:579.

² Senaste lydelse 1984:313.

³ Lydelse enligt denna prop. förslag 3.

Nuvarande lydelse

manlagt högst tio dagar under ett kalenderår och

4. kortvarig ledighet för enskild angelägenhet av vikt.

Utgår föräldrapenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid under vilken den studerande uppbär vuxenstudiebidrag, skall vuxenstudiebidraget minskas med det belopp som har utgått i föräldrapenning för samma tid.

Föreslagna lydelse:

manlagt högst tio dagar under ett kalenderår och

3. kortvarig ledighet för enskild angelägenhet av vikt.

8 kap.
79 §⁴

Har studerande för sådan dag under en sjukperiod som infaller efter karenstiden enligt 78 § första stycket uppburit sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och överstiger denna sjukpenning 25 kronor, skall vid tillämpning av bestämmelse i detta kapitel om återbetalningsbelopp eller frivillig återbetalning medräknas endast den del av de återbetalningspliktiga studiemedlen för samma dag som motsvarar det belopp varmed sjukpenningen överstiger 25 kronor. Vad som sagts nu gäller också om den studerande med anledning av sin sjukdom får ersättning enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande eller enligt utländsk lagstiftning om arbetsskadeförsäkring.

Har studerande för sådan dag under en sjukperiod som infaller efter karenstiden enligt 78 § första stycket uppburit sjukpenning enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring eller enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och överstiger denna sjukpenning 25 kronor, skall vid tillämpning av bestämmelse i detta kapitel om återbetalningsbelopp eller frivillig återbetalning medräknas endast den del av de återbetalningspliktiga studiemedlen för samma dag som motsvarar det belopp varmed sjukpenningen överstiger 25 kronor. Vad som sagts nu gäller också om den studerande med anledning av sin sjukdom får ersättning enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande eller enligt utländsk lagstiftning om arbetsskadeförsäkring.

Sådan sjukpenning som har beräknats enligt 3 kap. 5 § fjärde stycket lagen om allmän försäkring skall dock aldrig beaktas vid tillämpning av bestämmelserna i detta kapitel om återbetalningsbelopp eller frivillig återbetalning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986.

⁴ Senaste lydelse 1984:313.

9 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.**

Härigenom föreskrivs att 1 och 4-7 §§ lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Arbetstagare har som förälder rätt till ledighet från sin anställning enligt bestämmelserna i denna lag. Sådan rätt har även arbetstagare som är fosterföräldrar samt arbetstagare som stadigvarande sammanbor med förälder och som är eller har varit gift med eller har eller har haft barn med föräldern.

Arbetstagare har som förälder rätt till ledighet från sin anställning enligt bestämmelserna i denna lag. Sådan rätt har även arbetstagare som

a) utan att vara förälder är rättslig vårdnadshavare och har vård om ett barn,

b) har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i sitt hem,

c) stadigvarande sammanbor med förälder och som är eller har varit gift med eller har eller har haft barn med föräldern.

4 §²

Utöver vad som följer av 3 § har arbetstagare rätt till hel ledighet under tid då arbetstagaren uppbär hel föräldrapenning enligt 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring och till förkortning av arbetstiden till hälften eller till tre fjärdedelar under tid då arbetstagaren uppbär halv eller fjärdedels föräldrapenning.

Utöver vad som följer av 1 och 3 §§ har arbetstagare, som likställs med förälder enligt 4 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, rätt till hel ledighet under tid då arbetstagaren uppbär hel föräldrapenningförmån enligt samma lag och till förkortning av arbetstiden till hälften eller till tre fjärdedelar under tid då arbetstagaren uppbär halv eller fjärdedels föräldrapenningförmån.

Kvinnliga arbetstagare har vidare rätt till hel ledighet i samband med barns födelse under minst sex veckor före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och sex veckor efter nedkomsten. De har också rätt att vara lediga för att amma barnet. Vid ledighet för amning gäller ej bestämmelserna i 5-9 §§.

5 §³

Som villkor för rätt till ledighet gäller, att arbetstagaren vid ledighetens början varit anställd hos arbetsgivaren antingen de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren. Vid beräkningen av anställningstid tillämpas 3 § första stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd.

¹ Lagen omtryckt 1979:645.

² Senaste lydelse 1982:676.

³ Lydelse enligt denna prop. förslag 4.

Nuvarande lydelse

Det i första stycket angivna villkoret gäller ej för rätt till ledighet under tid, då arbetstagaren uppbär

1. föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt 4 kap. 8 och 8 a §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. särskild föräldrapenning för ändamål som anges i 4 kap. 11 § fjärde stycket samma lag.

Villkoret gäller ej heller för rätt till ledighet som avses i 4 § andra stycket.

Föreslagen lydelse

Det i första stycket angivna villkoret gäller ej för rätt till ledighet under tid, då arbetstagaren uppbär tillfällig föräldrapenning enligt 4 kap. 10 eller 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

6 §⁴

Ledighet får delas upp på högst två perioder för varje kalenderår. Berör ledighetsperiod mer än ett kalenderår, skall den hänföras till det kalenderår under vilket ledigheten har påbörjats.

Ledighet under tid då arbetstagaren uppbär föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt 4 kap. 8 och 8 a §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring eller uppbär särskild föräldrapenning för ändamål som anges i 4 kap. 11 § fjärde stycket samma lag får delas upp utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

Ledighet under tid då arbetstagaren uppbär föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning enligt 4 kap. 4 § andra stycket, 10 eller 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring får delas upp utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

7 §⁵

Arbetstagare som vill utnyttja sin rätt till ledighet skall, om ej annat föreskrivs i andra stycket, anmäla detta till arbetsgivaren minst två månader före ledighetens början eller, om det ej kan ske, så snart som möjligt. I samband med anmälan skall arbetstagaren ange hur lång tid ledigheten är avsedd att pågå.

Ledighet under tid då arbetstagaren avser att uppbära föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt 4 kap. 8 och 8 a §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring eller avser att uppbära särskild föräldrapenning enligt 4 kap. 11 § fjärde stycket samma lag skall anmälas till arbetsgivaren minst en vecka före ledighetens början. Föranleds ledigheten av sjukdom eller smitta gäller dock ej någon anmälningstid.

Ledighet under tid då arbetstagaren avser att uppbära tillfällig föräldrapenning enligt 4 kap. 10 eller 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall anmälas till arbetsgivaren minst en vecka före ledighetens början. Föranleds ledigheten av sjukdom eller smitta gäller dock ej någon anmälningstid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986.

⁴ Lydelse enligt denna prop. förslag 4.

⁵ Lydelse enligt denna prop. förslag 4.

10 Förslag till Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)

Härigenom föreskrivs att 17 § semesterlagen (1977:480) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Frånvaro från arbetet är semesterlönegrundande, när fråga är om

1. ledighet på grund av sjukdom, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar eller om frånvaron beror på arbetsskada,
2. ledighet enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. dels under tid för vilken havandeskapspenning utges enligt 3 kap. 9 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, dels under tid för vilken föräldrapenning utges enligt 4 kap. 2 och 7 §§ samma lag, i den mån frånvaron icke överstiger 120 dagar eller, för ensamstående förälder, 180 dagar, dels under tid för vilken *föräldrapenning för tillfällig vård av barn* utges enligt 4 kap. 8 och 8 a §§ samma lag.
2. ledighet enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. dels under tid för vilken havandeskapspenning utges enligt 3 kap. 9 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, dels under tid för vilken *föräldrapenning utges i anledning av barns födelse eller adoption* enligt 4 kap. 3 och 5 §§ samma lag, i den mån frånvaron *för varje barn, eller vid flerbarnsbörd sammanlagt*, icke överstiger 120 dagar eller, för ensamstående förälder, 180 dagar, dels under tid för vilken *tillfällig föräldrapenning* utges enligt 4 kap. 10 och 11 §§ samma lag.
3. ledighet på grund av risk för överförande av smitta, om arbetstagaren är berättigad till ersättning enligt lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar,
4. ledighet för utbildning, som ej enligt annan lag medför rätt till semesterlön, om arbetstagaren erhåller timstudiestöd, inkomstbidrag eller vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349) eller om utbildningen till väsentlig del avser fackliga eller med facklig verksamhet sammanhängande frågor, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar,
5. ledighet på grund av sådan i 27 § värnpliktslagen (1941:967) eller med stöd därav föreskriven tjänstgöring om högst 60 dagar, som ej är beredskapsövning och ej heller direkt ansluter sig till grundutbildning, eller ledighet på grund av motsvarande vapenfri tjänst, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 60 dagar, eller
6. ledighet på grund av att arbetstagaren efter det kalenderår då han har fyllt tjugotvå år fullgör tjänstgöring i civilförsvaret på annan tid än då civilförvarsberedskap råder eller beredskapsövning får anordnas vid försvarsmakten, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 60 dagar.

Vid tillämpning av första stycket 1 skall frånvaron under de första 90 dagarna av frånvaroperiod ej i något fall anses bero på arbetsskada. Har arbetstagare av anledning som anges i första stycket 1 varit oavbrutet

¹ Lydelse enligt denna prop. förslag 5.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

frånvarande från arbetet under två hela intjänandeår, grundar därefter infallande dag av frånvaroperioden icke rätt till semesterlön.

I frånvaroperiod som avses i första stycket inräknas även dagar under perioden då arbetstagaren icke skulle ha utfört arbete.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-10-18

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Andersson

Proposition om förbättringar inom föräldraförsäkringen, havandeskapspenningen och vissa regler inom sjukpenningförsäkringen

1 Inledning

Föräldraförsäkringen infördes år 1974 och har därefter successivt byggts ut i betydande omfattning genom ett flertal riksdagsbeslut. Från den 1 januari 1980 utges även en särskild ersättning, havandeskapspenning, till gravida kvinnor som på grund av arbetets art inte kan fortsätta i sitt ordinarie arbete och inte heller kan omplaceras till andra arbetsuppgifter.

Enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. har förälder rätt att med bibehållet anställningsskydd vara helt ledig från arbetet eller förkorta sin dagliga arbetstid till tre fjärdedelar av normal arbetstid så länge han vårdar barn under ett och ett halvt års ålder. Rätten till förkortad arbetstid, i vanliga fall sex timmar per dag, gäller till dess barnet är åtta år eller har avslutat det första skolåret.

Föräldraförsäkringsutredningen

Enligt regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för socialdepartementet den 24 maj 1980 en särskild utredare¹ med uppdrag att göra en utvärdering och en översyn av reglerna om rätt till ledighet för vård av barn samt ersättningsreglerna inom föräldraförsäkringen och för havandeskapspenningen.

¹ Överdirektör Marianne Sjönell

Huvuduppgiften för utredningen, som antog namnet föräldraförsäkringsutredningen (S 1980:08), var att göra en genomgång av de praktiska erfarenheterna av ledighets- och ersättningsreglerna såväl från den enskildes synpunkt som från arbetsmarknads- och administrativa synpunkter.

Genomgången skulle ta sikte på behovet av och möjligheterna till att genomföra förenklingar i regelsystemet m.m. Informationens utformning och effekter skulle också redovisas. Reglernas och informationens effekter skulle studeras även från jämställdhetssynpunkt.

Utredaren fick senare också i uppdrag att närmare utreda frågan om kompensation för inkomstbortfall för gravida kvinnor, som av förebyggande skäl måste avstå från förvärsarbete utan att det föreligger sjukdom. Det skulle bl.a. klarläggas i vilka fall det är motiverat av medicinska skäl med uppehåll i förvärsarbetet, i vilken utsträckning och på vad sätt inkomstbortfall skall täckas och om arbetsgivares skyldighet att omplacera kvinnan till annat arbete skall utvidgas. Utredningen skulle också klarlägga i vilka fall det kan förekomma oenhetlig praxis i bedömningen av rätten till ersättning vid förebyggande åtgärder i samband med graviditet.

Som ett led i uppdraget att utreda frågor om omplaceringskyldighet m.m. skulle även tas upp frågan om behovet av förtydliganden av arbetsmiljölagen i fråga om skydd mot fosterskador.

I betänkandet (SOU 1982:36) Enklare föräldraförsäkring har utredningen dels redovisat erfarenheterna av föräldraförsäkringen och föräldraledighetslagen, dels lagt fram ett förslag till regeländringar i syfte att göra föräldraförsäkringens regler mer lättillgängliga för föräldrar, arbetsgivare och försäkringskassor.

I slutbetänkandet (SOU 1983:30) Utbyggd havandeskapspenning m.m. har utredningen redovisat erfarenheter av gällande omplaceringsregler och ersättningsregler för havandeskapspenningen. I detta senare betänkande föreslås att havandeskapspenningen behålls i sin nuvarande omfattning.

För de gravida kvinnor, som utsätts för risk för fosterskador p.g.a. arbetsmiljön, föreslås rätt till omplacering och - om omplacering inte kan ordnas - rätt till havandeskapspenning. Vidare föreslår utredningen ett tillägg i lagen om allmän försäkring för att klarlägga en gravid kvinnas rätt till sjukpenning om hon på läkares inrådan avhåller sig från arbete p.g.a. risker för fostrets liv eller hälsa.

En sammanfattning av utredningsförslagen i nu aktuella delar bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1 och 2*.

Betänkandena har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en redovisning av deras ställningstaganden till utredningsförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3 och 4*.

Sjukpenningkommittén¹

Enligt regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för socialdepartementet den 15 juni 1978 en kommitté (S 1978:04) för att göra en översyn av sjukpenningförsäkringen. Kommittén, som antog namnet sjukpenningkommittén, skulle bl.a. se över reglerna om sjukpenninggrundande inkomst (SGI) för egenföretagare, hemmamekeförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen.

I betänkandet (SOU 1983:48) Egenföretagares sjukpenning m.m. har kommittén bl.a. redovisat olika alternativ till en framtida sjukpenningförsäkring för egenföretagare. Kommittén har dock ansett att bästa lösningen är att behålla det nuvarande systemet men med en mera flexibel tillämpning.

Kommittén har vidare föreslagit att hemmamekeförsäkringen bör upphöra och ersättas av en förbättrad frivillig sjukpenningförsäkring. Kommittén har också tagit upp frågan om att den som deltar i grundutbildning för vuxna skall få behålla sin sjukpenninggrundande inkomst under utbildningstiden.

En sammanfattning av utredningsförslagen i nu aktuella delar bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en redovisning av deras ställningstaganden till utredningsförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 6*.

Frågor som behandlas i propositionen

I det följande behandlar jag först frågan om en sammanslagning av föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning till en föräldrapenning med ett enhetligt regelsystem. Jag tar även upp vissa frågor om ändringar när det gäller föräldrapenning till foster- och adoptivföräldrar.

Inom den tillfälliga föräldrapenningen behandlar jag bl.a. frågan om särskilda kontaktdagar för inskolningsverksamhet m.m. samt frågan om höjd åldersgräns för vissa barn som har ett särskilt tillsynsbehov vid sjukdom efter 12 års ålder.

Jag behandlar vidare frågan om en vidgad rätt till havandeskapspenning för gravida kvinnor som inte kan fortsätta sitt arbete på grund av risker i arbetsmiljön samt rätten till sjukpenning för vissa gravida kvinnor.

¹ (S 1978:04). Ledamöter f.d. presidenten i försäkringsöverdomstolen Liss Granqvist, ordförande, riksdagsledamoten Gösta Andersson, direktören Gunnel Arrbäck, direktören Ulf Berggren, riksdagsledamoten Doris Håvik, ombudsmannen Karl-Eric Kjerstenson, riksdagsledamoten Gullan Lindblad, utredningssekreteraren Sara Lönnérblad, riksdagsledamoten Christer Nilsson, utredningschefen Stefan Saläng och ombudsmannen Håkan Walander.

Jag tar också upp vissa ändringar i lagen om rätt till ledighet för vård av barn, m.m., bl.a. en vidgad rätt till omplacering för vissa gravida kvinnor. Vidare behandlas frågan om ändring av reglerna för beräkning av semesterlönegrundande frånvaro vid ledighet med havandeskapspenning. I dessa frågor har jag samrått med chefen för arbetsmarknadsdepartementet.

Inom sjukpenningförsäkringen redovisar jag vissa synpunkter på beräkningen av SGI för egenföretagare. Jag behandlar vidare frågan om försäkringsskyddet för hemmamakar. Jag är dock f.n. inte beredd att ta upp frågan om att låta hemmameförsäkringen upphöra utan föreslår i stället regler som innebär en förbättrad frivillig sjukpenningförsäkring och en successiv övergång till denna försäkringsform.

Jag kommer också att föreslå regler som innebär att den som deltar i grundutbildning för vuxna skall få behålla sin SGI under utbildningstiden. I denna fråga har jag samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

Vidare kommer jag att föreslå förbättringar vad gäller socialförsäkringsskyddet för statens utsända tjänstemän och deras medföljande familjemedlemmar samt möjligheterna att tillhöra det svenska ATP-systemet för svenska arbetstagare i ett land med vilket Sverige har ingått en konvention om social trygghet.

Slutligen kommer jag att föreslå att vissa äldre övergångsbestämmelser inom bl.a. sjukpenningförsäkringen skall upphöra.

2 Föräldraförsäkringen

2.1 Nuvarande ersättningsregler

Föräldraförsäkringen består av tre olika former av föräldrapenning, nämligen föräldrapenning i samband med barns födelse, särskild föräldrapenning och föräldrapenning för tillfällig vård av barn. De olika försäkringsformerna har tillkommit för att tillgodose behovet av ersättning vid skilda typer av ledighet för vård av barn.

Föräldrapenning i samband med barns födelse (4 kap. 2 § AFL) utges under högst 180 dagar sammanlagt för föräldrarna. Ersättningsbeloppet motsvarar i regel föräldrarnas sjukpenning, dock lägst en garantinivå som f.n. är 37 kr. om dagen. Fr.o.m. den 1 januari 1985 höjs garantinivån till 48 kr. per dag (prop. 1983/84:150, SFU 1983/84:32, rskr 1983/84:397). Om föräldrarna har barn gemensamt i sin vård utges föräldrapenning över garantinivån till fadern endast om modern är eller borde ha varit försäkrad för en sjukpenning över den nivån. Undantag härifrån får dock göras om modern till följd av sjukdom eller av andra särskilda skäl inte har möjlighet att själv vårda barnet.

För rätt till föräldrapenning krävs att föräldern varit eller rätteligen borde ha varit inskriven hos den allmänna försäkringskassan under minst 180 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för denna.

Föräldrapenning utges inte för tid då föräldern förvärsarbetar. En

förutsättning för att få föräldrapenning är att föräldern vårdar barnet. Modern har dock rätt att få föräldrapenning t.o.m. 29:e dagen efter förlossningen, även om hon inte har barnet i sin vård. För modern gäller också att hon kan börja uppbära föräldrapenning innan barnet är fött, dock tidigast 60 dagar före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Föräldrapenning kan tas ut som hel eller halv dagersättning till dess barnet är 270 dagar gammalt, såvida inte föräldrarna viss tid har varit förhindrade att vårda barnet på grund av sjukdom hos barnet eller dem själva. I så fall förlängs tiden i motsvarande mån.

Fosterföräldrar har samma rätt till föräldrapenning som biologiska föräldrar från den dag de får fosterbarnet i sin vård. Föräldrapenningen får därvid i regel utges längst till 270:e dagen efter barnets födelse.

Även adoptivföräldrar har rätt till 180 dagars föräldrapenning om adoptivbarnet är under 10 års ålder när föräldrarna får det i sin vård. Fosterföräldrar som tar emot barn i avsikt att adoptera det har samma ersättningsrätt som adoptivföräldrar.

Särskild föräldrapenning (4 kap. 11 § AFL) utges för varje barn som är fött år 1980 eller senare under högst 180 dagar sammanlagt för föräldrarna och kan disponeras till dess barnet fyllt åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret. Under 90 av dessa dagar utges föräldrapenningen i princip med belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning, dock lägst garantinivån. För övriga 90 dagar utges ersättning alltid enligt garantinivån.

Om barnet står under föräldrarnas gemensamma rättsliga vårdnad har var och en av föräldrarna rätt till 90 dagars föräldrapenning, varav 45 dagar med belopp motsvarande sjukpenningen och 45 dagar enligt garantinivån. Detta gäller oavsett om föräldrarna är gifta, samboende eller lever åtskilda. En förälder kan avstå från sin rätt till särskild föräldrapenning till förmån för den andre föräldern. Detta skall ske genom skriftlig anmälan hos försäkringskassan. En förälder som ensam har den rättsliga vårdnaden om barnet har rätt till hela den särskilda föräldrapenningen. Adoptivföräldrar är jämställda med biologiska föräldrar.

En förutsättning för rätt till särskild föräldrapenning är att föräldern tar faktisk vård om barnet under den tid ersättningen avser. Vidare fordras att föräldern varit inskriven hos allmän försäkringskassa under 180 dagar i följd närmast före den dag för vilken särskild föräldrapenning skall tas ut.

Föräldrar har även rätt till särskild föräldrapenning i samband med föräldrautbildning eller besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg, i vilken barnet deltar. Särskild föräldrapenning som tas ut i samband med föräldrautbildning kan utges före barnets födelse.

Den särskilda föräldrapenningen kan betalas ut i form av hel, halv eller fjärdedels dagersättning. Ersättningens storlek beräknas med utgångspunkt i hur mycket föräldern arbetar i förhållande till en heltidsarbetande, dvs. normal arbetstid.

Beträffande de 90 ersättningsdagar för vilka föräldrapenningen utges med garantibeloppet gäller särskilda regler. För dessa dagar har de föräldrar som arbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid möjlighet att efter eget önskemål välja hel, halv eller fjärdedels ersättning.

I de fall föräldrarna gemensamt är rättsliga vårdnadshavare och den ena föräldern har en sjukpenning som understiger garantinivån kan den andre föräldern inte få ut hel särskild föräldrapenning med högre belopp än garantinivån. En förälder har dock, oavsett den andre förälderns sjukpenning, alltid rätt till halv eller fjärdedels särskild föräldrapenning med belopp beräknat efter den egna sjukpenningen.

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn (4 kap. 8 § AFL) utges till en förälder som behöver avstå från förvärvsarbete i samband med sjukdom eller smitta hos barnet eller barnets ordinarie vårdare eller för besök i samhällets förebyggande barnhälsovård. Föräldrarna har rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn under högst 60 dagar per år och barn under 12 års ålder.

Fadern har dessutom rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn under högst tio dagar i samband med barns födelse. Förutsättningen härför är att han avstår från förvärvsarbete för att biträda i hemmet eller för att vårda barn.

Föräldrapenningen för tillfällig vård av barn kan tas ut som hel eller halv dagersättning. Ersättningen utges med belopp som motsvarar förälderns sjukpenning.

En förälder som önskar få föräldrapenning i samband med sjukdom eller smitta hos barn eller dess ordinarie vårdare måste styrka sjukdomen eller smittan genom intyg av läkare fr.o.m. den åttonde dagen av sjuk- eller smittperioden.

2.2 Behovet av förenklade försäkringsregler

Föräldraförsäkringen har byggts ut successivt i flera etapper sedan den infördes år 1974. Detta har lett till att försäkringen i dag består av tre olika huvuddelar som skall tillgodose olika behov av ledighet för vård av barn, nämligen föräldrapenning i samband med barns födelse, särskild föräldrapenning och föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Ersättningsreglerna skiljer sig mellan de olika delarna av försäkringen och reglerna är detaljrika och svåra att överblicka för den enskilde föräldern.

Föräldrarna tar ofta ut största delen av föräldrapenningen i en enda lång period vid barnets födelse. Ersättningsperioden omfattar då såväl föräldrapenning i samband med barns födelse som särskild föräldrapenning. Under en sådan sammanhängande försäkringsperiod gäller skilda regler för ersättningen. Detta avser t.ex. vem som får använda dagarna, dvs. försäkringens föräldrabegrepp, inskrivningsvillkoret, kvalifikationskravet för ersättning över garantinivån, möjligheten att ta ut fjärdedels ersättning,

tidsgränsen för uttag av ersättningen och fördelningen av ersättningstiden mellan föräldrarna. Följden av de skilda reglerna har blivit att föräldrarna ofta missförstår lämnad information och i en del fall går miste om ersättningen. Även administrationen tyngs av de komplicerade reglerna. Samtidigt finns det uppenbara luckor i försäkringssystemet som behöver rättas till.

Föräldraförsäkringsutredningen har – förutom en del omprioriteringar inom försäkringens ram – föreslagit förändringar av ersättningsreglerna inom föräldraförsäkringen i syfte att göra den mer lättillgänglig för föräldrar, arbetsgivare och försäkringskassor.

För egen del anser jag det angeläget att regelsystemet inom den allmänna försäkringen ges en klarare och enklare utformning. Föräldrarna måste i förväg kunna bedöma om de kan ha rätt till ersättning i en uppkommen situation. Vidare måste möjligheter till rationaliseringar och förenklingar i administrationen tas till vara. Jag biträder därför i huvudsak utredningens förslag, som visar att man kan uppnå förenklingar i regelsystemet. Jag är dock f.n. inte beredd att ta upp frågan om att helt slopa fördelningen mellan föräldrarna av de sista 180 ersättningsdagarna vilket utredningen föreslagit.

Som utredningen anför är det inte möjligt att uppnå förenklingar av nämnvärd betydelse med ett bibehållande av tre olika förmånsslag med skilda regler.

Föräldrapenningen i samband med barns födelse och den särskilda föräldrapenningen bör därför slås samman till en förmån, kallad *föräldrapenning*. Den nuvarande föräldrapenningen för tillfällig vård av barn bör bibehållas och kallas *tillfällig föräldrapenning*. På så sätt renodlas försäkringen till att omfatta två delar, en del som avses täcka föräldrarnas behov av ledighet och ersättning för att vårda barnet när detta är litet och en del som under förskoleåren och en del av grundskoleåren ger rätt till ledighet och ersättning vid mer akut uppkomna situationer då någon av föräldrarna behöver vårda eller vara med barnet.

Föräldrapenningen kommer efter sammanslagningen att omfatta 360 ersättningsdagar, varav 90 garantidagar. Dagarna bör få användas under barnets fyra första levnadsår. Samtidigt bör införas ersättning för två årligen återkommande kontaktdagar för barn mellan 4 och 12 år. Därmed får föräldrar möjlighet att med betald ledighet delta i föräldrautbildning, inskolning och besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet eller i skola. Dessa dagar bör också kunna tas ut som fyra halva eller åtta fjärdedels dagar, allt efter behovet av ledigheten.

I dag kan den särskilda föräldrapenningen användas för bl. a. inskolning till dess barnet blir åtta år eller den senare tidpunkt då det har avslutat första skolåret. Det har dock visat sig att för huvuddelen av barnen har föräldrarna inga ersättningsdagar kvar efter fyraårsåldern. Att införa särskilda dagar skapar då en garanti för att familjen har ersättningsdagar att använda varje

år. Därmed får föräldrarna möjlighet att besöka barnomsorgen och skolan under låg- och mellanstadiet och lära känna barnens vardagsmiljö. Detta är viktigt inte minst för fäderna.

De särskilda kontaktdagarna bör inordnas i den tillfälliga föräldrapenningen inom vilken jag även i övrigt föreslår vissa förbättringar, t.ex. en utvidgad ersättningsrätt för vissa barn mellan 12 och 16 år som har speciella tillsynsbehov vid sjukdom.

Jag anser att det är angeläget att föräldrarna delar föräldraledigheten. Under den tid försäkringen har funnits har också fäderna i ökad utsträckning utnyttjat denna rättighet. För att underlätta en gemensam planering av föräldraledigheten är det väsentligt att det i dag svåröverskådliga regelsystemet förenklas. Det är också viktigt att undanröja de hinder som finns i försäkringssystemet för fädernas uttag av föräldrapenning. Varje förälder bör således – till skillnad mot vad som nu gäller – kunna få ersättningen beräknad efter sin egen sjukpenninggrundande inkomst, om detta ger högre ersättning än garantibeloppet, oberoende av den andra förälderns sjukpenningförsäkring. En sådan ändring underlättar för fäderna att ta ut föräldraledigheten.

Jag föreslår även andra ändringar i försäkringen som bör främja jämställdheten, t.ex. möjligheten att ta ut fjärdedels ersättning i hela föräldraförsäkringen, anknytning av ersättningsrätten till normal arbetstid och rätten för samboende att få tillfällig föräldrapenning för att vårda den andres barn.

2.3 Sammanslagning av föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning

Mitt förslag: Föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning slås samman till en förmån, kallad föräldrapenning.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga är positiva till sammanslagningen och understryker det stora behovet av förenklingar i regelsystemet.

Skälen för mitt förslag: Utredningen anför flera skäl som talar för en sammanslagning av föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning. Ett skäl är att föräldrarna i dag till stor del tar ut de båda försäkringsförmånerna i en enda lång period i anslutning till barnets födelse. Det är då omotiverat att olika ersättningsregler gäller under en sammanhängande försäkringsperiod.

Ett annat viktigt skäl är de uppenbara svårigheter försäkringskassorna har att informera om ett så komplext regelsystem som dagens. Föräldrar har i många fall missförstått den lämnade informationen eller tyckt sig ha fått

felaktig information. Ett flertal ärenden har resulterat i skadeståndsanspråk eller besvär i försäkringsdomstol.

Ytterligare ett skäl är att administrationen nu är besvärlig och skulle förenklas om de båda föräldrapenningförmånerna omvandlas till en föräldrapenning med ett så långt möjligt gemensamt regelsystem.

Som jag tidigare nämnt ansluter jag mig således till utredningens förslag om en sammanslagning av de två föräldrapenningförmånerna. En sammanslagning förutsätter att de olika bestämmelser som nu gäller för de två förmånsslagen samordnas. Detta kräver att en stor del av försäkringens detaljregler förändras. I det följande kommer jag att redovisa hur de samordnade bestämmelserna bör utformas.

2.4 Samordnade regler för föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning

2.4.1 Antal ersättningsdagar och tidsram för uttag av föräldrapenningen

Mitt förslag: Den sammanslagna föräldrapenningen skall omfatta 360 ersättningsdagar, varav 270 dagar med ersättning enligt sjukpenningnivån, dock lägst garantinivån 48 kr. per dag, och 90 dagar med ersättning enligt garantinivån. Vid flerbarnsbörd utges föräldrapenning under ytterligare 180 dagar, varav 90 dagar med ersättning enligt garantinivån, för varje barn utöver det första. Ersättningsdagarna får tas ut längst till dess barnet fyller fyra år.

Föräldrapenningen får även tas ut i samband med föräldrautbildning eller besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar. Föräldrapenning får i dessa fall tas ut av båda föräldrarna samtidigt. I samband med föräldrautbildning får föräldrapenning tas ut även före barnets födelse. Modern får som f.n. ta ut föräldrapenning innan barnet är fött, dock tidigast 60 dagar före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Utredningens förslag: 350 ersättningsdagar, varav 180 dagar får tas ut längst till dess barnet uppnår ett års ålder. Resterande dagar får användas längst till dess barnet uppnår tre års ålder.

Remissinstanserna: Utredningsförslaget får ett blandat mottagande i remissbehandlingen. De remissinstanser som tillstyrker förslaget pekar på de fördelar som uppnås genom att administrationen blir enklare och att planeringen av föräldraledigheten på arbetsplatserna underlättas. De som avstyrker förslaget framhåller att flexibiliteten i försäkringen minskar och att föräldrarnas möjlighet begränsas att själva avgöra när de vill ta ut föräldrapenningen för att stödja barnet i speciella situationer. De administrativa fördelar som uppnås genom förslaget anses inte vara skäl nog för att minska nuvarande tidsram för uttag av föräldrapenning.

Socialstyrelsen anser det väsentligt att föräldrapenningen i så stor utsträckning som möjligt utnyttjas under barnets första tidiga levnadsår då grunden läggs för en djup och nära kontakt mellan barn och föräldrar. Behovet av ledighet utöver vad som gäller för föräldrapenningen avses enligt utredningen i princip kunna tillgodoses inom ramen för den tillfälliga föräldrapenningens s.k. öronmärkta dagar. Mot bakgrund av det ringa antal dagar som är avsatta för inskolningsverksamhet m.m. anser dock socialstyrelsen att behovet att spara ersättningsdagar kvarstår.

Skälen för mitt förslag: Föräldrapenning i samband med barns födelse skall i dag tas ut inom 270 dagar efter barnets födelse, dock med en särskild dispensmöjlighet om ersättningen inte har kunnat tas ut på grund av sjukdom hos barnet eller föräldrarna. Den särskilda föräldrapenningen får tas ut innan barnet har uppnått åtta års ålder eller den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret.

För att uppnå de förenklingar inom föräldraförsäkringen som avsetts genom en sammanslagning av de två föräldrapenningförmånerna bör bl.a. en enhetlig tidsgräns skapas för uttag av föräldrapenningen. Detta medverkar också till att informationen till föräldrarna blir enklare.

En minskad tidsram underlättar vidare administrationen hos försäkringskassorna och riksförsäkringsverket, bl.a. genom att man slipper registrera ersättningsdagar under så lång tid som åtta år. En minskad tidsram underlättar också planeringen av föräldraledigheten på arbetsplatserna.

Statistik över hur föräldrapenningen tas ut visar att för barn födda under januari – februari 1980 hade samtliga dagar med ersättning motsvarande sjukpenningen tagits ut för närmare 80 % av barnen innan dessa fyllt tre år. De 90 garantidagarna hade tagits ut helt för ca 45 % av barnen vid denna tidpunkt.

Jag anser i likhet med flera remissinstanser att föräldrarna bör ha stor valfrihet att använda försäkringen vid den tidpunkt de själva anser lämplig. Den statistik som har redovisats visar emellertid att föräldrarna till helt övervägande del väljer att ta ut föräldrapenningen under barnets tre första levnadsår. De dagar som sparas är huvudsakligen garantidagar. I utredningens intervjuundersökning med småbarnsföräldrar framhåller också flertalet föräldrar, som tagit ut alla ersättningsdagarna i en följd vid barnets födelse, att de valt att göra detta för att få vara hemma med barnet så länge som möjligt medan detta är litet.

Det nuvarande systemet att man skall kunna spara ersättningsdagar i åtta år är ett krångligt system från administrativ synpunkt och för föräldrarna, som har svårt att hålla reda på uttagna resp. sparade dagar. Införs kontaktdagar för inskolningsverksamhet m.m. – till vilket i stort sett alla remissinstanser har varit positiva och som jag har för avsikt att föreslå i det följande – får föräldrarna varje år från det barnet fyller 4 till dess det blir 12 år ett antal dagar som förutom ersättning ger rätt till ledighet t.ex. för att besöka barnet i skolan.

Jag föreslår därför att en enhetlig tidsgräns vid fyra års ålder införs för

uttag av föräldrapenning och att denna tidsgräns kombineras med särskilda kontaktdagar inom den tillfälliga föräldrapenningen för föräldrautbildning, inskolning eller besök i bl. a. daghem, fritidshem eller skola för barn fr.o.m. denna ålder. Jag kommer senare i samband med förslaget beträffande den tillfälliga föräldrapenningen att närmare beskriva regelsystemet för dessa kontaktdagar.

En fyraårsgräns för uttag av den sammanslagna föräldrapenningen får anses ge tillräcklig flexibilitet i ersättningssystemet så att särskilda dispenserregler för förlängning av tiden kan undvikas. I samband med föräldrautbildning bör föräldrarna få använda ersättningsdagar även före barnets födelse.

Jag anser vidare i likhet med riksförsäkringsverket och Försäkringskassförbundet att den av utredningen föreslagna särskilda tidsgränsen för uttag av de första 180 ersättningsdagarna inte är nödvändig i det nya systemet. Härigenom förenklas regelsystemet och administrationen ytterligare.

2.4.2 Uppdelningen av ersättningstiden mellan föräldrarna

Mitt förslag: Om båda föräldrarna har vårdnaden om barnet får en förälder ta ut högst 270 ersättningsdagar med föräldrapenning. Övriga 90 ersättningsdagar förbehålls den andra föräldern. En förälder får dock genom skriftlig överlåtelse avstå sin rätt till föräldrapenning till den andra föräldern eller till en person som likställs med förälder. En förälder som ensam har vårdnaden om barnet har rätt att uppbära föräldrapenningen under hela ersättningstiden.

Utredningens förslag: Ersättningsdagarna bör tillkomma föräldrarna gemensamt utan särskild uppdelning mellan dem.

Remissinstanserna: Utredningsförslaget får ett blandat mottagande. De som tillstyrker förslaget anser att detta innebär förenklingar framför allt i administrationen men även för föräldrarna, som därmed kan fördela ledigheten på sätt som passar familjen bäst.

Några remissinstanser förordar en obligatorisk uppdelning av ersättningstiden mellan föräldrarna för att medverka till att bryta de traditioner inom familj och arbetsliv som i dag utgör ett hinder för ett delat ansvar för barnen.

Fyra remissinstanser förordar att nuvarande regler om fördelning av viss del av ersättningstiden mellan föräldrarna med möjlighet till överlåtelse bibehålls.

Skälen för mitt förslag: Nuvarande bestämmelser innebär att föräldrarna fritt får välja vem som skall ta ut föräldrapenningen i samband med barnets födelse dvs. de första 180 ersättningsdagarna. För den särskilda föräldrapen-

ningen gäller att dagarna fördelas lika mellan barnets rättsliga vårdnadshavare. Ersättningsrätten kan dock genom en skriftlig anmälan till försäkringskassan överlåtas till den andra föräldern eller till annan person som likställs med förälder.

Av riksförsäkringsverkets statistik över uttag av föräldrapenning under barnets första levnadsår för barn födda år 1978–1981 framgår att mer än var femte fader (drygt 22 % för barn födda år 1980) tagit ut föräldrapenning under i genomsnitt 47 dagar. Förlängs uppföljningsperioden till att omfatta barnets första 18 månader har mer än var fjärde fader (cirka 27 % för barn födda år 1980) varit föräldraledig. Där utgjorde genomsnittet 49 dagar. Andelsberäkningarna avser gifta föräldrar där båda föräldrarna förvärvsarbetar.

Gifta fäder med en självständig rätt till föräldrapenning och ogifta fäder, vilka i regel måste få dagar genom överlåtelse från modern, har tagit ut föräldrapenning i ungefär lika stor omfattning. De nuvarande reglerna om fördelning av dagar tycks således inte medföra att fäder som får sig tilldelade särskilda föräldrapenningdagar tar ut mer föräldrapenning. Det kan här också nämnas att när det gäller den tillfälliga föräldrapenningen – där dagarna inte är uppdelade mellan föräldrarna – tar fäderna ut ersättning i nära nog lika stor utsträckning som mödrarna.

Jag anser det angeläget att det sker en fortsatt utjämning när det gäller föräldrarnas vårdansvar för barnen. Inriktningen bör vara att föräldraförsäkringens ersättningsdagar – efter den första tiden efter barnets födelse – i princip skall tas ut lika av båda föräldrarna. Jag är därför f.n. inte beredd att ta upp utredningsförslaget om att ersättningsdagarna inom den sammanslagna föräldrapenningen skall tillkomma föräldrarna gemensamt utan särskild fördelning mellan dem.

De hinder som finns i regelsystemet för framför allt fäder att använda försäkringen bör rensas bort. När det gäller föräldrapenning i samband med barns födelse gäller f.n. att om båda föräldrarna gemensamt har barnet i sin vård och modern är sjukpenningförsäkrad för högst garantinivån så kan fadern bara få föräldrapenning enligt garantinivån. Beträffande den särskilda föräldrapenningen gäller samma begränsning vid uttag av hel ersättning och då för båda föräldrarna. Vissa undantagsregler gäller dock. En förutsättning för att fäderna skall utvidga sin medverkan i vården av barnen är bl.a. att dessa hinder för uttag av föräldrapenning tas bort. Jag föreslår därför i det följande en ändring som innebär att föräldrapenningen skall kunna utges enligt föräldrarnas sjukpenningnivå oberoende av den andra föräldrarnas sjukpenningförsäkring.

Jag vill vidare framhålla att det är angeläget att det även fortsättningsvis bedrivs en aktiv informationsverksamhet som framhåller betydelsen och innebörden av att dela föräldraledigheten. Informationen bör riktas till såväl mödrar som fäder, arbetsgivare m.fl. När det gäller information till föräldrarna är föräldrautbildningen en viktig kanal dels genom att båda

föräldrarna avses delta i utbildningen, dels genom att den ofta genomgås samtidigt som föräldrarna planerar den följande ledigheten. Det är också viktigt att frågor kring delad föräldraledighet tas upp i enskilda samtal mellan föräldrar och personal inom mödra- och barnhälsovården. En mera allmän information om vikten av delat föräldraansvar bör vidare kunna ske bl.a. genom artiklar i tidningar och tidskrifter, riktad information till vissa större arbetsplatser samt i skolutbildningen.

2.4.3 Inskrivningsvillkor för rätt till föräldrapenning

Mitt förslag: För rätt till föräldrapenning skall föräldern ha varit inskriven hos försäkringskassan under minst 180 dagar i följd närmast före den dag för vilken föräldrapenning skall betalas ut.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget möter inte några invändningar i remissbehandlingen.

Skälen för mitt förslag: Enligt nuvarande bestämmelser gäller att föräldern måste ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst 180 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen för att vara berättigad till föräldrapenning i samband med barns födelse. För särskild föräldrapenning gäller att föräldern skall ha varit inskriven under minst 180 dagar i följd närmast före den dag för vilken föräldrapenning skall tas ut. Vissa undantagsregler gäller för försäkrade som är under 16 år eller rätteligen skulle ha varit inskrivna om försäkringskassan känt till samtliga omständigheter.

En enhetlig inskrivningsregel för den sammanslagna föräldrapenningen förenklar regelsystemet och underlättar administrationen. Inskrivningsvillkoret för den sammanslagna föräldrapenningen bör gälla viss tid närmast före den dag föräldrapenningen skall tas ut, dvs. bygga på de regler som i dag gäller för särskild föräldrapenning.

Genom den fyraårsgräns som jag tidigare har föreslagit som tidsram för uttag av föräldrapenningen och det ändrade inskrivningsvillkor som jag nu föreslår kan vissa hemvändande utlandssvenskar, och vissa invandrare, i fortsättningen bli berättigade till föräldrapenning även om bosättningen i Sverige inte sker före barnets födelse. Såväl de 180 dagarnas inskrivning som föräldrapenningens ersättningsdagar ryms väl inom den föreslagna fyraårsgränsen.

Flertalet invandrare är redan i dag berättigade till föräldrapenning i samband med barns födelse även om de inte varit bosatta och inskrivna i försäkringskassan 180 dagar före barnets födelse. I flertalet fall uppfylls nämligen inskrivningskravet genom att invandraren enligt gällande konven-

tionsbestämmelser får tillgodoräkna sig motsvarande försäkringsperiod i hemlandet. För ett mindre antal invandrare, som inte har varit försäkrade i hemlandet eller kommer från länder med vilka Sverige inte har avtal om social trygghet, kommer den föreslagna ändringen att medföra att de får en utökad rätt till ersättning. Föräldrapenningen kommer i här nämnda fall dock endast att kunna utges med garantibeloppet eftersom föräldern inte har möjlighet att uppfylla det kvalifikationskrav om viss tids försäkring över garantinivån som gäller för rätt till föräldrapenning med belopp motsvarande sjukpenningen. I följande avsnitt kommer jag att redogöra för detta kvalifikationskrav.

2.4.4 Villkor för föräldrapenning över garantinivån

Mitt förslag: Föräldern skall ha varit sjukpenningförsäkrad över garantinivån i minst 240 dagar i följd närmast före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen för att ha rätt till föräldrapenning över garantinivån under de första 180 ersättningsdagarna. Detsamma skall gälla om föräldern skulle ha varit försäkrad över garantinivån om försäkringskassan känt till samtliga föreliggande förhållanden. Efter de första 180 ersättningsdagarna skall inte något särskilt kvalifikationskrav gälla för rätt till ersättning enligt sjukpenningnivån.

Föräldrapenning skall utges med belopp motsvarande sjukpenningen oberoende av den andra förälderns sjukpenningnivå.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget om en förkortning av kvalifikationstiden från nuvarande 270 dagar till 240 dagar för rätt till föräldrapenning enligt sjukpenningnivån lämnas i huvudsak utan erinran.

Förslaget om att föräldrapenning skall utges med sjukpenningbelopp oberoende av den andre förälderns sjukpenningförsäkring hälsas med tillfredsställelse av flertalet remissinstanser som yttrar sig i frågan.

Socialstyrelsen framhåller exempelvis att fädernas reella möjligheter att använda föräldraledigheten ökar. Endast försäkringsrätten för Mellansverige är negativ till förslaget och anser bl.a. att det inte är rimligt att ge föräldrapenning över garantinivån när andre föräldern är hemma och kan vårda barnet.

Skälen för mitt förslag: Det nuvarande kravet på 270 dagars kvalifikationstid för rätt till föräldrapenning med sjukpenningbelopp tillkom för att undvika att föräldrar enbart i syfte att få en högre föräldrapenning påbörjar ett förvärvsarbete under graviditeten. Bestämmelsen har dock medfört att blivande mödrar gått miste om den högre föräldrapenningen trots att de påbörjat ett förvärvsarbete inom den första graviditetsmånaden, dvs.

normalt sett innan de har fått sin graviditet konstaterad. Detta har skapat irritation bland de drabbade mödrarna som anser sig ha en fast anknytning till arbetsmarknaden och därmed bör vara berättigade till ersättning för inkomstförlust i samband med barnafödandet. Det är i de aktuella fallen ofta fråga om studerande eller nytilträdande på arbetsmarknaden, som tidigare har varit enbart sjukvårdsförsäkrade eller hemmamaakeförsäkrade.

I likhet med utredningen och remissinstanserna anser jag en kvalifikationstid på 240 dagar tillräcklig. Kvalifikationskravet bör som i dag gälla endast för de första 180 ersättningsdagarna. För de övriga ersättningsdagarna där föräldrapenning kan utges med belopp motsvarande sjukpenning – den nuvarande särskilda föräldrapenningen – bör inte heller i fortsättningen något särskilt kvalifikationskrav utöver sjukpenningrätten gälla för ersättning över garantinivån.

För att öka fädernas rätt och möjlighet att kunna ta praktiskt ansvar för små barn anser jag att det nuvarande kravet på att båda föräldrarna skall vara försäkrade över garantinivån för att fadern skall kunna få föräldrapenning med belopp motsvarande sjukpenningen bör upphävas. Även från administrativ synpunkt medför en sådan ändring uppenbara förenklingar, samtidigt som missförstånd och irritation bland föräldrarna kan undvikas.

Jag vill dock understryka att det krävs att den förälder som uppbär föräldrapenning också skall vara den som huvudsakligen vårdar barnet under de dagar föräldrapenning utges. För att föräldern skall anses vårda barnet krävs redan i dag att det finns en rumslig kontakt mellan föräldern och barnet under större delen av tiden. Detta innebär dock inte att föräldern är förhindrad att uträtta ärenden eller sysslor som normalt ingår i hushållet och som endast tar en kortare tid från umgänget med barnet.

2.4.5 Anknytning till normalarbetstid

Mitt förslag: Rätten till föräldrapenning skall vara beroende av hur mycket föräldern arbetar i förhållande till normal arbetstid för en heltidsarbetande inom yrket. Hel ersättning får således utges vid hel ledighet, halv ersättning vid arbete högst hälften av normal arbetstid och fjärdedels ersättning vid arbete högst tre fjärdedelar av normal arbetstid.

När en förälder arbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid får dock – förutom fjärdedels föräldrapenning – alternativt hel eller halv föräldrapenning enligt garantinivån utges.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag. Utredningen har dock inte tagit upp frågan om att öka möjligheten att utge helt eller halvt garantibelopp när en förälder arbetar tre fjärdedelar av normal arbetstid.

Remissinstanserna: Förslaget berörs endast av några remissinstanser. Riksförsäkringsverket anser att rätten till en förmån som beräknas på grundval av den sjukpenninggrundande inkomsten rent principiellt bör anknytas till den faktiska arbetstidsminskningen. Med hänsyn till de fördelar ett system som bygger på normalarbetstiden – genom föräldrapenningens samband med rätten till ledighet – har för ledighetsplaneringen tillstyrker emellertid verket utredningens förslag. Samma inställning redovisas av Svenska kommunförbundet.

Försäkringsrätten för Mellansverige påpekar att anknytningen till normalarbetstid inte förekommer inom försäkringssystemet i övrigt. Som utredningen påpekat har det varit svårt att nå ut med information till berörda föräldrar. Med hänsyn härtill och till de fördelar i form av en förenklad administration som står att vinna om inkomstbortfallsprincipen får gälla inom hela försäkringen avstyrker försäkringsrätten förslaget. Liknande synpunkter framförs av Försäkringskassförbundet och Försäkringsanställdas förbund.

Skälen för mitt förslag: Rätten till föräldrapenning i samband med barns födelse och föräldrapenning för tillfällig vård av barn är f.n. beroende av hur mycket föräldern minskar sin tidigare faktiska arbetstid (inkombortfallsprincipen). Rätten till särskild föräldrapenning är däremot knuten till hur mycket föräldern arbetar i förhållande till normalarbetstiden dvs. den arbetstid som är normal inom den bransch eller på den arbetsplats där arbetstagaren är anställd (se prop. 1976/77:117 s 53 och prop. 1977/78:104 s 45).

I likhet med utredningen anser jag att den regel som nu gäller för den särskilda föräldrapenningen, och som innebär en anknytning till normalarbetstid, bör behållas och gälla för den sammanslagna föräldrapenningen. Detta innebär att förälder som inte förvärvsarbetar kan uppbära hel föräldrapenning om han vårdar barnet. Arbetar föräldern högst hälften av normal arbetstid kan halv föräldrapenning utges. Rätten till halv ersättning är oberoende av om föräldern trappar ner sin arbetstid eller fortsätter ett tidigare halvtidsarbete. Motsvarande regel blir gällande för fjärdedels föräldrapenning, med den skillnaden att föräldern i detta fall har rätt att arbeta högst tre fjärdedelar av normal arbetstid.

Genom anknytningen till normalarbetstid kan således en förälder som påbörjar t.ex. ett halvtidsarbete under föräldraledigheten ändå få rätt att uppbära halv föräldrapenning vilket inte är möjligt med gällande regler för föräldrapenning i samband med barns födelse. Vidare kan föräldern även vid uttag av de första 180 ersättningsdagarna kombinera sextimmarsdag med uttag av hel föräldrapenning enligt garantinivå. Detta bör gälla – förutom för de 90 dagar som alltid ersätts enligt garantinivån – även för övriga dagar som ersätts enligt garantinivån t.ex. p.g.a. att föräldrarnas högre SGI ännu inte trätt i kraft eller när föräldern arbetar mera tillfälligt och därför inte har SGI. Genom anknytningen till normalarbetstid uppnås vidare en enhetlig regel för

den sammanslagna föräldrapenningen och rätten till ledighet enligt föräldraledighetslagen. Detta medverkar till att underlätta planeringen på arbetsplatserna vid uttag av föräldraledighet.

För tillfällig föräldrapenning bör nuvarande regler behållas.

2.4.6 Möjlighet att ta ut en fjärdedels föräldrapenning

Mitt förslag: Möjlighet att ta ut fjärdedels föräldrapenning införs inom hela föräldraförsäkringen.

Utredningens förslag: Med hänvisning till att det i föräldraledighetslagen numera finns en fristående rätt till sextimmarsdag till dess barnet uppnår 8 års ålder eller därefter avslutar första skolåret samt att möjligheten att ta ut fjärdedels dagar använts i mycket liten utsträckning anser utredningen att möjligheten till fjärdedels särskild föräldrapenning skall upphöra. Utredningen pekar också på att möjligheten att ta ut fjärdedels dagar innebär en tyngre administration bl.a. genom att dessa dagar måste särskiljas vid utbetalning och registrering.

Remissinstanserna: Utredningsförslaget får ett blandat mottagande. Några remissinstanser tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran medan andra anser att det innebär en onödig begränsning av förälderns valfrihet när det gäller att kombinera förkortad arbetstid med ersättning från försäkringen.

Skälen för mitt förslag: Inom den tillfälliga föräldrapenningen är det fördelaktigt om möjlighet finns att få en fjärdedels dagersättning. Det förekommer nämligen inte sällan att föräldrars besök med barn hos t.ex. läkare eller barnavårdscentral kräver kortare tids frånvaro från arbetet än som motsvarar en halv arbetsdag. Föräldern kan då antingen gå miste om ersättning från försäkringen för sin inkomstförlust eller också se till att besöket drar ut på tiden så att halv dagersättning kan utges. Även när det gäller de särskilda kontaktdagarna som jag senare föreslår inom den tillfälliga föräldrapenningen är det angeläget att dessa kan tas ut i form av fjärdedels dagersättning.

Mot denna bakgrund vill jag inte förorda att de nuvarande möjligheterna att ge fjärdedels dagersättning skall upphöra inom föräldraförsäkringen. Jag anser i stället att denna möjlighet bör finnas inom hela föräldraförsäkringen där den, som jag tidigare har påtalat, kan få stor betydelse inom den tillfälliga föräldrapenningen.

2.4.7 Adoptivföräldrars rätt till föräldrapenning

Mitt förslag: Föräldrar som adopterar barn under 10 års ålder får rätt till 360 dagars föräldrapenning, varav 90 dagar med ersättning enligt garantnivån. Rätten gäller redan från det de med socialnämndens medgivande tar emot barnet i syfte att adoptera det. Ersättningen får tas ut från den dag adoptivföräldrarna får barnet i sin vård och under den närmaste fyraårsperioden. Föräldrapenning får dock utges längst till dess barnet fyller 10 år.

Adoption av den andre makens barn eller adoptivbarn ger ingen rätt till föräldrapenning utöver vad som tillkommer den andra föräldern.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget möter inte några invändningar. Det tillstyrks uttryckligen av flera remissinstanser som anser det viktigt att antalet ersättningsdagar blir lika för alla adoptivbarn under 10 års ålder.

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor och Förbundet Adoptionscentrum föreslår att åldersgränsen skall höjas till 12 år.

Skälen för mitt förslag: Barnets ålder vid adoptionen avgör f.n. om föräldrarna har rätt till föräldrapenning. Olika åldersgränser gäller för de olika föräldrapenningförmånerna. Föräldrapenning i samband med barns födelse kan tas ut för 180 dagar om adoptivföräldrarna har fått barnet i sin vård innan det uppnått 10 års ålder. Särskild föräldrapenning kan tas ut till dess barnet uppnår 8 års ålder eller den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret. Antalet ersättningsdagar varierar beroende på de olika övergångsbestämmelser som har tillkommit vid föräldraförsäkringens olika utbyggnadsetapper. Den särskilda föräldrapenningen kan således utges för 10, 40 eller 90 ersättningsdagar beroende på barnets ålder vid adoptionen. För adoptivbarn födda år 1980 eller senare kan 180 ersättningsdagar med särskild föräldrapenning utges.

De olika antalen ersättningsdagar medför olägenheter inte minst från administrativa synpunkter och vad beträffar informationen till adoptivföräldrarna.

Jag delar utredningens uppfattning att ett enhetligt antal ersättningsdagar bör införas för föräldrar som adopterar barn under 10 års ålder med hänsyn till de uppenbara fördelar detta medför för adoptivföräldrarna och från administrativ synpunkt.

Rätten till föräldrapenning bör gälla redan från det någon med socialnämndens medgivande tar emot ett barn i syfte att adoptera det. Jag vill påpeka att ett samtidigt mottagande av två adoptivbarn i försäkringen bör jämföras med flerbarnsfödelse, vilket innebär att 180 dagars ersättningstid är gemensam för barnen.

I de fall en person adopterar den andra makens barn eller adoptivbarn skall detta inte ge någon rätt till föräldrapenning utöver vad som ursprungligen tillkommer den andra föräldern.

Mitt förslag innebär en utökning med 180 ersättningsdagar, varav 90 enligt garantinivån, vid adoption av barn som är mellan 8 och 10 år vid ankomsten. Samtidigt begränsas ersättningsrätten för barn som adopteras strax före tioårsåldern genom att rätten till ersättning upphör när barnet blir 10 år. Härigenom uppnås även likhet med övriga bestämmelser inom föräldraförsäkringen där ersättningsrätten upphör den dag barnet uppnår en viss ålder.

2.5 Den tillfälliga föräldrapenningen

2.5.1 Bakgrund

En förälder som behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn som inte har fyllt 12 år har f.n. rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn under högst 60 dagar per barn och år.

Denna föräldrapenning avser att tillförsäkra föräldrar ersättning för inkomstbortfall när de måste stanna hemma från arbetet för att vårda barn som på grund av sjukdom eller smitta hos barnet eller dess ordinarie vårdare inte kan vistas i sin ordinarie tillsynsform. Försäkringen ersätter en förälders inkomstförlust även vid besök med barnet hos läkare eller i samhällets förebyggande barnhälsovård.

En fader har vid sidan av de 60 ersättningsdagarna för vård av sjukt barn m.m. en särskild rätt till 10 dagars ersättning för vård av barn eller biträde i hemmet i samband med barns födelse.

Föräldraförsäkringsutredningen konstaterar att regelsystemet när det gäller föräldrapenning för tillfällig vård av barn redan f.n. är relativt enkelt utformat, medan däremot tillämpningen kan bli krånglig p.g.a. att försäkringen avses täcka behov av ersättning i så många skiftande situationer. De förenklingar som utredningen föreslår innebär därför närmast att vissa vanligen förekommande situationer som i dag föranleder osäkerhet i fråga om ersättningsrätten klarläggs i syfte att få försäkringen att fungera enklare och bättre.

Utredningen föreslår också att det inom denna föräldrapenning införs särskilda dagar för inskolning och besök i bl.a. daghem, fritidshem och skola samt för föräldrautbildning.

Ersättningen kallas i fortsättningen *tillfällig föräldrapenning*.

Jag kommer i det följande att redovisa mina förslag, som i huvudsak överensstämmer med utredningens. I några frågor föreslår jag ytterligare ändringar utöver utredningsförslaget.

2.5.2 Ersättningstidens längd

Mitt förslag: Tillfällig föräldrapenning skall även i fortsättningen kunna utges för högst 60 dagar per barn och år om barnet inte har fyllt 12 år och föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med sjukdom eller smitta hos barnet eller dess ordinarie vårdare eller vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård.

Om vårdperioden blir längre än 7 dagar skall behovet av föräldrapenning i regel styrkas med särskilt utlåtande. Utlåtande, som gäller barns sjukdom eller smitta, skall ange om barnet till följd av sjukdomen eller smittorisken inte bör vistas i sin ordinarie tillsynsform. Utlåtandet får utfärdas antingen av läkare eller sjuksköterska. Utlåtande, som skall styrka att den ordinarie vårdaren är sjuk eller smittbärare, bör som f.n. utfärdas av läkare.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att 20 av de 60 dagarna skall kunna ersättas utan intyg. Ersättning för ytterligare dagar utges endast vid barns sjukdom eller smitta eller vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård, i regel med krav på uppvisande av intyg utfärdat av läkare eller sjuksköterska.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är negativa till att ersättning i samband med ordinarie vårdares sjukdom eller smitta endast skall kunna utges inom ramen för de föreslagna intygsfria dagarna.

Flertalet remissinstanser vill behålla det nuvarande systemet med krav på intyg fr.o.m. åttonde dagen av vårdperioden. De allra flesta är positiva till att även sjuksköterska skall få utfärda intyg avseende barnet för rätt till föräldrapenning.

Skälen för mitt förslag: Föräldrapenning för tillfällig vård av barn kan f.n. tas ut under högst 60 dagar per år och barn under 12 års ålder. Ökningen av antalet ersättningsdagar till 60, som genomfördes fr.o.m. år 1980, tog sikte på behovet av stöd till de familjer som har långvarigt eller ofta sjuka barn. Samtidigt infördes rätt till ersättning vid förekomst av smitta hos barn eller dess ordinarie vårdare.

År 1982 fanns det omkring 1,3 miljoner barn i åldrarna upp till 12 år. För 60 % av dessa barn hade ingen föräldrapenning för tillfällig vård tagits ut. För de barn för vilka försäkringen använts ersattes i genomsnitt 6 dagar. Endast för 2 % av alla barn hade 20 dagar eller fler använts. För ca 400 barn hade alla 60 ersättningsdagarna tagits ut. En särskild undersökning av de fall där 60 dagar tagits ut under år 1980 har visat att flertalet fall berodde på att ordinarie vårdaren var sjuk eller smittbärare.

Erfarenheterna av ersättningsreglerna ger enligt min mening inte anledning att förändra antalet ersättningsdagar inom försäkringen. En sänkning av antalet dagar skulle också medföra en väsentlig försämring för familjer som

har långvarigt eller ofta sjuka barn.

Utredningen har föreslagit att ersättning i samband med att den ordinarie vårdaren är sjuk eller smittbärare endast skall få utges inom ramen för de 20 första ersättningsdagarna som används för barnet. Detta antal dagar skulle ersättas utan krav på intyg. För rätt till ytterligare 40 ersättningsdagar vid vård av sjukt eller smittat barn skulle intyg lämnas från första ersättningsdagen.

Förslagen har kritiserats av remissinstanserna. Det framhålls att ersättningsrätten när den ordinarie vårdaren är sjuk eller smittbärare blir beroende av om barnet eller vårdaren insjuknar först under året. När det gäller krav på intyg anser flera det bättre att behålla nuvarande regler om intyg fr.o.m. 8:e dagen av vårdperioden, bl.a. eftersom denna regel anknyter till bestämmelserna inom sjukpenningförsäkringen.

Jag har förståelse för de erinringar som riktats mot utredningsförslaget beträffande ersättningsrätten i samband med att den ordinarie vårdaren är sjuk eller smittbärare. Även om det antal fall som kan inträffa är litet med hänsyn till att mer än 20 ersättningsdagar per år endast använts för ca 2 % av barnen under 12 år, kan den föreslagna regeln i ett enskilt fall tyckas orättvis. Jag är därför inte beredd att föreslå en ändring av denna innebörd. Jag anser inte heller att det finns tillräckligt starka skäl att ta bort intygskravet för de första 20 ersättningsdagarna utan förordar att dagens system med intyg fr.o.m. 8:e dagen av vårdperioden bibehålls.

Jag anser dock i likhet med utredningen och remissinstanserna att det särskilda utlåtande som krävs för att vid barns sjukdom styrka rätten till föräldrapenning vid vårdperioder över 7 dagar i försättningen bör kunna utfärdas även av en sjuksköterska, i första hand distriktssköterska eller sköterska inom barnhälsovård eller skolmottagning. Som utredningen påpekat avser det särskilda utlåtandet – till skillnad från sjukintyg där läkaren även skall bedöma en försäkrads arbetsförmåga – endast en bedömning av om det är olämpligt att barnet vistas i sin vanliga tillsynsform till följd av sin sjukdom eller att det bär smitta. Utlåtandet utfärdas många gånger redan i dag på basis av distriktssköterskans bedömning. Att låta även sjuksköterskor utfärda utlåtandet innebär en förenkling för såväl sjukvården som föräldrarna.

2.5.3 Åldersgränsen

Mitt förslag: Tillfällig föräldrapenning skall kunna utges – förutom för barn upp till 12 år – även för barn som är mellan 12 och 16 år, i samband med sjukdom eller smitta hos barnet eller barnets ordinarie vårdare, om barnet har ett särskilt behov av vård eller tillsyn utöver vad som i allmänhet är fallet beträffande barn i motsvarande ålder.

För att styrka det särskilda vård- eller tillsynsbehovet skall läkarutlåtande inges.

Utredningens förslag: Föreslår ingen höjning av åldersgränsen.

Remissinstanserna: De remissinstanser som företräder de handikappade m.fl. tar upp frågan om förlängd ersättningstid och höjd åldersgräns för långvarigt sjuka eller handikappade barn.

Skälen för mitt förslag: Föräldraförsäkringsutredningen har behandlat frågan om höjd åldersgräns för vissa grupper barn med särskilda tillsynsbehov. Utredningen konstaterar att det finns behov av en vidgad ersättningsmöjlighet för vissa grupper barn över 12 år men framhåller svårigheterna att avgränsa vilka barn som skall omfattas av en utökad ersättningsrätt.

För egen del anser jag – i likhet med remissinstanserna – det ytterst angeläget att föräldrar till den mindre grupp barn över 12 år, som har ett särskilt behov av tillsyn när de insjuknar, kan få ersättning för sin inkomstförlust när de måste avstå från förvärvsarbete för att vårda barnen. Svårigheterna att lösa denna fråga ligger som föräldraförsäkringsutredningen har påpekat i att avgränsa den aktuella barngruppen. Enligt min mening bör det dock vara möjligt att genom beskrivning av de hjälp- och tillsynsbehov som avses få fram en sådan avgränsning.

De barn, för vilka en utvidgad rätt till föräldrapenning bör gälla, kan indelas i två grupper. Det är dels fråga om barn med tidigare kända långvariga sjukdomar eller handikapp som kontinuerligt eller mera tillfälligt behöver hjälp eller tillsyn i sin dagliga tillvaro. För dessa kan det också vara fråga om att de vid tillkommande sjukdomstillstånd behöver ytterligare hjälp. Dels gäller det barn som i vanliga fall klarar sig själva men som när de drabbas av en allvarlig sjukdom eller ett handikapp oundgängligen behöver föräldrarnas stöd, hjälp och omsorg under en begränsad sjukperiod eller vid läkarbesök.

I den första gruppen ingår bl.a. de utvecklingsstörda barnen samt barn med t.ex. allergier, diabetes, epilepsi och barn med rörelsehandikapp. I vissa fall kan det även vara frågan om syn- eller hörselskadade barn.

Det är ofta fråga om barn som med olika stöd- och hjälpinsatser kan gå i skola. När dessa barn insjuknar och därför inte kan gå i skolan kan de dock inte vara ensamma hemma. Detsamma gäller när barnets ordinarie vårdare är sjuk. Det är i många fall, t.ex. vad gäller de utvecklingsstörda barnen, svårt att anlita annan vårdare, t.ex. kommunal dagbarnvårdare, eftersom barnet har ett behov av att känna vårdaren i förväg. Det kan också vara så att vårdaren behöver ha särskilda kunskaper om barnets sjukdom eller handikapp för att kunna ge adekvat vård och tillsyn.

Vissa sjukdomar kräver regelbunden medicinsk kontroll med läkarbesök, provtagningar på laboratorium, urininsamlingar i hemmet, röntgenundersökningar och andra specialundersökningar liksom kontakt med andra specialister på respektive sjukdom (sjukgymnast, rörelseterapeut, ortoptist, dietist, kurator, psykolog osv). Det är i regel önskvärt att föräldrarna under olika faser av sjukdomens förlopp under kortare eller längre tider kan vara

hemma för att ta särskild vård om barnet.

Detta kan belysas med några exempel. När ett barn har insjuknat i diabetes behöver föräldrarna en intensiv undervisning och träning i att leva med sjukdomen. Hela familjen behöver vänja sig vid de krav som sjukdomen ställer på diabetikerns livsföring. Vid t.ex. astma och ledgångsbesvär kan barnet periodvis bli påtagligt försämrat och kräva extra passning och regelbunden aktiv rörelseträning. Vid allvarliga blodsjukdomar och binjurebarksjukdomar kan eljest lindriga infektioner få dramatiska och hotande förlopp.

För rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av barn som är 12 år eller äldre bör det åvila föräldrarna att anskaffa ett särskilt läkarutlåtande som styrker att barnet har ett särskilt tillsynsbehov även efter fyllda 12 år. På så sätt kan man avgränsa vilka barn som bör få rätt till den utökade tillfälliga föräldrapenningen utan att tillämpningen låses till barn med vissa handikapp eller sjukdomstillstånd. En förutsättning för att föräldrapenning skall kunna utges för barnet bör vara att barnets handikapp eller sjukdom medför ett särskilt behov av hjälp och tillsyn i samband med ett akut insjuknande eller vid en akut försämring av en befintlig grundsjukdom.

För barn, för vilka vårdbidrag utges, kan tillfällig föräldrapenning endast komma i fråga om det särskilda tillsynsbehov som uppkommit inte ligger till grund för vårdbidraget. Försäkringskassan måste således göra en utredning om rätten att uppbära tillfällig föräldrapenning i de fall där vårdbidrag utges, om det inte klart framgår av läkarutlåtande eller andra handlingar att det är fråga om ett utökat tillfälligt tillsynsbehov.

För barn som normalt klarar sig utan särskild tillsyn bör kravet vara att det är fråga om en skada eller en sjukdom av den karaktären att barnet inte bör vistas ensamt hemma på grund av hälsoproblemens allvarliga art.

Föräldrarna kan, när det gäller barn med handikapp eller långvariga sjukdomar, i förväg anskaffa ett läkarutlåtande som beskriver varför barnet behöver mera tillsyn och vård än vad barn i motsvarande ålder normalt behöver.

Försäkringskassan får med ledning av läkarutlåtandet och den utredning som anses behövlig besluta om barnets tillsynsbehov är sådant att det skall omfattas av den tillfälliga föräldrapenningen även efter fyllda 12 år. Vid behov bör kassans förtroendeläkare kunna medverka för att klarlägga barnets tillsynsbehov från medicinsk synpunkt. Beroende på anledningen till det utökade tillsynsbehovet fastställs hur lång tid rätten att omfattas av den tillfälliga föräldrapenningen skall gälla. Denna period bör dock inte sättas längre än till två år.

Fördelen med att utlåtande kan lämnas in i förväg är att föräldrarna får klart för sig om de i princip kan räkna med ersättning från försäkringen när barnet insjuknar. Vidare kan utbetalning av ersättning ske snabbare vid det aktuella ersättningstillfället om kassans utredning och beslut om den utökade rätten till tillfällig föräldrapenning redan tidigare är klara. Beslutet om att ett

barn skall omfattas av den tillfälliga föräldrapenningen även efter fyllda 12 år skall kunna prövas enligt besvärordningen på socialförsäkringsområdet.

Har föräldrarna inte i förväg lämnat in läkarutlåtande för bedömning av om barnet kan omfattas av den tillfälliga föräldrapenningen efter fyllda 12 år bör de kunna göra detta i anslutning till det första tillfälle då de begär föräldrapenning. Detta torde bli vanligt för barn som normalt klarar sig själva men som insjuknat i en allvarlig sjukdom eller fått en allvarlig skada.

För de barn som omfattas av den utökade tillfälliga föräldrapenningen bör i övrigt vid uttag av ersättning gälla samma regler om anmälan och utlåtande etc. som för barn under 12 år. Härigenom hålls regelsystemet samman och informationen och administrationen blir enklare.

Sammanfattningsvis anser jag att de barn för vilka den utökade ersättningsrätten efter fyllda 12 år bör komma i fråga är bl.a. de för vilka vårdbidrag utges i de fall barnet insjuknar i en akut sjukdom eller får en försämring av det tillstånd för vilket vårdbidrag beviljats och därför får ett vårdbehov utöver det som ersätts genom vårdbidraget. Antalet barn mellan 12 och 16 år för vilka vårdbidrag utges är f.n. ca 4 000. Vidare bör barn med olika handikapp eller kroniska sjukdomar för vilka vårdbidrag inte utges och barn med en allvarlig sjukdom eller skada omfattas av den utökade ersättningsrätten. Antalet sådana barn för vilka ersättning kan bli aktuell kan uppskattas till ca 6 000.

2.5.4 Särskilda kontaktdagar för inskolningsverksamhet m.m.

Mitt förslag: Föräldrar, som avstår från förvärsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barns skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar, får rätt till tillfällig föräldrapenning under 2 dagar per år för barn som är mellan 4 och 12 år, dvs. efter den tid under vilken den sammanslagna föräldrapenningen kan tas ut.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag bortsett från att utredningen föreslagit 3 särskilda kontaktdagar och velat avsätta dessa för alla barn under 12 år.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som yttrar sig är positiva. Flera framhåller att ett införande av dagar för inskolning m.m. tillgodoser ett angeläget behov. Det skulle också stimulera fäder att komma till daghem och skola. Många anser dock att antalet ersättningsdagar är för litet.

Skälen för mitt förslag: Särskild föräldrapenning kan f.n. tas ut i samband med föräldrautbildning eller besök i samhällets förskoleverksamhet i vilken barnet deltar. I många olika sammanhang har framhållits betydelsen för såväl

barn som föräldrar att föräldrarna får tillfälle att medverka i barnomsorg och skola. Mot bakgrund av att flertalet föräldrar tar ut samtliga föräldrapeningdagar i en följd under tiden närmast efter barnets födelse har föräldraförsäkringsutredningen föreslagit att särskilda dagar för inskolningsverksamhet m.m. avsätts inom ramen för den tillfälliga föräldrapeningpen.

Att föräldrar har en god kontakt med och insikt i barnens vardagliga miljö ger ömsesidig trygghet och tillfälle att bearbeta uppkomna problem. Inskolningssituationer uppstår ofta flera gånger under barnens förskoletid och också under skoltiden vid byte av klass, studieövergångar och byte av lärare.

Riksförsäkringsverkets material visar att för 80 % av barnen som har uppnått fyra års ålder har föräldrarna redan använt samtliga föräldrapeningdagar med sjukpenningbelopp. För ca hälften av barnen har föräldrarna någon del av garantinivådagarna kvar.

Det nuvarande systemet att föräldrarna skall spara dagar för att användas vid speciella tillfällen innan barnet blir 8 år eller har avslutat första skolåret ställer stora krav på förutseende och planering hos föräldrarna. Föräldrarnas inställning och förmåga till en sådan planering blir avgörande för om de kan ta ledigt och vara med barnen t.ex. vid skolstarten. Det finns risk för att, när det gäller barn som bäst behöver föräldrarnas stöd i olika situationer, föräldrarna anser sig inte kunna ta ledigt eftersom inga ersättningsdagar finns kvar.

Jag kan i likhet med flertalet remissinstanser ställa mig bakom förslaget att införa särskilda kontaktdagar för varje år för inskolningsverksamhet m.m. Införandet av de särskilda kontaktdagarna för inskolningsverksamhet m.m. är också en förutsättning för den sänkning av tidsgränsen för uttag av föräldrapening till 4 år som jag redan har föreslagit (avsnitt 2.4.1).

Föräldraförsäkringsutredningen har föreslagit att 3 kontaktdagar per år skall införas för barn under 12 år och att detta skall finansieras genom att ersättningstiden inom den sammanslagna föräldrapeningpen minskas med 10 dagar. För egen del anser jag det inte lämpligt att minska dagantalet inom föräldraförsäkringen på föreslaget sätt. Jag föreslår istället att 2 kontaktdagar införs för barn mellan 4 och 12 års ålder att användas för angivna ändamål.

Det är av stor betydelse att föräldrarna kan få tillgång till de särskilda kontaktdagarna som kan disponeras under varje år så länge barnet är mellan 4 och 12 år. Det finns därmed en garanti att familjen har ersättningsdagar att använda under året, vilket underlättar för familjen och samtidigt är till barnets bästa. Föräldrarnas möjlighet att ta ledigt blir inte beroende av deras förmåga att spara ersättningsdagar.

Förutom vid inskolning i förskole- eller fritidshemsverksamhet eller i skola avses de särskilda dagarna få användas för föräldrautbildning, besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar samt för besök eller medverkan i skolan. Med förskoleverk-

samhet avses såväl daghem som familjedaghem. Ersättningen bör också få användas för annan verksamhet som är viktig för barnet, t.ex. när föräldrar behöver delta i särskilt anordnade kurser för att kunna vårda ett handikappat eller sjukt barn. Sådana kurser bör anses ingå som en form av föräldrautbildning.

Förutom rätt till ersättning för inkomstbortfall innebär uttag av föräldrapenning även rätt till ledighet från arbetet.

Ersättningsdagarna bör få tas ut som hel, halv eller fjärdedels föräldrapenning, vilket ger flexibilitet i ersättningssystemet. Dagarna kan t.ex. tas ut som 4 halva dagar eller som 8 fjärdedels dagar, allt efter föräldrarnas behov av ledighet för inskolning etc.

2.5.5 Fäders särskilda rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse

Mitt förslag: Fadern får rätt till 10 ersättningsdagar per nyfött barn i samband med födelsen. Dessa ersättningsdagar får utnyttjas även för dagar innan barnets födelse t.ex. för att närvara vid förlossningen.

Adoptivfadern får motsvarande rätt till 10 ersättningsdagar vid adoption av barn som är under 10 år när adoptivföräldrarna får det i sin vård. Med adoptivfader jämställs den som med socialnämndens medgivande tar emot ett barn i syfte att adoptera det.

Faderns ersättning får tas ut inom 60 dagar efter det nyfödda barnets hemkomst efter förlossningen. Adoptivfäder får ta ut ersättningen inom 60 dagar efter det att adoptivföräldrarna har fått barnet i sin vård.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag bortsett från att utredningen föreslår att fäders ersättning skall få tas ut inom 90 dagar efter barnets hemkomst från sjukhus resp. den tidpunkt adoptivföräldrarna får barnet i sin vård.

Remissinstanserna: Är med något undantag positiva till förslagen.

Skälen för mitt förslag: Enligt gällande bestämmelser har fadern en särskild rätt till 10 dagars föräldrapenning i samband med barns födelse för att stödja och hjälpa modern i hemmet eller för att vårda barn. Sådana ersättningsdagar togs under år 1983 ut av 85 % av fäderna med i genomsnitt drygt åtta dagar.

Även vid tvillingfödelse utges den särskilda ersättningen under sammanlagt 10 dagar. Jag anser att behovet av att båda föräldrarna kan vara hemma samtidigt en tid i samband med barns födelse är större vid flerbarnsfödelse än i övriga fall. De 10 särskilda dagar som tillkommer fadern i samband med barns födelse bör därför knytas till varje barn som föds. Därigenom får t.ex. en tvillingpappa möjlighet att ta ledigt från arbetet under högst 20 dagar för

att stödja och hjälpa modern i samband med förlossningen och tiden närmast därefter.

Vidare bör en adoptivfader få motsvarande rätt till ersättning som biologiska fäder i samband med adoptivbarnets ankomst till familjen. Även om barnet är äldre kommer det oftast från en helt annan miljö och kan inte språket. Behovet av att båda föräldrarna får möjlighet att med ersättning vistas hemma med barnet under någon tid i samband med ankomsten får anses lika starkt som vid ett eget barns födelse.

Med adoptivfader bör likställas den som med socialnämndens medgivande tar emot ett barn i syfte att adoptera det. Den tidpunkt då adoptivföräldrarna börjar vårda barnet bör härvid jämföras med tidpunkten för barns födelse.

Rätten till de 10 särskilda ersättningsdagarna bör vid adoption på samma sätt som vid eget barns födelse tillkomma fadern.

De här aktuella ersättningsdagarna bör kunna utges för barn som inte uppnått 10 års ålder, dvs. samma åldersgräns som föreslås gälla för övrig föräldrapenning i samband med adoption. På samma sätt som föreslås gälla vid flerbarnsfödelse bör fadern få ta ut högst 10 ersättningsdagar per barn om flera barn adopteras samtidigt.

Enligt nu gällande regler har en fader inte möjlighet att få ersättning från försäkringen för närvaro vid förlossningen innan den dag då barnet föds. Enligt min mening bör fadern ha möjlighet att ta ut av de särskilda dagarna före barnets födelse. Faderns närvaro vid barnets födelse utgör ofta ett viktigt stöd för modern. Möjligheten att ta ut föräldrapenning bör således även gälla om förlossningen inte inträffar vid den beräknade tidpunkten utan drar över till nästa dygn. Vad som här har sagts om ersättningsrätten bör gälla även när fadern stannar hemma för att ta hand om äldre syskon medan modern ligger på sjukhus.

Faderns särskilda ersättningsdagar är avsedda att tas ut i samband med barnets födelse. Försäkringskassorna har för utredningen framhållit vikten av att begreppet "i samband med barns födelse" definieras med en fast och enhetlig tidsgräns. F.n. tillämpas olika tidsgränser hos kassorna.

För att möjliggöra att ersättningen tas ut som exempelvis halva ersättningsdagar och ge flexibilitet i ersättningssystemet har utredningen föreslagit att dagarna skall få tas ut inom 90 dagar från barnets hemkomst från sjukhuset.

Jag vill framhålla att huvudsyftet med faderns särskilda ersättningsdagar är att denne skall ha möjlighet att vårda tidigare barn i familjen under moderns BB-vistelse och hjälpa modern i hemmet den första tiden efter hemkomsten från sjukhuset. Ett annat viktigt motiv är att fadern redan från början skall få möjlighet att delta i vården av det nyfödda barnet. Mot denna bakgrund anser jag inte att det finns anledning att ha en så vid tidsram som utredningen föreslagit för uttag av ersättningsdagarna. Jag föreslår att ersättningen får tas ut inom 60 dagar efter barnets hemkomst efter förlossningen. När det gäller

adoptivbarn bör ersättningen få tas ut inom 60 dagar efter det adoptivföräldrarna har fått barnet i sin vård.

2.5.6 Tillfällig föräldrapenning för studerande

Mitt förslag: När studerande som uppbär oavkortad lön under studietiden och på grund av ledighet för vård av barn går miste om sin inkomst skall studietiden jämföras med förvärvsarbete och den studerande skall kunna erhålla tillfällig föräldrapenning.

Skälen för mitt förslag: Riksförsäkringsverket har på regeringens uppdrag gjort en översyn av reglerna för rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn för föräldrar som genomgår utbildning.

I verkets rapport behandlas bl.a. frågan om ersättning för inkomstbortfall till studerande som uppbär full lön under studietiden men som får vidkännas löneavdrag vid frånvaro från studierna på grund av tillfällig vård av barn. Verket föreslår att studerande i denna situation ges rätt till tillfällig föräldrapenning.

Anställda som erhåller full lön under utbildning deltar oftast i utbildning, kurser eller dylikt i arbetsgivarens regi, där utbildningen har ett starkt samband med det normala arbetet. Utbildningen ses som ett led i arbetet och den anställde får löneavdrag om han är frånvarande från utbildningen t.ex. för att vårda ett sjukt barn.

Vid vissa längre utbildningar, där den studerande är tjänstledig för att vidareutbilda sig inom sitt yrkesområde, exempelvis inom vårdyrkesområdet, utges även full lön. Om den studerande då under utbildningstiden måste vara ledig för tillfällig vård av barn görs i regel löneavdrag, medan föräldrapenning i flertalet fall inte utges eftersom den studerande inte anses ha behövt avstå från förvärvsarbete, vilket är en förutsättning för rätt till föräldrapenning.

Om den studerande under tjänstledigheten går miste om sin lön vid frånvaro från utbildningen föreligger emellertid ett starkt samband mellan utbildningen och arbetet. Det är därför enligt verket rimligt att i sådant fall jämföra utbildningen med förvärvsarbete vid bedömning av rätten till föräldrapenning.

Jag delar verkets uppfattning och föreslår att föräldrapenning för tillfällig vård av barn skall kunna utges till studerande som uppbär oavkortade löneförmåner under studietiden och som på grund av ledighet för tillfällig vård av barn går miste om sin inkomst.

Verket föreslår också att det i lagen om allmän försäkring införs en samordningsregel som innebär att tid då ersättning har utgetts enligt 7 kap. studiestödslagen (1973:349) eller arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) skall avräknas från föräldrapenningstiden enligt lagen om allmän försäkring.

Vidare föreslår verket att en studerande skall vara skyldig att göra anmälan till försäkringskassan vid ledighet för tillfällig vård av barn för att ha rätt till utbildningsbidrag resp. särskilt vuxenstudiestöd under vårdperioden. Motsvarande anmälningsplikt gäller sedan år 1982 för rätt till utbildningsbidrag under sjukdom och sedan tidigare även för särskilt vuxenstudiestöd. Verket finner det motiverat att de regelsystem som administreras av försäkringskassorna i görligaste mån ges en enhetlig utformning.

Förslaget om en samordningsregel och anmälningsplikt motiveras bl.a. av att föräldraförsäkringsutredningen har föreslagit att ersättningstiden inom den tillfälliga föräldrapenningen skall förkortas vid vård av barn på grund av den ordinarie vårdarens sjukdom eller smitta. Jag har dock tidigare föreslagit att den nuvarande ersättningstiden bibehålls inom den tillfälliga föräldrapenningen. Genom detta minskar behovet av regler om anmälningskyldighet och samordning. Sådana regler skulle vidare medföra vissa nya administrativa rutiner på försäkringskassorna. Med hänsyn härtill är jag för närvarande inte beredd att föreslå att sådana regler införs.

2.5.7 Rätten till tillfällig föräldrapenning i vissa situationer

Mitt förslag: En förvärvsarbetande förälder skall ha rätt till tillfällig föräldrapenning, om han behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn under 12 år, därför att den förälder som normalt vårdar barnet måste besöka läkare med ett annat barn i familjen som är under 12 år eller har särskilt behov av vård eller tillsyn.

Tillfällig föräldrapenning skall även kunna utges till båda föräldrarna samtidigt, om båda följer med ett barn till läkare i de fall barnet lider av en allvarlig sjukdom eller båda föräldrarna behöver delta i läkarbesöket som en del i behandlingen av barnet. Detsamma skall gälla om föräldrarna behöver delta i någon av läkare ordinerad behandling. Behovet av båda föräldrarnas närvaro kan styrkas med läkarintyg.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Tillstyrks uttryckligen av flertalet remissinstanser.

Skälen för mitt förslag: Enligt nu gällande bestämmelser kan den förälder som avstår från förvärvsarbete få föräldrapenning bl.a. när han tar hand om ett sjukt eller smittbärande barn. Anser föräldrarna det lämpligare att den hemarbetande föräldern följer det sjuka barnet till läkare – t.ex. på grund av att barnet fortfarande ammas – kan den förvärvsarbetande föräldern inte få föräldrapenning för att se till kvarvarande friska barn i hemmet. Denna regel är svår att förstå för föräldrarna som oftast först i efterhand får klart för sig att ersättning inte kan utges.

Jag anser att föräldrarna själva bör få bestämma vem av dem som skall följa ett sjukt barn till läkare. Avgörande för rätten till ersättning bör här

vara att den förvärvsarbetande föräldern behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn i familjen därför att den andre föräldern – som normalt vårdar barnen – är förhindrad på grund av läkarbesök med sjukt barn. En förutsättning bör vara att båda barnen är under 12 år eller ger rätt till tillfällig föräldrapenning enligt det förslag som jag nyss har redogjort för (avsnitt 2.5.3). Ersatta dagar bör avräknas på ersättningsdagarna för det barn som vårdas.

Tillfällig föräldrapenning kan nu inte utges till båda föräldrarna samtidigt för vård av samma barn. Detta bör i princip gälla även i fortsättningen. I vissa speciella situationer är det dock angeläget att båda föräldrarna samtidigt kan vara med barnet. En sådan situation är när föräldrarna på läkares inrådan följer med barnet till läkare, i de fall barnet lider av en allvarlig sjukdom eller båda föräldrarna behöver delta i läkarbesök som en del i behandlingen av barnet. Som påpekats i remissbehandlingen är familjebehandling av barn och ungdomar inom barn- och ungdomspsykiatrisk verksamhet exempel på fall där ersättning bör utges.

Jag anser att båda föräldrarna bör kunna få tillfällig föräldrapenning samtidigt i här angivna situationer. Att båda föräldrarna behöver följa med barnet till läkaren eller delta i läkarbesöket som en del i behandlingen av barnet kan styrkas genom läkarutlåtande. Motsvarande bör gälla när barnet är intaget på sjukhus.

3 Gemensamma frågor inom föräldraförsäkringen

3.1 Anmälningsskyldigheten

Mitt förslag: Föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning får inte utges för tid som ligger före tidpunkten då anmälan gjorts hos försäkringskassan. Om det funnits hinder för sådan anmälan eller eljest särskilda skäl till att anmälan inte har gjorts får försäkringskassan medge att föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning ändå betalas ut.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Har i huvudsak inte någon erinran mot förslaget.

Skälen för mitt förslag: För den särskilda föräldrapenningen och för föräldrapenning för tillfällig vård av barn gäller i dag – liksom för sjukpenning – att ersättning i princip inte utges för tid före den dag anmälan om ersättningsfallet har gjorts till försäkringskassan. Anmälningsskyldighet föreligger däremot inte för föräldrapenning i samband med barns födelse och för den särskilda föräldrapenningen när det gäller uttag av ersättning i samband med föräldrautbildning eller besök i förskola. Syftet med anmälningsskyldigheten är i första hand att försäkringskassan skall ha möjlighet att

kontrollera att den försäkrade uppfyller villkoren för ersättningen. Vidare skall samordning av olika förmåner kunna ske. Genom att anmälan görs får kassan också möjlighet att begära in handlingar och förbereda kommande utbetalning av ersättning.

Skilda bestämmelser för anmälningsplikten inom föräldraförsäkringen medför problem bl.a. när det gäller att informera föräldrarna. De skilda reglerna innebär också administrativa olägenheter bl.a. vid samordning av olika förmåner. Regler om anmälningsplikt bör därför införas för de delar inom föräldraförsäkringen som i dag saknar sådana bestämmelser. Ersättning bör dock kunna utges för dag före anmälan om det funnits godtagbara hinder mot att göra anmälan eller eljest särskilda skäl föranleder att föräldrapenning bör utges. De situationer där undantag från anmälningsplikten bör medges bör emellertid vara väl preciserade för att underlätta informationen till föräldrarna och handläggningen hos försäkringskassorna.

Undantagen får bestämmas bl.a. mot bakgrund av i vilka situationer försäkringskassans behov av kontroller och samordning av förmåner kan anses tillgodosett trots att anmälan uteblivit eller försenats. En sådan situation kan vara när föräldrar turas om att vårda barnet och anmälan har gjorts endast för den ene föräldern. En anmälan som avser barnets vårdperiod bör här kunna accepteras. På samma sätt som i dag gäller för särskild föräldrapenning bör en anmälan vara tillräcklig för deltagande i föräldrautbildning även om denna sker under en icke sammanhängande period.

3.2 Föräldrabegreppet

Mitt förslag: En rättslig vårdnadshavare, som inte är förälder men som har den faktiska vården om barnet, likställs med förälder vid tillämpning av bestämmelserna om föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.

Den som bor tillsammans med en förälder under äktenskapsliknande förhållanden likställs med förälder vid tillämpning av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

Den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran men inte har för avsikt att adoptera barnet, likställs med förälder endast vid tillämpning av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks med få undantag.

Skälen för mitt förslag: Endast en förälder eller särskilt förordnade förmyndare kan ha vårdnaden om ett barn. Den rättsliga vårdnaden

innefattar bl.a. befogenhet och plikt för vårdnadshavaren att svara för tillsyn och fostran av barnet, att ha omsorg i övrigt om barnets person, och att företräda barnet i personliga angelägenheter.

I nuvarande lagstiftning om föräldraförsäkringen saknas ett uttryckligt stadgande som likställer en *rättslig vårdnadshavare*, som inte är förälder men som har den faktiska vården om barnet, med förälder vid tillämpning av bestämmelserna om föräldrapenning. En sådan vårdnadshavare övertar i stor utsträckning en biologisk förälders skyldigheter och rättigheter gentemot barnet. Han bör därför också ha tillgång till de olika föräldrapenningförmånerna.

I äktenskapsliknande förhållanden, där den ena parten har ett barn till vilket den andre inte är förälder, har den senare f.n. inte rätt till föräldrapenning om inte parterna har eller har haft något gemensamt barn. I flera riksdagsmotioner under de senare åren har begärts att föräldrabegreppet skall utvidgas till att gälla även denna grupp.

När det gäller att ordna barntillsyn i akuta situationer då barn insjuknar kan de nuvarande reglerna, att en samboende person som inte är förälder till barnet inte kan använda föräldraförsäkringen, medföra problem med tillsynen av det sjuka barnet. Reglerna upplevs som omotiverade och byråkratiska. Detta särskilt som den samboende får rätt till föräldrapenning för att vårda den andres barn så snart parterna får ett gemensamt barn eller gifter sig med varandra.

Den tillfälliga föräldrapenningen är en tidsbegränsad förmån som är avsedd att täcka behovet av ersättning för inkomstförlust vid vård av barn i akuta situationer. I familjer där man och kvinna stadigvarande lever samman och gemensamt vårdar den enes barn får det anses naturligt att de även hjälps åt med tillsynen av barnet om detta blir sjukt. Det bör vara en fördel även för barnet om tillsynsfrågan kan lösas på detta sätt.

Utredningen har pekat på den generella tilläggsregel för samtliga familjeanknutna bidrag som socialpolitiska samordningsutredningen skisserat, nämligen att med gifta likställa man och kvinna som stadigvarande lever samman under äktenskapsliknande förhållanden. Samlevnadsförhållandet bör bedömas med hänsyn till varaktigheten i förhållandet, förekomsten av gemensam bostad och ekonomisk hushållsgemenskap samt om barn vårdas gemensamt.

Jag anser i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser att en tilläggsregel bör införas för den tillfälliga föräldrapenningen för att möjliggöra för samboende att kunna vårda den andres barn.

Kravet på att ett samboende skall ha någorlunda varaktighet bör anses uppfyllt om en samboende man och kvinna är kyrkobokförda på samma adress. Vidare bör krävas att den samboende vid uttag av tillfällig föräldrapenning intygar att han bor tillsammans med barnets förälder under äktenskapsliknande förhållanden. Försäkringskassan kan vid behov på ett enkelt sätt kontrollera uppgiften om kyrkobokföring. Det kan tilläggas att

försäkringskassorna i dag har begränsade möjligheter att upptäcka att en person begär föräldrapenning för vård av samboendes barn utan att vara berättigad därtill. En ändring av föräldrabegreppet för tillfällig föräldrapenning innebär därför förmodligen inte någon direkt utökning av försäkringens kostnader utan blir snarare ett fastslående av ersättningsrätten för en typ av fall där ersättning i många fall redan utges.

Jag är däremot inte beredd att låta samboende få rätt att uppbära övriga föräldrapenningförmåner, som ju avser planerad föräldraledighet. Dessa förmåner bör förbehållas föräldrarna.

Till den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran (*fosterföräldrar*) utges i flertalet fall fosterlön. Fosterlörens arvodesdel avser inkomster för utfört arbete och ligger till grund för beräkning av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI). Genom en lagändring år 1977 infördes bestämmelser som innebär att SGI för fosterföräldrar, som också har inkomst från annat arbete, delas upp i en del som avser fosterlönen och en del som avser inkomst från annat arbete.

Fosterföräldrar, som under sjuk- eller föräldraledighet fortsätter att vårda fosterbarnet och uppbär ersättning för vården, kan få sjukpenning eller föräldrapenning som svarar mot utebliven inkomst av det andra förvärsarbetet. Däremot utges inte ersättning för den del som motsvarar fosterlönen. Kan fosterföräldern inte fortsätta vårda fosterbarnet under sjukdom eller föräldraledighet, utges ersättning med belopp som avser såväl den uteblivna fosterlönen som den förlorade inkomsten från annat arbete.

Utredningen har ansett att fosterföräldrar i denna sin egenskap inte bör ingå i den personkrets som kan bli berättigad till den sammanslagna föräldrapenningen, med hänsyn till att de i regel uppbär fosterlön som i sin tur reducerar föräldrapenningen.

Jag delar utredningens uppfattning att fosterföräldrar inte bör ingå i den personkrets som kan bli berättigad till den sammanslagna föräldrapenningen vid vård av fosterbarn. Förmånen har med sin nuvarande utformning begränsad betydelse och föräldrarna får i regel fosterlön. Detta bör dock inte gälla fosterföräldrar som tar emot barn i avsikt att adoptera det. Dessa föräldrar får oftast inte fosterlön under den tid de väntar på att adoptionen skall genomföras.

När det gäller fosterföräldrar som får ett eget barn innebär nuvarande regler att inte bara den inkomstrelaterade ersättningen utan även föräldrapenningens garantibelopp kan reduceras med hänsyn till fosterlönen. Har föräldern en SGI under 19 700 kr. som grundas på fosterlön, är han berättigad till föräldrapenning med garantibeloppet minskad med den sjukpenning som grundas på inkomst av fosterlönen. Detta medför bl.a. att en fosterförälder som får ett eget barn helt kan gå miste om föräldrapenningens garantibelopp eller få endast några kronors ersättning om dagen.

Utredningen anser att fosterföräldrar som får egna barn bör ha möjlighet att få garantibeloppet utan reduktion med hänsyn till fosterlönen. När det

gäller fosterföräldrar som får egna barn och har inkomst av såväl fosterbarnsvård som annat förvärvsarbete, skulle föräldrapenningen liksom i dag minskas med den ersättning som grundas på inkomst av fosterlönen. Ersättningen skulle dock aldrig gå under garantinivån.

Jag anser i likhet med utredningen att fosterföräldrar som får egna barn bör tillförsäkras en föräldrapenning motsvarande lägst garantinivån. Det är inte minst viktigt för att underlätta att fosterbarnet får stanna i sin invanda miljö även under fosterföräldrarnas föräldraledighet. Ändringen kan också ha en positiv effekt vid rekrytering av fosterhem.

3.3 Rätt att behålla tidigare sjukpenninggrundande inkomst vid föräldraledighet

Mitt förslag: En förälders sjukpenninggrundande inkomst (SGI) skall inte sänkas under den tid föräldern helt eller delvis är ledig från sitt förvärvsarbete för vård av barn, som inte har uppnått ett års ålder. Även föräldrapenning som tas ut under nästkommande år får beräknas på den SGI föräldern hade vid utgången av det första året efter barnets födelse om denna är högre än gällande SGI.

Som f.n. gäller skall en kvinnas SGI inte heller sänkas om hon slutar förvärvsarbete eller minskar sin arbetstid tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen.

I de fall som nu avses får SGI också anpassas till löneutvecklingen inom yrkesområdet.

Utredningen: Har pekat på möjligheten att införa en vilande SGI men har inte lämnat något förslag bl.a. med hänsyn till att sjukpenningkommittén behandlade frågor om SGI.

Remissinstanserna: Har inte tagit upp frågan.

Skälen för mitt förslag: Enligt föreskrifter som riksförsäkringsverket utfärdat får en kvinnas SGI inte sänkas under havandeskapstiden, om hon slutar förvärvsarbete eller minskar sin arbetstid tidigast sex månader före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. Vidare skall en förälders SGI inte sänkas under den tid föräldern är helt eller delvis ledig från sitt förvärvsarbete för vård av barn, som inte har uppnått ett och ett halvt års ålder. Detsamma gäller under den tid en förälder i oavbruten följd är ledig och erhåller hel föräldrapenning eller en andel därav som åtminstone svarar mot arbetstidens nedsättning.

Bestämmelserna om att SGI inte får sänkas under viss tid efter barns födelse tillkom i syfte att tillförsäkra förvärvsarbetande kvinnor ett bibehållet försäkringskydd under viss tid efter barnsörden även om de inte återupptar förvärvsarbetet. Regeln innebär också att en förälder kan få

föräldrapenning med sjukpenningbelopp vid ett nytt barns födelse även om denne inte haft förvärvsinkomst som motsvarar försäkring över garantinivån viss tid före barnets födelse. Jag har tidigare behandlat detta kvalifikationskrav (avsnitt 2.4.4).

Den beskrivna regeln medför dock – som även utredningen påpekat – att en kvinna som stadigvarande börjar förvärvsarbete i mindre omfattning än tidigare under 18-månadersperioden, kan bli berättigad till föräldrapenning för tillfällig vård av barn eller sjukpenning med ett högre belopp än vad hennes inkomstbortfall ger anledning till. Om t.ex. kvinnan haft ett heltidsarbete före barnets födelse behåller hon sin SGI under 18 månader även om hon stadigvarande övergår till att arbeta deltid, t.ex. halvtid. Vid uttag av sjukpenning eller föräldrapenning för tillfällig vård av barn utges ersättning i förhållande till den tidigare heltidsförtjänsten (gällande SGI). Hennes inkomstförlust motsvarar dock endast inkomst från deltidsarbetet. Hon blir därmed överkompenserad från försäkringen.

Jag anser det väsentligt att försäkringens regler är så utformade att föräldrar kan få föräldrapenning med belopp motsvarande tidigare inkomst även vid ytterligare barns födelse även om de inte hinner uppfylla försäkringens kvalifikationsvillkor därför att de varit helt eller delvis lediga från arbetet för att vårda ett tidigare barn i familjen.

Under första tiden efter barnets födelse är någon av föräldrarna i regel helt eller delvis ledig från arbetet och tar ut föräldrapenning. Avbrott i uttag av föräldrapenning kan ske på grund av sjukdom eller tillfälligt arbete. Det är då också befogat att föräldern har hela försäkringsskyddet kvar. Jag anser det däremot inte riktigt att regeln är så utformad att andra försäkringsförmåner kommer att utges med belopp som överstiger föräldrarnas inkomstförlust när föräldern har återgått mera stadigvarande i arbete.

Jag föreslår att bestämmelserna ändras så att föräldrarnas SGI inte sänks under den tid föräldern är helt eller delvis ledig för vård av barn på grund av barns födelse, dock längst till dess barnet fyller ett år. För tid därefter bör sjukpenning och tillfällig föräldrapenning beräknas enligt den SGI som fastställs med hänsyn till den beräknade framtida inkomsten av förvärvsarbete. Med förälder avses här även en adoptivförälder.

Den SGI föräldern hade vid utgången av det första året efter barnets födelse bör dock stå kvar som en form av vilande SGI som tillämpas vid beräkning av föräldrapenning om denna SGI är högre än gällande SGI. Föräldrarna får således en bibehållen rätt till föräldrapenning enligt den ursprungliga höga nivån under två år även om någon av dem övergår till deltidsarbete eller är t.ex. hemarbetande på heltid.

Om kvinnan vid utgången av det andra året efter barnets födelse åter är gravid med beräknad nedkomst inom sex månader bör hon ha rätt till föräldrapenning enligt den vilande SGI:n om den är högre än hennes gällande SGI. Detta innebär att kvinnan i princip behåller föräldrapenningens ursprungliga ersättningsnivå även om hon har förkortat arbetstiden eller

slutat förvärvsarbete under tiden mellan två barns födelse, under förutsättning att barnen föds inom två och ett halvt år.

4 Rätt till omplacering eller ersättning under graviditet

4.1 Bakgrund

En blivande moder kan ta ut föräldrapenning fr.o.m. den 60:e dagen före barnets födelse. Den ersättningstid som tas ut före förlösningen minskar dock den tid som kan tas ut efter barnets födelse.

Mot bakgrund av att reglerna om sjukpenning och föräldrapenning ansågs missgynna kvinnor med fysiskt påfrestande arbete, som ofta tvingades ta ut föräldrapenning före barnets födelse, infördes den nuvarande *havandeskapspenningen* år 1980 (prop. 1978/79:168, Sfu 1978/79:24, rskr 386). Havandeskapspenningen avser att tillförsäkra gravida kvinnor ersättning från den allmänna försäkringen under graviditetens slutskede i de fall havandeskapet har satt ned kvinnans förmåga att utföra uppgifterna i sitt förvärvsarbete med minst hälften och hon inte kan omplaceras till annat mindre ansträngande arbete. Ersättningen kan utges tidigast fr.o.m. den 60:e och längst t.o.m. den elfte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse, dvs. under högst 50 dagar. Ca 10 000 kvinnor per år uppbär havandeskapspenning. Den genomsnittliga ersättningstiden var 38 dagar år 1983.

I föräldraförsäkringsutredningens uppdrag ingick bl.a. att göra en genomgång av de praktiska erfarenheterna av omplacerings- och ersättningsreglerna för havandeskapspenning och undersöka behovet av och möjligheterna att genomföra förenklingar i regelsystemet m.m. Utredningen har genom flera undersökningar klarlagt hur havandeskapspenningen används. Vidare har sambanden mellan uttag av havandeskapspenning, sjukpenning och föräldrapenning studerats.

Utredningen har bl.a. i samarbete med riksförsäkringsverket genomfört en statistisk undersökning avseende uttag av försäkringsersättning (sjukpenning, havandeskapspenning och föräldrapenning) för ett urval kvinnor som har fått barn år 1981 och jämfört detta med samma kvinnors uttag av försäkringsersättning ett år före graviditeten. Undersökningen visade bl.a. att ca 10 % fler av kvinnorna var sjukskrivna någon tid av graviditeten än under jämförelseperioden. Antalet uttagna sjukpenningdagar var mer än fördubblat under graviditeten i förhållande till uttaget under jämförelseperioden. Ca 42 % av de kvinnor som ingick i undersökningen hade tagit ut mer än 30 dagars försäkringsersättning under de två sista graviditetsmånaderna. Föräldrapenning före födelsen var den dominerande ersättningsformen och svarade för lika stor del av de ersatta dagarna som havandeskapspenning och sjukpenning tillsammans.

Utredningen har även studerat ca 1 600 havandeskapspenningärenden från år 1982. Denna undersökning visar bl.a. att ca 10 % av de gravida

kvinnorna ansöker om havandeskapspenning. Drygt två tredjedelar av ansökningarna beviljas. Största andelen ansökningar om havandeskapspenning gäller kvinnor som arbetar inom hälso- och sjukvården. Andelen ansökningar var stor även inom yrkeskategorierna tillverkningsindustri, servicearbete, jordbruksarbete m.m.

Totalt visade undersökningen att de grupper arbetstagare, som vid införandet av havandeskapspenningen antogs ha arbetsuppgifter som kunde vara besvärliga att utföra under graviditetens slutskede, till stor del också är de som fått havandeskapspenning.

Föräldraförsäkringsutredningen föreslår i sitt betänkande en utvidgad rätt till omplacering och, om omplacering inte kan ordnas, rätt till havandeskapspenning för de kvinnor som tvingas avstå från sitt förvärvsarbete på grund av att arbetsmiljön medför risk för fosterskador. En förutsättning för rätt till ersättning är att kvinnan har avstängts från arbetet enligt föreskrifter som utfärdats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

Den nu gällande havandeskapspenningen föreslås bibehållen med vissa mindre ändringar i ansökningsförfarandet som syftar till att ge ett bättre underlag för försäkringskassornas bedömning av rätten till ersättning.

Vidare föreslår utredningen ett tillägg i sjukförsäkringsbestämmelserna för att klarlägga gravida kvinnors rätt till sjukpenning i samband med bl.a. flerbarnsgravitet och Rh-immunisering, där tveksamhet om ersättningsrätten fortfarande kan förekomma.

Remissinstanserna är i allmänhet positiva till utredningsförslagen.

För egen del kan jag i huvudsak ställa mig bakom utredningens förslag, som bl.a. innebär att rätt till ersättning från den allmänna försäkringen införs för gravida kvinnor som avstängs från sitt arbete på grund av att arbetsmiljön kan försäkra fosterskador. I första hand skall dock kvinnan omplaceras och jag föreslår därför en ändring i föräldraledighetslagen så att arbetsgivarens omplaceringsskyldighet utvidgas till dessa fall.

Förutom dessa ändringar i föräldraledighetslagen och reglerna för havandeskapspenning behandlar jag även vissa ändringar i semesterlagen som bl.a. innebär att frånvaro från arbetet under tid då havandeskapspenning utges görs semesterlönegrundande. I de frågor som rör föräldraledighetslagen och semesterlagen har jag samrått med chefen för arbetsmarknadsdepartementet.

Den nytillkomna ersättningsrätten för gravida kvinnor bör anknytas till den nuvarande havandeskapspenningen, för vilken jag föreslår vissa mindre ändringar. När det gäller rätten till sjukpenning under graviditet föreslår jag ett tillägg i sjukförsäkringsbestämmelserna som fastslår en gravid kvinnas rätt till sjukpenning när hon behöver avstå från förvärvsarbete i samband med flerbarnsbörd och vid vissa immuniseringstillstånd.

4.2 Utbyggnad av det ekonomiska skyddet genom havandeskapspenning

4.2.1 Allmänt

Havandeskapspenningen utgör en särskild inkomstersättning i de fall kvinnan inte kan fortsätta sitt arbete under graviditeten på grund av arbetets art eller risker i arbetsmiljön. Ersättningen beräknas efter sjukpenningreglerna.

Jag delar utredningens synpunkter och uppfattning att havandeskapspenningen för de kvinnor, som på grund av fysiskt påfrestande arbete inte kan fortsätta sitt förvärsarbete under graviditetens slutskede, bör bibehållas i sin nuvarande utformning men med ett delvis ändrat ansökningsförfarande. Jag föreslår dessutom nya regler om ersättning till gravida kvinnor vilka arbetar i en miljö som kan medföra risk för fosterskador. Dessa regler kommer i stor utsträckning att anknyta till den nuvarande havandeskapspenningens regelsystem.

Den kritik som har riktats mot tillämpningen av den nuvarande havandeskapspenningen har framför allt avsett bedömningen av vad som kan anses som fysiskt påfrestande arbete. Jag delar även här utredningens uppfattning att det inte torde vara möjligt att närmare precisera detta begrepp. Utvecklingen av rättspraxis och försäkringskassornas utredningar genom arbetsplatsbesök får dock antas leda till en enhetligare bedömning.

4.2.2 Omplacering

Mitt förslag: Rätten till omplacering under havandeskap utvidgas till att omfatta de kvinnor som avstängs från sitt arbete enligt föreskrifter som meddelats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag fränsett att utredningen har ansett att kvinnan inte skall behöva acceptera en omplacering som hon inte har fått besked om under första månaden efter det hon anmält behovet av omplacering till arbetsgivaren.

Remissinstanserna: Flertalet tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Svenska arbetsgivareföreningen påpekar att det är angeläget att gravida kvinnor ges möjlighet att fortsätta sitt förvärsarbete under graviditeten. Så sker också i stor utsträckning genom att arbetsuppgifterna underhand anpassas till kvinnans förutsättningar. I mindre företag är dessa möjligheter dock ofta begränsade.

Försäkringskassaförbundet ställer sig tveksamt till att omplaceringskravet behålls och anför bl.a. att ett slopat omplaceringskrav medför minskade administrationskostnader.

Försäkringsrätten för Södra Sverige och Svenska Kommunförbundet anser att kvinnan bör ha skyldighet att acceptera en omplacering även om hon inte har fått besked om den under den första månaden efter avstängningen från arbetet.

Skälen för mitt förslag: F.n. gäller att arbetsgivaren har skyldighet att omplacera en kvinna som har ett fysiskt påfrestande arbete och inte kan fortsätta detta under graviditetens slutskede. Rätten till omplacering gäller fr. o. m. 60:e dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. Under den tid som kvinnan är omplacerad har hon rätt till bibehållna anställningsförmåner. Eftersom omplaceringsrätten inte kan göras gällande på alla arbetsplatser, begränsas den till de fall där det skäligen kan krävas av arbetsgivaren att han erbjuder kvinnan annat arbete hos sig.

Kunskaperna om sambandet mellan påverkan av olika yttre faktorer och riskerna för fosterskador är ännu så länge begränsade. Inte minst på arbetsmiljöområdet är läget oklart. När det gäller arbete med bly vet man emellertid att vissa fosterskador kan uppkomma. Enligt 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen gäller bl.a. att arbetarskyddsstyrelsen om visst slag av arbete medför särskilda risker för vissa grupper arbetstagare, kan meddela förbud mot att arbetet utförs av arbetstagare som tillhör en sådan grupp eller föreskriva särskilda villkor för sådana fall. Denna bestämmelse har tillkommit för att tillgodose bl.a. behovet av skydd för havande kvinnor och deras väntade barn. Efter samråd med socialstyrelsen har arbetarskyddsstyrelsen utfärdat en kungörelse om medicinsk kontroll vid blyarbete (AFS 1982:1). En kvinnlig arbetstagare som omfattas av periodisk kontroll och som blivit gravid eller ammar får inte sysselsättas i blyarbete.

Inom arbetarskyddsstyrelsen pågår f.n. ett förberedande arbete med föreskrifter som berör gravida kvinnor inom andra arbetsområden.

Det pågår en livlig forskningsaktivitet beträffande reproduktionsskador, inkl. fosterskador, som kan ha samband med arbetsmiljöförhållanden och andra utifrån kommande påverkningar. Reproduktionsskador är det övergripande begreppet för störningar i människans förmåga att kunna fortplanta sig. Det gäller både män och kvinnor. Till reproduktionsskador räknas förutom missbildningar hos barnet även för tidiga födslar, låg födelsevikt, missfall (aborter), funktionella störningar under fostertiden och tidiga barnaår, cancer som inducerats i fosterlivet, störningar i fortplantningen som sterilitet, impotens och menstruationsrubbingar. Så länge arbetsmiljön inte kan anses tillräckligt betryggande för de gravida kvinnorna med avseende på risk för fosterskador finns det ett behov av att skapa ett system där dessa kvinnor antingen kan erbjudas annat arbete i säker miljö eller, om detta inte är möjligt, skapa ett regelsystem som ger ekonomisk kompensation när kvinnan på grund av lagstiftning tvingas avstå från förvärsarbete.

Utredningen har bl.a. tagit upp frågan om att vissa infektioner kan ge fosterskador. Bäst dokumenterad är rubella (röda hund). Mot rubella finns vaccin som ger effektivt skydd och socialstyrelsen har utfärdat rekomen-

dationer för vaccinering bl.a. av barn, nyförlösta kvinnor samt kvinnor i fertil ålder som i sitt arbete utsätts för kontakt med rubellasmitta och saknar immunitet.

Utredningen har framhållit att förekomsten av rubellasmitta inte är särskilt knuten till arbetsmiljön. Det kan därför inte anses realistiskt att skapa särskilda skyddsregler i fråga om avstängning från arbetet eller rätt till omplacering. I stället får kvinnorna så långt möjligt skyddas genom de förebyggande åtgärder i form av vaccinering som redan erbjuds.

Jag delar utredningens uppfattning i denna fråga men vill framhålla att det givetvis även här åvilar arbetarskyddsstyrelsen att överväga om särskilda föreskrifter bör utfärdas.

Jag föreslår att arbetsgivarens skyldighet att omplacera gravida kvinnor utvidgas till att omfatta de kvinnor som avstängs från sitt arbete på grund av att arbetsmiljön kan medföra risk för fosterskador. Rätten till omplacering avgränsas till de fall där kvinnan avstängs från arbetet enligt föreskrifter utfärdade med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen. I de här avsedda fallen avstängs kvinnan från arbetet omedelbart när hon anmäler konstaterad graviditet och behov av omplacering till arbetsgivaren. Detta kan medföra att arbetsgivaren kan ha svårt att fullgöra omplaceringsskyldigheten omedelbart.

Jag vill dock understryka att det förutsätts att arbetsgivaren gör ordentliga ansträngningar att ordna omplaceringen och att i vart fall de större företagen inom aktuella arbetsområden bör ha en viss beredskap för omplacering av gravida kvinnor, som i här berörda fall kan avse hela havandeskapstiden. Jag delar självfallet de synpunkter som framkommit i remissbehandlingen att det är angeläget att gravida kvinnor ges möjlighet att fortsätta med sitt förvärvsarbete under graviditeten. Kvinnan är ju fullt arbetsför även om hon på grund av risker i arbetsmiljön inte kan utföra sitt vanliga arbete.

Utredningens förslag att en kvinna inte skall behöva acceptera en omplacering under graviditeten om hon inte kunnat få besked om omplaceringen under den första månaden efter avstängningen, har kritiserats av några remissinstanser. Jag delar deras uppfattning och anser att kvinnan bör ha skyldighet att anta en omplacering till annat arbete även under en senare del av graviditeten, under förutsättning att omplaceringen kan anses skäligen. Det arbete till vilket kvinnan blir omplacerad bör ha en viss varaktighet och därför omfatta minst en månad.

När det gäller den principiella rätten till omplacering med bibehållen lön för de kvinnor som på grund av fysiskt påfrestande arbete inte kan fortsätta sina normala arbetsuppgifter under graviditetens sista 60 dagar har utredningen framhållit att det får anses angeläget, bl.a. med hänsyn till jämställdheten mellan kvinnor och män i arbetslivet, att kvinnans rätt till arbete skyddas också under senare delen av graviditeten. Kvinnans principiella rätt till omplacering eller förändring av arbetsuppgifterna under graviditetens slutskede bör därför enligt utredningen behållas i sin nuvarande

omfattning. Endast i de fall kvinnan inte kan fortsätta sitt arbete och en omplacering inte är möjlig skall, som hittills, ersättning från försäkringen kunna komma ifråga.

Jag anser i likhet med utredningen att det är nödvändigt att skydda kvinnans rätt att få arbeta även under graviditetens slutskede. Detta förutsätter i här aktuella fall att hon har rätt till omplacering eller förändring av sina arbetsuppgifter. Försäkringskassorna bör vara en aktiv part som vid sina kontakter med arbetsgivare, bl.a. vid arbetsplatsbesök, tar upp frågan om möjligheten att ordna omplacering för gravida kvinnor.

I fråga om vad som bör anses som skälig omplacering i samband med bedömning av rätt till havandeskapspenning har, när havandeskapspenningen infördes, bl.a. hänvisats till förarbetena i anställningsskyddslagen och till de motsvarande principerna inom arbetslöshetsförsäkringen. Detta innebär bl.a. att en första utgångspunkt är de arbetsuppgifter som kvinnan har att utföra inom ramen för sitt anställningsavtal med arbetsgivaren. Är omplaceringen skälig enligt de principer som tillämpas på arbetsmarknaden bör omplaceringen ske. Det erbjudna arbetet måste dock givetvis vara sådant att det inte medför några hälsorisker för den gravida kvinnan. Även i övrigt bör viss hänsyn kunna tas till just det förhållandet att kvinnan är gravid. Därvid är det av särskild betydelse hur lång tid omplaceringen är avsedd att vara.

Är det fråga om omplacering under slutet av graviditeten, bör viss hänsyn tas till de omställningssvårigheter en omplacering till exempelvis en annan arbetsplats kan föra med sig, även om det under normala förhållanden kunde krävas att kvinnan bytte arbetsplats. Är det fråga om en omplacering som är avsedd att pågå under så gott som hela graviditeten, bör även en omplacering utanför ramen för anställningsavtalet kunna anses skälig, i vart fall om det inte rör sig om ett helt annat arbete. Här bör, såsom för närvarande, viss ledning kunna hämtas från tillämpningen av motsvarande principer i anställningsskyddslagen och inom arbetslöshetsförsäkringen.

Någon gång kan det inträffa att kvinnan får ändrad arbetstid på grund av omplaceringen. Hänsyn bör i sådana fall även kunna tas till förekommande svårigheter att ordna barntillsynen på ett lämpligt sätt, i vart fall om omplaceringen endast avser någon månad i slutet av graviditeten.

4.2.3 Havandeskapspenning till kvinnor som riskerar fosterskador på grund av arbetsmiljön

Mitt förslag: Gravida kvinnor som avstängs från sitt arbete på grund av att arbetsmiljön medför risk för fosterskador skall – om de inte kan omplaceras – ha rätt till havandeskapspenning. En förutsättning är att avstängningen från arbetet grundas på föreskrifter meddelade med stöd av arbetsmiljölagen. Ersättningen skall kunna utges under hela graviditeten dock längst till och med den elfte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt med undantag av att utredningen vill begränsa kvinnans skyldighet att godta omplacering till de fall där hon fått besked om omplaceringen inom första månaden efter avstängningen.

Remissinstanserna: Tillstyrker förslaget i stort och framhåller det angelägna i att ersättningsrätt införs i här aktuella fall. Några remissinstanser anser att hela havandeskapspenningen bör byggas in i sjukpenningreglerna.

Att ersättningsrätten anknyts till att kvinnan avstängts från arbetet enligt arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter tillstyrks av flertalet. Några förespråkar en ytterligare utvidgning av ersättningsrätten.

Skälen för mitt förslag: Den nuvarande havandeskapspenningen avses täcka ersättningsbehovet under den sista delen av graviditeten för kvinnor som på grund av fysiskt påfrestande arbete inte kan fortsätta förvärvsarbete fram till förlossningsdagen. Däremot kan havandeskapspenning eller någon annan form av ersättning i dag inte utges till gravida kvinnor som tvingas avstå från förvärvsarbete på grund av att arbetsmiljön medför risk för fosterskador.

Bedömningen av vilka arbetsmiljöfaktorer som kan medföra en ökad risk för fosterskador åvilar arbetarskyddsstyrelsen. Arbetarskyddsstyrelsen har med stöd av arbetsmiljölagen utfärdat den tidigare nämnda kungörelsen som föreskriver att kvinnor som omfattas av periodisk kontroll och som är gravida eller ammar inte får sysselsättas i blyarbete. I den mån kvinnan inte kan omplaceras utestängs hon således från sitt arbete och förlorar sin arbetsinkomst. Kvinnan kan inte själv påverka denna situation. Någon rätt till löneförmåner i dessa fall finns inte enligt nu gällande regler.

Jag anser det naturligt att kvinnan i dessa fall i första hand erbjuds andra arbetsuppgifter av sin arbetsgivare. Om en sådan omplacering inte är möjlig bör hon kompenseras för sin inkomstförlust. Ersättningen bör ges i form av havandeskapspenning från den allmänna försäkringen.

För att få ett enkelt och klart avgränsat försäkringssystem bör rätten till ersättning enligt utredningen bygga på att kvinnan enligt föreskrifter utfärdade med stöd av arbetsmiljölagen inte får sysselsättas i sitt vanliga arbete.

Denna avgränsning av ersättningsrätten har tillstyrkts av flertalet remissinstanser. Riksförsäkringsverket framhåller fördelen av att försäkringssystemet på detta sätt automatiskt följer utvecklingen på arbetsmiljöområdet. Socialstyrelsen anser det välbetänkt att rätten till ledighet endast ges när föreskrift om detta finns i arbetsmiljölagen så att inte tillfälliga larmrapporter kan läggas till grund för bedömningen.

Den tidigare beskrivna konstruktionen av försäkringsreglerna kommer att innebära att ersättningsrätten till en början enbart omfattar kvinnor i blyarbete. Den föreslagna anknytningen till gällande föreskrifter innebär emellertid att försäkringssystemet görs flexibelt. Den kan därigenom komma

att omfatta kvinnor inom andra arbetsområden efterhand som forskningen kan visa på risk för fosterskador i arbetsmiljön.

För att styrka rätten till havandeskapspenning bör kvinnan anskaffa ett utlåtande av arbetsgivaren om att hon avstängts enligt föreskrifter utfärdade med stöd av arbetsmiljölagen och att omplacering inte har kunnat ske. I fråga om möjligheten till omplacering bör utlåtandet avse en tid av högst en månad. För rätt till ersättning för ytterligare tid bör krävas att kvinnan för varje månad anskaffar ett utlåtande från arbetsgivaren där denne intygar att omplacering fortfarande inte varit möjlig och anledningen till detta. För arbetsgivare med ett fåtal anställda där det är uppenbart att en omplacering är svår att ordna inom företaget bör intyget kunna avse en längre tid än en månad.

Information till kvinnor som kan beröras av de utvidgade reglerna om rätt till omplacering och havandeskapspenning bör i första hand ske genom arbetsgivaren i samband med den information denne är skyldig att lämna om arbetsmiljörisker för gravida kvinnor i blyarbete. Försäkringskassorna bör gå ut med riktad information till bl.a. aktuella arbetsplatser och mödravårdscentraler.

4.2.4 Ansökan om havandeskapspenning

Mitt förslag: Reglerna för ansökan om havandeskapspenning bör ändras i vissa avseenden. Större vikt bör läggas vid att få fram underlag för att bedöma om möjligheterna till omplacering till andra arbetsuppgifter har prövats hos arbetsgivaren. Detta bör framför allt gälla vid ansökan om havandeskapspenning på grund av risker i arbetsmiljön, där omplaceringen kan avse hela havandeskapstiden.

Kvinnan skall även i fortsättningen ansöka om havandeskapspenning, men en muntlig ansökan bör accepteras för fastställande av från vilken dag ersättning utges. Moderskapsintyg utvisande beräknad förlossningstid skall bifogas ansökan. Det generella kravet på att läkarintyg skall bifogas ansökan slopas. Försäkringskassorna får i stället möjlighet att i särskilda fall infordra läkarutlåtande. Kvinnan skall också inge utlåtande från sin arbetsgivare att omplacering inte varit möjlig. I de fall havandeskapspenning begärs p.g.a. risker i arbetsmiljön skall till ansökan även fogas ett utlåtande från arbetsgivaren att kvinnan avstängts från arbetet enligt föreskrifter meddelade med stöd av arbetsmiljölagen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslagen tillstyrks i allmänhet.

Skälen för mitt förslag: Ett ändrat ansöknings- och utredningsförfarande bör

ge försäkringskassorna ett bättre underlag för bedömning av ersättningsrätten i enskilda ersättningsfall.

En utförligare beskrivning av de arbetsuppgifter som hindrar kvinnan att fortsätta förvärvsarbetet under graviditeten bör kunna fås genom att skilda formulär används av kvinnan och arbetsgivaren. Den ansökningsblankett som kvinnan skall använda bör också lämna utrymme för henne att ange om hon har särskilda besvär som påverkar hennes möjligheter att fortsätta förvärvsarbetet under slutet av graviditeten.

Från läkarhåll har hävdats att läkarna har svårigheter att utfärda intyg som anger de arbetsuppgifter som hindrar kvinnans fortsatta förvärvsarbete, eftersom läkaren inte känner hennes arbetsplats och arbetsförhållanden. Läkaren kan i stort sett bara hänvisa till de skäl och omständigheter som redan angivits av kvinnan och hennes arbetsgivare. Läkarintyget fyller därmed inte den funktion som beslutsunderlag som varit avsikten. Det generella kravet på läkarintyg i samtliga fall bör därför enligt min mening kunna ersättas av att försäkringskassorna, där så är behövligt, tar kontakt med läkare eller barnmorska vid den aktuella mödravårdscentralen. Så kan vara fallet t.ex. om kvinnan i sin ansökan åberopar särskilda besvär som påverkar hennes förmåga att utföra sitt förvärvsarbete. Vid behov kan även kassans förtroendeläkare kopplas in. Möjlighet bör därutöver finnas för försäkringskassan att i särskilda fall infordra läkarutlåtande. Kvinnans graviditet och beräknad tidpunkt för förlossningen styrks genom det moderskapsintyg som redan nu utfärdas av läkare eller barnmorska för rätt till föräldrapenning. Detta intyg bör i fortsättningen bifogas ansökan om havandeskapspenning.

Arbetsgivarens uppgifter om omplacering bör lämnas genom ett utlåtande av behörig person, t.ex. den som ansvarar för personalfrågor på central nivå inom företaget. Erfarenheter från kassorna visar nämligen att frågan om omplacering ofta inte prövats med avseende på företaget i sin helhet som avsikten varit utan endast inom en mindre arbetsenhet inom företaget. Förhandlingsprotokoll bör som nu kunna ersätta arbetsgivarens utlåtande om omplacering, om protokollet innehåller uppgifter som visar vilka omplaceringsåtgärder som prövats.

Jag utgår från att försäkringskassorna även i fortsättningen och i större omfattning än i dag gör särskilda utredningar, t.ex. i form av arbetsplatsbesök, för att klarlägga ersättningsrätten. Denna fråga har i remissbehandlingen även berörts av LO som uttrycker farhågor för att försäkringskassorna i alltför hög grad ser till rutinuppgifter om den försäkrades yrke utan att i tillräcklig utsträckning sätta sig in i de faktiska förhållandena på arbetsplatsen.

4.2.5 Inga karensdagar för havandeskapspenning för egna företagare

Mitt förslag: Bestämmelserna om karenstid för sjukpenning för egenföretagare skall inte gälla för havandeskapspenning.

Utredningen: Har inte tagit upp frågan.

Skälen för mitt förslag: En försäkrad med inkomst av annat förvärvsarbete än anställning kan inom den obligatoriska sjukpenningförsäkringen välja en försäkring med en karenstid av 3, 33 eller 93 dagar (3 kap. 11 § AFL). En längre karenstid medför lägre egenavgifter.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) har vid remissbehandlingen tagit upp frågan om de karensdagar som valts inom sjukpenningförsäkringen skall gälla även för havandeskapspenningen. LRF anser det orimligt att en gravid kvinna som är i behov av havandeskapsledighet inte skall få havandeskapspenning därför att hon valt en sjukförsäkring med t.ex. 93 karensdagar.

Den av LRF beskrivna effekten är en följd av att havandeskapspenningen inordnats i regelsystemet för sjukpenningen. Jag delar emellertid de framförda synpunkterna och föreslår därför att karenstidsreglerna inte skall gälla för havandeskapspenningen.

4.3 Förstärkt rätt till sjukpenning i samband med graviditet

Mitt förslag: Kvinnor med flerbarnsgravitet, Rh-immunisering eller andra immuniseringstillstånd får rätt till sjukpenning om de på läkares inrådan avhåller sig från arbete på grund av risk för fostrets liv eller hälsa.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Tillstyrks av flertalet remissinstanser. Några anser att ersättningen bör ges i form av havandeskapspenning.

Skälen för mitt förslag: Frågan om gravida kvinnors rätt till sjukpenning vid graviditetskomplikationer samt vid flerbarnsgravitet, Rh-immunisering eller andra mera ovanliga immuniseringstillstånd har uppmärksammats på olika sätt under de senaste åren. Bl.a. har tvekan rätt om rätten till ersättning i sådana fall och tillämpningen har därför inte varit enhetlig.

För försäkringskassorna har svårigheterna bestått i att bedöma om kvinnan lider av sjukdom i den mening som avses i lagen om allmän försäkring och följaktligen skulle kunna vara berättigad att uppbära sjukpenning när hon sjukskrivits under diagnosen hotande förtidsbörd eller liknande.

Sedan föräldraförsäkringsutredningen erhöll sitt uppdrag att utreda frågan om ersättning till gravida kvinnor, som av förebyggande skäl avstår från förvärsarbete under graviditeten, har utvecklingen av praxis gått i den riktningen att kvinnor som besväras av olika graviditetskomplikationer numera i regel anses berättigade till sjukpenning.

Tveksamhet om ersättningsrätten kvarstår dock i vissa speciella fall där det ifrågasätts om kvinnan är sjuk enligt det sjukdomsbegrepp som gäller inom den allmänna försäkringen. Tvekan avser kvinnor som måste vara i stillhet på grund av flerbarnsgraviditet. Detsamma gäller vid Rh-immunisering eller vissa andra mera sällsynta former av immunisering som måste behandlas för att undvika risker för fostrets liv eller hälsa. I här nämnda fall påverkas inte kvinnans hälsotillstånd utan behovet av att avstå från arbete är helt grundat på risker för fostret.

Okklarheten om ersättningsrätten är otillfredsställande framför allt från kvinnans synpunkt. Den kan också medföra att kvinnan fortsätter att arbeta trots den risk detta kan innebära för fostret.

I syfte att undvika tveksamhet framdeles i bedömningen av rätten till sjukpenning har utredningen gjort en utförlig beskrivning av de olika komplikationer som kan förekomma under graviditet och som bör jämföras med sjukdom i den mening som avses i lagen om allmän försäkring. Jag ansluter mig till de bedömningar som i detta hänseende har gjorts i betänkandet. Jag anser också i likhet med utredningen att rätten till ersättningen till kvinnor som på läkares inrådan avhåller sig från arbete på grund av risk för fostrets liv eller hälsa i samband med flerbarnsgraviditet, Rh-immunisering eller andra immuniseringstillstånd bör fastslås genom att en särskild bestämmelse tas in i 3 kap. AFL. Till stöd för rätten till sjukpenning skall inges läkarutlåtande.

Jag vill påpeka att mitt förslag inte innebär någon ändring av det gällande sjukdomsbegreppet inom den allmänna försäkringen.

5 Förlossningsvård

Mitt förslag: Förlossningsvård skall inte inräknas i den begränsade sjukhjälpstiden för förtidspensionärer.

Sjukhusvårdsavdrag skall göras även vid förlossningsvård. Avdrag görs med 45 kr. per dag, dock med högst en tredjedel av föräldrapenningens belopp. Föräldrapenningen skall dock alltid utges med minst 48 kr. per dag.

Skälen för mitt förslag: Riksförsäkringsverket har i sitt remissyttrande över föräldraförsäkringsutredningens betänkande (SOU 1982:36) Enklare föräldraförsäkring begärt en komplettering av 2 kap. 12 § AFL av innebörd att förlossningsvård inte skall inräknas i den begränsade sjukhjälpstiden för

pensionärer. Så sker inte nu men med hänsyn till att frågan ansetts tveksam anser verket att lagtexten bör kompletteras.

Vidare har riksförsäkringsverket pekat på behovet av att klarlägga om sjukhusvårdsavdrag skall göras på föräldrapenning.

Jag anser att påpekanget om att förlossningsvård inte skall inräknas i den begränsade sjukhjälpstiden för pensionärer är riktigt och föreslår att en lagändring görs i enlighet härmed.

När det gäller frågan om sjukpenningavdrag skall göras vid förlossningsvård anser jag inte det motiverat att ha skilda regler för sjukhusvård på grund av sjukdom och motsvarande sjukhusvård i samband med förlossning.

Jag föreslår därför att sjukhusvårdsavdrag skall göras även vid förlossningsvård. Avdrag skall då göras på föräldrapenning enligt motsvarande regler som gäller för sjukpenning vid sjukhusvård. Den skillnaden bör dock gälla att föräldrapenningen alltid skall utges med minst garantinivån.

6 Ändringar i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.

Mitt förslag: En kvinnlig arbetstagare som inte får sysselsättas i sitt arbete på grund av en föreskrift om förbud mot arbete som meddelats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen har rätt att bli omplacerad med bibehållna anställningsförmåner.

En rättslig vårdnadshavare, som inte är förälder och som har vård om barnet, likställs med förälder vid tillämpning av bestämmelserna om föräldraledighet.

Den som sammanbor med förälder under äktenskapsliknande förhållanden har rätt till ledighet under tid då han eller hon uppbär tillfällig föräldrapenning.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Inga invändningar mot förslagen om utökad omplaceringskyldighet av gravida kvinnor samt anpassningen av bestämmelserna i föräldraledighetslagen till det ändrade föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen.

Skälen för mitt förslag: Jag har tidigare (avsnitt 4.2.2) föreslagit en rätt till omplacering för de kvinnor, som på grund av föreskrifter meddelade med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen inte får sysselsättas i sitt arbete under havandeskapstiden. Bestämmelserna om omplacering bör föras in i föräldraledighetslagen.

Jag har vidare föreslagit att ett barns rättsliga vårdnadshavare skall betraktas som förälder i föräldraförsäkringens mening och därmed bli berättigad att använda föräldrapenningen. Jag anser också att ett barns

rättsliga vårdnadshavare bör likställs med förälder vid tillämpning av föräldraledighetslagen och få rätt även till den fristående föräldraledigheten.

Fosterföräldrarnas rätt till ersättning från försäkringen begränsas enligt mitt tidigare förslag till att avse tillfällig föräldrapenning. Detta innebär dock inte någon förändring i fosterföräldrarnas rätt till ledighet utan anknytning till föräldrapenning, nämligen rätten att vara helt ledig till dess barnet uppnått ett och ett halvt års ålder och att förkorta arbetstiden till tre fjärdedelar av normal arbetstid till dess barnet har uppnått åtta års ålder eller därefter avslutat det första skolåret.

Tillfällig föräldrapenning skall under vissa förutsättningar kunna utges till en person som är samboende med en förälder, även om denna eljest inte skall anses som förälder. Denna ändring i bestämmelserna om föräldrapenning förutsätter en anpassning av reglerna i föräldraledighetslagen så att rätt till ledighet skall tillkomma en arbetstagare som är att anse som förälder enligt föräldraförsäkringen och som har rätt till tillfällig föräldrapenning.

7 Ledighet med havandeskapspenning görs semesterlönegrundande

Mitt förslag: Frånvaro från arbetet skall vara semesterlönegrundande när frånvaron beror på att arbetstagaren uppbär havandeskapspenning eller tillfällig föräldrapenning för kontaktdagar.

Utredningens förslag: Enbart redaktionella ändringar i semesterlagen som en anpassning till reglerna om sammanslagen föräldrapenning.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser påpekar att ledighet med havandeskapspenning bör vara semesterlönegrundande. Några har framfört att sjukpenning enligt den föreslagna nya paragrafen samt "öronmärkta" dagar inte bör vara semesterlönegrundande.

Skälen för mitt förslag: Ledighet på grund av sjukdom är i dag semesterlönegrundande i den mån frånvaron under intjänandeåret inte överstiger 180 dagar. Frånvaro som beror på arbetskada jämställs med sjukdom under de första 90 dagarna. Längre frånvaro på grund av arbetskada är alltid semesterlönegrundande.

När det gäller föräldraledighet i samband med barns födelse eller vid adoption är frånvaron semesterlönegrundande under högst 120 dagar per förälder, eller högst 180 dagar för en ensamstående förälder. Under de dagar någon är ledig från arbetet för tillfällig vård av barn tjänar han också in semesterlön. Den tid någon uppbär särskild föräldrapenning eller havandeskapspenning är däremot inte semesterlönegrundande.

Flera remissinstanser har framhållit att en frånvaro i samband med havandeskapspenning är en ofrivillig frånvaro som sammanhänger med

arbetets art eller, enligt förslaget till utökad havandeskapspenning, med arbetsmiljön. Sådan frånvaro bör därför anses som semesterlönegrundande frånvaro på samma sätt som sjukdom.

Även utredningen har pekat på att det ur bl.a. informationssynpunkt skulle vara en fördel om all frånvaro som ger inkomstrelaterad ersättning i form av sjukpenning, havandeskapspenning eller föräldrapenning behandlas på samma sätt när det gäller frågan om semesterlön.

Antalet kvinnor som blir berättigade till havandeskapspenning är förhållandevis litet. Behovet av ledighet har vidare ett direkt samband med kvinnans arbetssituation. Med hänsyn till detta anser jag – i likhet med flera remissinstanser – att semesterlönebestämmelserna bör ändras så att en frånvaro från arbetet som beror på att arbetstagaren uppbär havandeskapspenning blir semesterlönegrundande.

Genom förslagen om särskilda kontaktdagar och ändrad åldersgräns för vissa barn med ett särskilt tillsynsbehov inom den tillfälliga föräldrapenningen sker en viss utökning av den semesterlönegrundande frånvaron. Med hänsyn till att kontaktdagarna är begränsade till två per år för barn som fyllt 4 men inte uppnått 12 års ålder och att den ändrade åldersgränsen endast avser ett mindre antal barn, anser jag det rimligt att frånvaron från arbetet blir semesterlönegrundande liksom annan frånvaro med tillfällig föräldrapenning.

Den nya utformningen av den sammanslagna föräldrapenningen innebär vissa justeringar i semesterlagen. Jag återkommer till detta i specialmotiveringen.

8 Hemmamekaförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen

8.1 Bakgrund

För att få rätt till sjukpenning krävs, förutom inskrivning i försäkringskassa, att den försäkrade antingen har en beräknad årlig förvärvsinkomst av minst 6 000 kr. eller är s.k. hemmamek. Med hemmamek avses den som dels inte har någon inkomst eller vars årsinkomst av förvärvsarbete understiger 6 000 kr., dels är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller med barn under 16 år – eget eller makes barn eller fosterbarn – eller stadigvarande sammanbor med någon som han tidigare har varit gift med eller har eller haft barn med. Med barn likställs adoptivbarn. Sjukpenning till hemmamek utges med 8 kr. om dagen om denne är helt arbetsoförmögen p.g.a. sjukdom. Är arbetsförmågan nedsatt med minst hälften kan halv sjukpenning utges, dvs. 4 kr. om dagen.

Frivillig sjukpenningförsäkring kan för närvarande tecknas av dem som är hemmamekaförsäkrade inom den obligatoriska försäkringen och av dem som skulle ha varit hemmamekaförsäkrade om de inte haft viss mindre förvärvsinkomst. Dessutom kan försäkringen tecknas av studerande, vilka

till följd av studier som beräknas pågå minst ett halvt år inte alls eller endast i liten utsträckning ägnar sig åt förvärvsarbete.

Frivillig försäkring kan endast meddelas den som inte fyllt 55 år och som har god hälsa. Vissa undantag finns från denna huvudregel.

Sjukpenning kan utges med högst 20 kr. för dag. Däri inräknas eventuell obligatorisk sjukpenning. För studerandeförsäkringen gäller också att sjukpenningen från den frivilliga försäkringen inte får understiga åtta kronor.

Den frivilliga sjukpenningförsäkringen finansieras genom de försäkrades avgifter och genom statsbidrag. Avgifterna skall vara så avvägda att de, i förening med andra för ifrågakvarande del av försäkringskassans verksamhet tillgängliga medel, kan antas förslå till utbetalningar från försäkringen samt till erforderlig fondbildning. Statsbidrag utges med 20 procent av vad försäkringen betalt ut i sjukpenning eller sjukpenningtillägg.

Sjukpenningkommittén har i sitt betänkande (SOU 1983:48) Egenföretagares sjukpenning, m.m. föreslagit att hemmameförsäkringen skall upphöra och ersättas av en förbättrad frivillig sjukpenningförsäkring.

Som jag tidigare nämnt är jag f.n. inte beredd att ta upp frågan om att hemmameförsäkringen helt skall upphöra. Däremot kommer jag att redovisa hur ett bättre försäkringsskydd kan erbjudas främst hemmamekar och studerande genom en utbyggd frivillig sjukpenningförsäkring och regler som innebär en successiv övergång från hemmameförsäkringen till den frivilliga sjukpenningförsäkringen.

8.2 Utbyggnad av den frivilliga sjukpenningförsäkringen

Mitt förslag: Den frivilliga försäkringen får nytecknas av den som inte har fyllt 55 år och som har en sjukpenning understigande 48. kr per dag från den obligatoriska försäkringen.

Den som uppbär hel förtids- eller ålderspension får inte inneha frivillig försäkring.

Ersättningsbeloppet inom den frivilliga sjukpenningförsäkringen får högst motsvara garantinivån inom föräldraförsäkringen. Ersättningen skall även i fortsättningen vara ej skattepliktig inkomst.

Försäkringen skall kunna tecknas utan karenstid eller med en karenstid av 3 eller 30 dagar.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förutom att utredningen velat bibehålla avgränsningen att endast hemmamekar och studerande skall kunna teckna den frivilliga försäkringen. Utredningen anser vidare att ersättningen från den frivilliga försäkringen skall vara skattepliktig inkomst.

Remissinstanserna: Utredningsförslaget tillstyrks i huvudsak. Några har ifrågasatt behovet av en frivillig sjukpenningförsäkring. En del har tagit upp att ersättningen från den nya frivilliga sjukpenningförsäkringen föreslås göras skattepliktig och påpekat att förbättringarna av försäkringsskyddet därmed inte blir så stora.

Skälen för mitt förslag: En förbättrad frivillig sjukpenningförsäkring inom den allmänna försäkringens ram gör det möjligt att erbjuda en försäkring med villkor som inte skulle kunna införas generellt i en obligatorisk försäkring under rådande statsfinansiella förhållanden. Den nya frivilliga försäkringen bör kunna tecknas med ett betydligt högre ersättningsbelopp och förmånligare försäkringsvillkor än i dag. Den kan därmed – till skillnad mot den nuvarande hemmamakeförsäkringen – ge ett reellt försäkringsskydd åt bl.a. hemmamakarna. Genom statsbidrag och fonderade medel bör det vara möjligt att hålla den egna avgiften på en förhållandevis låg nivå.

Jag anser att förutom hemmakar och studerande bör även andra försäkrade som saknar förvärvsinkomst eller har en låg förvärvsinkomst, få möjlighet att nyteckna en frivillig sjukpenningförsäkring om de så önskar. Undantagna bör dock vara de som har uppnått 55 års ålder. Den som uppbär hel förtids- eller ålderspension får inte heller inneha frivillig försäkring.

Villkoren i en framtida frivillig försäkring bör enligt min mening också göras gynnsammare för de försäkrade. Jag kommer i det följande att redovisa förslag om mindre restriktiva hälsokrav för att få teckna försäkringen. Även i vissa andra avseenden bör reglerna göras förmånligare än vad som nu är fallet.

Jag anser vidare att möjlighet bör finnas att teckna försäkringen med ett högsta ersättningsbelopp per dag som motsvarar garantinivån inom föräldraförsäkringen, dvs. 48 kr. per dag. Om garantinivån sedermera kan komma att höjas bör det också leda till en höjning av den frivilliga försäkringens maximala dagersättning.

Den som önskar försäkra sig för ett lägre belopp bör kunna erbjudas en sådan möjlighet. För att begränsa de administrativa kostnaderna bör ställas upp en lägsta beloppsgräns på 20 kr. Försäkrade som vid ikraftträdandet har ett försäkringsbelopp på högst 20 kr. ges dock möjlighet att behålla detta om de så önskar.

I den nya frivilliga försäkringen bör vidare finnas en regel som liknar den som i dag gäller för hemmakar och studerande som har en viss mindre inkomst. Dessa bör även i fortsättningen vara berättigade att teckna frivillig försäkring som ett tillägg till sin obligatoriska försäkring upp till det maximala dagbeloppet 48 kr. Den frivilliga försäkringen bör dock inte få tecknas med lägre belopp än att denna tillsammans med sjukpenningen från den obligatoriska försäkringen uppgår till lägst 20 kr.

Ersättningen från den frivilliga försäkringen bör även i fortsättningen vara skattefri, bl.a. med hänsyn till att den till stor del finansieras med egen avgift.

Studierande bör få möjlighet att teckna den förbättrade frivilliga försäkringen. För studierande med studiemedel gäller i dag vissa skuldreduceringsregler avseende de återbetalningspliktiga studiemedlen när den studierande är sjuk och uppbär sjukpenning överstigande 25 kr. om dagen från den allmänna försäkringen. Vid oförändrade regler skulle avräkningsreglerna bl.a. få tillämpning avseende studierande som tecknat en frivillig sjukförsäkring överstigande 25 kr. om dagen. Jag anser emellertid inte att en sådan skuldreducering är motiverad med avseende på en frivillig försäkring och föreslår därför i samråd med chefen för utbildningsdepartementet att studiestödslagen anpassas i enlighet härmed.

Av administrativa skäl bör valmöjligheterna när det gäller karenstid begränsas så att den nya frivilliga sjukpenningförsäkringen kan tecknas utan karens eller med en karenstid av 3 eller 30 dagar.

Den som vid utgången av år 1985 har en frivillig sjukpenningförsäkring bör informeras om möjligheten att höja försäkringsbeloppet till maximalt 48 kr. om dagen enligt de nya förmånligare reglerna.

De nya tillämpningsreglerna för den frivilliga sjukpenningförsäkringen bör gälla även för redan gällande försäkringar. Detta innebär bl.a. att försäkringstagare som har en försäkring med annan karenstid får anpassa sin försäkring efter de nya reglerna. Detta avser framför allt studierande som f.n. endast kan ha 14 dagars karenstid.

8.3 Mindre restriktiva hälsokrav för frivillig sjukpenningförsäkring

Mitt förslag: Även en försäkrad som inte kan anses ha god hälsa skall kunna teckna en frivillig sjukpenningförsäkring. Ersättning från försäkringen får dock som f.n. inte utges för sjukdom som inträffat innan försäkringen blivit gällande.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig har inte någon något att erinra.

Skälen för mitt förslag: För den nuvarande frivilliga försäkringen gäller förutom i vissa undantagssituationer att endast den som är under 55 år och har god hälsa får teckna sådan försäkring. Riksförsäkringsverket har på regeringens uppdrag gjort en allmän översyn av begreppet god hälsa inom den frivilliga sjukpenningförsäkringen. Rapporten har överlämnats till sjukpenningkommittén.

I rapporten föreslås att även en försäkrad som inte kan anses ha god hälsa skall kunna få ett försäkringsskydd vid sjukskrivning på grund av annan sjukdom eller skada. Förslaget förutsätter att gällande bestämmelser, om att ersättning från försäkringen i princip inte utges för sjukdom som inträffat

innan försäkringen blivit gällande, bibehålls oförändrade. Härigenom undviks att försäkringen belastas på ett inte önskvärt sätt.

För bedömning av om ett anmält sjukdomsfall skall anses ha samband med en sjukdom som inträffat innan försäkringen trätt i kraft bör gälla att ny sjukdom skall anses föreligga om den försäkrade trots viss tidigare inträffad sjukdom därefter varit arbetsför i två år. Om den försäkrade insjuknar under tvåårsperioden bör samband med tidigare inträffad sjukdom anses föreligga endast om sambandet är uppenbart. Därigenom underlättas kassornas prövning av sambandsfrågorna. Sjukpenningkommittén har ställt sig bakom förslagen i riksförsäkringsverkets rapport.

För egen del anser jag det väsentligt att hemmamakar, studerande m.fl. kan få teckna ett försäkringsskydd för andra sjukdomstillstånd än de som förorsakar att de inte kan anses ha god hälsa. Jag finner de föreslagna reglerna väl avvägda och föreslår därför att de införs. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till erforderliga författningsbestämmelser sedan riksdagen behandlat propositionen.

8.4 Hemmamakeförsäkringen bibehålls i begränsad omfattning

Mitt förslag: Den som vid utgången av 1985 är obligatoriskt försäkrad som hemmamake får rätt att kvarstå i hemmamakeförsäkringen längst till den tidpunkt då han på grund av förvärvsinkomst blir obligatoriskt försäkrad eller han tecknar en frivillig sjukpenningförsäkring som omfattar en sjukpenning av minst 20 kr. per dag.

Utredningens förslag: Hemmamakeförsäkringen upphör helt.

Remissinstanserna: Utredningsförslaget har i huvudsak inte mött några invändningar. Försäkringsrätten för Norra Sverige anser dock att frågan om förändringen av hemmamakeförsäkringen bör bli föremål för överväganden i ett sammanhang, där de hemmavarande föräldrarnas situation i stort utreds.

Skälen för mitt förslag: I den allmänna sjukförsäkringen från år 1955 tillerkändes hemmafruar sjukpenning vid sjukdom med 3 kr. per dag. Beloppet var inte skattepliktigt. Härtill kom ett särskilt barntillägg om 1-3 kr. per dag beroende på antalet barn i familjen. När sjukpenningen genom 1974 års reform bl.a. gjordes skattepliktig slopades barntilläggen samtidigt som sjukpenningen för hemmamakar höjdes till sin nuvarande nivå på 8 kr. per dag.

Samhället har förändrats sedan hemmamakeförsäkringen infördes. Kvinnor har i allt större utsträckning blivit förvärvsarbetande och därigenom kommit att omfattas av den vanliga obligatoriska sjukpenningförsäkringen. I dag är cirka 280 000 personer hemmamakeförsäkrade mot ca 1 150 000 år 1955.

Hemmamakeförsäkringen utgör ett udda inslag i sjukpenningförsäkringen därigenom att syftet med den inte är att, som i sjukpenningförsäkringen i övrigt, ersätta något inkomstbortfall. Den ansågs ursprungligen vara ett bidrag till de kostnadsökningar som kunde uppstå därigenom att den hemarbetande maken, oftast kvinnan, på grund av sjukdom inte kunde utföra de vanliga sysslorna i hemmet. De 8 kr. om dagen som f.n. utges från försäkringen torde emellertid i dessa fall inte vara av sådan betydelse att de motiverar att ha kvar ersättningsformen. Behovet av en ersättning från en särskild hemmameförsäkring har också förändrats. När det gäller barnfamiljer har t.ex. tillkomsten av föräldraförsäkringen inneburit att den andra föräldern kan få föräldrapenning för tillfällig vård av barn om hemmamaken p.g.a. sjukdom inte kan fullgöra barntillsynen.

Mot bakgrund av den utveckling som skett i samhället och den utbyggnad som gjorts av socialförsäkringssystemet, i detta sammanhang framför allt föräldraförsäkringen, är det en naturlig konsekvens att den för en annan tid avpassade hemmameförsäkringen så småningom övergår i en annan försäkringsform. Som jag tidigare nämnt är jag dock f.n. inte beredd att föreslå att hemmameförsäkringen skall upphöra. Jag förordar istället ett system där den som är hemmameförsäkrad vid utgången av år 1985 får kvarstå i denna försäkring och även behålla en eventuell frivillig försäkring om maximalt 12 kr. per dag intill den tidpunkt han får en SGI grundad på förvärvsinkomst eller väljer att teckna den nya högre frivilliga sjukpenningförsäkringen om lägst 20 kronor per dag.

Genom mitt förslag behålls hemmameförsäkring för dem som vid ikraftträdandet omfattas av denna medan inga nya hemmamekar ansluts till försäkringen. De som senare kan komma att betraktas som hemmamekar erbjuds ett försäkringsskydd genom den frivilliga sjukpenningförsäkringen. Samtidigt förbättras den frivilliga sjukpenningförsäkringen med försäkringsvillkor som kan ge hemmamekarna ett reellt försäkringsskydd.

8.5 Kostnader och finansiering

Mitt förslag: Den frivilliga sjukpenningförsäkringen bör liksom f.n. finansieras genom avgifter från de försäkrade och genom statsbidrag.

Statsbidraget bör vara 15 %, detsamma som för sjukförsäkringen i övrigt.

Enhetliga avgifter fastställs för hela landet och blir oberoende av den försäkrades ålder vid inträdet i försäkringen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig har inte någon något att erinra.

Skälen för mitt förslag: En framtida frivillig sjukpenningförsäkring bör finansieras genom avgifter från de försäkrade och genom statsbidrag.

Statsbidraget bör vara 15 % som för sjukförsäkringen i övrigt. De fonderade medel, som i dag finns för den frivilliga försäkringen, bör användas för att begränsa avgifterna för de höjda förmånerna. Härigenom kan avgifterna hållas på en förmånlig nivå.

Det kan förväntas att intresset för att teckna frivillig sjukpenningförsäkring ökar till följd av den högre ersättning som kan utges. Genom att anslutningen till försäkringen ökar stiger även kostnaderna för statsbidraget. Som nämnts bör försäkringsavgifterna kunna hållas på en förhållandevis låg nivå genom inanspråktagande av ränteintäkter och kapital från de fonderade medel som f.n. finns för den frivilliga sjukpenningförsäkringen.

De regionala skillnader som i dag gäller för avgiftsberäkningen bör upphöra och ersättas med en för hela landet enhetlig avgiftsnivå. Av administrativa skäl bör avgiften sättas utan hänsyn till ålder vid inträde i försäkringen. Härigenom förenklas avgiftsberäkningen i hög grad.

9 Sjukpenninggrundande inkomst för elever som genomgår grundutbildning för vuxna

9.1 Inledning

Grundutbildning för vuxna (grundvux) startade i sin nuvarande form den 1 juli 1977. Utbildningen är avsedd för vuxna personer som saknar grundläggande kunskaper i läsning, skrivning eller räkning. Deltagarna i grundvux kan få ett särskilt studiestöd enligt förordningen (1976:327) om timersättning vid grundutbildning för vuxna. Ersättningen betalas ut av skolstyrelserna och utgörs av viss ersättning för varje timme den studerande deltar i undervisningen.

I dag kan, enligt bestämmelser i lagen om allmän försäkring, den sjukpenninggrundande inkomsten inte sänkas under studietiden för studerande som uppbär särskilt vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag för doktorander, är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller genomgår yrkesutbildning efter förmedling av en arbetsmarknadsmyndighet. För övriga studerande gäller att dessa får behålla sin sjukpenning om de studerar inom det egna yrkesområdet, dock högst ett år om de inte har tjänstledighet från sitt arbete. Fr.o.m. den 1 januari 1985 kommer emellertid, enligt förslag i prop. om förbättrad studiehjälp och vissa sjukförsäkringsfrågor (1983/84:127, SfU 26, rskr 336), samma regler att gälla för alla studerande som uppbär studiehjälp eller studiemedel. För studerande med studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd eller utbildningsbidrag för doktorander kommer emellertid den sjukpenninggrundande inkomsten att hållas vilande under studietiden. Sjukpenning till dessa grupper studerande kommer endast att utges under förutsättning att den studerande har en sjukpenninggrundande inkomst fastställd på grundval av inkomst under studietiden.

Sjukpenningkommittén har i sitt betänkande (SOU 1983:48) Egenföreta-

gares sjukpenning m.m. behandlat frågan om sjukpenninggrundande inkomst för elever som genomgår grundutbildning för vuxna.

9.2 Rätt att behålla sjukpenninggrundande inkomst under utbildningstid

Mitt förslag: Elever som genomgår grundutbildning för vuxna ges rätt att behålla sin sjukpenninggrundande inkomst under utbildningstiden.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig över förslaget är positiva. Riksförsäkringsverket och Försäkringskassaförbundet anser att det bör genomföras snarast möjligt.

Skälen för mitt förslag: F.n. gäller att den som avbryter sitt förvärsarbete för att genomgå grundutbildning för vuxna (grundvux) får sin SGI sänkt om studierna beräknas pågå minst sex månader i följd. Detta innebär att den studerande inte har rätt till sjukpenning eller föräldrapenning motsvarande sin tidigare inkomst vid sjuk- eller föräldraledighet. Får den studerande barn i anslutning till att studierna upphör kan det också innebära att han inte hinner uppfylla kvalifikationskravet för föräldrapenning över garantinivån, dvs. försäkring över garantinivån viss tid före barnets födelse. Jag har tidigare behandlat detta kvalifikationsvillkor (avsnitt 2.4.4).

Det har visat sig att elever, som deltar i grundvux känner sig utsatta för en stark press under studietiden bl.a. till följd av brister i försäkringsskyddet. Detta har ibland lett till studieavbrott. Från samhällets synpunkt är det angeläget att så många som möjligt i de grupper som grundvux är avsedd för genomgår utbildningen. Om den sociala tryggheten under utbildningstiden är bristfällig motverkas detta syfte. En förbättring av sjukförsäkringsförmåner för grundvuxeleverna är därför en angelägen uppgift.

Jag föreslår därför att elever som genomgår grundvux får rätt att behålla sin sjukpenninggrundande inkomst under utbildningstiden. För elever som har en registrerad sjukpenninggrundande inkomst vid inträdet i utbildningen kommer därmed försäkringsskyddet att kvarstå under utbildningstiden.

10 Egenföretagares sjukpenningförsäkring

10.1 Inledning

I samband med att lagen om allmän försäkring infördes år 1963 kom egenföretagarna helt att omfattas av den obligatoriska sjukpenningförsäkringen. Samtidigt upphörde möjligheten för egenföretagare att teckna frivillig sjukpenningförsäkring. Egenföretagarna är därmed i likhet med anställda obligatoriskt försäkrade för förlorad förvärsinkomst vid sjukdom, föräldraledighet m.m.

För beräkning av egenföretagares sjukpenninggrundande inkomst (SGI) gäller f.n. att inkomst av arbete för egen räkning inte får beräknas högre än

som motsvarar skäligen avlöning för liknande arbete för annans räkning.

Enligt riksförsäkringsverkets kungörelse (RFFS 1981:5) om sjukpenninggrundande inkomst gäller följande. För en försäkrad med inkomst av annat förvärsarbete än anställning som under en följd av år i sina allmänna självdeklarationer redovisat en lägre skatterättslig nettointäkt än vad som motsvarar skäligen avlöning för liknande arbete för annans räkning, skall den sjukpenninggrundande inkomst av detta arbete beräknas med ledning av de tre senaste årens taxering. I förekommande fall skall hänsyn tas till särskilt investeringsavdrag enligt lagen (1980:953) om särskilt investeringsavdrag för inventarieanskaffning eller därmed jämförligt avdrag. Den sjukpenninggrundande inkomsten får beräknas till högre belopp än vad som framgår av den skatterättsliga nettointäkten under en verksamhets uppbyggnadsskede eller om andra särskilda skäl föreligger, såsom stark skuldbelastning, ändrade förvärsförhållanden eller tillfälliga förluster.

Driver makar förvärsverksamhet gemensamt eller driver den ena maken sådan verksamhet med biträde av den andre skall nettointäkten från verksamheten vid beräkning av den sjukpenninggrundande inkomsten fördelas på makarna i förhållande till värdet av vardera makens arbetsinsats i verksamheten.

Den som är försäkrad för sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärsarbete än anställning har rätt att välja karenstid för sjukpenningen. En längre karenstid medför lägre avgifter till försäkringen.

Mot bakgrund av att det påtalats brister i den nuvarande ordningen när det gäller att fastställa SGI för egenföretagare har sjukpenningkommittén utrett frågan. Kommittén har i sitt betänkande (SOU 1983:48) Egenföretagares sjukpenning m.m. föreslagit att nuvarande regelsystem i huvudsak behålls men att man genom bl.a. en ökad information och utbildning åstadkommer en mera flexibel tillämpning av bestämmelserna.

10.2 Sjukpenninggrundande inkomst för egenföretagare

Mitt förslag: En försäkrad med inkomst av annat förvärsarbete än anställning får välja en sjukpenning utan karenstid eller med en karenstid av 3 eller 30 dagar. En försäkrad får övergå till försäkring med kortare karenstid om han inte har fyllt 55 år. Ändringen blir gällande 30 dagar efter den då framställningen görs hos kassan. Den kortare karenstiden får dock inte tillämpas för sjukdom som inträffat innan karenstidsändringen blivit gällande.

Ändring av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) för försäkrad med inkomst av annat förvärsarbete än anställning bör, oberoende av vald karenstid, bli gällande 30 dagar efter det försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen.

Nuvarande regler för beräkning av SGI för egenföretagare bibehålls men med en mera flexibel tillämpning.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag. Kommittén har dock inte behandlat frågan om att väntetiden för ikraftträdande av SGI f.n. förlängs med den valda karenstiden.

Remissinstanserna: Har inga invändningar mot utredningsförslaget. RFV har påpekat de olägenheter som uppkommer genom att väntetiden för ikraftträdande av SGI förlängs med den valda karenstiden.

Skälen för mitt förslag: Den som är försäkrad för sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete än anställning har för närvarande rätt att välja sjukpenningförsäkring med karenstid. Karenstiden kan efter den försäkrades val bestämmas till 3, 33 eller 93 dagar. Övervägande antalet försäkrade egenföretagare har valt 3 dagars karenstid.

Den som vill ha karenstid för sin försäkring måste anmäla detta till försäkringskassan. Bestämmelserna om karenstid blir då tillämpliga vid sjukperiod som börjar efter det att den nya karenstiden blivit gällande.

Den som valt karenstid kan f.n. övergå till försäkring med kortare karenstid eller utan karenstid om han är under 55 år och har god hälsa. Den kortare karenstiden eller försäkringen utan karenstid skall emellertid inte tillämpas vid sjukdom som har inträffat innan ändringen blivit gällande. Vid ändrad inkomst gäller den nya SGI:n först 30 dagar efter anmälan ökat med det antal dagar som svarar mot den valda karenstiden.

Jag har tidigare föreslagit att valmöjligheterna när det gäller karenstid i den ny frivilliga sjukpenningförsäkringen av administrativa skäl begränsas till 3 eller 30 dagar. Med hänsyn till den ringa anslutning som det längsta alternativet, 93 dagar, för närvarande har när det gäller egenföretagare och fördelarna av att karenstidsalternativen blir lika inom försäkringens olika delar, föreslår jag att 3 eller 30 dagar bör gälla som karenstidsalternativ även för egenföretagares sjukpenningförsäkring. Detta bör också gälla dem som f.n. har försäkring med annan karenstid än 3 eller 30 dagar. Dessa får följaktligen anpassa sin försäkring efter de nya reglerna.

Även när det gäller det nuvarande kravet på att en försäkrad skall ha god hälsa för att få övergå till försäkring med kortare karenstid eller utan karenstid anser jag att samma regler bör gälla som jag föreslagit beträffande den frivilliga sjukpenningförsäkringen. Detta innebär bl.a. att en egenföretagare som har en viss sjukdom skall kunna minska sin karenstid för att få ett bättre försäkringsskydd vid ny sjukdom eller skada.

Vid övergång till kortare karenstid skall dock liksom f.n. den kortare karenstiden inte tillämpas vid sjukdom som inträffat innan ändringen blivit gällande. Däremot bör ny sjukdom anses föreligga om den försäkrade trots viss tidigare inträffad sjukdom därefter varit arbetsför i två år. Om den försäkrade insjuknar under tvåårsperioden bör samband med tidigare inträffad sjukdom anses föreligga endast om sambandet är uppenbart. Genom en sådan regel underlättas kassornas prövning av sambandsfrågorna.

Reglerna om att väntetiden 30 dagar för ikraftträdande av SGI förlängs med den valda karenstiden för den som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning (B-inkomst), infördes i samband med reglerna om den beskattade sjukpenningen år 1974 och förorsakades av de då gällande avgiftsreglerna. Genom att de sociala avgifterna numera beräknas på den försäkrades taxerade inkomst kvarstår inte längre den spekulationsrisk som motiverade denna särbestämmelse. Det har även visat sig att dessa regler är komplicerade och onödigt betungande att administrera samt att de dessutom kan medföra luckor i försäkringsskyddet för den försäkrade. Om t.ex. någon övergår från SGI grundad på såväl anställningsinkomst som B-inkomst, för vilken han valt 93 dagars karens, till enbart B-inkomst upphör den SGI som avser anställningsinkomsten efter 30 dagar medan ändring av SGI på grund av ökad B-inkomst inte blir gällande förrän efter ytterligare 93 dagar. Det sämre försäkringsskyddet under dessa 93 dagar har - förutom när det gäller sjukpenningen - betydelse för föräldrapenningen som då kan utges endast med garantibeloppet trots att den försäkrade kan ha haft inkomst över garantinivån kanske under flera år. På motsvarande sätt kan en för hög försäkring som inte motsvarar inkomstförhållandena bibehållas under dessa 93 dagar, vilket kan medföra överkompensation.

Det finns enligt min mening numera inga skäl att bibehålla dessa krångliga regler. Ändring av sjukpenninggrundande inkomst avseende egenföretagare bör ske 30 dagar efter det att försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen, oberoende av den karenstid som gäller för försäkring-en.

När det gäller beräkning av SGI för egenföretagare instämmer jag - liksom flertalet remissinstanser - i de bedömningar som gjorts av kommittén och som innebär att nuvarande regelsystem bibehålls men med en mera flexibel tillämpning. Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna har också sedan någon tid intensifierat sin uppföljnings- och utbildningsverksamhet för att uppnå en smidigare tillämpning.

Flera remissinstanser har påpekat vikten av att utförliga riktlinjer utfärdas av riksförsäkringsverket. Verket har i sitt remissyttrande också sagt sig berett att pröva nya vägar för att underlätta försäkringskassornas arbete genom administrativa förenklingar på området. Kommittén har föreslagit att verket skall förse kassorna med uppgifter om vilken jämförelselön som kan gälla för de olika kategorierna egenföretagare. Jag anser i likhet med flera remissinstanser att det får ankomma på verket att pröva hur man på bästa sätt skall bistå försäkringskassorna med uppgifter i syfte att uppnå en flexiblare tillämpning när det gäller SGI-beräkningen för egenföretagare.

11 Socialförsäkring för statens utsända tjänstemän

Mitt förslag: En arbetstagare som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning skall anses bosatt i riket enligt AFL även om utsändningen är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller också medföljande make och barn, som inte fyllt 18 år. Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn. De utsända tjänstemännen skall även omfattas av arbetsskadeförsäkringen under hela utsändningstiden.

Regeringen bemyndigas att för vissa kategorier utsända göra undantag från dessa bestämmelser.

Vid beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten för statens utsända tjänstemän skall bortses från sådana lönetillägg som betingas av ökade levnadskostnader och andra särskilda förhållanden i sysselsättningslandet.

Skälen för mitt förslag: Staten har som arbetsgivare personal utsänd till utlandet för tjänstgöring exempelvis på ambassader eller som handelssekreterare. Reglerna i 1 kap. 3 § första stycket AFL innebär för den utsände tjänstemannen att han anses bosatt i riket endast om han vid avresan avser att tjänstgöra utomlands under längst ett år. Flertalet är emellertid utsända för att tjänstgöra utomlands längre tid. Genom att bosättning i riket då inte kan anses föreligga går de miste om en del förmåner som utges enligt bestämmelserna i AFL. I lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring finns motsvarande bosättningsbegrepp som i AFL.

De av staten utsända tjänstemännen skall i regel kyrkobokföras i den församling i vilken de senast var eller hade bort vara kyrkobokförda vid avresan (20 § folkbokföringsförordningen). Detta gäller också medföljande make och barn under 18 år. Dessa regler gäller fr.o.m. den 1 januari 1979. Tidigare var huvudregeln den att tjänstemannen med sin familj skulle kyrkobokföras i storkyrkoförsamlingen i Stockholm.

Den som inte är bosatt i Sverige beskattas i regel bara för inkomster som kan sägas härröra från förvärvskällor i Sverige. Hit hör bl.a. lön från svenska staten. De som är utsända av staten för arbete utomlands får alltså, till skillnad från det privata näringslivets utsända, alltid betala skatt i Sverige på sin lön. Detta inkluderar även den svenska beskickningspersonalen utomlands. Sedan den 1 januari 1979 gäller detta även vanlig kommunalskatt.

Hemvistssakkunniga framhöll i sitt betänkande (SOU 1976:39, sid. 298) att bristen på överensstämmelse mellan skyldigheter och rättigheter i förhållande till svenska staten borde undanröjas när fråga är om personer som sänts ut för att tjänstgöra utomlands och som därunder får sin lön från svenska staten. Detta borde ske genom en utvidgning på förmånsidan. De

av staten utsända borde därför enligt hemvistssakkunniga ha rätt att vara inskrivna hos försäkringskassan under utsändningstiden. De regler som numera gäller för kyrkobokföring och beskattning av personer som sänts ut av staten markerar ännu tydligare den starka anknytning som de har till Sverige under tjänstgöringen utomlands och bör följas upp med åtgärder så att de under denna tid behandlas som bosatta i Sverige även inom socialförsäkringsområdet. Det bör i sammanhanget noteras att flertalet UD-anställda har skyldighet att tjänstgöra utomlands och att staten erlägger socialavgifter för de utsända oavsett utsändningstidens längd.

Mot bakgrund av vad nu sagts bör bestämmelserna i 1 kap. 3 § AFL kompletteras med föreskrifter om att statens utsända tjänstemän och deras medföljande familjemedlemmar fortfarande skall anses bosatta i riket även om utlandsvistelsen är avsedd att vara längre tid än ett år. Dessa föreskrifter tas in som ett fjärde stycke till 1 kap. 3 § AFL. Med medföljande familjemedlemmar avses make och barn som inte fyllt 18 år. Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn. Eftersom dessa regler utgör kompletterande bestämmelser till de gällande bosättningsreglerna får en annan medföljande sammanboende kvarstå som bosatt i riket om utlandsvistelsen för denne avser längst ett år.

Från SIDA har emellertid begärts att den fältpersonal som är kontraktstjänstgörande för arbete i biståndsland inte skall omfattas av förslaget. Denna personal ställs under en viss tid till mottagarlandets förfogande för att genomföra biståndsprojekt. Det är därför i realiteten snarare mottagarlandet än SIDA som får anses som arbetsgivare. På grund härav kan det vara svårt för SIDA att t.ex. kunna ge föräldraledighet för denna personal. Mot bakgrund härav bör det finnas möjlighet att undanta denna grupp från de nya bosättningsbestämmelserna. Det kan även för annan personal som staten sänder ut tänkas uppkomma behov av att göra undantag från de nya bosättningsreglerna. Regeringen bör därför få ett bemyndigande att undanta vissa utsända från bestämmelserna.

De föreslagna reglerna i 1 kap. 3 § AFL innebär att den som insjuknat utomlands kommer att behandlas som övriga bosatta i Sverige om han söker sjukvård i Sverige. Motsvarande gäller för förlossningsvård och tandvård. Även inom sjukförsäkringen i övrigt, inklusive föräldraförsäkringen, medför förslaget jämställdhet med övriga försäkrade. Detta innebär bl.a. att tillfällig föräldrapenning kommer att kunna utges. En viktig effekt är också att utlandsvistelsen inte längre behöver leda till att villkoret om viss tids inskrivning hos kassan för rätt till föräldrapenning inte kan uppfyllas. Vidare kan nämnas att rätten till folkpensionsförmåner kommer att bedömas i förhållande till 5 kap. 1 § AFL i stället för att som nu till 2 § samma kapitel. Rätten till folkpension blir alltså inte, så länge som utsändningen består, beroende av att ATP-poäng har intjänats.

Den utsände uppbär i regel utöver sin lön vissa tillägg som är betingade av

ökade levnadskostnader i utlandet t.ex. naturaförmåner. Vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst bortses numera från sådana tillägg (11 kap. 2 § AFL). Motsvarande bör gälla vid beräkningen av SGI för statens utsända tjänstemän.

Statens utsända tjänstemän bör även omfattas av arbetsskadeförsäkringen oavsett utsändningstidens längd. Detta bör dock endast gälla i samma omfattning som de utsända omfattas av de nya bosättningsreglerna i AFL. Regeringen föreslås därför få ett bemyndigande att undanta vissa grupper från arbetsskadeförsäkringen på samma sätt som i 1 kap. 3 § AFL.

De nya bestämmelserna är avsedda att gälla även för de utsända och medföljande familjemedlemmar som vid ikraftträdandet befinner sig utomlands.

12 Arbetstagares möjligheter att tillhöra det svenska ATP-systemet under arbete utomlands

Mitt förslag: Svenska medborgare som är anställda i svenska företag och arbetar utomlands, men som på grund av konventionsbestämmelser inte anses försäkrade i riket, skall få möjlighet att kvarstanna i ATP-systemet. Förutsättningen skall vara att arbetsgivaren avger en förbindelse, som godtas av riksförsäkringsverket, att svara för ATP-avgiften. Detsamma skall gälla svenska medborgare anställda hos utländska dotterbolag till svenska företag.

Skälen för mitt förslag: Sverige har ingått konventioner om social trygghet med bl.a. de flesta västeuropeiska länder inklusive de nordiska länderna. Syftet med konventionerna är att lösa de problem på den sociala trygghetens område som kan uppstå för utländska medborgare i Sverige liksom för svenskar i utlandet. Behovet av konventioner har blivit allt större på grund av den ökade rörligheten på arbetsmarknaden. Förhandlingar om konventioner med ytterligare länder pågår f.n.

Konventionernas regler kan innebära både en utsträckt och en inskränkt tillämpning av den svenska lagstiftningen. Huvudregeln är dock att den som lämnar Sverige skall omfattas av lagstiftningen i det andra landet under vistelse där. Som exempel på inskränkningar i tillämpningen av den svenska lagstiftningen kan nämnas den effekt som konventionerna har när det gäller försäkringen för tilläggs pension.

En svensk medborgare tillgodoräknas enligt AFL pensionsgrundande inkomst för tilläggs pension även om han inte är bosatt i riket, förutsatt att hans inkomst härrör från en arbetsgivare i Sverige eller, efter särskild förbindelse, från ett utländskt dotterbolag till ett svenskt bolag. Detta gäller oavsett hur länge bosättningen utomlands består. Om en arbetsgivare i Sverige sänder ut en svensk medborgare till ett annat land för att utföra ett

arbete för arbetsgivarens räkning kvarstår han alltså utan tidsbegränsning i ATP-systemet. Arbetsgivaren är på motsvarande sätt skyldig att fortlöpande erlägga avgifter till ATP. Reglerna gäller även om en svensk utomlands anställs av en svensk arbetsgivare.

Konventionerna innehåller emellertid särskilda regler för utsända arbetstagare, som påverkar deras möjligheter att kvarstå i ATP-systemet. Dessa regler innebär visserligen att den utsände skall omfattas av socialförsäkringslagstiftningen i Sverige under arbetet i det andra landet. Detta gäller emellertid endast för en begränsad tid. I flertalet konventioner gäller en tidsgräns på 24 månader. Sedan denna tid gått ut omfattas den utsände av motsvarande lagstiftning i vistelseslandet. Den utsände börjar då intjäna rätt till pension i detta land. Konventionernas regler innebär således på detta sätt en inskränkning i den svenska lagstiftningen, bl. a. såvitt avser rätten att tjäna in ATP. Bakgrunden till konventionsregleringen är givetvis behovet att lösa konflikten mellan den svenska lagstiftningen och den utländska lagstiftningen, som eljest normalt skulle vara tillämplig även i fall då det rör sig om tidsbegränsat arbete i landet. Det bör dock tilläggas att det finns vissa möjligheter för arbetstagaren att få en förlängning av den utsändningstid som gäller enligt konventionerna.

För svenska medborgare som är anställda hos ett utländskt dotterbolag till ett svenskt moderbolag kan moderbolaget ingå en förbindelse att svara för avgiften till ATP. Med moderbolag avses härvid ett bolag som har ett bestämmande inflytande över det utländska bolaget. Om riks-försäkringsverket godtar denna förbindelse anses lönen till de anställda som pensionsgrundande inkomst. För att en förbindelse skall kunna godtas krävs att förbindelsen avser samtliga svenska medborgare anställda hos dotterbolaget. En förbindelse anses dock inte kunna godtas avseende svenska medborgare anställda hos ett bolag i ett konventionsland. Anledningen härtill är att den utländska lagstiftningen är tillämplig enligt konventionerna. Detta innebär att de anställda inte kan anses som försäkrade enligt 1 kap. 3 § AFL, varför någon pensionsgrundande inkomst inte heller kan beräknas för dem enligt 11 kap. 2 § AFL. Vad nu sagts utgör ytterligare ett exempel på att konventionerna inskränker den svenska lagstiftningens regler om försäkringen för tilläggs-pension.

Det bör dock tilläggas att det finns möjligheter för dotterbolagsanställda att begära dispens från konventionernas regler om tillämplig lagstiftning. En person som lämnar Sverige för att ta anställning i ett svenskt dotterbolag i ett konventionsland är alltså inte helt utesluten från möjligheten att kvarstå i det svenska ATP-systemet. Det är den behöriga myndigheten i konventionslandet som kan bevilja dispensen. Om så sker innebär det att arbetstagaren omfattas av den svenska socialförsäkringslagstiftningen i dess helhet med full avgiftsskyldighet för arbetsgivaren. Det ligger emellertid i sakens natur att dispensvägen, liksom motsvarande möjlighet till förlängning av utsändnings-reglernas tillämpning, är avsedd enbart för enstaka fall.

Även om rätt till pension uppkommer i det andra landet på grund av att en konvention har ingåtts, finns ofta intresse av att få stå kvar i ATP-systemet. Detta gäller bl.a. beträffande resebyråanställda, som under arbete utomlands ibland kommer att vistas i flera länder under samma år, t.ex. ömsevis i konventionsländer och länder som Sverige inte har ingått någon konvention om social trygghet med. Arbetsgivare har också i många fall betalat ATP-avgifter även i fall då sådan skyldighet inte förelegat på grund av en konvention. Detta kan de ha gjort av sådana skäl som att de i anställningskontrakten har åtagit sig att vidmakthålla ATP-skyddet under arbetet utomlands. Detta handlande av arbetsgivarna har i viss utsträckning godtagits och lett till att pensionsgrundande inkomst har tillgodoräknats arbetstagarna. Under de senaste två åren har det emellertid inte varit ovanligt att de lokala skattemyndigheterna med hänvisning till konventionsregleringen har underkänt arbetsgivarnas inrapportering av pensionsgrundande inkomst i fall av denna karaktär.

Enligt min mening bör i de fall som nu avses skapas möjlighet att behålla arbetstagarnas ATP-skydd även vid arbete utomlands. I vissa fall kan det nämligen vara komplicerat att beräkna vilket skydd den utländska pensioneringen ger, trots att konventionerna garanterar att en exportabel pension kommer att utgå från konventionslandet i vart fall om arbetet där varat minst ett år. Det bör därför öppnas möjligheter för en arbetsgivare att hålla sina anställda försäkrade i ATP-systemet parallellt med att de på grund av en konvention tillhör pensionssystemet i det andra landet. Detta är visserligen ingen idealisk lösning, eftersom det leder till dubbelpensionering. Lösningen bygger dock på frivillighet från den avgiftsbetalande arbetsgivarens sida och bör därför kunna godtas. Genom att göra det möjligt för arbetsgivare att lämna förbindelse till riksförsäkringsverket att svara för ATP-avgift även i de nu aktuella fallen kan det avsedda resultatet uppnås. Konventionernas regler bör inte lägga hinder i vägen för detta. Arbetstagarnas tillhörighet till lagstiftningen i det andra landet påverkas ju inte. Dessutom bygger denna lösning, som tidigare sagts, på frivillighet. Lösningen bör kunna användas även vid behov att stärka pensionsskyddet för de lokalanställda utomlands som har svenska staten som arbetsgivare.

Regler med angivet innehåll bör således, i den mån enighet kan uppnås vid konventionsförhandlingarna, tas in i de socialförsäkringskonventioner som sluts med andra länder. Så har för övrigt redan skett i ett fall, nämligen i konventionen med Marocko (SFS 1982:249).

Ett problem utgör emellertid här övriga redan ingångna konventioner. Den nu avsedda anordningen innebär som nämnts ett slags frivillig försäkring och sådan försäkring berörs regelmässigt inte i en konvention annat än om man, som skett i fallet Marocko, behöver tillskapa särskilda möjligheter att få tillgång till försäkringen. Att i efterhand införa motsvarande regler i övriga konventioner skulle kräva förhandlingar med ett dussintal stater. Med hänsyn till den tidsutdräkt detta skulle vålla och den osäkerhet som

därigenom skulle komma att råda för enskilda under lång tid, vill jag som en temporär åtgärd förorda att en regel införs i den svenska lagstiftningen, som kommer att fungera som en utfyllnad av bestämmelserna i redan ingångna konventioner tills de av andra skäl revideras. Med en sådan uppläggning uppnås fördelen att den utfyllande lagregeln kan upphävas vid den tidpunkt då de äldre konventionerna kunnat revideras.

De förutsättningar som f.n. gäller för att riksförsäkringsverket skall kunna godta en förbindelse bör även gälla i de nu aktuella fallen. Såvitt gäller anställda i ett dotterbolag i ett konventionsland bör förbindelse således godtas endast om den avser samtliga svenska medborgare anställda i dotterbolaget. När det gäller anställda i svenska bolag som arbetar utomlands bör inte heller individuella förbindelser kunna ingås. Fråga uppkommer dock här hur omfattande förbindelsen bör vara. Enligt min mening bör det inte krävas att förbindelsen avser alla som bolaget sänder till konventionsländer utan det bör vara tillräckligt om förbindelsen avser arbetstagare som sänds ut till ett visst konventionsland. Är pensionsskyddet i det andra landet gott finns det ingen anledning att tvinga fram att de utsända i detta land skall omfattas av förbindelsen och därigenom ges ett dubbelt skydd endast därför att utsända till ett annat konventionsland har behov av att kvarstå i ATP-systemet. Här bör även en parallell kunna dras med vad som gäller för dotterbolagsanställda. I detta fall uppställs inte kravet att förbindelsen skall avse svenska medborgare i alla dotterbolag som moderbolaget har i utlandet.

Ett genomförande av detta förslag förutsätter ändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring. Eftersom situationen uppkommer enbart som en följd av att en konvention har slutits, bör ändringen ske genom att ett andra stycke införs i 20 kap. 15 § AFL, där möjligheten att sluta konventioner behandlas. Bestämmelserna i detta stycke kommer att utgöra en komplettering till bestämmelserna i 11 kap. 1 och 2 §§ AFL och innebär att de som kommer att omfattas av en förbindelse blir att behandla som försäkrade enligt 1 kap. 3 § AFL på grund av det svenska medborgarskapet.

För att undvika luckor i ATP-skyddet bör en möjlighet ges att utfärda förbindelser även för inkomståren 1982 - 1984. Det bör dock understrykas att redan avgivna förbindelser givetvis inte kan till följd av den nya bestämmelsen utan vidare ges en utvidgad tillämpning utan det fordras en ny förbindelse för här avsedda fall. Av denna förbindelse måste framgå från vilken tidpunkt förbindelsen är avsedd att gälla. Det ankommer på uppborgsmyndigheten att övervaka att ATP-avgifter erläggs i här avsedda fall.

13 Förenklingar av nuvarande försäkringsregler

Mitt förslag: Äldre övergångsbestämmelser i sjuk- och arbetsskadeförsäkringen, som medger att lägre inkomstnivåer än 6 000 kr. per år skall grunda rätt till sjukpenning, upphör vid utgången av år 1985.

Skälen för mitt förslag: I samband med ändringar i försäkringsbestämmelserna som bl. a. inneburit höjning av den lägsta inkomstnivå som grundar rätt till sjukpenning har övergångsvis medgivits rätt att kvarstå i försäkringen enligt tidigare regler.

Till sjukförsäkringslagen, som infördes år 1955, finns således övergångsbestämmelser som medger den som var försäkrad i erkänd sjukkasse vid utgången av år 1954 rätt att behålla sin tidigare försäkring. Bestämmelserna tog sikte på att förhindra en försämring i det skydd som de försäkrade genom frivilliga avgifter redan försäkrat sig för.

I samband med att lagen om allmän försäkring infördes år 1963 fick de försäkrade, som omfattades av den dittillsvarande obligatoriska försäkringen och som inte skulle komma att få sjukpenning enligt de nya reglerna på grund av att deras årsinkomst inte uppgick till minst 1 800 kr., genom en övergångsbestämmelse rätt att behålla sin tidigare försäkring, som innebar en sjukpenning med 6 kr. per dag, så länge de har en årsinkomst mellan 1 200 och 1 800 kr. per år. Samtidigt gavs den som hade en frivillig sjukpenningförsäkring baserad på annan inkomst än av anställning rätt att bibehålla sin frivilliga försäkring. För närvarande innehar endast 8 personer en sådan frivillig försäkring.

När den beskattade sjukpenningen infördes år 1974 bestämdes att den lägsta inkomstnivån som skulle grunda rätt till sjukpenning skulle vara 4 500 kr. per år. Den som vid utgången av år 1973 hade förvärvsinkomst mellan 1 800 och 4 500 kr. fick i samband härmed rätt att behålla sin tidigare försäkring som innefattar sjukpenning mellan 6 och 9 kr. per dag samt eventuellt barntillägg med högst 3 kr. per dag.

Knappt 700 försäkrade omfattas f.n. av de två senast nämnda övergångsbestämmelserna om ändrad lägsta inkomstgräns för att tillhöra den obligatoriska sjukpenningförsäkringen.

I samband med att deklaraionspliktgränsen år 1979 ändrades till 6 000 kr. höjdes den nedre inkomstgränsen inom sjukpenningförsäkringen till samma belopp. Även här gäller en övergångsbestämmelse om rätt att behålla tidigare försäkring så länge den försäkrade har en inkomst mellan 4 500 och 6 000 kr., vilket motsvarar en sjukpenning om 11-15 kr. per dag. Ersättningen är beskattad. Cirka 2 000 försäkrade omfattas f.n. av denna övergångsbestämmelse.

I lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring finns motsvarande övergångsbestämmelse av innebörd att en försäkrad vars sjukpenning- eller

livränteunderlag vid utgången av år 1979 uppgick till 4 500 men ej 6 000 kr. får beräkna ersättning enligt äldre bestämmelser. Arbets-skadan skall dock ha inträffat senast år 1979. Endast ett fåtal försäkrade berörs av denna bestämmelse. Tas övergångsbestämmelsen bort skulle ersättningen istället beräknas enligt huvudregeln som innebär att lägsta sjukpenning- och livränteunderlag är 6 000 kr.

I samtliga fall, där en försäkrad omfattas av övergångsbestämmelser, skall eventuell ersättning beräknas enligt de regler som gällde i det tidigare försäkringssystemet. Detta innebär att kunskaper om detaljer i tidigare försäkringssystem måste finnas vid försäkringskasskontoren. Det ringa antalet ersättningsärenden och de särskilda bestämmelser som gäller för dessa innebär att administrationskostnaderna för varje ärende blir betydligt högre än i normalfallet och ofta inte står i rimlig proportion till den utbetalda ersättningen.

Förekomsten av så många övergångsbestämmelser tynger regelverket och innebär ett administrativt merarbete. Avsikten med sådana bestämmelser är att de skall gälla under en begränsad tid i samband med ändrade försäkringsregler. Som framgått av redovisningen är vissa övergångsregler mer än 20 år gamla. I flertalet fall är den ekonomiska innebörden av övergångsbestämmelserna mycket begränsad. Det kan också anföras principiella skäl mot att de som omfattas av övergångsbestämmelserna efter så lång tid som det här är fråga om ges försäkringsförmåner som andra personer, som nu är i samma inkomstläge och även i övrigt i samma situation, inte är berättigade till. Den utbyggnad jag föreslår av den frivilliga sjukpenningförsäkringen innebär också att de som nu har försäkring enligt övergångsbestämmelser istället kan erbjudas en frivillig försäkring.

Mot denna bakgrund anser jag att de här redovisade övergångsbestämmelserna bör upphävas med verkan från den 1 januari 1986.

14 Kostnader och finansiering

Mitt förslag: De föreslagna ändringarna finansieras genom omfördelningar inom sjuk- resp. föräldraförsäkringen.

Skälen för mitt förslag: De föreslagna utvidgningarna av ersättningsreglerna inom föräldraförsäkringen beräknas medföra en kostnadsökning för den allmänna försäkringen med ca 100 milj. kr. per år. Kostnadsökningarna hänför sig i huvudsak till de nyinrättade särskilda kontaktdagarna, höjningen av åldersgränsen inom den tillfälliga föräldrapenningen för vissa barn med ett särskilt tillsynsbehov, att föräldrapenning i fortsättningen utges med belopp motsvarande sjukpenningen oberoende av den andre förälderns sjukpenningnivå samt att fäderns särskilda rätt till ersättningsdagar i samband med barns födelse utökas vid flerbarnsbörd och adoption.

De föreslagna ändringarna av reglerna om SGI vid föräldraledighet, införande av sjukhusvårdsavdrag avseende föräldrapenning över garantinivån samt ändrad tidsram för uttag av den sammanslagna föräldrapenningen innebär samtidigt minskade kostnader för försäkringen med ca 100 milj. kr. per år.

Kostnaderna för den utvidgade havandeskapspenningen och för den förstärkta sjukpenningrätten till gravida kvinnor beräknas bli marginella med hänsyn till att föreskrifter om förbud mot arbete under graviditet f.n. endast gäller för blyarbete. Vidare skall kvinnan i första hand omplaceras.

Den utbyggda frivilliga sjukpenningförsäkringen medför att statsbidraget ökar samtidigt som statsbidraget för hemmamekaförsäkringen beräknas minska. Kostnaderna inom den frivilliga sjukpenningförsäkringen regleras genom de individuella avgifterna, ianspråktagande av räntor och medel från befintliga fonder och statsbidraget på 15 %.

Jag bedömer att de framlagda förslagen totalt sett leder till oförändrade kostnader för staten och den allmänna försäkringen tillsammans.

15 Ikraftträdande

Mitt förslag: Förslaget om förbättrade möjligheter för arbetstagare att tillhöra det svenska ATP-systemet under arbete utomlands bör träda i kraft den 1 januari 1985.

De nya reglerna inom den tillfälliga föräldrapenningen – förutom kontaktdagarna, föräldrabegreppet och möjligheten till en fjärdedels ersättning – den utbyggda havandeskapspenningen, reglerna om sjukpenning under graviditet, rätten till omplacering enligt föräldraledighetslagen och bestämmelsen i semesterlagen om semesterlönegrundande frånvaro bör träda i kraft den 1 juli 1985. Samtidigt bör också införas reglerna om att elever som genomgår grundutbildning för vuxna har rätt att behålla sin sjukpenninggrundande inkomst under studietiden och ett förbättrat socialförsäkringsskydd för statens utsända tjänstemän och deras medföljande familjemedlemmar.

Vidare bör de nya reglerna om rätten att behålla tidigare sjukpenninggrundande inkomst (SGI) vid föräldraledighet träda i kraft den 1 juli 1985 och avse föräldrar som får barn under år 1985 eller senare.

Reglerna om den sammanslagna föräldrapenningen, det ändrade föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen, de särskilda kontaktdagarna och möjligheten till fjärdedels ersättning inom den tillfälliga föräldrapenningen samt övriga ändringar inom sjukförsäkringen och vissa följdändringar i föräldraledighetslagen bör träda i kraft den 1 januari 1986.

Kvarvarande ersättningsdagar med särskild föräldrapenning enligt nuvarande lagstiftning för barn födda år 1978 och 1979 måste således tas ut före utgången av år 1985 eller den tidigare tidpunkt då barnet uppnår åtta års ålder eller dessförinnan har avslutat det första skolåret. Kvarvarande ersättningsdagar för barn födda under åren 1980 - 1982 får dock tas ut t.o.m. utgången av år 1986.

Övergångsbestämmelserna inom föräldraförsäkringen och vissa övergångsbestämmelser i sjukförsäkringen och arbetskadeförsäkringen bör upphöra vid utgången av år 1985.

Skälen för mitt förslag: För att så snart som möjligt kunna utfärda ATP-förbindelser för inkomståren 1982-1984 bör förslaget om förbättrade möjligheter för arbetstagare att tillhöra det svenska ATP-systemet under arbete utomlands träda i kraft redan den 1 januari 1985.

Kvinnor, som avstängs från arbete på grund av risker i arbetsmiljön, kan f.n. bli utan ersättning för sin inkomstförlust. Det är därför angeläget att de föreslagna reglerna om rätt till omplacering liksom rätten till havandeskapspenning genomförs snarast. Det är också angeläget att förbättringarna inom den tillfälliga föräldrapenningen genomförs snarast. Jag föreslår därför att de träder i kraft den 1 juli 1985. När det gäller kontaktdagarna, föräldrabetgreppet och möjligheten till en fjärdedels ersättning är det dock lämpligt att dessa ändringar genomförs samtidigt som övriga ändringar i föräldraförsäkringen.

Vidare bör de nya reglerna om rätt att kvarstå i SGI vid graviditet och föräldraledighet träda i kraft den 1 juli 1985 och avse föräldrar som får barn efter utgången av år 1984.

Jag anser det också angeläget att reglerna om SGI snarast ändras så att de elever som genomgår grundutbildning för vuxna får rätt att behålla sin SGI under studietiden. Jag föreslår därför att denna ändring träder i kraft den 1 juli 1985.

Övriga föreslagna ändringar av ersättningsreglerna inom föräldraförsäkringen kräver sådan förberedelsestid att de bör träda i kraft den 1 januari 1986.

De föräldrar som har barn födda år 1978 och 1979 och som har sparade dagar med särskild föräldrapenning, maximalt 90 dagar, måste använda sina innestående ersättningsdagar före ikraftträdandet av de nya reglerna dvs. före utgången av år 1985 eller den tidigare tidpunkt då barnet har uppnått 8 års ålder eller dessförinnan har avslutat det första skolåret.

Föräldrar som har barn födda under åren 1980 - 1982 får ta ut sina sparade dagar före utgången av år 1986. Dessa föräldrar kan även ha sparat dagar med ersättning enligt garantinivån, dvs. maximalt 180 dagar, varav 90 garantinivådagar.

Outnyttjade ersättningsdagar finns enligt tillgänglig statistik för något mindre än en tredjedel av de barn som fötts under åren 1978-1979. För mer-

parten av dessa kvarstår 1 – 30 dagar. För barn födda år 1977 måste ersättningsdagarna redan enligt nu gällande regler i princip tas ut senast under år 1985.

Föräldrar, som har inestående föräldrapenningdagar, bör få direktinformation om vilka regler som gäller för uttag av dagarna. Informationen bör ges snarast möjligt efter riksdagens behandling av denna proposition.

De ändrade reglerna inom hemmamekaförsäkringen, den frivilliga sjukpenningförsäkringen, och reglerna om egenföretagares SGI kräver också förberedelsestid och bör träda i kraft den 1 januari 1986.

I samband med genomförandet av de nya reglerna uppkommer kostnader för bl. a. sådana särskilda informationsinsatser till föräldrar med inestående föräldrapenningdagar som jag nämnt i det föregående.

16 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
3. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),
4. lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.,
5. lag om ändring i semesterlagen (1977:480),
6. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
7. lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring,
8. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),
9. lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.,
10. lag om ändring i semesterlagen (1977:480).

Förslagen under 4, 5, 9 och 10 har upprättats i samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet och förslagen under 3 och 8 i samråd med chefen för utbildningsdepartementet.

De upprättade förslagen till ändringar i lagen om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. samt semesterlagen (punkterna 4, 5, 9 och 10) är i och för sig sådana att de faller in under bestämmelserna om skyldighet att inhämta yttrande från lagrådet. Med hänsyn till att förslagen är lagtekniskt okomplicerade har dock lagrådets hörande bedömts obehövligt.

Till förklaring av uppdelningen på olika lagförslag vill jag anföra följande. Den reglering som i lagtekniskt hänseende måste göras föreslås i huvudsak ske genom ändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Till följd av frågornas olika angelägenhetsgrad och det nödvändiga förberedelsearbetet inför genomförandet har jag, som framgått av den allmänna motiveringen, föreslagit att ändringarna sker vid olika tidpunkter. Jag har därför i lagförslagen 1-5 tagit in de ändringar som avser bl. a. utvidgad rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn, utbyggd rätt till havandeskaps-

penning, förstärkt rätt till sjukpenning under graviditet, vidgad rätt till omplacering för vissa gravida kvinnor samt utvidgad rätt till semesterlönegrundande frånvaro i samband med att havandeskapspenning utges. Dessa lagändringar bör träda i kraft den 1 juli 1985. Även den bestämmelse som rör ATP-förbindelserna och som föreslås gälla från och med den 1 januari 1985 har tagits in i lagförslag 1.

De förslag som rör den sammanslagna föräldrapenningen, det ändrade föräldrabegreppet och de särskilda kontaktdagarna m.m., som föreslås träda i kraft den 1 januari 1986, har tagits in i lagförslag 6. De följdändringar i andra lagar som dessa senare förslag i AFL ger anledning till har tagits in i lagförslagen 8-10. Upphävandet av vissa övergångsbestämmelser i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring har tagits in i lagförslag 7.

17 Specialmotivering till lagförslagen

17.1 Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

1 kap.

3 §

Ändringen i 1 kap. 3 § AFL innebär att, om regeringen inte föreskriver annat, anställda hos statliga arbetsgivare anses bosatta i riket även under den tid de tjänstgör utomlands som utsända. De statliga arbetsgivare som kan komma ifråga är UD och andra departement, SIDA, Sveriges Exportråd, Byggnadsstyrelsen, Sjöfartsverket, SJ m.fl. Försäkringsskyddet består under hela utsändningstiden, oavsett dennas längd. Med utsändningstid avses den tid under vilken den anställda har förordnande från arbetsgivaren att tjänstgöra utomlands.

Ändringen innebär också att make och barn till den utsände anses bosatta i riket under den tid de medföljer utomlands.

Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne, om de varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn. Barn under 18 år som för sin skolgång vistas i utlandet på annan ort än där den utsände stationerats bör liksom enligt folkbokföringsförordningen anses som medföljande till den utsände.

För make och barn innebär ändringen att de automatiskt blir försäkrade enligt AFL under den tid den anställda vistas utomlands. Denna effekt uppkommer oavsett om make och barn tidigare har varit försäkrade. Försäkringsskyddet tillkommer även den med vilken en utsänd gifter sig och de barn som föds utomlands, liksom de barn mannen eller hustrun medför i äktenskapet.

Inskrivning i allmän försäkringskassa skall enligt nu gällande regler ske från den månad då en försäkrad uppnår 16 års ålder. Ett barn över 16 år som vistas utomlands kommer att kvarstå i försäkringen till 18 års ålder, varefter försäkringsskyddet upphör för barnet oavsett om det bor kvar utomlands hos föräldrarna.

De nu föreslagna ändringarna innebär bl.a. att utsända tjänstemän i försäkringshänseende alltid anses bosatta i Sverige. Beträffande UD:s personal uppkommer härvid inga problem gentemot de konventionsländer där denna personalgrupp är undantagen från tillämpning av konventionerna. Undantag av detta slag finns i de flesta socialförsäkringskonventioner som Sverige har ingått. Andra utsända statstjänstemän kan däremot enligt konventionsreglerna komma att övergå till utländskt försäkringsskydd vid längre utsändningstider, eftersom konventionerna för deras del regelmässigt innehåller begränsningar av den utsändningstid som godtas. Genom specialavtal kan dock dessa begränsningar upphävas för denna grupp om det skulle anses påkallat.

Beträffande rätten till pensionsförmåner innebär ändringen i förevarande paragraf bl.a. följande.

Enligt 5 kap. 2 § AFL har svensk medborgare som är bosatt utom riket rätt till folkpension endast under förutsättning att han har intjänat ATP-poäng och i proportion till antalet ATP-år. Medföljande hustru har dock, om maken skulle avlida, rätt att tillgodoräkna sig dennes ATP-år för att även få en egen folkpension i form av änkepension.

Den föreslagna ändringen innebär att såväl den utsände som medföljande make och barn anses bosatta i Sverige under utsändningstiden. För den utsände har ändringen ingen större betydelse såvitt avser rätten till folkpension, eftersom denne oftast har ATP-år intjänade.

För den medföljande maken medför ändringen en rätt till folkpension under den tid den andre maken fortfarande är utsänd. När den utsände avgår från tjänsten upphör även förutsättningen enligt 1 kap. 3 § AFL, vilket innebär att denne liksom den medföljande betraktas som andra svenska medborgare vilka är bosatta utomlands. För dessa gäller huvudregeln att folkpension utges i förhållande till intjänade ATP-år. Om den medföljande saknar ATP-år kommer därför folkpensionen att upphöra när den utsändes tjänstgöring upphör, såvida de inte bosätter sig i Sverige.

En utländsk medborgare har rätt till folkpension och tilläggsförmåner på samma sätt som en svensk medborgare under förutsättning bl.a. att han är bosatt i Sverige sedan minst fem år och från det att han fyllde 16 år har varit bosatt i Sverige sammanlagt minst 10 år. I princip likartade, men kortare kvalifikationstider gäller för rätt till förtidspension, handikappersättning, familjepension och vårdbidrag.

Ändringen i förevarande paragraf betyder att en medföljande make utan svenskt medborgarskap får tillgodoräkna sig vistelsen utomlands som bosättningsstid i Sverige och därmed kvalificera sig för folkpension och tilläggsförmåner under utsändningstiden. Kvalifikationstiderna i 5 kap. 4 § gäller dock för sådana utländska medborgare på samma sätt som för en utländsk medborgare som faktiskt bosätter sig i Sverige.

Barn till svenska medborgare kan få barnpension så länge utsändningstiden varar. Därefter krävs att barnet är bosatt i Sverige.

En medföljande make får genom tillägget i förevarande paragraf möjlighet

att tjäna in ATP-poäng för vård av barn även under vistelse utomlands.

Beträffande läkarvård, tandvård, sjukvårdande behandling m.m. innebär tillägget bl.a. att den försäkrade erlägger endast sedvanliga patientavgifter oavsett om vårdbehovet uppkommit utom eller inom Sverige. Det innebär också bl.a. att de utsända, medföljande make och barn får rätt till tandvård som inte är begränsad till det akuta behovet. Ersättning enligt AFL kan dock inte utges för kostnader utomlands.

För att föräldrapenning skall utges krävs dels att föräldern är försäkrad och inskriven hos allmän försäkringskassa, dels att barnet är bosatt i Sverige. Båda rekvisiten uppfylls genom de föreslagna ändringarna i 1 kap. 3 §.

För den medföljande maken innebär ändringen att föräldrapenning kan utges. Har maken en sjukpenninggrundande inkomst som ger rätt till föräldrapenning överstigande garantinivån utges sådan föräldrapenning, i annat fall 48 kr. per dag dvs. garantinivån. Såväl den utsände som medföljande make får rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn under 60 dagar per barn och år.

Via rätten till föräldrapenning kommer de utsända att få en utvidgad rätt till ledighet för vård av barn enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.

3 kap.

2 §

Ändringen innebär att den sjukpenninggrundade inkomsten för de utsända statstjänstemännen, oavsett utsändningstidens längd, beräknas på det sätt som tidigare införts för beräkningen av pensionsgrundande inkomst i 11 kap. 2 § AFL, dvs. med bortseende från lönetillägg som betingas av ökade levnadskostnader och andra särskilda förhållanden i sysselsättningslandet.

Ersättning från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller en utländsk juridisk person räknas enligt gällande regler inte som sjukpenninggrundande inkomst, om arbetet har utförts i arbetsgivarens verksamhet utom riket. Detta innebär att en medföljande make inte kan få sjukpenning beräknad på den egna förvärvsinkomsten om arbetsgivaren är en utländsk fysisk eller juridisk person.

En medföljande make som lokalt anställs på samma ställe som maken eller hos annan svensk myndighet får dock räkna denna lön som sjukpenninggrundande inkomst, eftersom arbetsgivaren är svenska staten.

Samma effekter som för medföljande make uppkommer beträffande medföljande barn över 16 år som får egen förvärvsinkomst.

5 §

I denna paragraf har införts tre nya punkter i tredje stycket. I en ny punkt 2 tas in en bestämmelse som innebär att elever som genomgår grundutbildning

för vuxna får rätt att behålla sin SGI under utbildningstiden. Nuvarande punkt 2 blir härefter punkt 3.

I punkt 4 har skrivits in en regel som nu finns i riksförsäkringsverkets kungörelse (RFFS 1980:3) om sjukpenninggrundande inkomst i samband med föräldraledighet m.m., nämligen att SGI inte får sänkas under havandeskapstiden om kvinnan slutar förvärvsarbete eller minskar sin arbetstid tidigast sex månader före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. Av lagtexten framgår att tiden alternativt kan räknas från den dag nedkomsten sker om detta är förmånligare.

I punkt 5 tas slutligen in den bestämmelse som begränsar den tid under vilken en förälder efter barnets födelse kan behålla sin SGI. Denna tid har minskats från nuvarande ett och ett halvt år till ett år.

Som framgår av den allmänna motiveringen är det endast beträffande sjukpenning och tillfällig föräldrapenning som de ändrade reglerna om rätt att behålla SGI har betydelse. Föräldrapenningen kommer från den 1 januari 1986 att kunna beräknas på grundval av tidigare SGI under ytterligare tid. Bestämmelser om detta föreslår jag införda i 4 kap. 4 §, till vilket jag återkommer senare. Föräldrapenningen kan således under ganska lång tid komma att beräknas på annan SGI än sjukpenningen och den tillfälliga föräldrapenningen. Även den SGI på vilken föräldrapenningen beräknas bör därför liksom i övrigt gälla beträffande sjukpenninggrundande inkomst kunna anpassas till löneutvecklingen inom yrkesområdet.

7 a §

I enlighet med vad som har angivits i den allmänna motiveringen fastslås i denna paragraf rätten till sjukpenning för de gravida kvinnor som, utan att sjukdom föreligger, befinner sig i ett tillstånd under graviditeten som kan medföra risk för fostrets liv eller hälsa. Här avses sådana förhållanden hos kvinnan som t.ex. flerbarnsgravitet, Rh-immunisering eller vissa andra mera ovanliga immuniseringstillstånd. Avgörande för rätten till ersättning är att det är speciella förhållanden hos kvinnan som medför risk för fostret. Förekomst av smitta, t.ex. röda hund, i kvinnans omgivning utgör således inte grund för ersättning enligt denna paragraf. Rätt till ersättning när kvinnan har fysiskt påfrestande arbete (den nuvarande havandeskapspenningen) eller när risk föreligger för fosterskador på grund av kvinnans arbetsmiljö regleras i 9 §.

En förutsättning för rätten till sjukpenning är att kvinnan inger läkarutlåtande. Utlåtandet bör kunna utfärdas på samma formulär som används vid sjukskrivning. På utlåtandet bör anledningen till att kvinnan inte kan fortsätta med sitt arbete anges i klartext, t.ex. att hon på grund av flerbarnsgravitet bör avhålla sig från arbete under viss tid. På så sätt underlättas försäkringskassans bedömning av ersättningsärendet. För sjukpenning som utges med stöd av denna paragraf gäller samma regler som för

sjukpenning i övrigt, vilket bl.a. innebär att hel eller halv dagersättning kan utges samt att ersättning i regel inte kan utges för dag innan anmälan gjorts till försäkringskassan.

9 §

Rätten till havandeskapspenning har utökats och viss omredigering har skett av de nuvarande bestämmelserna. Nuvarande 9 § har delats upp i paragraferna 9 och 9 a.

I andra stycket i 9 § har införts bestämmelser om att en kvinna som avstängs från sitt förvärvsarbete under graviditet på grund av risk för fosterskador, skall ha rätt till havandeskapspenning. En förutsättning för rätten till ersättning är att kvinnan avstängts enligt föreskrifter som utfärdats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen (1977:1160) och inte kan omplaceras till annat arbete i enlighet med bestämmelserna i 12 § lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. Föreskrifter finns f.n. endast för blyarbete.

Till ett nytt tredje stycke har överförts de bestämmelser som finns i nuvarande första styckets andra mening och som innebär att ersättningstiden för kvinnor med fysiskt påfrestande arbete är högst 50 dagar, och att havandeskapspenningen kan utges tidigast från sextionde och längst t.o.m. elfte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

En gravid kvinna som avstängts från arbetet med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen och inte kan omplaceras har rätt till ersättning för varje dag under havandeskapstiden som förbudet gäller, dock längst t.o.m. den elfte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Fjärde stycket motsvarar nuvarande andra stycket.

9 a §

Till denna nya paragraf har med vissa ändringar överförts tredje-femte styckena i nuvarande 9 §. Härefter gäller följande. En kvinna som önskar erhålla havandeskapspenning skall göra ansökan därom. Har kvinnan gjort en muntlig ansökan till kassan får denna accepteras om hon senare inkommer med en skriftlig ansökan.

Den nuvarande bestämmelsen om att läkarintyg skall bifogas ansökan har slopats. Som framgår av den allmänna motiveringen bör försäkringskassan istället vid behov kontakta läkare eller barnmorska vid aktuell mödravårdscentral. Möjlighet finns dock för försäkringskassan att kräva att läkarutlåtande lämnas.

En kvinna som ansöker om havandeskapspenning på grund av att hon har ett fysiskt påfrestande arbete, skall som regel genom utlåtande från arbetsgivaren styrka att hon inte kan omplaceras till annat arbete. Av utlåtandet bör också framgå anledningen till att omplacering inte varit möjlig. Utlåtandet bör vara undertecknat av behörig person hos arbetsgi-

varen, t.ex. den som på central nivå handlägger personalfrågor inom företaget. Förhandlingsprotokoll från facklig förhandling kan liksom hittills ersätta utlåtandet om omplacering under förutsättning att det där framgår varför inte omplacering varit möjlig. Är kvinnan egen företagare åligger det henne att styrka sina arbetsförhållanden.

Vad nu sagts gäller även när en kvinna enligt gällande föreskrifter utfärdade med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen inte får fortsätta sitt arbete. Havandeskapspenning kan i dessa fall i regel utges under högst en månad med stöd av bl.a. arbetsgivarens utlåtande. För att styrka kvinnans rätt till havandeskapspenning under återstående tid av graviditeten, bör därför utlåtande om omplaceringsmöjligheten lämnas fortlöpande en gång i månaden. Med hänsyn till att kvinnan en gång i månaden skall anskaffa ett besked om omplacering kunnat ske bör försäkringskassans beslut i fråga om havandeskapspenning avse en tid av högst en månad. Som nämnts i den allmänna motiveringen bör undantag härifrån kunna göras i vissa fall när det gäller arbetsgivare med ett fåtal anställda.

Paragrafens tredje stycke har kompletterats med en bestämmelse om att karenstidsreglerna inom sjukpenningförsäkringen inte skall tillämpas för havandeskapspenning.

4 kap.

4 §

I det nya tredje stycket tas in en bestämmelse som gör det möjligt att – även om den sjukpenninggrundande inkomsten har sänkts med tillämpning av de nya bestämmelser som införts i 3 kap. 5 § – beräkna föräldrapenningen på tidigare SGI. Denna beräkning skall kunna gälla till dess barnet uppnår två års ålder eller den nya SGI:n blir högre än den tidigare.

De nya reglerna om SGI och beräkning av föräldrapenning innebär att två olika SGI under viss tid kan komma att gälla jämsides. Är kvinnan gravid på nytt när barnet fyller två år och beräknas nedkomsten ske inom sex månader, skall hennes föräldrapenning även fortsättningsvis kunna beräknas på grundval av tidigare SGI om den är högre. Denna SGI kan sedan gälla till dess det nya barnet fyller två år. Motsvarande bör självfallet gälla om kvinnan föder ytterligare barn med samma korta mellanrum.

8 §

Ersättning skall även fortsättningsvis utges bl.a. i samband med barns sjukdom eller smitta. Ersättning bör också kunna utges för barn som föds för tidigt under den tid barnet i direkt anslutning till födelsen vårdas på sjukhus. Skulle i ett sådant fall modern före den förtidiga nedkomsten ha påbörjat en föräldraledighet bör hon dessutom anses ha behövt avstå från förvärsarbete även om hon avbryter ledigheten för att övergå till en ledighet med föräldrapenning för tillfällig vård av barn.

En grundläggande regel för rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn är att föräldern har haft ett verkligt behov av att avstå från förvärvsarbete för att vårda barnet. Rätt till tillfällig föräldrapenning föreligger således inte om t.ex. den andra föräldern inte förvärvsarbetar och är oförhindrad att vårda barnet.

Den nya fjärde punkten i första stycket avser att reglera en speciell situation, nämligen när en förvärvsarbetande förälder behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda ett barn som inte är sjukt, men som eljest skulle lämnas utan tillsyn för att den förälder som normalt vårdar barnet måste besöka läkare med ett annat barn i familjen.

Liksom idag gäller rätten till tillfällig föräldrapenning inte när föräldern måste avstå från förvärvsarbete för att vårda barn på grund av att daghem stängs.

I andra stycket regleras f.n. en faders särskilda rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse. Den föreslagna ändringen innebär att fadern kan välja om han vill använda någon av de 10 dagarna för att närvara vid förlossningen. Rätten till föräldrapenning bör givetvis gälla även om förlossningen inte inträffar vid den beräknade tidpunkten utan drar över till nästa dygn.

Av vad som tidigare sagts framgår att rätten till de särskilda ersättningsdagarna i första hand tillkommer fadern till det nyfödda barnet. Detta bör dock inte hindra att fadern till ett äldre barn kan använda dagar för att vårda detta barn under moderns BB-vistelse under förutsättning att fadern till det nyfödda barnet medger detta. Det får förutsättas att uttag av dagar i en sådan situation görs efter överenskommelse mellan fäderna. Någon formell överlåtelse behöver därför i regel inte krävas.

Ändringen i andra stycket i paragrafen innebär vidare att även adoptivfäder får rätt att ta ut 10 särskilda ersättningsdagar i samband med adoption på samma sätt som biologiska fäder vid barns födelse. En förutsättning är att adoptivbarnet inte har fyllt 10 år då föräldrarna får barnet i sin vård.

Enligt ett nytt tredje stycke i paragrafen har en förälder som uppbär oavkortade löneförmåner under studietid rätt till tillfällig föräldrapenning när han behöver avstå från studierna i samband med tillfällig vård av barn under förutsättning att detta medför att han går miste om sin inkomst.

I några speciella situationer bör, som framgår av den allmänna motiveeringen, det kunna anses att båda föräldrarna har behov av att avstå från förvärvsarbete i samband med ett barns läkarbesök. Sådana situationer uppkommer när båda föräldrarna följer med barnet till läkare i de fall barnet lider av en allvarlig sjukdom som motiverar föräldrarnas närvaro eller båda föräldrarna behöver delta vid läkarbesöket som en del i behandlingen av barnet. I dessa fall skall båda föräldrarna således kunna bli berättigade till föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Motsvarande bör gälla om barnet är intaget på sjukhus. Behovet av att båda föräldrarna behöver närvara kan styrkas genom läkarutlåtande. Med läkarbesök bör här jämföras andra läkarordinerade behandlingar hos annan personalkategori.

8 a §

Paragrafen är ny och reglerar en rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av barn för vissa barn mellan 12 och 16 år som har ett särskilt vård- eller tillsynsbehov utöver det normala för barn i motsvarande ålder.

Det är viktigt att här urskilja de olika prövningar som skall göras.

Försäkringskassan har i första hand att pröva om barnet skall omfattas av den utökade ersättningsrätten efter 12 års ålder. Denna prövning görs med utgångspunkt i det särskilda läkarutlåtande som föräldern skall inge till kassan. Som framgår av den allmänna motiveringen uppställs inga krav på att vård- eller tillsynsbehovet skall föreligga viss minsta tid. Barn för vilka vårdbidrag beviljats är inte berättigade till tillfällig föräldrapenning för det vård- eller tillsynsbehov som grundat rätten till vårdbidraget. Föräldrapenningen kan dock utges i samband med ett akut insjuknande eller vid en akut försämring av en befintlig grundsjukdom. Den kan också utges när den ordinarie vårdaren blivit sjuk och den förvärvsarbetande föräldern måste ta hand om barnet.

Beslutet att barnet skall omfattas av föräldrapenningen för tillfällig vård av barn bör begränsas till viss tid, t.ex. en angiven sjukperiod. Perioden bör dock aldrig fastställas till längre tid än två år. Kassans beslut kan överklagas och prövas enligt den besvärsordning som gäller i övrigt på socialförsäkringsområdet.

Den andra prövning som kassan skall göra är den som sker i anslutning till ett konkret sjukfall. För den gäller samma regler som för barn under 12 år, se 8 §. Detta framgår av andra stycket i 8 a §.

9 §

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn skall som f.n. kunna utges under högst 60 dagar per barn och kalenderår för föräldrarna sammanlagt.

En nyhet är att faderns särskilda rätt till 10 dagars ersättning i samband med barns födelse skall räknas per barn som föds, dvs. vid tvillingfödelse får fadern 20 ersättningsdagar o.s.v. Vidare får en adoptivfader motsvarande rätt till 10 ersättningsdagar vid adoption av barn som är under 10 år när adoptivföräldrarna får barnet i sin vård. Med adoptivfader jämställs den som med socialnämndens medgivande tagit emot ett barn i syfte att adoptera det.

Andra stycket i paragrafen anger att faderns särskilda 10 ersättningsdagar i samband med barnets födelse får tas ut längst till sextionde dagen efter barnet börjar vårdas i familjen. Tiden skall räknas från den tidpunkt barnet kommer hem från sjukhuset efter förlossningen. När det gäller adoptivbarn räknas tiden från den tidpunkt adoptivföräldrarna fått barnet i sin vård. Någon möjlighet att kunna förlänga tiden av särskilda skäl har med hänsyn till den relativt långa tidsramen inte ansetts behövlig.

10 §

I denna paragraf har endast gjorts ändringar till följd av att en ny paragraf, 8 a §, har införts.

*20 kap.**15 §*

Av skäl som anges i den allmänna motiveringen (avsnitt 12) har ett nytt stycke införts i denna paragraf.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Reglerna om förbättrade möjligheter för arbetstagare att tillhöra det svenska ATP-systemet vid arbete utomlands bör träda i kraft den 1 januari 1985. Enligt en särskild övergångsbestämmelse gäller de nya reglerna vid beräkningen av pensionsgrundande inkomster för år 1982 och senare år.

Den nya lydelsen av 3 kap. 5 § tredje stycket bör träda i kraft den 1 juli 1985 och såvitt avser punkt 5 tillämpas i fråga om barn födda år 1985 eller senare. Som en konsekvens av detta blir det inte heller aktuellt att tillämpa 4 kap. 4 § sista stycket i fråga om barn födda före år 1985. För dem som genomgår grundutbildning för vuxna och har fått sin SGI sänkt medför ändringen att de återfår sin ursprungliga SGI.

De föreslagna reglerna om socialförsäkring för statens utsända tjänstemän bör träda i kraft den 1 juli 1985 och gälla även för de personer som har utsänts före detta datum med en utsändningstid överstigande ett år.

17.2 Lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Genom den föreslagna ändringen i 1 kap. 1 § omfattas arbetstagare anställda hos en svensk statlig arbetsgivare utomlands av arbetsskadeförsäkringen under utsändningstiden även om denna överstiger ett år.

Till följd av ändringen i 1 kap. 3 § AFL utges sjukpenning under samordningstiden även vid sjukdom utom riket. Dessutom utges ersättning för tandvård samt för särskilda hjälpmedel.

Enligt arbetsskadeförsäkringen utges efter samordningstiden full ersättning för läkarvård, tandvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård, konvalescentvård, läkemedel och särskilda hjälpmedel. Dessa förmåner gäller även utomlands. Vidare får den utsände rätt till livränta om han invalidiseras.

Ändringen har utformats så att regeringen kan föreskriva undantag för vissa arbetstagare. Härvid åsyftas samma persongrupp som avses i 1 kap. 3 § AFL.

Lagen bör träda i kraft den 1 juli 1985 och omfatta skador som inträffar därefter.

17.3 Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)*17 kap.**17 a §*

Endast redaktionella ändringar har gjorts till följd av den nya 8 a § som införts i 4 kap. AFL.

17.4 Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.*5, 6 och 7 §§*

Endast redaktionella ändringar har gjorts till följd av den nya 8 a § som införts i 4 kap. AFL.

12 §

I enlighet med vad som sagts i den allmänna motiveringen har rätten till omplacering utvidgats till att omfatta de kvinnor, som på grund av föreskrifter som meddelats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen inte får sysselsättas i sina arbeten under havandeskapstiden. Det rör sig här om fall där arbetsmiljön medför en särskild risk för fosterskador. Föreskriften angående omplacering i sådana fall har tagits in som ett första stycke i 12 §.

I nuvarande första stycket finns bestämmelser som ger rätt till omplacering i de fall där arbetet är fysiskt påfrestande och kvinnan på grund därav inte kan utföra sina vanliga arbetsuppgifter under graviditetens slutskede. Bestämmelserna har överförts till ett andra stycke.

Till ett nytt tredje stycke har överförts bestämmelsen i nuvarande första stycket om att rätt till omplacering endast föreligger om det skäligen kan krävas att arbetsgivaren bereder kvinnan annat arbete hos sig.

12 a §

Till en ny 12 a § har förts bestämmelserna i nuvarande 12 § andra stycket om skyldighet för kvinnan att en månad i förväg anmäla sitt anspråk på omplacering till arbetsgivaren och arbetsgivarens skyldighet att efter anmälan så snart det kan ske lämna besked till kvinnan i omplaceringsfrågan. Förslaget innehåller härefter vissa kompletteringar som tar sikte på sådana omplaceringssituationer som föranleds av att kvinnan under havandeskapet inte får fortsätta med sitt vanliga arbete på grund av föreskrifter meddelade med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen dvs. omplacering i enlighet med föreslagna 12 § första stycket. Det förbud som i dag gäller med avseende på blyarbete, innebär att kvinnan inte får sysselsättas i riskfyllt blyarbete från det att graviditeten har konstaterats. Någon anmälan i förväg kan rimligen inte ske i dessa fall. Med hänsyn härtill bör det därför vara tillräckligt att

anmälan skall ske så snart som möjligt. Det får förutsättas att anmälan görs samtidigt som arbetstagaren underrättar arbetsgivaren att hon är gravid (jämför 17 § arbetarskyddsstyrelsens kungörelse om medicinsk kontroll vid blyarbete, AFS 1982:1).

Sedan anmälan har skett skall arbetsgivaren enligt nu gällande regler lämna besked i omplaceringsfrågan så snart det kan ske. I princip skall detta ske inom en månad från det att anmälan gjordes, i vart fall om anmälan gjorts en månad i förväg (jämför prop. 1978/79:168, s. 34 och 66). Någon ändring i vad som nu gäller föreslås inte med avseende på de omplaceringar som föranleds av att kvinnan inte kan klara av ett fysiskt påfrestande arbete under graviditetens slutskede. För de fall då omplaceringsönskemålet enligt vad nyss sagts inte kan anmälas i förväg, skall arbetsgivaren fullgöra omplaceringsskyldigheten eller lämna besked i de fall omplaceringsmöjlighet saknas snarast möjligt. Har omplacering inte kunnat ske i de fall som avses i 12 § första stycket bör såsom framgår av den allmänna motiveringen kvinnans rätt till ett annat arbete kvarstå. Arbetsgivaren bör därför därefter fortlöpande pröva möjligheterna till omplacering. Skulle ett lämpligt arbete yppa sig skall kvinnan erbjudas detta om arbetet bedöms kunna pågå under minst en månad.

17.5 Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen har till 17 § första stycket andra punkten förts en bestämmelse enligt vilken tid då ledighet tas ut i samband med havandeskapspenning blir semesterlönegrundande. Vidare har ledighet i samband med föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt förslaget till 4 kap. 8 a § AFL gjorts semesterlönegrundande.

17.6 Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

2 kap.

12 §

Enligt nuvarande praxis har termen sjukhusvård i denna paragraf tolkats så att den innefattar såväl vård på grund av sjukdom som förlossning. För att dagar med sjukhusvård i samband med förlossning inte skall inräknas i den begränsade ersättningstiden har en ändring gjorts i paragrafens första stycke.

3 kap.

1, 3, 4, 5 och 10 §§

I den allmänna motiveringen har föreslagits att hemmakeförsäkringen successivt skall avvecklas. Detta föranleder ändringarna i 1, 3, 4, 5 och 10 §§.

Som framgår av en särskild övergångsbestämmelse får den som är hemmakeförsäkrad vid ikraftträdandet av de nya reglerna behålla hemmakeförsäkringen till dess den försäkrades förhållanden har ändrats så att rätten enligt de äldre reglerna upphör eller den försäkrade tecknar en frivillig sjukpenningförsäkring enligt de nya reglerna.

11 §

Antalet karenstidsalternativ för en försäkrad med inkomst av annat arbete än anställning har minskats till två, dvs. 3 eller 30 dagar. Ändring i paragrafens första stycke har gjorts i enlighet härmed.

En karenstidsändring skall i fortsättningen bli gällande 30 dagar efter den då framställningen gjorts hos försäkringskassan och inte som hittills vara bunden till månadsskifte. Därigenom kommer samma väntetid att gälla som vid anmälan om ändrad inkomst.

Vidare framgår att den försäkrade får övergå till försäkring med kortare karenstid eller utan karenstid om han inte har fyllt 55 år. Kravet på god hälsa har slopats. Försäkring med kortare karenstid eller utan karenstid kan dock inte gälla för sjukdom som inträffat innan den ändrade karenstiden blivit gällande. I övrigt hänvisas till vad som anförts i den allmänna motiveringen.

Sista stycket skall upphöra att gälla. Väntetiden för ändring av SGI för en försäkrad som begärt karenstid skall således inte ökas med den begärda karenstiden.

4 kap.

1 §

Innehållet i denna paragraf behålls i huvudsak oförändrat. Bestämmelsen om att föräldrapenning inte utges under tid då föräldern förvärvsarbetar har dock överförts till 7 §.

Som en sammanfattande beteckning för föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning införs termen föräldrapenningförmåner. Denna har även tagits in i kapitlets nya rubrik.

2 §

I denna paragraf definieras vilka personer som kan bli berättigade till föräldrapenning resp. tillfällig föräldrapenning, dvs. vilka personer som omfattas av försäkringens föräldrabegrepp. Paragrafen ersätter i vissa delar de bestämmelser som nu finns i 20 kap. 2 § AFL.

Föräldrapenningen skall även i fortsättningen kunna utges till dels den som är biologisk förälder, dels den med vilken en förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn, under förutsättning att de varaktigt bor

tillsammans. Vidare skall även en rättslig vårdnadshavare som inte är förälder men som har vård om barnet likställas med förälder. Även den som med socialnämndens medgivande tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det skall likställas med förälder.

Rätt till tillfällig föräldrapenning tillkommer förutom samma personkrets som föräldrapenningen även den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i sitt hem (fosterförälder). Vidare blir en person, som sammanbor med en förälder under äktenskapsliknande förhållanden, att anse som förälder och kan uppbära tillfällig föräldrapenning för vård av den andres barn. Vad som avses med äktenskapsliknande förhållanden framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 3.2).

3 §

Paragrafen motsvarar vissa bestämmelser som finns i 2 och 11 §§ i gällande lag.

Den nuvarande föräldrapenningen i samband med barns födelse och den särskilda föräldrapenningen slås samman till en förmån, benämnd föräldrapenning.

De 360 ersättningsdagarna tillkommer föräldrarna gemensamt. Vid flerbarnsbörd utökas föräldrarnas rätt med ytterligare 180 ersättningsdagar för varje barn utöver det första.

I tredje stycket föreskrivs att varje förälder har rätt till minst 90 dagar av de 360 dagarna. Föräldrarna får komma överens om hur de resterande dagarna skall tas ut. Uppdelningen av dagarna mellan föräldrarna motsvarar den som finns i nuvarande lagstiftning.

De 180 ersättningsdagar per barn som tillkommer vid flerbarnsbörd berörs inte av den föreslagna uppdelningen mellan föräldrarna.

En förälder som ensam har vårdnaden om barnet har enligt fjärde stycket rätt till samtliga ersättningsdagar.

Möjligheten för en förälder att avstå från sin rätt till föräldrapenning till den andra föräldern regleras i femte stycket. Med den andra föräldern avses såväl biologisk förälder som den som likställs med förälder enligt 2 § första stycket a-c.

Som framgår av den allmänna motiveringen har den tidsram inom vilken föräldrapenningen får tas ut minskats med hänsyn till att årliga kontaktdagar för inskolningsverksamhet m.m. införs inom den tillfälliga föräldrapenningen. Föräldrapenningen måste enligt paragrafens sjätte stycke tas i anspråk innan barnet fyllt fyra år. Föräldrapenning kan således inte utges för barn som fyllt fyra år när de invandrar till Sverige såvida de inte kommer hit för att bli adopterade.

4 §

Till denna paragrafs första och tredje stycke har med oförändrat innehåll förts över andra och tredje styckena i nuvarande 2 §.

Till paragrafens andra stycke har överförts nuvarande bestämmelser i 11 § sista stycket att föräldrapenning får tas ut före barnets födelse i samband med föräldrautbildning. Ersättning får också tas ut i samband med besök i förskoleverksamhet. Denna rätt gäller för båda föräldrarna. Som framgår av den föreslagna lydelsen av 16 § får båda föräldrarna samtidigt ta ut föräldrapenning för att gemensamt delta i föräldrautbildningen eller i förskoleverksamheten.

5 §

Paragrafen innehåller ändrade bestämmelser om rätt till föräldrapenning vid adoption (tidigare 7 §). Föräldrar som adopterar barn under 10 års ålder får i fortsättningen rätt till 360 dagars föräldrapenning, varav 90 dagar med belopp motsvarande garantinivån. Eftersom tidpunkten då föräldrarna får barnet i sin vård jämföras med barns födelse innebär detta att ersättningsdagarna får tas ut inom en fyraårsperiod från det adoptivföräldrarna får barnet i sin vård, dock längst till dess barnet uppnår 10 års ålder. Genom ändringarna uppnås ett enklare regelsystem med samma antal ersättningsdagar för samtliga adoptivbarn för vilka föräldrapenning kan utges och en gemensam tidsram inom vilken föräldrapenningen får tas ut. Vid adoption av andra makens barn eller adoptivbarn eller av eget barn utges dock inte föräldrapenning utöver vad som skulle ha gällt om adoptionen inte hade ägt rum.

6 §

Denna paragraf reglerar föräldrapenningens storlek och ersätter delvis de tidigare 4 och 13 §§. Föräldrapenning motsvarande förälderns sjukpenning kan utges för de första 180 dagarnas ersättningstid endast under förutsättning att föräldern uppfyller villkoret att vara försäkrad över garantinivån viss tid före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen. Kvalifikationstiden har av skäl som redovisats i den allmänna motiveringen förkortats från 270 till 240 dagar.

För de ytterligare 90 dagar, för vilka ersättning kan utges med belopp motsvarande sjukpenningen, gäller inget motsvarande kvalifikationskrav. För 90 ersättningsdagar utges föräldrapenningen med belopp motsvarande garantinivån. Vid flerbarnsbörd räknas dessa 180 dagar för varje barn.

Föräldrapenning som beräknas enligt tredje och fjärde styckena får tas ut utan särskild tidsföljd sedan ersättningsdagarna enligt andra stycket har förbrukats.

De tidigare bestämmelserna om att föräldrapenningens storlek var beroende av den andre förälderns sjukpenningförsäkring har - som framgår av den allmänna motiveringen - slopats. Frånsett de ersättningsdagar då föräldrapenning utges med garantibeloppet, lika för alla, bedöms rätten till ersättning alltid utifrån förälderns egen sjukpenning.

Av femte stycket framgår att även om den sjukpenninggrundande inkomsten har sänkts med tillämpning av de nya bestämmelserna som införts i 3 kap. 5 § skall föräldrapenningen till dess barnet fyller två år beräknas på den SGI föräldern hade vid barnets födelse om denna är högre än gällande SGI. Denna regel har närmare kommenterats under punkt 17.1 i motiveringen till 4 kap. 4 § (s. 121).

7 §

Denna paragraf har delvis sin motsvarighet i nuvarande 1 och 14 §§.

Föräldrapenningen kan i fortsättningen betalas ut som hel, halv eller fjärdedels ersättning. Rätten till föräldrapenning blir - på samma sätt som i dag gäller för den särskilda föräldrapenningen - knuten till hur mycket föräldern förvärvsarbetar i förhållande till normalarbetstiden. Med normalarbetstiden avses samma begrepp som i föräldraledighetslagen (prop. 1977/78:104, s. 45). Ersättningsrätten skall bedömas för varje dag med utgångspunkt i hur mycket föräldern har förvärvsarbetat under dagen. Arbetar föräldern minst åtta timmar bör i regel ingen föräldrapenning kunna utges. Arbetar föräldern högst fyra timmar kan halv föräldrapenning utges i normalfallet.

I andra stycket anges att vård av barn, som har tagits emot för stadigvarande vård och fostran (fosterbarnsvård), inte skall anses som förvärvsarbete när det gäller att bedöma hur mycket föräldern förvärvsarbetar. Härmed avses såväl barn som placerats i fosterhem efter socialnämndens medgivande (25 § socialtjänstlagen) som barn som får motsvarande vård i annat enskilt hem enligt lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. Vidare regleras beräkningen av föräldrapenningens storlek för dessa föräldrar. Biologiska föräldrar, som även är fosterföräldrar, får i fortsättningen alltid föräldrapenning med lägst garantinivån vid ett eget barns födelse.

8 §

Till denna paragraf har överförts bestämmelser som motsvarar de som finns i nuvarande 16 §. Förälderns möjlighet att uppbära hel, halv eller fjärdedels föräldrapenning under dagar då han förvärvsarbetar tre fjärdedelar av normal arbetstid skall dock i fortsättningen gälla för samtliga ersättningsdagar då föräldrapenningen skall utges enligt garantinivån.

Av andra stycket framgår att sjukhusvårdsavdrag skall göras även vid

förlossningsvård enligt samma regler som gäller för sjukpenning vid sjukhusvård. Föräldrapenning vid sjukhusvård skall dock alltid utges med lägst garantinivån, 48 kr. om dagen.

9 §

Paragrafen ersätter i vissa delar 5 och 18 §§ i gällande lag.

Inskrivningsvillkoret har knutits till de regler som i dag gäller för den särskilda föräldrapenningen, dvs. villkoret för föräldrapenning är att föräldern varit inskriven eller skulle ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst 180 dagar i följd närmast före den dag föräldrapenning skall betalas ut.

I andra stycket anges att villkoret om inskrivning hos försäkringskassa eller försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra och stycket skall anses uppfyllt om det har berott på föräldrarnas ålder, dvs. att denne är under 16 år, att villkoren inte kunnat uppfyllas. Motsvarande skall gälla om föräldern inte har varit inskriven eller inte har varit försäkrad för viss sjukpenning, men skulle ha varit det om kassan känt till samtliga föreliggande förhållanden. Samma bestämmelser finns i nuvarande lagstiftning.

10 §

Till paragrafen överförs de bestämmelser som finns i nuvarande 8 § med de ändringar som avses träda i kraft den 1 juli 1985 och som kommenterats under punkt 17.1.

I ett nytt andra stycke regleras de särskilda kontaktdagar som tillkommer en förälder som avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar.

Ersättning i samband med föräldrautbildning och besök i förskoleverksamhet har hittills - med undantag av vissa övergångsbestämmelser när det gäller förskoleverksamhet - endast kunnat tas ut inom ramen för den särskilda föräldrapenningen.

Beträffande specialmotivering till denna paragraf hänvisas i övrigt till vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.4 s. 69) och under punkt 17.1 i motiveringen till 4 kap. 8 § (s. 121).

11 §

Paragrafen motsvarar, med undantag av kravet på läkarutlåtande, den 8 a § som föreslås träda i kraft den 1 juli 1985. I paragrafen regleras rätten till tillfällig föräldrapenning för vissa barn mellan 12 och 16 år som har ett särskilt vård- eller tillsynsbehov utöver det normala för barn i motsvarande ålder. Paragrafen har tidigare kommenterats, s. 123.

12 §

Paragrafen ersätter den 9 § som föreslås i den lag som träder i kraft den 1 juli 1985 och har tidigare kommenterats, s. 123.

I paragrafens första stycke har vidare förts in en bestämning av antalet ersättningsdagar (kontaktdagar) för föräldrautbildning, inskolning eller besök i förskola, fritidshem eller skola. Tillfällig föräldrapenning kan i dessa fall utges till båda föräldrarna för samma tid och samma barn. Förutsättningen för rätt till ersättning är att föräldern behöver avstå från förvärvsarbete. Ersättningsrätten gäller varje barn som fyllt fyra men inte tolv år. Någon möjlighet att föra över dagar från ett barn till ett annat finns inte.

Till tredje stycket har överförts bestämmelsen om vissa studerandes rätt till tillfällig föräldrapenning som införts i 8 § tredje stycket enligt den ändring i AFL som avses träda i kraft den 1 juli 1985.

13 §

Till första stycket har överförts bestämmelsen som införts i 8 a § i AFL med ikraftträdande den 1 juli 1985 och som innebär att läkarutlåtande krävs när fråga är om särskilt vård- och tillsynsbehov för barn mellan 12 och 16 år.

I paragrafens andra stycke ges bestämmelser som innebär att försäkringskassan har rätt att påfordra utlåtande som styrker barnets eller den ordinarie vårdarens sjukdom eller smitta. Utlåtande bör som f.n. och i enlighet med vad som gäller om sjukpenning krävas från åttonde dagen av vårdperioden. När det gäller ett utlåtande som avser barnet bör det liksom hittills vara utformat så att det framgår att barnet inte kan vistas i sin vanliga tillsynsform på grund av sjukdom eller smitta hos barnet. Utlåtande får utfärdas av såväl läkare som sjuksköterska. Utlåtande, som skall styrka att den ordinarie vårdaren är sjuk eller smittbärare, bör som f.n. utfärdas av läkare. På samma sätt som tidigare skall försäkringskassan kunna efterge kravet på utlåtande om föräldern gjort vad på honom ankommer för att anskaffa detta men inte lyckats.

Tredje styckets bestämmelser om intyg vid föräldrautbildning motsvarar 4 kap. 20 § tredje stycket i gällande lag.

14 §

Första stycket motsvarar delvis 10 § i gällande lag. Den tillfälliga föräldrapenningen utges med belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning.

I paragrafens andra stycke anges hur mycket föräldern skall ha minskat sitt förvärvsarbete för att bli berättigad till tillfällig föräldrapenning. Stycket ersätter de nuvarande hänvisningarna i 4 kap. 20 § till 3 kap. 7 § första och andra styckena. En nyhet är att även den tillfälliga föräldrapenningen i

fortsättningen kan tas ut som fjärdedels dagersättning.

Hel tillfällig föräldrapenning betalas ut om föräldern behövt avstå från förvärvsarbete under en hel dag för att vårda barn. Har föräldern behövt avstå minst hälften resp. en fjärdedel av föräldrarnas egen arbetstid för att vårda barnet kan halv eller en fjärdedels tillfällig föräldrapenning utges.

Vid bedömningen av hur lång tid föräldern behövt avstå från förvärvsarbete bör hänsyn tas bl.a. till om barnet är upprört efter ett läkarbesök och föräldern behöver vårda det ytterligare tid av dagen, föräldrarnas möjlighet att återgå i arbetet under dagen o.s.v. Stor vikt bör här läggas vid föräldrarnas egen bedömning angående den tid han ansett sig ha haft behov av att avstå från förvärvsarbete för att vårda barnet.

Andra stycket reglerar även rätten till tillfällig föräldrapenning för fosterföräldrar. Stycket ersätter nuvarande hänvisning i 4 kap. 20 § till 3 kap. 12 §.

15 §

Paragrafen motsvarar delar av 10 och 18 §§ i gällande lag. För rätt till föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning krävs i princip att anmälan om vården gjorts till försäkringskassan. Vid bedömning av i vilka fall ersättning bör kunna utges trots att anmälan om vårdfallet inte gjorts, bör gälla den praxis som gäller för sjukpenningen. Som framgår av vad som sagts i den allmänna motiveringen bör dock härutöver vissa speciella situationer kunna accepteras som särskilda skäl för att medge att ersättning utges före anmälningdagen när det gäller föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.

16 §

Av denna paragraf framgår att föräldrapenning inte kan betalas ut till båda föräldrarna samtidigt för samma barn och tid annat än i särskilt angivna fall. Båda föräldrarna får samtidigt uppbära föräldrapenning i samband med föräldrautbildning och vid besök i förskoleverksamhet.

När båda föräldrarna på läkares inrådan följer ett barn till läkare i de fall barnet lider av en allvarlig sjukdom eller båda föräldrarna behöver delta i läkarbesöket som en del i behandlingen av barnet kan tillfällig föräldrapenning utges till båda föräldrarna.

Föräldrarna kan som i dag ta ut föräldrapenning för halva dagen var för att vårda barnet. Föräldrarna kan också ta ut föräldrapenningen samtidigt för att vårda var sitt barn, t.ex. i samband med flerbarnsbörd.

Som framgår av tredje stycket kan mer än hel föräldrapenning aldrig utges till en förälder per dag.

Paragrafen ersätter nuvarande 3 och 17 §§.

17 §

Paragrafen motsvarar med vissa redaktionella ändringar 19 § i nuvarande lag.

18 §

Paragrafen ersätter den tidigare 20 § i de delar som inte överförts till andra paragrafer.

20 kap.

2 §

Bestämmelserna om föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen har inordnats i 4 kap. 2 §. I övrigt har ändringar gjorts med anledning av ändringarna i fråga om hemmamakeförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen.

21 kap.

1 §

Som framgår av den allmänna motiveringen har personkretsen som kan teckna frivillig sjukpenningförsäkring utökats, ersättningsbeloppet höjts och hälsovillkoren mildrats. De närmare bestämmelserna om den frivilliga sjukpenningförsäkringen bör ges i förordningsform.

I andra stycket finns bestämmelser om lägsta försäkringsbelopp. De som vid ikraftträdandet har en frivillig sjukpenningförsäkring med lägre dagbelopp får behålla denna försäkring. Karenstiden måste dock anpassas efter de nya reglerna.

För att nyteckna frivillig sjukpenningförsäkring bör även i fortsättningen gälla en åldersgräns av 55 år. Samma gräns skall gälla för den som vill minska sin karenstid.

Sjukpenning från den frivilliga försäkringen får inte utges för tid efter den månad då den försäkrade börjar uppbära hel förtids- eller ålderspension.

2 §

För den frivilliga försäkringen skall avgift erläggas. Denna får bestämmas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, riksförsäkringsverket. Avgifterna får inte bestämmas till olika belopp för de försäkrade i vidare mån än vad som föranleds av skillnader i försäkringens omfattning.

Reglerna om statsbidrag som för närvarande ges i förordning har tagits in i lagtexten på motsvarande sätt som i 19 kap. 2 § AFL.

Genom hänvisning till 18 kap. 15 § AFL kommer fondavkastning och kapital som f.n. att kunna tas i anspråk för försäkringsändamål enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

3 §

Regeringen avses meddela de närmare föreskrifterna om villkoren för den frivilliga försäkringen.

Övergångsbestämmelser

a) till lagen (1973:465):

Ändringen har kommenterats i avsnitt 13 (s. 111).

b) till de nu föreslagna bestämmelserna:

Punkt 2

Föräldrar som vid ikraftträdandet har ej uttagna dagar med föräldrapenning i samband med barns födelse eller särskild föräldrapenning får enligt denna övergångsbestämmelse ta ut dessa dagar med tillämpning av de nya bestämmelserna om föräldrapenning.

Föräldrar som har barn födda under något av åren 1980 - 1982 och som har rätt till särskild föräldrapenning enligt den tidigare lydelsen av 4 kap. 11 § AFL får ta ut dessa dagar enligt de nya bestämmelserna om föräldrapenning intill utgången av år 1986 utan hinder av att barnet uppnått fyra års ålder. Motsvarande gäller även för adoptivbarn om föräldrarna fått barnet i sin vård under något av åren 1980-1982. Som framgår av ingressen till lagförslaget upphävs samtidigt de tidigare övergångsbestämmelserna i föräldraförsäkringen (jfr. avsnitt 15 i den allmänna motiveringen).

Punkt 4

Foster- och adoptivföräldrar, som vid ikraftträdandet har rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse enligt den tidigare lydelsen i 4 kap. 6 och 7 §§, får ta ut denna med stöd av de äldre bestämmelserna.

17.7 Lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring

Av de skäl som anges i den allmänna motiveringen (avsnitt 13, s. 111) föreslås att 5 och 6 §§ i lagen angående införande av lagen om allmän försäkring skall upphöra att gälla. Försäkrade som omfattas av dessa bestämmelser ges nu genom ändringarna i 21 kap. AFL möjlighet att teckna frivillig sjukpenningförsäkring.

17.8 Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

Ändringarna i 7 kap. 17 § och 8 kap. 79 § föranleds av att ersättning från den frivilliga sjukpenningförsäkringen inte skall minska det vuxenstudiebidrag som utges under sjukdom och inte heller medföra skuldreducering av återbetalningspliktiga studiemedel. Vidare har följdändringar gjorts i 17 kap. 17 a § till följd av ändringarna i föräldraförsäkringen.

17.9 Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.**1 §**

I denna paragraf har tillagts att arbetstagare som utan att vara förälder är rättslig vårdnadshavare har rätt till ledighet om han eller hon vårdar barnet. Motsvarande tillägg har gjorts i fråga om föräldraperning i 4 kap. 2 § AFL. I övrigt har enbart gjorts språkliga och redaktionella ändringar. Uttrycket fosterföräldrar har därvid ersatt med "den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran."

4 §

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen har första stycket justerats så att det föräldrabegrepp som skall tillämpas i 4 kap. AFL kommer att få betydelse för rätten till ledighet i samband med föräldraperning eller tillfällig föräldraperning. Vid förkortning av arbetstiden till hälften kommer liksom tidigare lagen om allmän försäkring att bli bestämmande för hur arbetstidsförkortningen skall beräknas. De föreslagna ändringarna i 4 kap. AFL kommer att medföra att arbetstidsförkortningen, vid uttag av halv föräldraperning, avser en förkortning till hälften av den normala arbetstiden. Vid förkortning i samband med tillfällig föräldraperning kommer däremot liksom nu arbetstagarens faktiska arbetstid att ligga till grund för rätten till ledighet.

5 §

I paragrafen har endast gjorts redaktionella ändringar med hänsyn till de föreslagna ändringarna i 4 kap. AFL.

6 §

Endast redaktionella ändringar har gjorts.

Av paragrafen framgår att ledigheten får delas upp på högst två perioder för varje kalenderår. Arbetsgivaren och arbetstagaren kan dock komma överens om en uppdelning på ytterligare perioder. Utgångspunkten för bedömningen av vad som avses med en period måste vara arbetstagarens begäran om ledighet. Har arbetstagaren begärt delledighet – förkortning av arbetstiden till tre fjärdedelar eller hälften av den normala arbetstiden – och har denna lagts ut på så sätt att arbetstidsförkortningen har koncentrerats till två eller flera på varandra följande fredagar, skall ledigheten anses utgöra en sammanhängande period. Har arbetstagaren i stället begärt hel ledighet för två på varandra följande fredagar, t.ex. med stöd av reglerna om föräldraperning, får de perioderna anses ha förbrukats.

7 §

Endast redaktionella ändringar har gjorts.

17.10 Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)

17 §

I första stycket andra punkten har gjorts redaktionella ändringar med hänsyn till förslagen till ändringar i 4 kap. AFL. En viss utökning av den semesterlönegrundande frånvaron följer av de nya bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

När det gäller föräldrapenning i anledning av ett barns födelse eller adoption kommer liksom f.n. de tidsperioder under vilka frånvaro i samband med föräldrapenning blir semesterlönegrundande att knytas till barnets födelse eller den tidpunkt då adoptivföräldern fick barnet i sin vård och inte till intjänandeåret (jämför prop. 1976/77:90, s. 129). Detta har nu angetts direkt i lagtexten. Sådan föräldrapenning kommer enligt förslaget till ändring i 4 kap. AFL att kunna tas ut till dess barnet uppnår 4 års ålder. Den motsvarande begränsningstiden är i dag som regel 270 dagar från födelsen. Rätten till semesterlönegrundande frånvaro förändras inte i samband med flerbarnsbörd.

18 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
3. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),
4. lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.,
5. lag om ändring i semesterlagen (1977:480),
6. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
7. lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring,
8. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),
9. lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.,
10. lag om ändring i semesterlagen (1977:480).

19 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

*Bilaga 1***Sammanfattning av föräldraförsäkringsutredningens förslag i betänkandet (SOU 1982:36) Enklare föräldraförsäkring***Föräldrapenningen*

Utredningen föreslår att två av de nuvarande föräldrapenningförmånerna – föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning – slås samman till en förmån, kallad *föräldrapenning*. Antalet ersättningsdagar föreslås bli 350 per barn varav 260 dagar med ersättning motsvarande sjukpenningen, dock lägst garantinivån. För resterande 90 dagar utges ersättning liksom nu enligt garantinivån, lika för alla. Ersättningstiden har minskats med tio dagar för att möjliggöra att särskilda "öronmärkta" dagar skall kunna införas för inskolningsverksamhet m.m. inom den tillfälliga föräldrapenningen.

Föräldrapenningen skall kunna användas fr.o.m. den 60:e dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse och fram till dess barnet fyller tre år. 180 ersättningsdagar måste dock tas ut innan barnet uppnått ett års ålder. För sistnämnda dagar gäller att föräldern måste ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande garantinivån (37 kronor om dagen) under minst 240 dagar i följd närmast före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen för att få föräldrapenning med belopp motsvarande sjukpenningen.

Ersättningsdagarna tillkommer föräldrarna gemensamt och föräldrarna får själva välja vem av dem som skall stanna hemma och vårda barnet. Någon kvotering av ersättningstiden föreslås inte. De nuvarande reglerna om fördelning och överlåtelse av dagar inom den särskilda föräldrapenningen upphör. För att underlätta för framför allt fäder att öka sitt uttag av föräldrapenning och därmed deltagande i vården av barnen har utredningen bl.a. föreslagit att föräldrapenningen för de 260 ersättningsdagarna – till skillnad mot vad som nu gäller – skall utges enligt föräldrarnas sjukpenning oberoende av den andre föräldrarnas sjukpenningnivå. Föräldrapenningen utges dock lägst med belopp motsvarande garantinivån.

Ersättningsrätten anknyts till normalarbetstiden. Hel ersättning bör utgå vid heltidsledighet och halv ersättning vid arbete under högst hälften av normal arbetstid.

En förutsättning för rätt till ersättning är givetvis att föräldern vårdar barnet. För rätt till föräldrapenning skall vidare krävas att föräldern varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst sex månader i följd närmast före den dag för vilken föräldrapenning skall tas ut.

Utredningen har också skisserat en modell för att stimulera fäderna att ta ut mer föräldrapenning. Fadern skulle vid helt eller delvis uttag av de 90 garantidagarna få byta ut dem mot dagar med ersättning motsvarande sjukpenningnivån. Mot tre garantidagar skulle i stället få utges en dag med

sjukpenningbelopp. Med hänsyn till de ökade kostnaderna som detta skulle medföra för försäkringen, lämnar utredningen dock inget förslag härom men har velat framföra en sådan tankegång.

Den tillfälliga föräldrapenningen

Inom den nuvarande föräldrapenningen för tillfällig vård av barn, enligt förslaget benämnd *tillfällig föräldrapenning*, föreslår utredningen att "öronmärkta" dagar införs för föräldrautbildning, inskolning eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg eller i skola. Genom att ersättningsdagarna inordnas under den tillfälliga föräldrapenningen kommer rätten till de "öronmärkta" dagarna att omfatta alla barn som inte uppnått tolv års ålder. Utredningen föreslår att tre dagar per barn och år "öronmärks" för inskolningsverksamhet m.m.

Regelsystemet för den tillfälliga föräldrapenningen föreslås förändrat även i vissa andra avseenden. Intyg för att styrka rätten till föräldrapenning skall i fortsättningen få utfärdas av såväl läkare som sjuksköterska. De första 20 ersättningsdagarna som används för varje barn får tas ut utan att intyg behöver visas upp. Ersättning p.g.a. ordinarie vårdares sjukdom eller smitta kan i fortsättningen endast tas ut inom ramen för dessa 20 dagar. För långtidssjuka eller ofta sjuka barn gäller som f.n. att upp till totalt 60 ersättningsdagar får användas per barn och år. Även åldersgränsen för barn, tolv år, bibehålls.

I vissa särskilda situationer föreslås att tillfällig föräldrapenning skall kunna utges. Det gäller bl.a. när en hemarbetande förälder följer med barn till läkare och detta medför att den andre föräldern, som normalt förvärvsarbetar, måste stanna hemma för att se till annat barn i familjen.

En utökning av *fädernas särskilda rätt till ersättning vid barns födelse* föreslås. Detta innebär bl.a. att fadern får rätt till 20 ersättningsdagar vid tvillingfödelse. *Adoptivfäder* föreslås få motsvarande rätt som biologiska fäder.

Ersättningsdagarna får tas ut inom 90 dagar efter barnets hemkomst från sjukhuset efter födelsen eller när det gäller adoptivbarn från den tidpunkt föräldrarna får barnet i sin vård.

Fadern får också rätt att med ersättning närvara vid förlossningen.

Föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen

Utredningen föreslår att vissa mindre ändringar görs i föräldrabegreppet. Föräldrabegreppet kommer även i fortsättningen att bli något olika för skilda delar av försäkringen.

Föräldrabegreppet omfattar i dag biologiska föräldrar och adoptivföräldrar. Med förälder likställs vidare den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn om parterna stadigvarande sammanbor.

Utredningen föreslår att även rättslig vårdnadshavare skall likställas med förälder och således bli berättigad till *föräldrapenning*. Biologiska föräldrar som även är fosterföräldrar, får enligt förslaget en förbättrad försäkring genom att de alltid får ersättning med lägst garantinivån vid ett eget barns födelse. Däremot blir fosterföräldrar inte berättigade till den sammanslagna föräldrapenningen – dvs. den tidigare föräldrapenningen i samband med barns födelse och den särskilda föräldrapenningen – i sin egenskap av fosterföräldrar.

När det gäller *den tillfälliga föräldrapenningen* föreslår utredningen att samboende utan gemensamma barn skall få rätt att uppbära ersättning för vård av den andres barn. Även fosterföräldrar får som i dag rätt att uppbära denna föräldrapenning.

Föräldraledighetslagen

Sedan utredningens direktiv utfärdades har ett mera övergripande översynsarbete av ledighetslagstiftningen igångsatts. Detta är ännu inte slutfört. Utredningen har med hänsyn till detta inte funnit det lämpligt att ta upp frågor om ändringar i föräldraledighetslagen. Utredningen har dock sammanfattat viss kritik som lämnats beträffande föräldraledighetslagens bestämmelser. Det föreslås även vissa följdändringar som behöver göras i reglerna om föräldraledighet för att anpassa dessa till förslagen om ändrade ersättningsregler inom föräldraförsäkringen.

Informationen

Utredningen har redovisat hur den hittillsvarande informationen varit utformad och har kunnat konstatera att informationen når ut till de mottagare den i huvudsak är avsedd för. De svårigheter som likväl uppkommit när det gäller att förmedla information om föräldraförsäkringen har bl.a. sin grund i regelsystemets detaljrikedom samt att olika förutsättningar gäller för de olika föräldrapenningslagen.

Beträffande den framtida informationen anser utredningen det angeläget att det bedrivs en informationsverksamhet som syftar till en ökad medverkan av fäderna i vården av barnen. Utredningen anser det viktigt att frågor kring föräldraledighet och föräldraförsäkring tas upp i föräldrautbildningen i anslutning till barnets födelse då föräldrarna planerar föräldraledigheten.

Genom de förändringar som utredningen föreslår i regelsystemet bör den framtida informationsverksamheten underlättas samtidigt som föräldrarna får lättare att tillgodogöra sig informationen.

När det gäller information om föräldraledighetslagen anser utredningen att det huvudsakliga informationsansvaret även framdeles bör åvila parterna på arbetsmarknaden.

Administration och kostnader

De föreslagna förändringarna i bestämmelserna ger vissa mätbara effekter som redovisas när det gäller kostnader för administration av försäkringen. Även för arbetsgivare på den statliga sidan som handlägger viss del av föräldraförsäkringen, det s.k. A-inträdet, bör enklare administrativa rutiner kunna påräknas. Till detta kommer många andra effekter som inte är direkt mätbara, t.ex. enklare ADB-rutiner och minskat behov av ADB-register. Genom ett regelsystem som innehåller färre särbestämmelser minskar även antalet förfrågningar från föräldrar och arbetsgivare. Antal utredningsärenden och besvärärenden kan också förutses minska.

För försäkringskassorna och riksförsäkringsverket innebär förslagen att de mätbara administrationskostnaderna minskar med ca 18 milj. kr. om året. Därtill kommer de positiva effekter av ett enklare regelsystem som inte är direkt mätbara.

Försäkringens kostnader påverkas genom att vissa omprioriteringar gjorts inom försäkringen. De totala försäkringskostnaderna uppskattas minska med ca 30 milj. kr. i förhållande till 1980 års utgifter.

*Bilaga 2***Sammanfattning av föräldraförsäkringsutredningens förslag i betänkandet (SOU 1983:30) Utbyggd havandeskapspenning m.m.***Rätten till sjukpenning under graviditet*

Utredningen föreslår att ett tillägg görs i lagen om allmän försäkring för att klarlägga gravid kvinnas rätt till sjukpenning om hon på läkares inrådan avhåller sig från arbete p.g.a. risker för fostrets liv eller hälsa. Här avses förhållanden hos kvinnan, t.ex. flerbarnsgraviditet eller Rh-immunisering. I dessa fall kan tveksamhet om ersättningsrätten uppkomma med hänsyn till frågan om kvinnan kan anses sjuk enligt det sjukdomsbegrepp som tillämpas inom den allmänna försäkringen. Rätten till ersättning i här avsedda fall föreslås alltid behöva styrkas med läkarintyg. I övrigt föreslås reglerna för sjukpenning gälla. Förslagen innebär således ingen ändring av gällande sjukdomsbegrepp inom den allmänna försäkringen utan rätten till ersättning uppnås genom ett särskilt tillägg i lagen.

Den osäkerhet som i övrigt förekommit om rätten till sjukpenning vid sjukskrivning som har samband med graviditet, t.ex. vid hotande förtidsbörd, har till största delen eliminerats genom utvecklingen av praxis. I syfte att undvika att tveksamhet uppkommer i bedömningen av rätten till ersättning har utredningen emellertid gjort en utförlig beskrivning av de olika komplikationer som kan förekomma under graviditet och som bör jämföras med sjukdom i den mening som avses i lagen om allmän försäkring.

Havandeskapspenningen

Havandeskapspenning föreslås kunna utges till kvinnor som p.g.a. risk för arbetsmiljöbetingade fosterskador tvingas avstå från förvärsarbete under graviditeten. En förutsättning för rätt till ersättning är enligt förslaget att kvinnan avstängts från sitt arbete enligt föreskrifter som utfärdats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen. I första hand skall dock kvinnan omplaceras till annat arbete. Det är endast under förutsättning av att omplacering inte kan ske som havandeskapspenning skall kunna komma ifråga.

Havandeskapspenning föreslås kunna utges från det graviditeten konstaterats och längst t.o.m. den elfte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Till en början omfattar den föreslagna utökade rätten till havandeskapspenning enbart kvinnor i blyarbete som i enlighet med gällande föreskrifter inte får fortsätta sitt arbete under graviditeten. Genom att rätten till ersättning an knyter till förekomsten av sådana föreskrifter blir emellertid försäkringssystemet flexibelt och kan på sikt komma att omfatta kvinnor även inom andra arbetsområden.

För den nu gällande havandeskapspenningen redovisar utredningen de erfarenheter av omplacerings- och ersättningsreglerna som vunnits under de tre år försäkringen varit gällande. Bestämmelsen om att läkarintyg alltid skall bifogas ansökan om havandeskapspenning föreslås upphöra. Vidare föreslås vissa mindre ändringar i ansökningsförfarandet i syfte att ge ett bättre underlag för försäkringskassornas bedömning av rätten till havandeskapspenning.

Omplacering

För att säkerställa rätten till omplacering för de kvinnor som inte kan fortsätta sitt arbete under graviditeten p.g.a. risker för arbetsmiljöbetingade fosterskador föreslår utredningen en utökning av arbetsgivarens omplaceringsskyldighet. Omplaceringsskyldigheten gäller under förutsättning att kvinnan avstängts enligt gällande föreskrifter. För närvarande avser detta endast kvinnor i blyarbete.

Arbetsgivaren skall senast en månad efter det kvinnan anmält graviditeten och behovet av omplacering fullgöra omplaceringsskyldigheten eller lämna besked om möjligheterna till omplacering. Har havandeskapspenning beviljats behöver kvinnan inte avbryta havandeskapsledigheten även om möjlighet till omplacering sedermera uppkommer.

Arbetsmarknadsfrågor

Utredningen har i ett särskilt avsnitt berört de svårigheter som finns när det gäller att avväga i vad mån gravida kvinnor skall utestängas från sina arbeten för att inte riskera fosterskador och den diskriminering förekomsten av sådana föreskrifter kan medföra för kvinnor på arbetsmarknaden. För att inte motverka strävandena att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet bör det, innan frågan om föreskrifter för gravida kvinnor blir aktuell, krävas att alla åtgärder har vidtagits som rimligen kan begäras för att göra arbetsmiljön säker för både kvinnor, män och foster.

Skyddet för ofödda i arbetsmiljölagstiftningen

Utredningen har prövat frågan om behovet av förtydligande i arbetsmiljölagen i fråga om skydd mot fosterskador.

Av förarbeten till arbetsmiljölagen framgår att bestämmelsen i lagens 3 kap. 16 § även tar sikte på att skapa ett skydd för reproduktionsskador, inklusive fosterskador. Arbetsarkivstyrelsen har även med stöd av 18 § arbetsmiljöförordningen utfärdat föreskrifter av innebörd att gravida kvinnor inte får sysselsättas i blyarbete. Ytterligare föreskrifter för andra arbetsområden övervägs. Enligt utredningens mening tjänar bestämmelsen sitt syfte att utgöra en utgångspunkt för att förbättra arbetsmiljön bl.a. för att

undvika fosterskador. Någon ändring i arbetsmiljölagen har därför inte ansetts erforderlig.

Kostnader och ikraftträdande

Det föreslagna tillägget i bestämmelserna om sjukpenning berör endast ett mindre antal kvinnor och innebär närmast ett klarläggande av ersättningsrätten för bl.a. de flerbarnsgravida kvinnorna. En del av dessa kvinnor får redan i dag ersättning från försäkringen.

Antalet kvinnor som sysselsätts i blyarbete är få. Endast enstaka gravida kvinnor per år som inte kan omplaceras kan antas ha behov av att använda havandeskapspenningen.

Ökningen av försäkringens kostnader kan med hänsyn till vad som ovan sagts antas bli marginell.

Bilaga 3

Sammanställning av remissyttranden över föräldraförsäkringsutredningens betänkande (SOU 1982:36) Enklare föräldraförsäkring

Remissvar har inkommit från *försäkringsöverdomstolen (FÖD)*, *försäkringsrätten för Mellansverige*, *riksförsäkringsverket (RFV)*, *socialstyrelsen*, *riksrevisionsverket (RRV)*, *statens arbetsgivarverk (SAV)*, *arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)*, *statens handikappråd*, *statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA)*, *statens invandrarverk (SIV)*, *jämställdhetskommittén*, *Försäkringskassaförbundet (FKF)*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Svenska arbetsgivareföreningen (SAF)*, *Lantbrukarnas riksförbund (LRF)*, *Landsorganisationen i Sverige (LO)*, *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)*, *Centralorganisationen SACO/SR*, *Sveriges förenade studentkårer (SFS)*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *Handikappförbundens centralkommitté (HCK)*, *De handikappades riksförbund*, *Centerns kvinnoförbund*, *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Moderata kvinnoförbundet* och *Socialdemokratiska kvinnoförbundet*. Därutöver har *Försäkringsanställdas förbund (FF)*, *Jämställdhetsombudsmannen*, *Förbundet Adoptionscentrum*, *Fredrika-Bremer-Förbundet* och *Riksförbundet Hörselfrämjandet* inkommit med skrivelser i anledning av betänkandet.

1 Allmänt

Utredningen föreslår vissa regeländringar inom föräldraförsäkringen i syfte att göra den mer tillgänglig för föräldrar, arbetsgivare och försäkringskassor. Det stora flertalet remissinstanser bekräftar behovet av förenklingar och är i huvudsak positiva till utredningsförslaget som de anser innebära att försäkringen blir enklare att hantera och lättare att överblicka.

Jämställdhetskommittén påpekar dock att förslag till förenklingar eller besparingar också kan få andra effekter. Risk för negativa verkningar på jämställdheten kan vara skäl att avstå från sådana ändringar som annars skulle vara önskvärda för att förenkla reglerna.

Socialstyrelsen är kritisk mot utredningens beslutsunderlag och menar att i detta underlag borde ingått en bredare och mer inträngande analys av nuvarande utnyttjandemönster. Dels saknas ett underlag som skulle gjort det möjligt att bättre bedöma effekterna för olika grupper i samhället av såväl nuvarande uppläggning av föräldraförmånerna som de förslag till förändringar som utredningen ger. Dels saknas ett underlag som belyser föräldrarnas attityder och värderingar i dessa frågor och den roll dessa spelar i besluten om hur föräldrapenningen och föräldraledigheten utnyttjas.

RRV påpekar att utredningen visserligen har uppgivit beräknade kostnader för försäkringen till följd av sina förslag men någon redovisning för hur dessa beräkningar gjorts finns inte. Vidare har endast redovisats den statistik som utredningen bedömt som relevant för att belysa de framlagda förslagen.

Riksrevisionsverket har bl.a. av dessa skäl inte kunnat göra en rättvisande bedömning av kostnadseffekterna av utredningens förslag eller effekterna av alternativa förslag.

2 Sammanslagning av föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning

Utredningens förslag innebär att den nuvarande förmånslagen föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning slås samman till ett system – föräldrapenning – som skall täcka föräldrars huvudsakliga behov av ersättning vid barns födelse och under barnets tre första levnadsår. För att ge föräldrarna rätt till betald ledighet i samband med föräldrautbildning, inskolning och besök i förskole- och fritidsverksamhet inom samhällets barnomsorg eller i skola föreslår utredningen att särskilda ”öronmärkta” dagar införs inom den tillfälliga föräldrapenningen.

Förslaget om en *sammanslagning av de två nuvarande systemen* för föräldrapenning har inte mött några invändningar i remissbehandlingen.

Förslaget tillstyrks uttryckligen av *försäkringsrätten för Mellansverige, RFV, RRV, AMS, NIA, FKF, Svenska kommunförbundet, SAF, LRF, LO, SACO/SR, Riksförbundet Hem och Skola, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *FF*.

Däremot har förslaget att *sänka åldersgränsen* för uttag av föräldrapenning från åtta år i nuvarande regler om särskild föräldrapenning till tre år för den föreslagna sammanslagna föräldrapenningen fått ett blandat mottagande.

Det tillstyrks av *RFV, RRV, Jämställdhetskommittén, FKF, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, SAF, LRF, Riksförbundet Hem och Skola* och *Folkpartiets kvinnoförbund*.

RFV framhåller att numera föreligger en självständig rätt till förkortad arbetstid, även om föräldrapenning inte utgår. Härigenom och om förslaget om ”öronmärkta” dagar för inskolning m.m. införs föreligger inte längre de skäl som motiverade den nu gällande åldersgränsen för den särskilda föräldrapenningen. Ersättning för arbetstidsminskningen under hela den tid rätt till ledighet föreligger kan vidare inte tillgodoses inom ramen för nuvarande föräldraförsäkring. Omfattningen av den vård som ett spädbarn fordrar å ena sidan och den begränsade barnomsorgen å andra sidan torde medföra att flertalet föräldrar tvingas ta ut en betydande del av den särskilda föräldrapenningen i relativt nära anslutning till födelsen. Att så är fallet framgår av i betänkandet redovisad intervjuundersökning och statistik. Mot den bakgrunden anser verket att den tid under vilken den sammanslagna föräldrapenningen får tas ut kan begränsas till de första levnadsåren.

RRV anser att bl.a. detta förslag förenklar administrationen och är ägnad att minska korttidsfrånvaron och härigenom underlätta planeringen av föräldraledigheten på arbetsplatserna.

Jämställdhetskommittén påpekar att det inte går att finna något särskilt

stöd i modern spädbarnsforskning för att sätta gränsen just vid tre år. Gränsen bör ses som en avvägning mellan önskemålet om förenkling av regler och administration och föräldrarnas önskemål att skjuta upp ledigheten så som den visar sig i faktiskt utnyttjande av försäkringen. I den mån det innebär stora administrativa vinster bör det dock kunna övervägas att sänka åldersgränsen liksom att ta bort möjligheten till fjärdedels föräldrapenning.

Förslaget avstyrks av *socialstyrelsen*, *AMS*, *statens handikappråd*, *LO*, *TCO*, *SACO/SR*, *Centerns kvinnoförbund*, *Moderata kvinnoförbundet*, *Socialdemokratiska kvinnoförbundet*, *FF*, *Fredrika-Bremer-Förbundet* och *Jämställdhetsombudsmannen*.

Socialstyrelsen anser det väsentligt att föräldrapenningen i så stor utsträckning som möjligt utnyttjas under barnets första tidiga levnadsår då grunden läggs för en djup och nära kontakt mellan barn och föräldrar. *Socialstyrelsen* anser också att behovet av ledighet utöver vad som gäller för föräldrapenningen i princip ska tillgodoses inom ramen för den tillfälliga föräldrapenningens s.k. öronmärkta dagar. Mot bakgrund av det ringa antal dagar som är avsatta för inskolningsverksamhet m.m. är dock *socialstyrelsen* i detta skede tveksam till den inskränkning i tidsramen som utredningsförslaget innebär. Behovet av att spara ersättningsdagar kvarstår därför enligt *socialstyrelsens* mening.

Centerns kvinnoförbund framhåller att för föräldrarnas valfrihet är det viktigt att de själva får avgöra under vilka perioder de vill ta ut denna del av föräldrapenningen. Dessutom bör påpekas att möjligheten att spara dessa dagar infördes år 1978, vilket innebär att de barn som är födda år 1978 ännu bara hunnit bli fyra år och man har således inte hunnit se effekten av denna reform ännu.

Centerns kvinnoförbund anser att denna möjlighet som finns för föräldrar att spara dagar fram till barnet är åtta år inte får tas bort med hänvisning till förenklad administration. Föräldraförsäkringen och den tillfälliga föräldraförsäkringen måste utformas utifrån barnens och föräldrarnas bästa och utifrån detta får man anpassa de administrativa rutinerna.

RFV och *FKF* anmäler avvikande mening när det gäller förslagets administrativa konsekvenser. Förbundet skriver att i utredningen föreslås att 180 dagar av den sammanlagda föräldrapenningen skall tas ut innan barnet fyllt ett år och resterande 170 dagar innan barnet fyllt tre år. Förbundet och verket menar att det skulle bli ytterligare förenklingar om det inte fanns någon sådan uppdelning utan att hela ersättningen valfritt kunde tas ut till dess barnet fyllt tre år.

3 Uppdelning av ersättningstiden mellan föräldrarna

Föräldraförsäkringsutredningen anser det angeläget att den nya föräldrapenningen utformas så att den medverkar till att fäderna i större utsträckning

deltar i vården av barnen. Utredningen presenterar tre alternativ i fråga om uppdelning av ersättningstiden mellan föräldrarna vilka kan sammanfattas som följer.

Alternativ 1 innebär en obligatorisk uppdelning av ersättningstiden efter de första 180 dagarna. Rätt till dispens föreslås i vissa fall.

Alternativ 2 innebär en rätt för fadern att omvandla dagarna med ersättning enligt garantinivån till dagar med ersättning motsvarande sjukpenningen. De 90 garantidagarna skulle då motsvara 30 dagar med sjukpenningbelopp.

Alternativ 3 innebär att samtliga ersättningsdagar tillkommer föräldrarna gemensamt och dessa själva får välja vem som skall vårda barnet och ta ut ersättningen.

Utredningen har föreslagit *alternativ 3* d.v.s. att föräldrarna valfritt skall få välja vem som skall ta ut föräldrapenningen. Förslaget tillstyrks av *FKF, Landstingsförbundet, SAF, LRF, Riksförbundet Hem och Skola, De handikappades riksförbund, Centerns kvinnoförbund och Moderata kvinnoförbundet*.

Riksförbundet Hem och Skola framhåller att förslaget att föräldrapenningen utges med sjukpenningbeloppet oberoende av den andre förälderns sjukpenningförsäkring är konsekvent, om man vill stimulera delad omvårdnad av barnet. Detta är sannolikt en åtgärd som på sikt ökar fädernas medverkan i barnomsorgen. Att på annat sätt kvotera eller styra uttaget av föräldrapenningen ökar administrationen och skulle sannolikt skapa en lång rad gränsdragningsproblem och undantag. Det är viktigt att de förbättrade ekonomiska förutsättningarna som föreslås följs upp med information, där pappans medverkan och ansvar i barnomsorgen skall vara en självklarhet.

Moderata kvinnoförbundet tycker att det är glädjande att utredningen inte föreslagit kvotering av föräldraförsäkringen. Förbundet anser att fördelningen bäst görs upp i familjen.

För *alternativ 1* pläderar *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* som avvisar förslaget om valfrihet och vidhåller sin tidigare uppfattning att uppdelningen mellan föräldrarna skall vara obligatorisk för att tillgodose barnens grundläggande behov. Förbundet kräver en obligatorisk kvotering efter de första sex månadernas föräldraförsäkring. Den obligatoriska uppdelningen medverkar till att bryta ner de traditioner inom familj och arbetsliv som i dag utgör ett hinder för ett delat ansvar för barnet.

Alternativ 1 tillstyrks även av *Jämställdhetskommittén, TCO, SACO/SR, Folkpartiets kvinnoförbund och Fredrika-Bremer-Förbundet*.

Socialstyrelsen framhåller att av de alternativ som utredningen diskuterar skulle alternativ 1, en obligatorisk uppdelning av ersättningstiden, vara det alternativ som innebär det starkaste påtryckningsmedlet för att öka fädernas uttag av föräldraledighet och därmed vara mest fördelaktigt ur jämställdhetssynpunkt. Det är dock möjligt att jämställdhetseffekterna uteblir för

vissa grupper. Det gäller de ekonomiskt sämst ställda familjerna och de familjer som av andra skäl inte är beredda att utnyttja hela föräldraledigheten. Det skulle innebära nackdelar för vissa barn som då inte får ha en förälder hemma lika länge som andra barn. Det är också tveksamt i vilken utsträckning föräldrar som tvingats in i en rollfördelning kan fungera optimalt i sin föräldraroll. En obligatorisk uppdelning av föräldraledigheten skulle alltså f.n. kunna föra med sig vissa nackdelar. Socialstyrelsen anser därför att tiden ännu inte är mogen för införandet av en föräldrapenning enligt alternativ 1. Alternativ 3 ser socialstyrelsen dock som en från jämställdhetssynpunkt sämre lösning än det nuvarande systemet. Huvudprincipen bör alltså vara att föräldrarna delar på föräldraledigheten och att de själva måste markera att de inte önskar göra den uppdelning som lagstiftningen utgår från.

Även *LO*, *FF* och *Jämställdhetsombudsmannen* förordar det nuvarande systemet.

4 Inskrivningsvillkor

Utredningen har tagit upp frågan om hur kravet på viss tids inskrivning i försäkringskassa för rätt till föräldrapenning skall formuleras för den sammanlagda föräldrapenningen. Utredningen konstaterar att vid en sammanslagen föräldrapenning bör endast en regel om inskrivning gälla. Utredningen har ansett att *180-dagarsvillkoret bör anknytas till tid närmast före den dag föräldrapenning skall tas ut*, de regler som i dag gäller för särskild föräldrapenning.

Förslaget har inte mött några invändningar vid remissbehandlingen.

5 Ersättningens storlek

Utredningen tar upp flera frågor kring ersättningens storlek. Bl.a. föreslår utredningen att rätten till föräldrapenning med belopp motsvarande sjukpenningen i fortsättningen enbart skall vara beroende av föräldrarnas egen sjukpenningförsäkring.

Förslaget hälsas med tillfredsställelse av flera remissinstanser. *Socialstyrelsen* påpekar exempelvis att utredningens förslag väsentligt ökar fädernas reella möjligheter att ta del i föräldraledigheten i de familjer där modern är hemarbetande eller arbetslös.

Liknande synpunkter framförs av *AMS*, *jämställdhetskommittén*, *FKF*, *SACO/SR*, *SFS*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *De handikappades riksförbund*, *Centerns kvinnoförbund*, *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Fredrika-Bremer-Förbundet* och *Jämställdhetsombudsmannen*.

Försäkringsrätten för Mellansverige är negativ till förslaget. Rätten konstaterar att nuvarande regel om anknytning till den andre föräldrarnas sjukpenningförsäkring är föranledd av att det inte har ansetts rimligt att ge ut

föräldrapenning över garantinivån när den andre föräldern redan är hemma och kan ta vård om barnet.

Försäkringsrätten anser liksom utredningen att föräldrapenning endast skall kunna ges ut till den förälder som huvudsakligen vårdar barnet. Det skulle enligt rättens bedömning leda till ett betydande merarbete för försäkringskassorna att i de fall modern inte har någon sjukpenninggrundande inkomst och därför kan antas vara hemma kontrollera att det är fadern som rent faktiskt sköter den huvudsakliga vården av barnet. Den finns också en inte ringa risk för att försäkringen skulle råka i vanrykte med den föreslagna regeländringen.

Utredningen föreslår vidare att av den sammanslagna föräldrapenningen skall minst 180 dagar tas ut före det barnet har uppnått ett års ålder. För sistnämnda dagar föreslås att föräldern måste ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande garantinivån (37 kr. om dagen) under minst 240 dagar i följd närmast före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen för att få föräldrapenning med belopp motsvarande sjukpenningen.

Förslaget har i huvudsak inte mött några invändningar i remissbehandlingen. Det tillstyrks uttryckligen av *Folkpartiets kvinnoförbund* och *FF*.

SAV avstyrker dock förslaget. Enligt verkets mening öppnas genom avkortningen av tiden en möjlighet till spekulation som inte finns i dag, varför det synes vara att föredra att behålla den nuvarande tiden 270 dagar trots den irritation som kan uppkomma i enstaka fall.

Utredningen föreslår vidare att rätten att uppbära en *fjärdedels föräldrapenning skall upphöra*.

Flertalet remissinstanser lämnar förslaget utan erinran. Det tillstyrks av *försäkringsrätten för Mellansverige* och *RRV*. Förslaget avstyrks av *SACO/SR*, *FF* och *Jämställdhetsombudsmannen*.

SACO/SR anser att förslaget innebär en onödig begränsning av föräldrarnas valfrihet och en försämring jämfört med nuvarande förhållanden: Dagantalet minskar, då endast hel eller halv dag kan ifrågakomma och endast de 90 garantinivådagarna kan tas i anspråk, varför *SACO/SR* motsätter sig förändringen.

Utredningen föreslår att *ersättningsrätten* när det gäller den sammanslagna föräldrapenningen knyts till *normalarbetsstunden för heltidsarbetande*. Däremot förblir rätten till tillfällig föräldrapenning knuten till den faktiska arbetstiden.

RFV anser att rent principiellt bör rätten till en förmån som beräknas på grundval av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) anknyta till den faktiska arbetstidsminskningen. Syftet med anknytningen till normalarbetsstunden skulle kunna uppnås genom ett system i vilken föräldrarnas SGI förklarades vilande under tid som föräldern gjort avbrott i förvärvsarbetet för vård av barn kombinerat med rätten att få föräldrapenning beräknad på grundval av den vilande sjukpenninggrundande inkomsten. Ett alternativ

med vilande SGI bör därför, som utredningen anger, inte behandlas isolerat för föräldrapenningen. Mot den bakgrunden och med hänsyn till de fördelar ett system som bygger på normalarbetstiden – genom föräldraförsäkringens samband med rätten till ledighet – har för ledighetsplaneringen *tillstyrker* verket förslaget.

Även *Svenska kommunförbundet* tillstyrker förslaget.

Försäkringsrätten för Mellansverige påpekar att anknypningen till normalarbetstid inte förekommer inom försäkringssystemet i övrigt. Som utredningen själv har påpekat har det varit svårt att nå ut med information till berörda föräldrar. Med hänsyn härtill och till de fördelar i form av en förenklad administration som står att vinna om inkomstbortfallsprincipen får gälla inom hela försäkringen, *avstyrker* försäkringsrätten utredningens förslag om normalarbetstid.

Liknande synpunkter framförs av *FKF* och *FF*.

I övrigt har förslaget inte kommenterats av remissinstanserna.

RFV tar upp ett par lagtekniska frågor. Verket pekar på att i lagförslaget (6 och 13 §§) liksom i motsvarande stadgande i nuvarande lag regleras beräkningen av föräldrapenningen – i de fall denna beräknas på grundval av SGI – genom en hänvisning till 3 kap. 4 § lagen om allmän försäkring (AFL). I sistnämnda bestämmelse andra stycket regleras avdrag för sjukhusvård. Verket – som anser att sjukhusvårdsavdrag inte bör göras på föräldrapenningen, vilket heller inte görs i dag – föreslår att hänvisningen i 6 och 13 §§ lagförslaget begränsas till 3 kap. 4 § första stycket AFL.

Verket påpekar också att enligt 2 kap. 12 § AFL utges ersättning för sjukhusvård till dem som har hel förtidspension endast för viss tid. Enligt verkets mening bör inte förlossningsvård räknas in i den begränsade sjukhjälpstiden. Stadgandet bör därför – med hänsyn till att frågan ansetts tveksam – kompletteras i angivet avseende.

Den del av föräldrapenningen, *90 dagar*, där ersättning utgår enbart enligt *garantinivån* tas upp av flera remissinstanser.

Försäkringsrätten för Mellansverige anser att man bör överväga att förenkla föräldraförsäkringen ytterligare genom att helt slopa de särskilda bestämmelserna om ersättning endast efter *garantinivån* under 90 dagar. Som utredningen har visat tar föräldrarna i stor utsträckning ut den särskilda föräldrapenningen i samband med barns födelse. Det måste inte minst i denna situation te sig konstigt för dem att ersättningsnivån sjunker till *garantinivån* under den senare delen av det som då framstår som en sammanhängande föräldraledighet. Det är väl känt att i småbarnsfamiljer där båda föräldrarna har inrättat sig som förvärvsarbetande – vilket numera är det vanligaste – räcker en föräldrapenning efter *garantinivån* inte på långa vägar till för att ersätta den uteblivna förvärvsinkomsten på ett sådant sätt att den går att leva på. Inte minst gäller detta när fäderna, som ofta har den högsta sjukpenningen av föräldrarna, vill ta föräldraledigt under den senare delen av ersättningsstiden.

Folkpartiets kvinnoförbund framhåller att det vore önskvärt att föräldrapenningen under hela ersättningstiden utgick med belopp motsvarande sjukpenningen. Detta skulle minska administrationen för försäkringskassorna och underlätta planeringen för den enskilde. Det är dessutom viktigt att slå vakt om inkomstbortfallsprincipen, just som princip.

Männen måste också uppmuntras att i ökad utsträckning vara föräldraleliga. Inkomstbortfallsprincipen har tyvärr kommit att ifrågasättas från flera håll.

En negativ inställning till garantidagarna framförs också av *FKF, LO, De handikappades riksförbund, FF* och *Fredrika-Bremer-Förbundet*.

Centerns kvinnoförbund är däremot tveksamt till förändringar av garantidagarna. Eftersom dessa dagar ger en ersättning lika för alla, anser förbundet inte att man skall gå ifrån denna princip. De 90 dagarna med garantibelopp är en början på vårdnadsersättningen och förbundet arbetar för att dessa skall kunna byggas ut till att omfatta tiden tills barnet är tre år. Detta bl.a. för att i praktiken möjliggöra en arbetstidsförkortning för småbarnsföräldrarna.

FÖD tar upp benämningen på de olika delarna av föräldraförsäkringen och anser att det skulle underlätta för de försäkrade om man skiljde på de båda föräldrapenningförmånerna med beteckningar som är klart olika. Beteckningarna föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning är i det avseendet inte tillräckligt klart särskiljande och missförstånd och sammanblandning kan lätt ske. Liknande synpunkter framförs av *försäkringsrätten för Mellansverige*.

6 Adoptivföräldrars rätt till föräldrapenning

Utredningen tar upp den sammanslagna föräldrapenningens utformning för adoptivföräldrar och de övergångsbestämmelser som finns på detta område. Utredningen föreslår att *föräldrar som adopterar barn under tio års ålder får rätt till 350 dagars föräldrapenning* som får tas ut från den dag då de får barnet i sin vård och under den närmaste treårsperioden. Av ersättningsdagarna måste 180 dagar tas ut inom ett år från den tidpunkt adoptivföräldrarna fått barnet i sin vård. Föräldrapenningen får dock aldrig utges för barn som uppnått tio års ålder. Mottas två adoptivbarn samtidigt blir föräldrarna liksom i dag berättigade till 180 dagars föräldrapenning sammanlagt för barnen och därtill 170 ersättningsdagar för vart och ett av barnen. Mottagandet av två adoptivbarn samtidigt jämföras härvid med flerbarnsbörd där motsvarande ersättningstid tillkommer barnen gemensamt.

Förslagen har inte mött några invändningar i remissbehandlingen. De tillstyrks av *NIA, FKF, FF* och *Fredrika-Bremer-Förbundet*.

NIA framhåller att det är mycket få barn i åldern tio-tolv år som kommer ensamma till Sverige för adoption och föreslår att åldersgränsen höjs till tolv år.

Liknande synpunkter framförs av *Förbundet Adoptionscentrum*.

FÖD föreslår att i lagmotiven anges att bestämmelsen inte gäller sådana fall där den ene maken adopterar den andre makens barn och föräldrapenning redan har tagits ut av de biologiska föräldrarna.

7 "Öronmärkta" dagar för inskolningsverksamhet m.m. inom den tillfälliga föräldrapenningen

Inom den nuvarande föräldrapenningen för tillfällig vård av barn, enligt förslaget benämnd *tillfällig föräldrapenning*, föreslår utredningen att "öronmärkta" dagar införs för föräldrautbildning, inskolning och besök i förskole- och fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg eller i skola. Genom att ersättningsdagarna inordnas under den tillfälliga föräldrapenningen kommer rätten till de "öronmärkta" dagarna att omfatta alla barn som inte uppnått tolv års ålder. Utredningen föreslår att *tre dagar per barn och år "öronmärks" för inskolningsverksamhet m.m.*

Förslaget tillstyrks av *försäkringsrätten för Mellansverige, Socialstyrelsen, SIV, Jämställdhetskommittén, FKF, Svenska Kommunförbundet, LRF, TCO, SACO/SR, SFS, Riksförbundet Hem och Skola, De handikappades Riksförbund, Folkpartiets kvinnoförbund* och *FF*.

Flertalet remissinstanser framhåller att tre ersättningsdagar per barn och år är för få.

Jämställdhetskommittén anser förslaget om "öronmärkta" dagar för deltagande i förskola och skola värdefullt, eftersom det är angeläget, inte minst från jämställdhetssynpunkt, att föräldrarna har nära kontakt med barnets miljö. Vid första inskolningen på daghem behövs dock längre tid än tre dagar.

Den föreslagna ändringen skulle stimulera männen att komma till daghem och låg- och mellanstadieskolan, det som idag är barn- och kvinnovärlden nummer ett.

Riksförbundet Hem och Skola framhåller att förslaget om särskilda öronmärkta dagar är ett angeläget krav som nu tillgodoses. Det är utomordentligt viktigt att föräldrar bereds möjlighet att delta i föräldrautbildning, förskole- och fritidshemsverksamhet och i skolan under skoldagen. Att ha god kontakt med och insikt i barnens "arbetsmiljö" ger ömsesidig trygghet och möjlighet att bearbeta uppkomna situationer eller problem.

Inskolningssituationer uppstår flera gånger under barnens skoltid. Vid byte av klass, vid studieövergångar och vid byte av lärare. Det bör också betonas att kontakten mellan föräldrar och skola är ett stort värde i det ordinarie skolarbetet och inte enbart när problem uppstår. En god föräldrakontakt i vardagsarbetet kan förmodligen underlätta problemlösningar och ofta förhindra att problem uppstår.

Riksförbundet Hem och Skola vill emellertid föreslå att de s.k. öronmärkta dagarna gäller hela grundskoleperioden, d.v.s. t.o.m. 15 år. Förbundet

finner det möjligt och angeläget att göra en sådan särbestämmelse även om den tillfälliga föräldrapenningen i övrigt begränsas till tolv år. Förbundet föreslår att ersättning utgår med tre dagar per barn och år t.o.m. 6 år samt med två dagar per barn och år t.o.m. 15 år.

Socialstyrelsen är positiv till en s.k. öronmärkning. Antalet ersättningsdagar är dock knappast tillräckliga för de olika ändamål utredningen anger. Så är t.ex. invänjningsperioden i daghem något som ofta tar betydligt fler än tre dagar i anspråk. *Socialstyrelsen* har i olika sammanhang pekat på att två till tre veckors introduktion kan betraktas som normalt. En väl fungerande föräldramedverkan kräver också fler än tre dagar per år.

När det gäller föräldrar till barn med handikapp är behovet av fler dagar för inskolning i vissa fall uppenbart menar styrelsen. Detsamma gäller behovet av ledighet för deltagande i föräldrautbildning. För de handikappade barnens föräldrar finns ett behov av deltagande både i den reguljära föräldrautbildningen och i en särskild föräldrautbildning.

Att antalet dagar inte är tillräckligt för de handikappade barnens behov framhålls *också av flera remissinstanser som företräder de handikappade.*

Förslaget om "öronmärkta dagar" avstyrks av *RRV* och *Moderata kvinnoförbundet*. *Moderata kvinnoförbundet* påpekar att förslaget utesluter alla förskolebarn vars föräldrar förvärsarbetar och som får privat barnomsorg.

LO ser positivt på att föräldrar ges möjlighet att med ersättning från föräldraförsäkringen vara med i förskole-fritidsverksamhet i den obligatoriska skolan m.m. Utan ersättning utestängs i första hand stora grupper inom *LO*-kollektivet. Men i dagsläget vill *LO* ändå framföra en viss tveksamhet mot förslaget. Så länge som samhällets barnomsorg är otillräckligt utbyggd tvingas många föräldrar att använda alla ersättningsdagar innan barnomsorgsplats fås. Viktigast nu är att utbyggnaden av barnomsorgen ges hög prioritet menar *LO*. När en bättre behovstäckning är nådd bör det vara möjligt för fler föräldrar att spara ersättningsdagar eller alternativt "öronmärkta" sådana i enlighet med utredningens förslag.

För att finansiera de "öronmärkta" dagarna föreslår utredningen att den tid för vilken föräldrapenning utges med belopp motsvarande sjukpenningen sänks från 270 till 260 dagar.

Förslaget tillstyrks av *Riksförbundet Hem och Skola*. Det avstyrks av *RRV*, *SACO/SR*, *SFS*, *Centerns kvinnoförbund* och *FF*.

Centerns kvinnoförbund påpekar att det är till gagn för jämställdheten att nuvarande antal dagar inom föräldraförsäkringen med sjukpenningbelopp, d.v.s. 270 dagar bibehålls och inte minskas med tio dagar som föreslås i utredningen.

Folkpartiets kvinnoförbund anser det beklagligt att ersättningstiden för vård av små barn föreslås minska.

SAF påpekar att de "öronmärkta" dagarna föreslås bli semesterlönegrundande och anser att den semesterlönegrundande frånvaron sannolikt

kommer att bli betydligt större än utredningen räknat med och därmed åsamka arbetsgivarna betydande kostnadsökningar. Föreningen föreslår därför – liksom *Svenska kommunförbundet* – att de "öronmärkta dagarna", om de införs, skall räknas som inte semesterlönegrundande frånvaro.

8 Ersättningstidens längd inom den tillfälliga föräldrapenningen

Utredningen föreslår att den tillfälliga föräldrapenningen förändras så att *ersättning på grund av ordinarie vårdares sjukdom eller smitta i fortsättningen endast kan utges inom ramen för de 20 första ersättningsdagarna per år*. För långtidssjuka eller ofta sjuka barn gäller som f.n. att upp till totalt 60 ersättningsdagar får användas per barn och år.

Remissinstansernas reaktion på förslaget om begränsning av ersättningstid när det gäller ordinarie vårdares sjukdom eller smitta har i huvudsak varit negativa. Förslaget tillstyrks dock av *Folkpartiets kvinnoförbund*.

Det avstyrks av *försäkringsrätten för Mellansverige, RRV, statens handikappråd, NIA, FKF, SACO/SR, Centerns kvinnoförbund* och *FF*.

Försäkringsrätten för Mellansverige konstaterar att de nämnda 20 dagarna enligt förslaget skall gälla för varje barn inom en familj. I dagantalet ingår dagar för barns sjukdom, dagar för ordinarie vårdares sjukdom och dagar för s.k. faderskapspenning. Rätten till föräldrapenning i samband med ordinarie vårdares sjukdom eller smitta skulle således bli beroende av bl.a. när under året behovet av föräldrapenning av nämnda orsaker uppstår samt av hur många barn det finns i familjen. Konsekvenserna av den föreslagna bestämmelsen kommer att te sig obegripliga. De kan enligt försäkringsrättens mening därför inte accepteras.

Centerns kvinnoförbund är också negativ till förslaget eftersom förbundet anser att familjedaghem är en barnomsorgsform, som skall jämföras med daghem. Då vore införandet av nämnda förslag ett steg i fel riktning. Visserligen påpekas i utredningen att det är kommunens skyldighet att skaffa ersättare för en dagmamma som är sjuk. Men det är inte alla gånger lämpligt att placera barnen hos en vårdare utan inskolning.

Moderata kvinnoförbundet vill gå längre än utredningen när det gäller begränsningar av den tillfälliga föräldrapenningen. Förbundet framhåller att det totala antalet ersatta dagar ökat efter det att ersättningstiden förlängdes till 60 dagar. Antalet ersättningsdagar bör därför enligt förbundet återgå till tidigare antal, med undantag för de fall där barnen är handikappade, långtidssjuka eller ofta återkommande sjuka.

De handikappade barnens ställning i föräldraförsäkringen i olika avseenden tas upp av flera remissinstanser.

Statens handikappråd tar upp frågan om en ytterligare förlängd ersättningstid för långvarigt sjuka barn utöver de nuvarande 60 dagarna samt en höjning av åldersgränsen till minst 16 år. Rådet menar, att anhörigvårdskommittén inom ramen för sitt utredningsuppdrag borde ta upp denna fråga

och försöka hitta en konstruktiv lösning på problemen.

Likartade synpunkter framförs av *HCK*, *De handikappades riksförbund* och *Hörselfrämjandet*.

HCK framhåller att för föräldrar till barn med handikapp är 12-årsgränsen olycklig i den tillfälliga föräldraförsäkringen. Det är alldeles nödvändigt att åldersgränsen höjs avsevärt och att reglerna tillämpas med stor flexibilitet menar kommittén.

TCO framhåller att en förälder till ett psykiskt utvecklingsstört barn har ingen rätt att få tillfällig föräldrapenning efter att barnet fyllt 12 år. Detta kan även gälla andra handikappade barn. Eftersom barnet i övrigt är att jämställa med minderårigt kan detta upplevas som orättvist. *TCO* hemställer därför att tillfällig föräldrapenning kompletteras med regler om att förälder, som vårdar psykiskt utvecklingsstört barn över 12 år, vid barnets sjukdom eller läkarbesök för detta jämställs med förälder till barn under 12 år.

Regelsystemet för den tillfälliga föräldrapenningen föreslås förändrat även i vissa andra avseenden. De *första 20 ersättningsdagarna* som används för varje barn föreslås få tas ut utan att intyg behöver visas upp. Därefter krävs intyg från första ersättningsdagen.

Förslaget har fått ett blandat mottagande. Det tillstyrks av *LO*, *TCO*, *SACO/SR* och *Socialdemokratiska kvinnoförbundet*.

Det avstyrks av *försäkringsrätten för Mellansverige*, *RRV*, *Statens handikappråd*, *FKF*, *SAF*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *Centerns kvinnoförbund*, *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Moderata kvinnoförbundet* och *FF*.

Folkpartiets kvinnoförbund framhåller att det är enklare att anknyta till de vanliga reglerna för utbetalande av sjukpenning, d.v.s. att intyg krävs efter en veckas sjukdom. Barnet garanteras då också vid varje sjukdomstillfälle kontakt med läkare eller distrikts/BVC-sköterska efter en vecka.

Utredningen föreslår vidare att intyg för att styrka rätten till föräldrapenning i fortsättningen skall få utfärdas av såväl läkare som sjuksköterska.

Förslaget har fått ett i huvudsak positivt mottagande. Det tillstyrks av *försäkringsrätten för Mellansverige*, *RRV*, *FKF*, *LO*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *Centerns kvinnoförbund*, *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Moderata kvinnoförbundet*, *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *FF*.

Förslaget avstyrks av *SAV*, *SAF* och *SACO/SR*.

SAV ifrågasätter om inte intyg av läkare skall fordras för att styrka behov av ledighet med tillfällig föräldrapenning utöver 20 dagar per år. Här liksom i andra fall när det gäller att styrka sjukdom bör inte intyg av sjuksköterska anses tillräckligt.

9 Övriga frågor inom den tillfälliga föräldrapenningen

Utredningen har redovisat en modell som – om ekonomiska förutsättningar finns – kan vara underlag för ytterligare utredning för att komma till rätta med den bristande kompensationsnivån inom den tillfälliga föräldrapenning-

en för anställda med s.k. koncentrerad arbetstid.

LO och *TCO* finner det olyckligt att utredningen gett upp försöken att lösa problemen med den låga kompensationsnivån för deltidsanställda och anställda med koncentrerade tjänstgöringsperioder.

Liknande synpunkter kommer från *Jämställdhetskommittén*, *Svenska kommunförbundet*, *SACO/SR*, *SFS*, *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *FF*.

Ytterligare frågor inom den tillfälliga föräldrapenningen som behandlas i utredningsförslaget är följande.

1. Fäder skall få vara hemma tio dagar per barn vid barns födelse, vilket har betydelse vid flerbarnsbörd. Detta förslag har inte mött några invändningar vid remissbehandlingen. Det tillstyrks uttryckligen av *jämställdhetskommittén*, *FF* och *Fredrika-Bremer-Förbundet*.

2. Adoptivfader skall kunna vara hemma med ersättning från föräldraförsäkringen under tio dagar i samband med adoptivbarns ankomst till familjen. Förslaget tillstyrks av *NIA*, *FKF* och *Fredrika-Bremer-Förbundet*.

3. Fäders särskilda rätt till ersättning i samband med barns födelse skall få tas ut längst till 90:e dagen efter barnets födelse eller hemkomst från sjukhus. Förslaget har i regel inte tagits upp i remissbehandlingen. Det har dock tillstyrkts av *FF*.

SAV avstyrker förslaget. Enligt verkets mening är det bara under den första månaden som den situation föreligger som motiverar denna särskilda rätt.

4. Fader skall inom ramen för de tio dagarna kunna ta ut föräldrapenning för att närvara vid förlösning, även för dag innan den då barnet föds. Förslaget har inte mött några invändningar. Det tillstyrks av *FF*.

5. Föräldrapenning skall kunna utges när en hemarbetande förälder följer med sjukt barn till läkare och detta medför att den andre föräldern – som normalt förvärvsarbetar – måste stanna hemma för att se till annat barn i familjen.

Förslaget tillstyrks uttryckligen av *FF*, *Centerns kvinnoförbund* och *Försäkringsanställdas förbund*.

Försäkringsrätten för Mellansverige avstyrker förslaget och pekar på att det finns flera likartade situationer där med samma fog föräldrapenning borde utgå.

6. Föräldrapenning skall kunna utges när förvärvsarbetande förälder avstår från sitt arbete för att tillsammans med den andra föräldern på läkares inrådan följa med barnet till läkare i de fall barnet lider av en allvarlig sjukdom eller båda föräldrarna behöver delta i läkarbesöket som en del i behandlingen av barnet.

Kravet för rätt till ersättning bör vara att läkare intygar att barnets hälsotillstånd medför behov av att båda föräldrarna medföljer till läkare eller deltar i läkarbesöket som en del i behandlingen av barnet. Motsvarande bör gälla när barnet är intaget på sjukhus.

Förslaget har inte mött några invändningar i remissbehandlingen. Det tillstyrks av *FF*.

SACO/SR pekar på familjebehandlingen av ungdomar inom barn- och ungdomspsykiatrisk verksamhet. Friska föräldrar som deltar i sådan behandling har om barnet eller barnen fyllt tolv år ingen möjlighet till ersättning vare sig sjukpenning, föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning. Centralorganisationen anser det vara mycket viktigt att möjlighet öppnas för ersättning till föräldern eller föräldrarna i denna situation.

7. *Centerns kvinnoförbund* beklagar att utredningen inte föreslår någon utvidgning av ersättningsrätten när det gäller barn som inte kan vistas hos den ordinarie vårdaren på grund av sjukdom eller smitta hos vårdarens barn.

SFS ser det som en stor brist att utredningen inte tagit upp den grupp av föräldrar som lever på studiemedel. I studiestödsutredningens betänkande *DsU 1981:11* uppmärksammades de högskolestuderande föräldrarnas ekonomiska situation. Utredningen föreslog bl.a. att studerande med barn skall få rätt att under 60 dagar per år få behålla studiemedlen för vård av barn, vilket *SFS* varmt tillstyrkte.

Man hänvisade då till att denna fråga även borde behandlas av föräldraförsäkringsutredningen. Så har nu uppenbarligen inte blivit fallet och *SFS* kräver därför besked om vilken instans som skall ta ansvaret för studenternas föräldrapenning.

10 Föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen

Utredningen behandlar i sitt betänkande frågan om föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen.

När det gäller *den tillfälliga föräldrapenningen* föreslår utredningen att *samboende utan gemensamma barn* skall få rätt att uppbära ersättning för vård av den andres barn under förutsättning att de lever under äktenskapsliknande förhållanden och är kyrkobokförda på samma adress.

Förslaget har med några undantag inte mött några invändningar. Det tillstyrks uttryckligen av *jämställdhetskommittén, FKF, LO, Riksförbundet Hem och Skola, Centerns kvinnoförbund, Socialdemokratiska kvinnoförbundet och FF*.

Som ovan nämnts tillstyrker *FKF* att samboende icke-biologisk förälder får rätt till tillfällig föräldrapenning. Förbundet vill emellertid gå vidare och föreslår att denna regeländring utvidgas till att gälla samtliga former av föräldrapenning. Förbundet hoppas också att man på sikt verkar för enhetliga regler för samtliga övriga familjeanknutna bidrag så som socialpolitiska samordningsutredningen föreslagit.

LO konstaterar att när det gäller att ordna barntillsyn i akuta situationer har nuvarande regler medfört problem. "Sambo", som inte är förälder till barnet, kan inte använda försäkringen. Dessa regler har upplevts som stötande och byråkratiska. *LO* anser – i likhet med utredningen – att

föräldrabegreppet bör ändras till att omfatta även sammanboende. Kravet på ett sammanboende bör vara uppfyllt om mannen och kvinnan är kyrkobokförda på samma adress.

Föräldrabegreppet berörs också av *FÖD*. Domstolen har ingen invändning mot de förändringar som görs i föräldrabegreppet. I 2 § bör dock enligt domstolen i tydlighetens intresse medtas också adoptivföräldrar. Vidare bör rättslig vårdnadshavare anges i paragrafen på ett klarare sätt så att med förälder likställs "den som annars har vårdnaden om ett barn" (jfr 25 § socialtjänstlagen).

Försäkringsrätten för Mellansverige ifrågasätter regeln om att ett samboendeförhållande skall anses föreligga om mannen och kvinnan är kyrkobokförda på samma adress. Som ett alternativ vill rätten peka på förslaget från samrådsgruppen om socialförsäkringstillägg. Detta innebar att de sammanboende, som skall kunna gifta sig med varandra, skall ha ekonomisk hushållsgemenskap sedan minst sex månader (Ds S 1980:1, 20 § förslaget till förordning om socialförsäkringstillägg). I allmänhet bör blotta påståendet om detta i den försäkran som undertecknas vara tillräcklig kontroll.

Utredningen föreslår förändringar av reglerna för den sammanslagna *föräldrapenningen för "fosterföräldrar"*. Biologiska föräldrar, som även är fosterföräldrar, får enligt förslaget en förbättrad försäkring genom att de alltid – utan den reducering som i dag sker med hänsyn till fosterlönen – får ersättning med lägst garantinivån vid ett eget barns födelse. Däremot blir fosterföräldrar inte berättigade till den sammanslagna föräldrapenningen – d.v.s. den tidigare föräldrapenningen i samband med barns födelse och den särskilda föräldrapenningen – i sin egenskap av fosterföräldrar.

Flertalet remissinstanser lämnar förslaget utan erinran.

FÖD noterar att förslaget innebär en försämring för fosterföräldrar som inte uppbär fosterlön och inte heller mottagit barnet i adoptionssyfte. För dessa föräldrar kan inte föräldrapenning utgå. Enligt vad domstolen har sig bekant är sådana fall inte alldeles ovanliga och det kan därför finnas skäl att överväga en möjlighet för kassan att efter prövning i varje särskilt fall utge föräldrapenning till sådan fosterförälder. En dispensregel bör då införas i 2 § av innebörd att fosterförälder i annat fall än som sägs i första stycket skall, då särskilda skäl föreligger, kunna jämföras med förälder.

Försäkringsrätten för Mellansverige avstyrker förslagen. Det är enligt försäkringsrättens mening diskutabelt att frånta "fosterföräldrar" det skydd mot inkomstförlust som föräldrapenningen är avsedd att ge under viss tid efter barnets födelse. Det är lika angeläget att detta skydd ges åt "fosterföräldrar" som att det ges till biologiska föräldrar och adoptivföräldrar. Att "fosterföräldrar" uppbär "fosterlön" föranleder inte till någon annan bedömning. Föräldrapenningen reduceras ju med hänsyn till "fosterlönen" och föräldrapenningen ger därför, liksom för andra föräldrar, endast kompensation för inkomstförlust.

En "fosterförälder" kan – till skillnad från de flesta andra förvärvsarbe-

tande föräldrar – fortsätta med sitt förvärvsarbete ("fosterbarnsvården") samtidigt som han vårdar det egna barnet och behöver inte avstå från den inkomst som detta förvärvsarbete ger. En jämförelse torde kunna göras med en dagbarnvårdare, som trots vården av det egna barnet inte avstår från sitt förvärvsarbete och som därför inte blir berättigad till någon föräldrapening.

11 Information

Utredningen anser det angeläget att det bedrivs en informationsverksamhet som syftar till en ökad medverkan av fäderna i vården av barnen. Utredningen anser det viktigt att frågor kring föräldraledighet och föräldraförsäkring bl.a. tas upp i föräldrautbildningen i anslutning till barnets födelse då föräldrarna planerar föräldraledigheten.

Centerns kvinnoförbund instämmer i utredningens förslag. Förbundet understryker mödravårds- och barnavårdscentralernas viktiga roll i informationsarbetet.

Socialstyrelsen framhåller att det inte endast behövs faktainformation om möjligheten av att dela på föräldraledigheten utan också omfattande upplysning om innebörden av att dela ledigheten.

Styrelsen påpekar också att det behövs bl.a. fortbildningsinsatser för den personal som arbetar inom mödra- och barnhälsovården, en fortbildning som diskuterar den djupare innebörden av att dela på föräldraledigheten.

Det finns också ett behov av olika typer av direkt upplysningsmaterial till föräldrar, som de kan ta del av på mödra- och barnhälsovårdscentraler. *Socialstyrelsen* instämmer i utredningens uppfattning att upplysningen bör vända sig till såväl män som kvinnor.

Riksförbundet Hem och Skola framhåller för sin del att utöver generell information om gällande regler, så bör olika former av riktad information ske, bl.a. för att öka pappornas medverkan och ansvar i barnomsorgen, uppmärksamma frånskilda biologiska föräldrars rätt och möjlighet att delta t.ex. i barnets skolarbete, även om de inte är vårdnadshavare etc.

Det är viktigt att informationen regelbundet återkommer till föräldrarna. Mödravårdscentralerna och föräldrautbildningen bör ge alla blivande föräldrar den grundläggande kunskapen om försäkringens regler menar förbundet.

SIV tar upp behovet av särskilt anpassad information till invandrare. Verket påpekar att det finns ett antal invandrarkvinnor, som inte kan svenska och som är analfabeter. De nås inte med skriftlig information. För dem borde den nödvändigaste informationen kunna ske via tolk på mödravårds- eller barnavårdscentraler. När föräldrautbildningen kommer igång för minoritetsgrupper kan informationen även spridas via dem.

Försäkringskassans broschyr om den nya föräldraförsäkringen bör tryckas

på de vanligaste invandrar språken och finnas tillgänglig på tidigare nämnda institutioner menar verket.

Det är viktigt att de som redan nu har barn i förskole- och skolåldrarna får kännedom om de nya ersättningsreglerna inte minst när det gäller den tillfälliga föräldraförsäkringen och de "öronmärkta" dagarna. Här har även massmedia en uppgift att fylla liksom invandartidningen och invandrarorganisationernas egna organ.

12 Samordning, administration m.m.

Utredningen föreslår att krav på anmälan till försäkringskassa för rätt till ersättning införs för hela föräldraförsäkringen.

Förslaget har inte mött några invändningar i remissbehandlingen. Det tillstyrks av *FÖD*, *Riksförbundet Hem och Skola*, och *FF*

FÖD påpekar att utredningens förslag leder till en enhetlig reglering som i och för sig är en fördel. Nuvarande system där anmälan ibland inte krävs men i andra fall är obligatorisk förvillar lätt den försäkrade. Detsamma gäller för sådana anställda vars arbetsgivare till följd av arbetsgivarinträde svarar för anmälan i några fall men där den försäkrade själv skall svara för anmälan i andra fall. Enligt domstolens mening borde man i förevarande sammanhang se över reglerna om anmälningskyldigheten inom såväl sjuk- som föräldraförsäkringen och belysa nuvarande system i ett bredare perspektiv.

Utredningen föreslår vidare att vid tillfällig föräldrapenning *en anmälan* skall vara tillräcklig för samma vårdperiod även om föräldrarna byter av varandra i vården av barnet.

Förslaget har inte mött några invändningar i remissbehandlingen. Det tillstyrks av *Riksförbundet Hem och Skola* och *Centerns kvinnoförbund*.

Frågan om vårdbehov som uppstår i samband med semester tas upp av *FÖD*. Domstolen pekar på de tveksamheter som finns när det gäller de fall då båda föräldrarna har semester samtidigt eller då det är omöjligt för föräldern att återgå till arbetet, därför att föräldern har slutat sitt arbete där eller arbetsplatsen lagts ner eller liknande, vilket har förekommit i några fall. Domstolen ser det som värdefullt om lagstiftaren anger hur samordningen mellan ifrågavarande båda förmåner lämpligen bör utformas.

Utredningen har behandlat frågan om begränsning av *antal ersättningsperioder för föräldrapenningen*. Utredningen anser att en sådan begränsning kan ske redan nu genom tillämpning av föräldraledighetslagens bestämmelser.

RRV kritiserar detta och anser att för att underlätta för den enskilde bör reglerna samordnas och en begränsning motsvarande ledighetslagens bestämmelser införas även i lagen om allmän försäkring.

Slutligen tar några remissinstanser upp frågan om *övergångsbestämmelser*.

Försäkringsrätten för Mellansverige konstaterar att utredningen inte synes

ha ansett det nödvändigt med några övergångsbestämmelser, utöver vissa bestämmelser beträffande adoptiv- och "fosterföräldrar". Enligt försäkringsrättens mening torde det emellertid inte vara möjligt att helt undvika ytterligare övergångsbestämmelser. Vid lagens ikraftträdande kommer t.ex. skilda antal ersättningsdagar (i vissa fall delar av dagar) att ha förbrukats för föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning. Regler bör ges om hur dessa förbrukade föräldrapenningdagar skall räknas av från föräldrapenningdagar enligt de nya bestämmelserna.

Landstingsförbundet påpekar att enligt utredningens förslag kan föräldrar som har kvarvarande ersättningsdagar enligt nuvarande lagstiftning ta ut dessa längst t.o.m. utgången av år 1983. Det kan diskuteras huruvida denna tidsgräns är för snävt tilltagen så att problem uppstår för arbetsgivaren då ett stort antal föräldrar vill ta ut kvarvarande ersättningsdagar under en koncentrerad tidsrymd. Detta skall emellertid vägas mot konsekvensen att ha olika bestämmelser för skilda föräldragrupper. Erfarenheterna av de nuvarande övergångsbestämmelserna talar för utredningens förslag om en snabb övergång till det nya systemet.

Även *Svenska kommunförbundet* befarar att tidsgränsen för uttag av kvarvarande ersättningsdagar är för kort och anser det angeläget att perioden förlängs med minst ett år.

13 Föräldraledighetslagen

Med hänsyn till det omfattande översynsarbete av ledighetslagstiftningen, som genomfördes parallellt med föräldraförsäkringsutredningen, har utredningen endast sammanfattat viss kritik mot gällande bestämmelser och föreslagit vissa följdändringar för att anpassa reglerna om föräldraledighet till de ändrade reglerna inom föräldraförsäkringen.

Svenska kommunförbundet framhåller att frågan om vad som skall anses utgöra en period vid uttag av föräldraledighet är oklar liksom även frågan om arbetsgivarens omplaceringsmöjligheter vid sådant föräldraledighetsuttag, som bedöms inverka negativt på verksamheten. Styrelsen anser det därför värdefullt att dessa frågeställningar klarläggs.

Landstingsförbundet menar att behovet av omfattande förändringar av föräldraledighetslagstiftningen kvarstår.

Även *SAF* påpekar kvarstående olägenheter med gällande lagstiftning. Det gäller bl.a. kopplingen mellan rätten till föräldraledighet och rätten till föräldrapenning. Denna koppling, som innebär att arbetsgivaren är skyldig att bevilja ledighet under all den tid som arbetstagaren får föräldrapenning, gör det sålunda nödvändigt för arbetsgivaren att inte bara känna till föräldraledighetsreglerna utan också bestämmelserna som har att göra med arbetstagarens rättigheter gentemot försäkringskassan. Det skulle underlätta avsevärt för arbetsgivaren om denna koppling eliminerades.

Bilaga 4

Sammanställning av remissyttranden över föräldraförsäkringsutredningens betänkande (SOU 1983:30) Utbyggd havandeskapspenning m.m.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av *försäkringsöverdomstolen (FÖD)*, *försäkringsrätten för Södra Sverige, riksförsäkringsverket (RFV)*, *socialstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV)*, *statens arbetsgivarverk (SAV)*, *arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)*, *arbetarskyddsstyrelsen (ASS)*, *jämställdhetsombudsmannen (JämO)*, *Försäkringskassaförbundet (FKF)*, *Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF)*, *Lantbrukarnas riksförbund (LRF)*, *Landsorganisationen i Sverige (LO)*, *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)*, *Centralorganisationen SACO/SR*.

1 Allmänt

Remissinstanserna är i allmänhet positiva till utredningsförslaget som innebär en utökad rätt till ersättning från socialförsäkringen till gravida kvinnor som inte kan fortsätta sitt förvärvsarbete under graviditeten.

Några remissinstanser ställer sig dock tveksamma till den konstruktion av ersättningsrätten som utredningen föreslår och som bl.a. innebär en bibehållen och utbyggd havandeskapspenning. Förslaget att den nya ersättningsrätten för gravida kvinnor som tvingas avstå från förvärvsarbete på grund av att arbetsmiljön kan medföra risk för fosterskador helt skall anknyta till förekomsten av föreskrifter utfärdade med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen, tillstyrks av flertalet remissinstanser men har föranlett olika förslag om ytterligare utvidgning av ersättningsrätten.

Utredningen har ansett att de nuvarande bestämmelserna i arbetsmiljölagen är tillräckliga för att utgöra en utgångspunkt för att förbättra arbetsmiljön bl.a. för att undvika fosterskador. Detta har inte mött några invändningar men flera remissinstanser har påpekat vikten av arbetarskyddsstyrelsens arbete att bevaka och utfärda föreskrifter för arbetsmiljöer som kan medföra risk för reproduktions- eller fosterskador.

2 Rätten till sjukpenning

Utredningens förslag att genom ett tillägg i lagen klarlägga gravid kvinnas rätt till sjukpenning om hon på läkares inrådan avhåller sig från arbete på grund av risker för fostrets liv eller hälsa vid t.ex. flerbarnsgravitet eller Rh-immunisering, har fått ett i huvudsak positivt mottagande.

Det tillstyrks uttryckligen av *RFV*, *socialstyrelsen*, *JämO*, *FKF*, *SAF*, *LRF* och *SACO/SR*.

JämO framhåller att tillägget i lagen och den utförliga beskrivning av olika graviditetskomplikationer som bör jämföras med sjukdom torde undanröja

mycket av försäkringskassornas nuvarande osäkerhet, vilken kommit till uttryck i en föga enhetlig praxis.

FÖD kan av principiella skäl inte ställa sig bakom utredningsförslaget. Domstolen framhåller att genom införandet av havandeskapspenningen åstadkom man icke endast en väsentlig utvidgning av socialförsäkringsskyddet för gravida kvinnor utan också en begreppsmässig renodling av förutsättningarna får erhållande av de båda förmånerna, sjukpenning och havandeskapspenning. Om kvinnan måste avbryta sitt förvärvsarbete – icke av hänsyn till risker för sin egen hälsa – utan på grund av risker för det väntade barnet skulle ersättning utgå i form av havandeskapspenning. I stället för införandet av ett tillägg i bestämmelserna om sjukpenning bör man genom att tillföra ett nytt stycke i bestämmelserna om havandeskapspenning ge kvinnan rätt till ersättning i här avsedda situationer. Domstolen vill även ha en noggrannare precisering i lagtexten av de fall som omfattas av utvidgningen. Liknande synpunkter framförs av *Försäkringsrätten för Södra Sverige*.

SAV förutsätter att sådan tid då en kvinna uppbär sjukpenning enligt den föreslagna nya paragrafen inte skall betraktas som tid för sjukdom vid tillämpning av 15 och 17 §§ semesterlagen eller andra lagbestämmelser. Om paragrafen införs kan det också finnas anledning att se över förordningen (1976:1061) om sjukledighet i statligt reglerad anställning, m.m. och andra särskilda bestämmelser för statligt lönereglerade anställningar.

3 Utbyggd havandeskapspenning

Utredningen föreslår att havandeskapspenningen bibehålls och byggs ut med en ersättningsrätt för kvinnor som tvingas avhålla sig från förvärvsarbete på grund av att arbetsmiljön kan medföra risk för fosterskador. En förutsättning för rätt till ersättning är att kvinnan avstängs från sitt arbete enligt föreskrifter utfärdade av arbetarskyddsstyrelsen. En annan förutsättning är att kvinnan inte kan omplaceras till annat arbete.

Remissinstanserna framhåller det angelägna i att en ersättningsrätt införs för gravida kvinnor som arbetar i miljö som kan medföra risk för fosterskador.

Att ersättning ges genom en utbyggnad av havandeskapspenningen har föranlett skilda synpunkter från remissinstanserna.

Förslaget tillstyrks av *AMS*, *ASS*, *JämO*, *Landstingsförbundet*, *SAF*, *LRF*, *LO*, *SACO/SR*, och *TCO*.

TCO vill betona att graviditet i sig inte är att betrakta som någon sjukdom utan ett naturligt tillstånd som endast kräver viss hänsyn och disposition.

RRV och *FKF* anser att man istället för att bygga ut havandeskapspenningen borde anpassa och inordna den i sjukpenningreglerna.

FKF anser vidare att om havandeskapspenningen inordnas i sjukpenningssystemet kommer detta att medföra att prövningsförfarandet kraftigt

förenklas. Vidare skulle de gränsdragningsproblem som idag finns mellan rätten till sjukpenning och rätten till havandeskapspenning försvinna.

Socialstyrelsen anför att det varit önskvärt att man kunnat finna en form för rätt till ledighet i sen graviditet som helt grundade sig på den gravida kvinnans egen bedömning av vad hon klarar av. Den uppdelning på olika försäkringsformer som nu föreslås fortsätta leder till onödiga problem vid handläggningen och risk för att många kvinnor pressar sig alltför hårt för att kunna spara så mycket som möjligt av föräldrapenningen till efter förlossningen.

Även *RFV* anser att det hade varit önskvärt med ett enhetligt ersättnings-system när det gäller ersättning som har samband med graviditet. Verket framhåller att ett sådant system dock inte syns möjligt att åstadkomma utan omfattande ingrepp i den nuvarande socialförsäkringen – troligen med ökade kostnader som följd.

Att en tillkommande ersättningsrätt anknyts till att kvinnan avstängs från sitt arbete enligt föreskrifter som utfärdas med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen tillstyrks uttryckligen av *RFV*, *socialstyrelsen*, *AMS*, *ASS*, *Landstingsförbundet*, *SAF*, *LRF*, *LO*, och *SACO/SR*.

RFV anser det vara en klar fördel med förslaget att ersättningsrätten kopplats till att kvinnan avstängs från sitt arbete enligt föreskrifter som meddelats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen. Detta gör att försäkringssystemet automatiskt följer utvecklingen på arbetsmiljöområdet. Verket anser vidare det angeläget att ett fortlöpande forskningsarbete bedrivs och att föreskrifter skyndsamt utfärdas för områden, där risker för fosterskador upptäcks i arbetsmiljön.

Socialstyrelsen anser det viktigt att framhålla att arbetarskyddsstyrelsens ställningstaganden när det gäller att utfärda särskilda föreskrifter om reproduktionsskadliga miljöer måste baseras på tillgänglig kunskap insamlad från på sedvanligt sätt kritiskt bedömda vetenskapliga undersökningar.

Styrelsen understryker vidare att s.k. teratogena processer kan ske så tidigt under graviditeten, att skadan uppkommit innan kvinnan blivit medveten om sin graviditet och omplacering etc. kan ske. Idag finns inga sådana arbetsmiljöer kända. Om sådan identifieras blir den praktiska frågeställningen ej att omplacera gravida kvinnor eller att ge dem ledighet med havandeskapspenning, utan att förhindra exponering av kvinnor under perioder då graviditet kan inträffa.

Socialstyrelsen framhåller vidare att rätten till betald ledighet på grund av arbetsmiljörisker under graviditet är välmotiverad, även om den till en början får en begränsad betydelse. Det torde vara välbetänkt att rätten till ledighet av denna anledning endast ges när föreskrift om detta finns i arbetsmiljölagen, så att inte tillfälliga larmrapporter kan ligga till grund för bedömningen.

LO understryker det angelägna i utredningens förslag då nu gällande situation innebär betydande inkomstförlust för berörda kvinnor. Vidare är det i princip en fördel att regeltillämpningen knyts till arbetarskyddsstyrel-

sens föreskriftsarbete. Härigenom erhålls ett samband mellan försäkringsfrågorna och arbetarskyddet.

Med hänsyn till att arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsarbete ofta är tidskrävande föreslår LO att ersättning bör kunna ges också i fall där styrelsen gjort ett ställningstagande att en viss miljöfaktor utgör risk för foster eller orsakar reproduktionsstörning. Ett sådant förfaringsätt ger en bättre flexibilitet och man undviker den fördröjning i fråga om försäkringens tillämpning som kan resultera av en strikt bindning till visst föreskriftsarbete.

FÖD påpekar att en reform i ett socialt ersättningsystem, som teoretiskt sett berör högst 4-5 kvinnor årligen och i praktiken, med tanke på omplaceringskravet, sannolikt ingen, kan ifrågasättas. Domstolen hänvisar till att arbete pågår att närmare undersöka miljöriskerna för gravida kvinnor i arbete med kadmium och kvicksilver samt på arbetsplatser där cellgifter hanteras. Vidare framgår av utredningen att det på enskilda arbetsplatser, som ett led i skyddskommittéarbetet, utfärdats rekommendationer att erbjuda kvinnor som arbetar i kemisk laboratoriemiljö möjlighet att byta till annat arbete där farlig exponering inte förekommer. Dessa erfarenheter bör närmare studeras och resultatet därav kunna läggas till grund för en reform, som redan från början kan fånga in betydligt fler fall än det föreliggande förslaget. När resultatet av ytterligare utredning föreligger kan man tänka sig att konstruera en utvidgad havandeskapspenning så som utredningen föreslagit. Domstolen är dock inte främmande för att man kan komma betydligt längre i utvidgning av ersättningsområdet, t.ex. genom en mer allmän regel utan anknytning till arbetsförbud.

JämO är tveksam till att ersättningsrätten kopplats till föreskrifter som meddelats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen. *JämO* påpekar att under de fem år som arbetsmiljölagen har funnits, har endast en enda sådan föreskrift meddelats, nämligen för blyarbete. Man kan möjligen hoppas att en lagändring enligt förslaget medför ett ökat tryck på ASS att ytterligare påskynda sådant utredningsarbete som kan väntas föranleda ytterligare föreskrifter till skydd för reproduktions- och fosterskador. Mot bakgrund av att forsknings- och utredningsarbete tar avsevärd tid bör arbetsmarknadens parter kunna träffa överenskommelser om rätt till omplacering eller ledighet – med eller utan lön – för arbetstagare, kvinnor eller män, som känner en motiverad oro för reproduktions- eller fosterskador till följd av sitt arbete. Exempel på att sådana överenskommelser har träffats finns redan.

JämO föreslår också att 18 § tredje stycket arbetsmiljöförordningen (1977:1166) förtydligas så att av den framgår att ASS bör samråda med *JämO*, när ASS överväger att meddela föreskrifter på vilka jämställdhetsaspekter kan läggas.

TCO framhåller att alla misstänkta arbetsmiljörisker för gravida kvinnor bör tas på allvar. Rätt till havandeskapspenning bör därför inte endast föreligga om det finns relevanta föreskrifter från arbetarskyddsstyrelsen.

Det är angeläget att vid bedömningar om havandeskapspenning skall utgå hänsyn också tas till andra arbetsmiljöfaktorer. TCO vill betona att arbetarskyddsstyrelsen noggrant bör bevaka alla arbetsmiljöfaktorer som kan medföra risk för reproduktionsskador både för män och kvinnor. Arbetarskyddsstyrelsen har ett mycket stort ansvar att bevaka och eventuellt initiera egen forskning kring nya ej utforskade arbetsmiljöfaktorer som t.ex. bildskärmsarbete, arbete med självkopierande papper, lösningsmedel och laboratoriearbete.

Ett annat exempel som socialstyrelsen föreslagit råd och anvisningar till är hur gravida kvinnor ska skyddas från infektionsrisker av hepatit-B. Eftersom det i nuläget inte finns föreskrifter från arbetarskyddsstyrelsen om skydd för gravida kvinnor vid kontakt med smittbärare av hepatit-B bör socialstyrelsens förslag till allmänna råd vara vägledande och ge rätt till havandeskapspenning i de fall omplacering föreslås av läkare och arbetsgivaren inte kan tillmötesgå detta.

4 Omplacering

Utredningen föreslår en utökning av arbetsgivarens omplaceringsskyldighet för de kvinnor som inte kan fortsätta sitt arbete under graviditeten p.g.a. risker för arbetsmiljöbetingade fosterskador. Omplaceringsskyldigheten föreslås gälla under förutsättning att kvinnan avstängts från sitt arbete enligt gällande föreskrifter utfärdade med stöd av arbetsmiljölagen.

Flertalet remissinstanser lämnar förslaget utan erinran. Det tillstyrks uttryckligen av *RFV*, *JämO*, *Landstingsförbundet*, *SAF* och *TCO*.

JämO anser att rätten till omplacering och havandeskapspenning kan kännas som en trygghet för kvinnor som bryter in i otraditionella yrken, vilket är positivt ur jämställdhetssynpunkt.

SAF påpekar att det är angeläget att gravida kvinnor ges möjlighet att fortsätta sitt förvärvsarbete under graviditeten. Så sker också i stor utsträckning genom att arbetsuppgifterna underhand anpassas till kvinnans förutsättningar. I mindre företag är dessa möjligheter dock ofta begränsade.

TCO tar upp att kvinnans rätt till havandeskapspenning skall styrkas genom intyg eller förhandlingsprotokoll från arbetsgivaren där det framgår att omplacering inte varit möjlig. *TCO* anser inte detta tillräckligt utan framhåller att vid eventuella tvister ska den fackliga organisationen ha tolkningsföreträde.

Försäkringsrätten för Södra Sverige har synpunkter på förslaget att kvinnan inte skall behöva acceptera en omplacering om vilken hon inte kunna få besked under den första månaden även om det senare uppkommer möjlighet till omplacering. Det kan enligt rätten möjligen ifrågasättas om det inte skall krävas av kvinnan att hon återgår i arbete, i vart fall då det är fråga

om en kvinna utan hemmavarande barn i sådan ålder att det föreligger ett ständigt tillsynsbehov.

Liknande synpunkter tas upp av *Svenska kommunförbundet* som också påpekar att förslaget om omplacering innebär att andra arbetskategorier kan komma att omfattas av arbetarskyddsstyrelsens kommande föreskrifter, vilket kan leda till ökade kostnader och administration. Styrelsen förutsätter att arbetarskyddsstyrelsen beaktar dessa konsekvenser.

Försäkringskassförbundet är tveksam till förslaget om skärpta omplaceringsvillkor. Intresset för omplacering har varit mycket litet såväl hos kvinnorna som hos arbetsgivarna. Kassorna har dessutom inte haft någon vägledning i sin prövning av dessa fall. Förbundet anser att om man vill införa det skärpta omplaceringsvillkoret bör kassorna få en bättre vägledning för att kunna bedöma skäligheten till att utge havandeskapspenning. Ett slopande av omplaceringsvillkoret skulle däremot medföra en minskning av administrationskostnaderna och knappast någon ökning av försäkringskostnaderna.

5 Övriga synpunkter på havandeskapspenning

LRF föreslår att ersättningsreglerna för den nuvarande havandeskapspenningen ändras så att karensdagarna (3, 33, 93 dagar) inte skall gälla vid beviljad havandeskapspenning. *LRF* anser det orimligt att en gravid kvinna som är i behov av havandeskapsledighet inte ska komma i åtnjutande av havandeskapspenningen för att hon valt en sjukförsäkring med t.ex. 93 karensdagar.

SACO/SR anser att formuleringen i lagbestämmelsen om havandeskapspenning bör vara att försäkrad kvinna som inte kan omplaceras har rätt till havandeskapspenning om hon har fysiskt påfrestande arbetsuppgifter. Detta motsvarar skrivningen i lagen om rätt till ledighet för vård av barn.

SACO/SR anser t.ex. att nattjour är en sådan fysiskt krävande arbetsuppgift. I den mån omplacering ej är möjlig, borde reglerna om havandeskapspenning gälla.

FKF, *TCO* och *SACO/SR* anser att *havandeskapspenningen* bör vara semesterlönegrundande.

SACO/SR konstaterar att det är förmånligare för en gravid kvinna att uppbära sjukpenning än havandeskapspenning eftersom frånvaro med havandeskapspenning inte är semesterlönegrundande. *SACO/SR* anser att ofrivillig frånvaro i princip bör behandlas på ett likartat sätt.

LO uttrycker farhågor att försäkringskassorna i alltför hög grad ser till rutinuppgifter om den försäkrades yrke utan att i tillräcklig utsträckning sätta sig in i de faktiska förhållandena på arbetsplatsen.

6 Administration

De ändringar i ansökningsförfarandet som föreslagits för att ge kassorna ett bättre underlag för bedömning av rätten till havandeskapspenning för kvinnor med fysiskt påfrestande arbete har tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Förslaget att slopa det generella kravet på läkarintyg i havandeskapspenningärenden och ersätta detta med möjlighet att i särskilda fall infordra läkarutlåtande har i huvudsak fått ett positivt mottagande. Det tillstyrks av *RFV*, *FKF* och *Landstingsförbundet*.

FKF framhåller att i nuläget är det ofta så att läkarens intyg på ansökan är en hänvisning till kvinnans egna uppgifter. Oftast har läkarna ingen direkt kontakt med kvinnan, utan dessa kontakter sker hos distriktsbarnmorska på mödravårdscentralen.

FÖD är negativ till att läkarintygen generellt slopas och menar att dessa har en viktig funktion. Risk finns alltid i ett system med fakultativ intygsplikt att den som företer ett intyg behandlas förmånligare än den som inte har ett intyg. Gränsdragningen mellan de fall där förmån skall utgå i form av sjukpenning eller i form av havandeskapspenning kräver också merendels att tillgång finns till läkarintyg. Domstolen anser vidare att de mindre goda erfarenheterna av läkarintygen hänger samman med den blankett som använts och att denna bör omarbetas.

7 Arbetsmarknadsfrågor

Utredningen har diskuterat de svårigheter som finns när det gäller att avväga i vad mån gravida kvinnor skall utestängas från sina arbeten för att inte riskera fosterskador och den diskriminering förekomsten av sådana föreskrifter kan medföra för kvinnor på arbetsmarknaden. För att inte motverka strävandena att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet anser utredningen att det, innan frågan om föreskrifter för gravida kvinnor blir aktuell, bör krävas att alla åtgärder har vidtagits som rimligen kan begäras för att göra arbetsmiljön säker för både kvinnor, män och foster.

Utredningens synpunkter har understrukits av *JämO*, *LO*, *TCO* och *SACO/SR*.

JämO framhåller att arbetet för jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet sedan länge bl.a. har varit inriktat på att så långt som möjligt avskaffa särbestämmelser för kvinnliga och manliga arbetstagare även i arbetsmiljösammanhang. Det är enligt *JämO*:s uppfattning fortfarande mycket angeläget att man inte ställer upp onödiga hinder för vare sig kvinnors eller mäns tillträde till olika arbeten/arbetsplatser. Mot detta måste emellertid också ställas kravet på att man i arbetslivet så långt som möjligt bör undvika att utsätta såväl kvinnor som män för risker för reproduktions- och fosterskador.

Å ena sidan kan föreskrifter som innebär att en kvinna inte får fortsätta sitt arbete under graviditet vara till stöd för kvinnor som söker sig till arbeten som medför kontakt med farliga ämnen på det sättet att de vet, att de vid en eventuell graviditet har rätt till omplacering eller ekonomisk ersättning och slipper utsätta fostren för arbetsmiljörisker. Det är t.ex. tänkbart att en sådan omplaceringsrätt i riskfyllda arbeten kan leda till att kvinnorna breddar sitt yrkesval.

Som utredningen framhåller riskerar man å andra sidan genom restriktioner för unga kvinnors arbete att begränsa arbetsmarknaden för kvinnor. Målet måste som utredningen påpekar givetvis vara att göra alla arbetsplatser så trygga som möjligt i syfte att undvika risk för reproduktionsskador för såväl kvinnor som män. De miljöer i vilka man avstår från att placera kvinnor i fertil ålder bör därför vara begränsade och få.

Bilaga 5

Sammanfattning av sjukpenningkommitténs förslag i slutbetänkandet (SOU 1983:48) Egenföretagares sjukpenning m.m.*Egenföretagares framtida sjukpenningförsäkring*

Mot bakgrund av de brister som påtalats beträffande den nuvarande sjukpenningförsäkringen för egenföretagare har kommittén övervägt olika alternativ till ändring i sjukpenningsskyddet för denna grupp. Därvid har kommittén strävat efter att finna den lämpligaste lösningen inom ramen för en obligatorisk försäkring för inkomstbortfall och med en i förväg registrerad sjukpenninggrundande inkomst (SGI).

En del av kritiken mot den nuvarande ordningen tar sikte på det olämpliga i att låta den taxerade inkomsten utgöra SGI vid inkomstberäkningen. Kommittén har funnit att en enbart på den taxerade inkomsten gjord beräkning inte ger ett rättvisande resultat i alla fall. Det har inte heller visat sig vara möjligt att vid beräkningen av SGI på ett konsekvent sätt justera den taxerade inkomsten så att den bättre svarar mot sjukpenningförsäkringens behov.

Kommittén har vidare provat och utförligt redovisat alternativet att framgent låta SGI för egenföretagare enbart fastställas efter en jämförelse med vad motsvarande kategori anställda har i årsinkomst. Detta alternativ är dock förenat med nackdelar. Det kan vara svårt att i de olika fallen finna en passande jämförelseinkomst. Systemet kan med den grad av schablonisering som blir nödvändig också uppfattas såsom stelbent. För försäkringskassan kan det vidare uppstå nya bedömnings- och kontrollsvårigheter, t.ex. beträffande omfattningen av den försäkrades förvärsarbete. Ett system med jämförelseinkomst medför vidare inte någon enkel lösning ifråga om avgiftens beräkning. Härtill kommer att konsekvenserna för pensionsförsäkringen och övriga delar av socialförsäkringssystemet är svåra att överblicka. Detta är allvarligt då det försvårar möjligheten att göra beräkningar rörande kostnadsutfallet av en sådan skisserad ordning. Eftersom kommittén avvisar tanken på en långtgående central styrning för att tillgodose behovet av enhetlighet i tillämpningen, kommer även med den skisserade ordningen framgent att finnas fall, vilka kan uppfattas såsom resultat av en skiftande eller oriktig tillämpning.

I fråga om avgifternas beräkning har kommittén inte funnit det möjligt att tillmötesgå kritiken mot det bristande sambandet mellan avgift och förmån i sjukpenningförsäkringen. Kommittén har inte ansett sig kunna gå emot den utveckling som på senare år ägt rum på detta område och som senast kommit till uttryck i den nya socialavgiftslagen. Även med en ny ordning för sjukpenningens fastställande skulle således avgift till en del komma att få beräknas på ett underlag som inte grundar någon rätt till förmån.

De lösningar kommittén funnit vara mest lämpliga ryms inom det nuvarande regelsystemet. Ett bättre utnyttjande av de nuvarande bestäm-

melserna kan avhjälpa en del av de skevheter som finns i dag. Genom att ta hänsyn till de möjligheter som redan står till buds torde det i många fall gå att få en smidigare och mera rättvisande tillämpning. Det gäller t.ex. möjligheten att vid beräkningen av SGI justera den taxerade inkomsten med hänsyn till vissa avdrag och möjligheten att i stället lägga en jämförelselön till grund för SGI i fall av uppbyggnad av en rörelse eller fall av stark skuldbelastning av densamma. Denna mera flexibla tillämpning skulle kunna åstadkommas genom den ökade information om och utbildning i gällande bestämmelser, som påbörjades för något år sedan, liksom att ärendena beredes med grundlighet och omsorg.

En sådan ändring av tillämpningen inom ramen för det bestående kan medföra vissa kostnadsökningar, om den leder till en genomsnittligt sett högre SGI för egenföretagare. Dessa kostnadsökningar torde emellertid vara att betrakta på samma sätt som t.ex. de naturliga ökningarna som kan uppstå som en följd av en utveckling i praxis eller en ökning av sjukfrånvaron. De torde därför inte stå i strid med de av regeringen utfärdade besparingsdirektiv som kommittén haft att iakttaga.

Då de lösningar som ryms inom ramen för den obligatoriska försäkringen likväl inte är helt utan komplikationer, skulle det naturligtvis kunna övervägas att låta egenföretagarnas sjukpenningsskydd lösas genom någon form av frivillig försäkring. Kommittén har också prövat denna möjlighet men funnit den olämplig. Faran med ett skydd, som inte till alla delar är obligatoriskt och alltså inte omfattar alla, är att vissa väljer att stå utanför, antingen för att de menar sig inte ha något behov därav eller för att de inte vill betala kostnaderna därför. Vidare är att märka att sjukpenningförsäkringen är en integrerad del av ett större socialförsäkringsrättsligt system och en frikoppling från en del leder till samordningssvårigheter med övriga delar. Eftersom egenföretagarna ingår i det obligatoriska systemet i övrigt, kan de inte brytas ut utan att detta får allvarliga följder. Därför bör enligt kommitténs mening en lösning med en frivillig försäkring inte väljas, utan en framtida sjukpenningförsäkring för egenföretagare bör i stället återfinnas i en förbättrad tillämpning av det bestående allomfattande systemet.

Hemmamakeförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen för hemmamakar och studerande

Kommittén har gjort en översyn av den nuvarande hemmamakeförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen för hemmamakar och studerande. De som i dag är obligatoriskt hemmamakeförsäkrade, dvs. vissa sammanboende som har en årsinkomst som understiger 6 000 kr. och är berättigade till en skattefri sjukpenning på 8 kr. per dag, utgör drygt 300 000. Dessa samt de som är studerande har möjlighet att frivilligt försäkra sig för erhållande av en skattefri sjukpenning på högst 20 kr. per dag eller för ett skattefritt sjukpenningtillägg på högst skillnaden mellan detta belopp och

den obligatoriska sjukpenning på grund av förvärvsarbete som de kan ha. Vid 1982 års utgång var ca 40 000 hemmamakar och ca 4 000 studerande frivilligt försäkrade. Antalet har minskat med 14–19 % årligen sedan år 1975.

Kommittén har funnit att hemmamakeförsäkringen utgör ett udda inslag i sjukpenningförsäkringen därigenom att syftet med den inte är att, såsom i sjukpenningförsäkringen i övrigt, ersätta något inkomstbortfall. Den har ursprungligen avsetts att vara ett bidrag för att täcka de kostnadsökningar som kunde uppstå därigenom att den hemarbetande maken, oftast kvinnan, på grund av sjukdom inte kunde utföra de vanliga sysslorna i hemmet. Tanken har emellertid inte varit att försäkringen helt skulle täcka kostnaderna för t.ex. lejd hemhjälp eller barnpassning.

Antalet hemmamakeförsäkrade har mer än halverats på tio år; år 1973 fanns drygt 700 000. Samhällets barnomsorg har vidare kraftigt byggts ut. Efterfrågan på och därigenom tillgången till den hemhjälp, vars förekomst kan sägas ha varit en förutsättning för det ursprungliga ändamålet med hemmamakeförsäkring, har gått ned mycket starkt och torde på många håll vara närmast obefintlig.

En naturlig konsekvens av denna samhälleliga förändring är enligt kommittén att den speciella och för en annan tid avpassade hemmamakeförsäkringen upphör. Behovet är i dag inte så stort att det motiverar en obligatorisk försäkring.

En ändring som helt ställer hemmamakarna utanför det kollektiva försäkringssystemet skulle emellertid kunna uppfattas såsom en nedvärdering av de hemarbetandes insatser. Om något behov av en obligatorisk försäkring således inte kan anses föreligga längre torde likväl en inom den allmänna försäkringens ram anordnad frivillig försäkring för denna grupp kunna tillgodose önskemålen att inte ställa hemmamakarna utan möjlighet att erhålla ett försäkringsskydd. Den hemmamake som så önskar får därmed möjlighet att bibehålla en viss trygghet vid sjukdom. Kommittén har därför utarbetat ett förslag till en ny och reformerad frivillig försäkring för hemmamakar. Så länge osäkerhet råder om utformningen av det framtida sjukpenningsskyddet för de studerande – en fråga som f.n. bereds i regeringskansliet – har kommittén ansett att även de bör kunna anslutas till den nya frivilliga försäkringen.

Enligt kommitténs förslag till en ny frivillig försäkring bör ersättningsnivån höjas så att den motsvarar garantinivån inom föräldraförsäkringen dvs. f.n. 37 kr. per dag. Detta bör också vara högsta gräns för ett frivilligt sjukpenningstillägg i förening med en obligatorisk sjukpenning på grund av förvärvsarbete. Ersättningen bör vara skattepliktig.

Villkoren föreslås även i övrigt bli mera gynnsamma för de försäkrade än vad som gäller i dag. Det gäller bl.a. rätten att under en övergångstid såsom hemmamake kvarstå i försäkringen, reglerna om god hälsa som villkor för anslutning till försäkringen och karensreglerna.

Försäkringen föreslås skola finansieras med premier från de försäkrade,

beräknade efter försäkringsmässiga grunder, och visst statsbidrag. De fonderade medel som i dag finns i den frivilliga försäkringen, knappt 90 milj. kr., bör tillföras den nya försäkringen. Statsbidraget föreslås sänkt från nuvarande 20 % till 15 % av den frivilliga försäkringens kostnader. Därvid kan reformen – sloandet av hemmamekeförsäkringen och utbyggandet av den frivilliga försäkringen – gott och väl genomföras utan att kostnadsökningar uppstår för det allmänna.

Sjukpenning för arbetslösa och beredskapsarbetare

Kommittén har behandlat frågor om sjukpenning för arbetslösa och beredskapsarbetare, sedan riksdagen bifallit motioner härom. Frågorna har gällt bl.a. rätten för arbetslösa att få sjukpenningen höjd, som en följd av löneutvecklingen inom den arbetslöses yrkesområde, och en ifrågasatt bristande enhetlighet vid beräkning av SGI för vissa arbetslösa och beredskapsarbetare.

Kommittén har därvid funnit att en del av de väckta frågorna redan fått sin lösning i praxis och att övriga frågor bör lösas dels inom ramen för ett vidare socialpolitiskt samordningsarbete, dels genom en intensifierad tillsynsverksamhet som riksdagen redan givit riksförsäkringsverket i uppdrag att utföra.

Sjukpenninggrundande inkomst för elever som genomgår grundutbildning för vuxna

Kommittén har haft att behandla frågan om sjukpenningsskyddet för dem som genomgår grundutbildning för vuxna (s.k. grundvux). Antalet berörda uppgår till ca 10 000.

Kommittén har funnit det önskvärt att förbättra den sociala tryggheten för dem som deltar i grundutbildning för vuxna. Kommittén föreslår därför att dessa, i likhet med vad som f.n. gäller för bl.a. dem som uppbär särskilt vuxenstudiestöd eller utbildningsbidrag för doktorander, får behålla sin sjukpenninggrundande inkomst under utbildningstiden. Denna reform kommer att medföra en kostnadsökning på ca 1 milj. kr.

Kostnader och genomförande

Kommitténs förslag om slopande av den obligatoriska hemmamekeförsäkringen och en samtidig reformering av den frivilliga sjukpenningförsäkringen för hemmamekar och studerande bör gott och väl kunna genomföras utan att kostnadsökningar uppstår för det allmänna. Det finns även skäl att anta att en sådan reform kan komma att innebära en viss administrativ besparing för försäkringsadministrationen.

Den föreslagna reformen för dem som genomgår grundvux har beräknats kosta ca 1 milj. kr. årligen.

*Bilaga 6***Sammanställning av remissyttranden över sjukpenningkommitténs slutbetänkande (SOU 1983:48) Egenföretagares sjukpenning m.m.**

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av försäkringsöverdomstolen (FÖD), försäkringsrätten för Norra Sverige, riksförsäkringsverket (RFV), socialstyrelsen, statens handikappråd, försäkringsinspektionen, riksskatteverket (RSV), Centrala Studiestödsnämnden (CSN), skolöverstyrelsen (SÖ), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), Statistiska centralbyrån (SCB), statens arbetsgivarverk (SAV), Försäkringskassförbundet (FKF), Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska arbetsgivarföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), SHIO-Familjeföretagen, Sveriges köpmannaförbund, Handikappförbundens centralkommitté (HCK) och Sveriges förenade studentkårer (SFS).

1. Allmänt

Remissinstanserna har i allmänhet varit positiva till utredningsförslaget som innebär att nuvarande regler för beräkning av egenföretagares SGI bibehålls men med en mera flexibel tillämpning. Några har dock ansett att man istället borde införa en frivillig sjukpenningförsäkring för egenföretagarna bl.a. för att uppnå en överensstämmelse mellan förmåner och avgifter.

Förslagen att införa en förbättrad frivillig försäkring för hemmamekaförsäkrade och studerande med villkor som är mera förmånliga än de som gäller f.n. har i huvudsak tillstyrkts av remissinstanserna. Den närmare utformningen av den nya frivilliga försäkringen har endast rönt några få påpekanden eller ändringsförslag.

Kommitténs synpunkter på frågan om beräkning av sjukpenninggrundande inkomst (SGI) för arbetslösa och beredskapsarbetare har också biträttats av de flesta remissinstanserna. Förslaget att elever som genomgår grundutbildning för vuxna skall få behålla sin SGI under utbildningstiden har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga instanser som yttrat sig i frågan.

2. Egenföretagares sjukpenningförsäkring

Kommittén har dels diskuterat om egenföretagarna framgent bör omfattas av den obligatoriska eller frivilliga sjukpenningförsäkringen, dels prövat olika alternativ till försäkring inom ramen för en obligatorisk alt. frivillig försäkring. Följande alternativ har diskuterats.

1. Försäkring med en SGI grundad enbart på den taxerade inkomsten.
2. Försäkring med en SGI grundad på den taxerade inkomsten sedan

hänsyn tagits till vissa skattemässiga avdrag.

3. Försäkring med en SGI grundad på den försäkrades arbetsinsats. Arbetsinsatsen kan bedömas med hänsyn antingen till den individuella rörelsens omfattning eller efter jämförelse med någon närliggande kategori arbetstagare (jämförelselön).

4. Försäkring med en SGI grundad på en kombination av taxerad inkomst och en jämförelselön, d.v.s. den ordning som gäller idag.

5. Obligatorisk försäkring för egenföretagare bibehålls till viss del och kompletteras med en frivillig försäkring.

6. Egenföretagare ansluts inte obligatoriskt till den allmänna försäkringen men en frivillig försäkring tillhandahålles inom dennas ram.

7. Försäkring sker helt utanför den allmänna försäkringens ram, d.v.s. egenföretagare får genom anskaffande av privata sjukförsäkringar sörja för skyddet mot inkomstbortfall vid sjukdom.

Kommitténs förordar att egenföretagares försäkringsskydd även i fortsättningen bör anknytas till den obligatoriska försäkringen och att egenföretagares SGI bör grundas på en kombination av taxerad inkomst och en jämförelselön, d.v.s. den ordning som gäller i dag, dock med en mera flexibel tillämpning. Kommittén föreslår inga ändringar när det gäller reglerna för avgiftsberäkning.

Utredningens förslag har tillstyrkts eller lämnas utan invändningar av *FÖD, försäkringsrätten för norra Sverige, socialstyrelsen, RSV, AMS, SCB, FKF, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, LO och TCO.*

Flera remissinstanser påpekar vikten av att utförliga riktlinjer utfärdas av RFV i form av allmänna råd och anvisningar och att handläggare och beslutsfattare ges kontinuerlig utbildning. *SCB* anser det viktigt att den statistik som finns hos dem används vid bedömning av jämförelselöner för olika grupper.

FKF framhåller att kommitténs förslag innebär att kassorna vid fler tillfällen än hittills ska frångå den skatterättsliga nettointäkten som beräkningsgrund för SGI. Genom allmänna råd och vägledande exempel kan kassornas handläggning till en viss grad förenklas, så att det blir möjligt att med nuvarande resurser klara en del av den ökade ärendemängden. Dock inte hela ökningen. Om inte grundligheten och omsorgen i handläggningen ska minska fordras därför att kassorna får ytterligare resurser för denna typ av ärenden. Detta måste beaktas i samband med anslagsprövningen och bör verka begränsande på eventuella förslag om procentuella neddragningar i kassornas medelstildelning.

FÖD framhåller vikten av en bättre och mera spridd rättsfallspublisering, lätt tillgänglig för en bredare allmänhet, advokater, bibliotek, m.fl. Domstolen vill inte hålla med utredningen om att det saknas prejudicerande avgöranden till vägledning vid tolkningen av de s.k. undantagsreglerna. *FÖD* framhåller att alla domar som avkunnats där – oberoende av om domstolen sammanträtt i plenum eller eljest gjort någon markering av

avgörandets betydelse i beslutstexten – är av vägledande betydelse i alla de fall där avgörandet inte till följd av omständigheterna i det enskilda fallet klart framstår som ett incasu-avgörande.

RFV vill inte bestrida att sjukpenningkommitténs förslag i vissa fall bör kunna medföra att egenföretagare får en sjukpenning, som bättre täcker inkomstbortfallet vid sjukdom.

Mot bakgrund av de svårigheter som finns vid tillämpningen av de nuvarande reglerna, anser dock verket att det hade varit önskvärt med ett förslag som lett till en enklare lösning på problemet med egenföretagarnas sjukpenningförsäkring. Som kommittén visat synes dock en sådan lösning svår att åstadkomma inom det nuvarande SGI-systemets ram. Liknande synpunkter framförs av *LO*.

RFV är berett att pröva nya vägar för att underlätta försäkringskassornas arbete genom administrativa förenklingar på området. Kommittén har föreslagit att verket i form av allmänna råd och anvisningar skulle kunna förse försäkringskassorna med uppgifter om vilken jämförelselön som skall gälla för de olika kategorierna egenföretagare. Sådana åtgärder ligger också i linje med verkets uppgift som central förvaltning- och tillsynsmyndighet.

Utredningsförslaget avstyrks av *statskontoret*, *RRV*, *SAF*, *LRF*, *SHIO-Familjeföretagen*, *Sveriges köpmannaförbund*, och *SACO/SR*.

Statskontoret anser att det finns anledning att ytterligare undersöka om man istället bör välja en frivillig försäkring för egenföretagarna.

SAF anser att eftersom det visat sig att det i nuvarande obligatoriska systemet inte visar sig möjligt att på ett tillfredsställande sätt lösa sjukförsäkringen för egenföretagare bör istället ett frivilligt system väljas.

RRV förordar en lösning som dels ger ett schablonmässigt fastställt grundskydd inom den allmänna försäkringen, dels öppnar möjlighet att teckna en kompletterande frivillig försäkring. Väsentliga fördelar med en sådan lösning är enligt *RRV* att den ger en grund för en likformig och rättssäker lagtillämpning, att förmåner och avgifter kan bringas att överensstämma och att besparing kan göras i försäkringsadministrationen.

Liknande synpunkter framförs av *LRF*, *SHIO-familjeföretagen* och *Sveriges köpmannaförbund*.

SACO/SR föredrar alternativet med jämförelselön samt en närmare anknytning mellan avgift och förmån. *SACO/SR* anser vidare att försäkringskassan vid fastställande av SGI/jämförelselön alltid bör kontakta berörda yrkesorganisationer eftersom lönen kan uppvisa stora variationer. Som exempel nämns en nyuteximerad sjukgymnast i kommunal tjänst jämfört med högsta lönen för sjukgymnaster inom enskilda sektorn. Vidare poängteras att jämförelselönen skall användas vid beräkning av sjukpenning, däremot inte vid beräkning av folkpension, föräldraförsäkring eller arbetskadeförsäkring. I de sistnämnda fallen skall det nuvarande systemet med SGI grundad på taxerad inkomst fortfarande tillämpas.

3. Hemmameförsäkring

Kommittén föreslår att den obligatoriska försäkringen för hemmamekar upphör och att dessa istället får tillgång till en reformerad frivillig försäkring.

Förslaget har i huvudsak inte mött några invändningar. Det tillstyrks uttryckligen av *FÖD*, *RFV*, *statskontoret*, *RRV*, *FKF*, *Landstingsförbundet*, *LO*, *TCO* och *SFS*.

FÖD framhåller att ett – visserligen skattefritt – belopp om åtta kronor per dag knappast innebär något avgörande stöd för en insjuknad hemmameke. Rimligare synes vara att bygga upp ett något så när tillfredsställande socialförsäkringsstöd vid sjukdom hos icke förvärvsarbetande makar inom frivillighetens ram.

RFV anser det önskvärt att bibehålla och utveckla den obligatoriska hemmameförsäkringen. Då verket inte kan föreslå hur detta skall finansieras, avstår verket från att redovisa ett sådant förslag. *RFV* tillstyrker förslaget till utformning av en frivillig försäkring men anser att genomförandetiden för reformen är alltför kort med hänsyn till ett omfattande arbete med installation av ett nytt datasystem kommer att pågå hos verket minst ett år framåt. Ett genomförande beräknas ur teknisk synpunkt kunna ske tidigast 1 juli 1985 under förutsättning att beslut om reformen fattas minst ett år före ikraftträdandet. *RFV* påpekar vidare att eventuella övergångsbestämmelser bör göras tidsbegränsade, eftersom de annars kan medföra stora administrativa olägenheter.

Försäkringsrätten för Norra Sverige anser att frågor om förändringar av hemmameförsäkringen bör bli föremål för överväganden i ett sammanhang, där de hemarbetande föräldrarnas situation i stort utreds.

Statskontoret anser att det möjligen kan ifrågasättas om det finns tillräcklig anledning att behålla en frivillig försäkring för hemmamekar och studerande. De skäl kommittén anför talar dock för detta. Särskild uppmärksamhet måste dock ägnas åt att administrationskostnaderna blir rimliga i förhållande till försäkringsutgifterna.

RRV påpekar att genom förslaget att göra ersättning från den frivilliga försäkringen skattepliktig måste personer som erhåller sådan ersättning administreras i de allmänna skatteregistren.

FKF understryker behovet av generösa övergångsbestämmelser, som erbjuder alla som nu omfattas av obligatorisk hemmameförsäkring, att teckna den nya försäkringen utan hänsyn till ålders- och hälsovillkor.

Svenska kommunförbundet framhåller att förslaget innebär att en skattefri sjukpenning om högst 20 kronor ersätts av ett system med en skattepliktig sjukpenning på 37 kronor per dag. Förslaget innebär ingen nämnvärd förbättring av försäkringsskyddet jämfört med nuläget. Högst beloppet torde i många fall endast täcka en marginell del av kostnaderna för anlitad hjälp i hemmet vid inträffad sjukdom.

När det gäller den lagtekniska utformningen påpekar FÖD att i nuvarande 3 kap. 3 § AFL återfinns en bestämmelse som innebär att frivillig sjukpenning inte kan utgå för tid efter den månad under vilken den försäkrade fyller 65 år. Någon motsvarande bestämmelse är inte intagen i förslaget till ändringar i 21 kap. Tanken är tydligen att regeringen med stöd av 21 kap. 3 § första stycket skall kunna utfärda sådana föreskrifter. Domstolen ifrågasätter om en bestämmelse av denna karaktär kan tas in i författning som inte har antagits direkt av riksdagen.

4. Frivillig försäkring för studerande

Utredningens förslag om en ny frivillig försäkring med mera förmånliga villkor för studerande har i huvudsak lämnats utan erinran och tillstyrks uttryckligen av *RFV*, *CSN*, *FKF*, *LO* och *TCO*.

SFS framhåller att en utbyggd frivillig försäkring inte får användas som ursäkt för att inte genomföra reformer på den allmänna försäkringens område. Argumenten för att göra ersättningen skattepliktig är mindre hållbara. Denna försäkring finansieras huvudsakligen genom egna avgifter och skiljer sig därigenom markant från socialförsäkringen i övrigt. *SFS* förutsätter vidare att studerande får möjlighet att välja den kortare karenstiden, 3 dagar.

Samordning måste ske mellan den frivilliga sjukförsäkringen och den särskilda sjukförsäkringen för studerande med studiemedel. Vid längre tids sjukdom avskrivs studielånen under vissa förutsättningar. Om sjukpenningen överstiger 25 kronor minskas skuldavskrivningen med motsvarande belopp. Denna gräns (d.v.s. 25 kronor) måste enligt *SFS* mening höjas till 37 kronor om försäkringen över huvud taget skall uppfattas som attraktiv för de studerande.

SFS har inga invändningar mot att de studerande ges möjlighet att frivilligt komplettera sitt försäkringsskydd. Men den frivilliga försäkringen måste ge en reell förbättring till rimlig kostnad. Det aktuella förslaget uppfyller inte detta krav.

5. Sjukpenning för arbetslösa och beredskapsarbetare

Kommittén har behandlat frågor om rätten att få sjukpenningen höjd som en följd av löneutvecklingen inom den arbetslöses yrkesområde, och en ifrågasatt bristande enhetlighet vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst (SGI) för vissa arbetslösa och studerande.

Kommittén har funnit att en del av de väckta frågorna redan fått sin lösning i praxis och att övriga frågor bör lösas dels inom ramen för ett vidare socialpolitiskt samordningsarbete, dels genom en intensifierad tillsynsverksamhet som riksdagen redan givit riksförsäkringsverket i uppdrag att utföra.

Kommitténs synpunkter biträds av *försäkringsrätten för Norra Sverige, RFV, socialstyrelsen, AMS, statskontoret, FKF, SACO/SR, LRF, SHIO-Familjeföretagen och Sveriges köpmannaförbund.*

FÖD påpekar att kommittén när det gäller sjukpenning till arbetslösa endast behandlat sådana arbetslösa som saknar tidigare arbetsanknytning och som i egenskap av nytillträdande på arbetsmarknaden inte har någon SGI. Utredningen har oriktigt utgått från att dessa arbetslösa kan få dagpenning från arbetslöshetsförsäkringen och då bortsett från att förutsättning för dagpenning är att arbetsvillkoret – i princip fem månaders arbete – är uppfyllt. Domstolen anför vidare att frågan inte borde behandlas i ett så snävt perspektiv. Det finns nämligen nytillträdande på arbetsmarknaden som har rätt till arbetslöshetsersättning men som inte har någon SGI. Det gäller sådana som uppfyller arbetsvillkoret enligt arbetslöshetsförsäkringen men som inte arbetat eller från början avsett att arbeta minst sex månader. För dessa arbetstagare bör man redan nu kunna genomföra en samordning av de båda försäkringarna så att SGI kan fastställas och sjukpenning utges under sjukdom.

AMS understryker det angelägna i att frågan om ersättning vid sjukdom åt arbetslösa personer, som saknar tidigare förvärvsinkomst, får en tillfredsställande lösning. I denna grupp av arbetslösa ingår även personer med avslutad arbetsmarknadsutbildning då AMU-bidraget ej utgör sjukpenninggrundande inkomst. AMS tillstyrker förslaget att säsongarbetare som är aktivt arbetsökande skall bedömas på samma sätt vid beräkning av sjukpenning som övriga arbetslösa. Den omständigheten att arbetslösheten regelmässigt inträder efter viss period bör inte medföra att SGI sänks.

LO förordar att frågan om sjukpenning för arbetslösa skall lösas i samband med att kompensationsnivån för deltids-, säsong- och skiftarbetande behandlas. Problemen är särskilt märkbara för grupper med återkommande och långa arbetslöshetsperioder, där sjukpenningen anpassas till den faktiskt intjänande årsinkomsten och inte till den inkomst som ett helårsarbete skulle givit.

TCO anser det angeläget att informationen förbättras dels om rätten för den som är arbetslös och anmäld som arbetssökande på arbetsförmedling att få behålla sin SGI, dels om rätten att få sin SGI anpassad till löneutvecklingen i ett tidigare yrke.

6. SGI för elever som genomgår grundutbildning för vuxna

Kommittén föreslår att de som deltar i grundutbildning för vuxna får behålla sin SGI under utbildningstiden.

Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av *försäkringsrätten för Norra Sverige, RFV, socialstyrelsen, CSN, SÖ, AMS, statskontoret, FKF, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, LO, TCO, SACO/SR, LRF, SHIO-Familjeföretagen, Sveriges Köpmannaförbund och HCK.*

TCO framhåller det också utöver de som genomgår grundutbildning för vuxna finns andra grupper som skulle behöva utökat skydd under studietiden. *TCO* pekar på det växande antalet arbetslösa tjänstemän som ofta får sin *SGI* sänkt under studietiden. Det är otillfredsställande att den enskilde skall behöva vidkännas en sänkning av sin *SGI* i en situation då han genom ändamålsenlig utbildning söker få bättre förutsättningar att komma in på arbetsmarknaden igen.

Innehåll	<i>Sid</i>
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	4
Förslag till Lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	12
Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)	13
Förslag till Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.	14
Förslag till Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)	17
Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	19
Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring	39
Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)	40
Förslag till Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.	42
Förslag till Lag om ändring i semesterlagen (1977:480).	44
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 18 oktober 1984	46
1 Inledning	46
2 Föräldraförsäkringen	49
2.1 Nuvarande ersättningsregler	49
2.2 Behovet av förenklade försäkringsregler	51
2.3 Sammanslagning av föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning	53
2.4 Samordnade regler för föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning	54
2.4.1 Antal ersättningsdagar och tidsram för uttag av föräldrapenningen	54
2.4.2 Uppdelningen av ersättningstiden mellan föräldrarna	56
2.4.3 Inskrivningsvillkor för rätt till föräldrapenning ..	58
2.4.4 Villkor för föräldrapenning över garantinivån ..	59
2.4.5 Anknytning till normalarbetstid	60
2.4.6 Möjlighet att ta ut en fjärdedels föräldrapenning	62
2.4.7 Adoptivföräldrars rätt till föräldrapenning	63
2.5 Den tillfälliga föräldrapenningen	64
2.5.1 Bakgrund	64
2.5.2 Ersättningstidens längd	65
2.5.3 Åldersgränsen	66

2.5.4	Särskilda kontaktdagar för inskolningsverksamhet m.m.	69
2.5.5	Fäders särskilda rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse	71
2.5.6	Tillfällig föräldrapenning för studerande	73
2.5.7	Rätten till tillfällig föräldrapenning i vissa situationer	74
3	Gemensamma frågor inom föräldraförsäkringen	75
3.1	Anmälningsskyldigheten	75
3.2	Föräldrabegreppet	76
3.3	Rätt att behålla tidigare sjukpenninggrundande inkomst vid föräldraledighet	79
4	Rätt till omplacering eller ersättning under graviditet	81
4.1	Bakgrund	81
4.2	Utbyggnad av det ekonomiska skyddet genom havandeskapspenning	83
4.2.1	Allmänt	83
4.2.2	Omplacering	83
4.2.3	Havandeskapspenning till kvinnor som riskerar fosterskador på grund av arbetsmiljön	86
4.2.4	Ansökan om havandeskapspenning	88
4.2.5	Inga karensdagar för havandeskapspenning för egna företagare	90
4.3	Förstärkt rätt till sjukpenning i samband med graviditet	90
5	Förlossningsvård	91
6	Ändringar i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.	92
7	Ledighet med havandeskapspenning görs semesterlönegrundande	93
8	Hemmamakeförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen	94
8.1	Bakgrund	94
8.2	Utbyggnad av den frivilliga sjukpenningförsäkringen ..	95
8.3	Mindre restriktiva hälsokrav för frivillig sjukpenningförsäkring	97
8.4	Hemmamakeförsäkringen bibehålls i begränsad omfattning	98
8.5	Kostnader och finansiering	99
9	Sjukpenninggrundande inkomst för elever som genomgår grundutbildning för vuxna	100
9.1	Inledning	100
9.2	Rätt att behålla sjukpenninggrundande inkomst under utbildningstid	101
10	Egenföretagares sjukpenningförsäkring	101
10.1	Inledning	101

10.2	Sjukpenninggrundande inkomst för egenföretagare	102
11	Socialförsäkring för statens utsända tjänstemän	105
12	Arbetstagares möjligheter att tillhöra det svenska ATP-systemet under arbete utomlands	107
13	Förenklingar av nuvarande försäkringsregler	111
14	Kostnader och finansiering	112
15	Ikraftträdande	113
16	Upprättade lagförslag	115
17	Specialmotivering till lagförslagen	116
17.1	Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	116
17.2	Lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	124
17.3	Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)	125
17.4	Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.	125
17.5	Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)	126
17.6	Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	126
17.7	Lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring	135
17.8	Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)	135
17.9	Lag om ändring i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m.	136
17.10	Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)	137
18	Hemställan	137
19	Beslut	137
Bilaga 1	Sammanfattning av föräldraförsäkringsutredningens förslag i betänkandet (SOU 1982:36) Enklare föräldraförsäkring.	138
Bilaga 2	Sammanfattning av föräldraförsäkringsutredningens förslag i betänkandet (SOU 1983:30) Utbyggd havandeskapspenning m.m.	142
Bilaga 3	Sammanställning av remissyttranden över föräldraförsäkringsutredningens betänkande (SOU 1982:36) Enklare föräldraförsäkring	145
Bilaga 4	Sammanställning av remissyttranden över föräldraförsäkringsutredningens betänkande (SOU 1983:30) Utbyggd havandeskapspenning m.m.	163
Bilaga 5	Sammanfattning av sjukpenningkommitténs förslag i slutbetänkandet (SOU 1983:48) Egenföretagares sjukpenning m.m.	171
Bilaga 6	Sammanställning av remissyttanden över sjukpenningkommitténs slutbetänkande (SOU 1983:48) Egenföretagares sjukpenning m.m.	175